

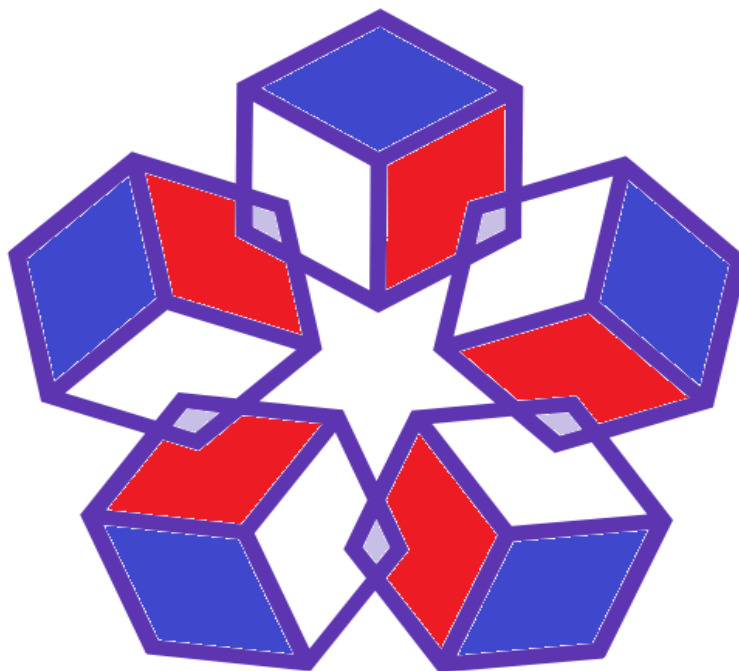

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

SCIENCE PARK SYNERGY

**ХІІ Міжнародна науково-практична конференція
«КУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ: МАТЕРІАЛЬНА ТА
НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА
РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ»**

(12 червня 2020 року)

Харків – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ**

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

SCIENCE PARK SYNERGY

**ХІІІ Міжнародна науково-практична конференція
«КУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ: МАТЕРІАЛЬНА ТА
НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА
РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ»**

(12 червня 2020 року)

Харків – 2020

Культурне розмаїття: матеріальна та нематеріальна культура різних країн світу: зб. матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 12 червня 2020 р. / ХНУРЕ. Харків: ХНУРЕ, 2020. 185 с.

Видання підготовлено
кафедрою українознавства
Харківського національного університету радіоелектроніки

61166, Харків, пр. Науки, 14, ХНУРЕ
тел.: (057) 702-14-98
e-mail: d_us@ukr.net

© Харківський національний
університет радіоелектроніки
(ХНУРЕ), 2020

ЗМІСТ

Секція 1 Українська культурна спадщина

Алпатов В. М. Великдень – найзначніше християнське свято.....	7
Ануфрієв В. В. Особливості розвитку української літератури в 20–30-х роках ХХ століття.....	9
Бадєєва Л. І. Заснування Роганської картонної фабрики.....	11
Божко О. В. Слобожанський говір.....	15
Васильєв О. В., Койдан А. А. Діалекти і говори української мови.....	17
Влащенко В. В., Явтушенко Ю. В. Українські духовні традиції.....	19
Гарбар М. А. Художній світ повісті В. Рутківського «Потерчата».....	21
Геворк'ян Л. А. Образотворче мистецтво, скульптура, архітектура.....	26
Гончар З. О. Тематичне розмаїття антонімів у поезії М. Вороного.....	28
Горелов Д. О. Українська скульптура.....	30
Гунченко А. С. Архітектура трипільців.....	32
Євсюкова О. Г. Розвиток народних ремесел у харкові за часів непу через призму дослідження дрібного виробника.....	34
Євсюкова О. О. Перша бактеріологічна станція у Харкові – архітектурна пам'ятка Слобожанщини.....	36
Затьоскін О. М. Календарні свята та обряди українців.....	39
Івашиненко К. В. Господарські заняття українців.....	41
Капуста Р. Д. Історичні витоки української державності.....	43
Кісельов Д. Р. Українські народні казки.....	45
Кобилко Н. А. Жанрові різновиди української «темної літератури».....	47
Кобилко Н. О. Великописарівщина – осередок кобзарського мистецтва та Батьківщина В. Затуливітра.....	49
Коваленко Е. А. Особливості українського бароко в архітектурі.....	51
Коваленко Є. В. Мова – ідентифікатор нації.....	53
Красніков В. О. Народні ремесла України.....	55
Красніков О. І. З історії розвитку гончарства в Україні.....	57
Кулічко-Павленко І. С. Великдень – найбільше християнське свято.....	59
Лашко Г. Є. Архітектура української хати.....	61
Лисенко А. А. Український модерн в архітектурі.....	63
Луніна К. О. Пісня – скарб українського фольклору.....	65
Малишенко Д. О. Національні традиції в харчуванні.....	67
Манько К. Є. Ремесла українського народу.....	69
Міланка І. Ю. Історико-культурна спадщина України повинна бути збережена.....	71
Міносян А. С., Варипаєв О. М. Становлення культурно-національної самосвідомості українців.....	73
Муравйов В. О. Походження стилю петриківський розпис.....	75
Мякшин А. С. Кулінарні особливості української кухні.....	78
Новак Г. О. Слобожанські ярмарки як елемент української народної культури.....	80

Очкурова Н. О. Архітектура Харкова кінця XIX–початку XX ст.....	83
Плис О. С. Замок Паланок в Мукачеві – архітектурна пам’ятка Закарпаття	85
Полохов В. О. Вплив християнства на розвиток освіти Київської Русі.....	87
Репін М. Г. Народні ремесла, традиції та звичаї.....	89
Сапожнікова Л. Я. Вишивка як непересічне явище української культури...	91
Сергієва А. В. Міфологічні вірування про домовика на етнографічній Хмельниччині.....	93
Сироватський В. С. Архітектурні пам’ятки України.....	95
Сорока К. Ю. Народні ремесла, традиції та звичаї.....	97
Сошенко Д. Д. Будинки «Слово» в Харкові.....	100
Тінікіна А. В. Використання засобів привернення та утримання уваги аудиторії під час усного виступу.....	102
Харахайчук І. А. Особливості національної кухні слов’ян.....	104
Холодов С. Є. Вишиванка в традиціях слобожан.....	107
Христенко С. М. Палац Терещенків в Червоному.....	109
Чабан О. В. Поліфонічність творчості В. Винниченка в контексті розвитку української та зарубіжної драматургії кінця XIX – початку XX століття....	111
Явтушенко В. М., Заборовський В. В. Відображення рис українського національного характеру у п’єсі П. Мирного «Не вгашай духу».....	113

Секція 2 Світова культурна спадщина

Альмааитех И. М. А. Архитектурные памятники Иордании.....	118
Бикова Ю. Е. Жива традиція Китаю.....	122
Варипаєв О. М., Міносян А. С. Харчові паттерни та особливості ренесансної культури.....	124
Гарбар М. А., Бадєєва Л. І. Традиції та звичаї різних культур світу.....	126
Герасютенко Є. В. Архітектурна спадщина племен майя.....	128
Гончаров К. В. Кулінарні особливості світу.....	130
Гребенчук М. В. Виробництво елеткрокарів – крок у майбутнє чи нова екологічна катастрофа?.....	132
Грітчин М. Образ поліцейського в серії детективних романів Ю Несбе.....	134
Дараган Д. М. Використання іменних суфіксів в японській мові.....	136
Іщенко Д. І. Винахід контейнерів та їх вплив на світ.....	138
Коротков І. С. Традиції та звичаї різних культур світу.....	140
Лазарева В. В. Гастрономічна культура Єгипту: автентичні риси та впливи традицій інших народів.....	142
Леушина А. А. Рок-музика.....	144
Литвин А. О. Японський ляльковий театр бунраку.....	146
Пашкова А. В. Кулінарні особливості японської культурної спадщини....	149
Почекуєв О. В., Коваленко Е. А. Історія штучних мов, їх природа, специфіка та засоби використання.....	151
Пугач К. О. Архітектурні пам’ятки.....	153
Резнік Д. Г. Особливості розвитку світової культури XX ст.	155
Риков В. А. Джаз як сучасний напрямок в музиці.....	157

Сирадоев А. О. Технологічні відкриття.....	160
Скомаха М. О. Проблеми збереження архітектурної спадщини.....	163
Сліпенький В. В. Кулінарні особливості італійської кухні.....	166
Стьопін А. І. З історії відкриття комп'ютерів.....	168
Таланов В. С. Технологічні відкриття в Англії.....	170
Тіщенко Б. В. Технологічний прогрес ХХІ століття. Втрачені технології...	172
Фоменко Д. В. Кулінарні особливості японської кухні.....	174
Хорошилов В. Р. Архітектурні пам'ятки у стилі бруталізму.....	176
Школьник В. А. Технологічні відкриття.....	179
Юрченко Л. І., Міносян А. С. Екологічне харчування та якість національного буття.....	182

Секція 1

Українська культурна спадщина

ВЕЛИКДЕНЬ – НАЙЗНАЧНІШЕ ХРИСТИЯНСЬКЕ СВЯТО

Алпатов В. М.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: vladyslav.alpatov@nure.ua

In this article, I try to describe the main thing about Ukrainian traditions and customs, such as Easter and the Easter egg. Our people have a rich culture, a huge treasure of which is treasured by many generations. Since ancient times, life wisdom and lifestyle guidelines have come to us.

Найважливіші складові духовного життя народу – свята та обряди. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію.

До числа інститутів, породжених релігійними уявленнями й аграрним укладом побуту, належали календарні свята та обряди. Це – найдавніша обрядовість, корінням своїм вона сягає первісних, язичницьких вірувань. Значно пізніше церква сприйняла систему землеробських свят, яка вже склалася, і надала їй християнського забарвлення.

Автор ставить за мету – розкрити особливості святкування одного з найбільших свят українців, що символізує Воскресіння Христа.

Найзначнішим християнським святом на честь воскресіння Ісуса Христа є Великдень (Пасха). Відзначається у першу неділю після весняного рівнодення і повного місяця, обов'язково окремо від іудейської Пасхи.

У народному побуті українців Великдень чітко утримував елементи язичницької весняної ритуалістики: випікання обрядового печива, фарбування яєць, ігри, танці й розваги молоді, вшанування предків, аграрно-магічні, очисні обряди тощо.

За тиждень до Великодня, у вербну (лозову) неділю, з церкви приносили освячену вербу й шмагали нею всіх членів сім'ї й худобу; пізніше цією гілкою перший раз виганяли корову в череду. Від вербної неділі починали активну підготовку до Великодня: варили яйця і розписували писанки, фарбували крашанки, начиняли ковбаси, випікали обрядове печиво, включаючи обов'язкову пшеничну паску, а подекуди й солодку сирну бабку. На страсний (чистий) четвер кожна господиня намагалась принести з церкви запалену свічку. Нею випалювали хрести на стелі й дверях, сподіваючись захистити свій дім від злих сил. Давнє коріння має звичай запалювання великодніх багать, які розкладали на пагорбах чи біля церкви у ніч із суботи на неділю.

Великоднє гуляння, на яке сходилося все село, за традицією відбувалося на подвір'ї коло церкви – цвинтарі. На Західній Україні та Поділлі ці гуляння називались гаївками, гагілками, ягілками (від місцевих

назв весняних пісень і хороводів). Протягом трьох днів свята усім парафіянам дозволялося дзвонити у церковні дзвони. Вважалося, що вони відлякують нечисту силу і сприяють тому, щоб гречка уродила.

Багатим був репертуар традиційних великодніх ігор. Діти залюбки грали у цоканьє – биття яєць. Той, кому вдавалося розбити яйце суперника, забирав його собі. Парубочі ігри (бити лупака, піп, чорт, харлай, шила бити, кашу варити, довгої лози та ін.) являли собою змагання у спритності, швидкості й силі. У дівочих іграх (шум, жельман, кострубонька, мак, кривий танець, вербова дощечка та ін.) випробовувалися художні здібності учасниць – вміння танцювати, співати, перевтілюватися у певний образ. Недарма великодні ігрища вважались справжніми ярмарками наречених.

У весняному циклі значне місце займали обряди, пов'язані з культом предків. Померлих родичів провідували, як правило, у першу неділю після Великодня (проводи, гробки). На кладовище несли паски, яйця, інші страви й обідали прямо на могилах. Подекуди пов'язували рушники на хрестах. У цей день обов'язково годували старців і роздавали милостиню «за упокій душі». Ця традиція побутує й сьогодні.

Писанки (крашанки, галунки) – фарбовані або орнаментовані курячі яйця. Здавна використовувались як обрядові атрибути, оскільки яйце вважалося символом життя. Виготовлення писанок пов'язувалося з дохристиянськими традиціями зустрічі весни, пізніше – з Великоднем. Поступово втративши своє релігійно-магічне вмотивування, звичай набув суто естетичного значення.

Писанка – яскравий взірець традиційної художньої творчості. Кожний етнографічний регіон України (Поділля, Полісся, Закарпаття, Гуцульщина та ін.) має специфічні орнаментальні мотиви писанок і кольорову гаму їх прикрашення.

Таким чином, ми можемо спостерігати, як народні традиції передаються з покоління в покоління, що і формує єдність нації, єдність народу. Ця традиція несе в собі не тільки духовну спадщину, а й матеріальну, адже ремесла підтримують культурну спадщину. Багато символів досі залишаються у житті простих українців. Саме такі традиції і роблять нас українцями, адже саме народні традиції визначають самобутність нації.

Література

1. Воропай О. Звичаї українського народу. Київ: Оберіг, 1993. 590 с.
2. Гриненко Г.В. Хрестоматія по истории мировой культуры. М.: Юрайт, 1998. 669 с.
3. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа. Киев: Лыбидь, 1991. 398 с.
4. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. Київ: Либідь, 1994. 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 20–30-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Ануфрієв В. В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Коваленко Е. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: valentyn.anufriiev@nure.ua

This article describes the events that influenced Ukrainian literature of the 20-30s of the XX century and about the main authors of that time.

Процес розвитку української літератури такий же важкий та трагічний, як і історія країни в цілому. Найскладніші часи для вітчизняної літератури припали на початок ХХ століття, в період репресій та масової цензури, коли обезцінювались будь-які моральні цінності, у порівнянні з радянськими фанатичними ідеями. Попри всі складнощі українська література довела свою унікальність, бо попри гоніння й несприятливі історичні умови продовжувала розвиватися, постійно відстоюючи своє право на існування. Сьогодні, коли наша держава є незалежною, ми маємо можливість вільно знайомитися із творами поетів і письменників, які ціною власного життя відстоювали своє право на вільну творчу діяльність. Їх біографії є яскравою ілюстрацією складних і трагічних для України часів.

Мета роботи – розкрити, як події 20–30-х років ХХ століття у радянському суспільстві вплинули на розвиток української літератури.

Після революційних подій 1917 р., та короткий час незалежності України, почалась радянська епоха. Більшість українських політиків надихнулися ідеями комунізму, а в Україні починається процес українізації, який тривав недовго, але позитивно вплинув на розвиток української культури, зокрема літератури.

У цей час масово почали виникати літературні об'єднання. Спочатку домінували «пролетарські» організації, які заперечували культуру минулого і намагалися створити «чисто робітничу» літературу. До них належали: «Пролеткульт» (1917–1932), «Гарт» (1923–1925), «Плуг» (1921–1932), але радянська влада позитивно ставилася до таких угруповань, оскільки вони мали на меті просувати комуністичну ідеологію.

На противагу лівим літературним об'єднанням виникали групи, що орієнтувалися на світову та національну культурну спадщину, а саме: неокласики (Зеров, Рильський), неосимволісти (Тичина, Плужник), панфутуристи (Семенко, Яновський), конструктивісти (Поліщук).

Після розпаду «Гарту» виникла «Вільна академія пролетарської літератури», група письменників, яка прагнула до досягнення високого літературного рівня. ВАПЛІТЕ взяло від попередньої літератури, найбільш розвинених митців, які мали найбільш органічну структуру,

перетворюючи засоби на зброю революційної творчості»[1]. Очолив ВАПЛІТЕ Микола Хвильовий, а першим президентом став Микола Яловий.

Хвильовий був одним із найвідоміших літературних прозаїків того часу, у творчості якого зображена проблема людини в стосунках як з історією, яка пізнала весь трагізм буття сучасності, так і з революційними подіями і їх наслідками. У всьому цьому вирі подій письменник виокремлює людську індивідуальність з її пориваннями до високої, часом недосяжної мети, однак він не заплющував очей і на драматичну невідповідність проголошуваного комуністичного ідеалу та його реального втілення. Гаслом Хвильового стало речення «Геть від Москви – даєш Європу»

Яскравим представником реалізму 20-х років ХХ століття був Валер'ян Підмогильний. Проза письменника тематично різноманітна. Через усю його творчість проходить одна з найпоширеніших тем того часу: революція і людина, але автор ставить на перше місце людину. А питання, які стояли перед українською культурою були пов'язані із проблемою міста і села, їхніх взаємовідношень, в минулому й сьогодні, в соціальному та національних аспектах.

Важко не згадати Миколу Куліша – головного драматурга та представника Розстріляного Відродження, який не боявся освітлювати негативний вплив русифікації в українському суспільстві, якою в 20-х роках більшовицькі ідеологи намагалися прикрити українізацією, за що згодом поплатився арештом, а потім стратою.

Відомим поетом того часу був Володимир Сосюра. У своїх віршах митець оспівує красу не тільки України, а зокрема і Слобожанщини, з усіма особливостями її історії, етнографії, фольклору, тим самим розвиваючи найкращі традиції українських поетів і письменників ХІХ століття.

Таким чином література в 20–30 роки ХХ століття переживала кардинальні зміни, відмовившись від культурної спадщини, це дозволило тогочасним письменникам експериментувати з формою та стилем, а зміст їхніх творів був наповнений патріотичною українською тематикою. Література ставала доступною для всіх верст населення, що не заважало митцям висловлювати в своїй творчості суперечливі ідеї, вільні думки, проблеми сучасності. Українська літературна спадщина позитивно вплинула на майбутній розвиток сучасної літератури, в незалежній Україні кінця ХХ початку ХХІ століть.

Література

1. Луцький Ю.О. Джерела до історії Вапліте. Мюнхен: б.в., 1956. 22 с.

ЗАСНУВАННЯ РОГАНСЬКОЇ КАРТОННОЇ ФАБРИКИ

Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: liudmyla.badieieva@nure.ua

This article is devoted to the history of the foundation and operation of the Rogan Cardboard Factory. The author used documents from Kharkiv archives and special literature as a source base. Starting from 1851, Rohan agricultural character was complemented by the emergence of the first industrial object – a paper mill. Its founder was the local landowner L. Passek. The factory manufactured a wrapping paper for the packaging of tea, sugar and tobacco. At first serfs worked at the factory and then employed men, women and children from the locals. The factory inspection repeatedly pointed out to the owners of the factory the need to carry out work to reduce the waste water pollution of the river Rohan. Thus, in the second half of the 19th century the inhabitants of Rohan partly became workers of the paper mill and partly were hired at the enterprises of Kharkiv. But the majority of the population continued farming until 1914.

«Не тільки велике місто, але і незначні село чи хутірець мають свою історію, і відрізняючись тією чи іншою особливістю, набувають більшу чи меншу значимість та значення. За кордоном опису та історії не тільки міст, а й містечок присвячені цілі книги», – писав майже два століття тому один із перших харківських краєзнавців [6, передмова].

Матеріал про історію Рогані міститься в «Історії міст і сіл Української РСР». Харківська область своєю лаконічністю нагадує історичну довідку, а не стислий нарис [1, с.880]. В роки незалежності краєзнавству приділяється більше уваги і у середині 1990-х років харківські архівісти спільно з ученими університету імені В. Н. Каразіна опублікували три збірки документів з історії Харківського району XVII–XX ст. [5]. Документи і матеріали збірок, які містять відомості про власників та мешканців Рогані, є джерельною основою пропонованого дослідження. Крім того, цікавий матеріал про власників і забудову Рогані містить дослідження Г. К. Лукомського «Старовинні садиби Харківської губернії» [2]. Задум дослідження історії садибної забудови виник у петербурзького мистецтвознавця Г. К. Лукомського та власника маєтку на Харківщині – графа М. В. Клейнміхеля. Для реалізації задуму вони у 1914 р. здійснили автомандрівку повітами губернії і серед інших міст, містечок і сіл відвідали Рогань. У Рогані вони візуально оглянули залишки діяльності власників села XVIII – першої половини XIX ст. і

зробили сім світлин. Подальші дослідження перервала перша світова війна. Все-таки, у 1918 р. графу М. В. Клейнміхелю вдалося власним коштом надрукувати підготовлену Г. К. Лукомським працю з історико-архітектурного дослідження поміщицького побуту Слобідської України. Важливість роботи Г. К. Лукомського пояснюється тією обставиною, що Рогань з перших звісток про існування була приватним поміщицьким володінням, а не козацьким селом чи містечком, як більшість населених пунктів Харківського повіту у час існування козацько-полкового устрою. Епізодичні згадки Рогані у письмових пам'ятках XVIII–XIX ст. набувають історичного змісту завдяки працям істориків, які досліджували історію Слобідської України в цілому або той чи інший аспекти політичного, господарського, соціального життя краю.

Автор ставить за мету – розкрити значення заснування картонної фабрики для мешканців Рогані.

Населений пункт Рогань з часу свого виникнення у 1730-х роках належав до поміщицьких сіл України і перший час мав характер слободи. Власниками слободи і села Рогань були кн. Кантемири, дворяни Пассеки, кн. Шаховські. Основними заняттями мешканців Рогані було землеробство та пов'язані з ним ремесла – ковальство, шевство та інші.

Починаючи з 1851 р. землеробську характеристику Рогані став доповнювати перший промисловий об'єкт – паперова фабрика. Фабрика була заснована місцевими поміщиками Пассеками. Фабрика виробляла обгортувальний папір для фасування чаю, тютюну і цукру. В асортимент продукції входив також картон для капелюхів-циліндрів. Роганська фабрика поєднувала механічну і ручну працю. Основним двигуном був пар. У перші роки на фабриці працювали місцеві кріпаки, вільнонайманими були лише майстри. Використання кріпацької праці робило низькою собівартість продукції. Для виробництва паперу використовувалася вторинна сировина, солома і лахміття. Заготівлею сировини займалися знову-таки селяни-кріпаки. Фабричним транспортом були коні і вози. Зберігся детальний опис паперової фабрики пореформеного часу. У 1881 р. вона належала місцевій поміщиці Єлизаветі Петрівні Пассек. Асортимент продукції продовжував складати папір для чаю, тютюну, цукру. У зв'язку із запитами кількох цукрових заводів папір для цукру виготовляли білого і синього кольорів. Коштував він 2 руб. 60 к. за пуд. Річний об'єм виробництва складав 2 тис. пудів, а все виробництво паперу – 11800 пудів на суму 32100 руб. [5, с. 31–32]. На фабриці було 24 кваліфікованих робітника і 18 «чорноробів». Крім того, у ручному виробництві працювали 3 робітники. Керували виробництвом три майстри. Усі працівники фабрики були мешканцями Рогані. Середня заробітна платня складала 10–12 руб. Використану воду

рукавом зливали у річку Роганку. Це було причиною забруднення території, що пролягала нижче фабрики. Екологічна шкода була причиною конфліктів власниці фабрики та місцевих селян і час від часу ставала об'єктом уваги фабричної інспекції.

У 1882 р. паперова фабрика Є. П. Пассек не працювала. Звіт Харківського фабричного округу за 1885 рік фіксує відновлення роботи фабрики. Її новими власниками стали брати Монакови [4, с. 6–7]. Харківський фабричний округ охоплював територію Харківської і Катеринославської губерній, частину повітів Полтавської губернії і більшість території Області Війська Донського. На території округу працювали усього три паперових фабрики. Конкуренція між ними не мала місця і кожна з фабрик мала гарантований ринок збуту продукції, передусім від замовлень цукрових заводів і фірм з продажу чаю і тютюну. Фабричний інспектор В. Святловський та його помічник інженер-технолог Долінський відзначили, що паперова фабрика у Рогані знаходиться

у котловині на піщаному ґрунті. Технічне обладнання фабрики гірше, ніж Некрасовської фабрики Глухівського повіту (власник М. Терещенко). На фабриці працюють місцеві мешканці. Умови техніки безпеки задовільні, працівники фабрики користуються медичною допомогою. При цьому було відзначено, що фабрика із свого скромного бюджету виділяє на медичні потреби 112 руб. (при кількості працівників – 87 осіб), що є добрим прикладом для інших власників підприємств [9, с. 88]. Фабрика працювала у дві зміни: денну і нічну. Крім чоловіків серед робітників були жінки і діти. Заробітна платня жінок складала 3/4 зарплати чоловіків, дітей – 1/2 зарплатні дорослих. Але треба відмітити, що чоловіки, жінки та діти виконували різні операції у виробничому циклі.

На початку ХХ ст. Роганська фабрика стає власністю Ш. Х. Цейтліна, а після його смерті – вдови і спадкоємців. У січні 1905 р. робітники фабрики оголошують страйк з вимогами скорочення робочого дня до 8 год., підвищення заробітної плати, покращення умов праці на фабриці. Незадовільний стан санітарних умов на паперових фабриках відзначався у тогочасній літературі [3, с.11]. Загострилося питання про забруднення річки і навколишньої місцевості стічними водами. У липні 1911 р. спеціальна комісія оглянула стан фабрики. Фабричні очисні споруди мали фільтри Дрейзера і відстійники, зроблені за проектом професора Скворцова. Фільтри містили шлак і кокс, які мали забезпечити очистку води. Відстійники мали місткість 20×3×2,5 сажень. Забруднена вода поступала у чотири відстійника по чергову. Після проходження усіх чотирьох відстійників вода потрапляла у

річку [5, с. 82]. Насичення річки недостатньо чистою водою сприяло заболоченню. Для вирішення питання стічних вод і поліпшення санітарного стану фабрики комісія розробила програму з 14 пунктів. Серед них: хімічний аналіз води, заходи щодо захисту працівників від бруду, створення закритих джерел питної води, облаштування спеціального місця для відходів виробництва. Виконання цих вимог розтягнулося більше, ніж на два роки і лише у листопаді 1913 р. чергова комісія визнала систему очисних споруд задовільною [5, с. 85]. Інформацію про те, що власники фабрики не приділяють достатньої уваги до благоустрою села, відзначив під час відвідин пам'ятних місць Рогані Г. К. Лукомський [2, с. 57]. Враження Г. К. Лукомського залишили краєзнавцям дві загадки. По-перше, він вважав, що частина колишньої поміщицької садиби стала власністю школи. Але документи 1900–1914 рр. фіксують у Рогані лише народну бібліотеку і вказують на відсутність світського навчального закладу. Можливо, становище де-факто не збігалось з де-юре

Висновки і перспективи подальших досліджень. Характер місцевості і брак робочих рук визначив поступовий характер господарського засвоєння території Рогані. Показником цього є зростання кількості хуторів від двох у середині XVIII ст. до двадцяти шести напередодні селянської реформи 1860-х рр. У другій половині XIX ст. мешканці Рогані частково стають робітниками місцевої фабрики, частково наймаються працювати на підприємствах губернського центру. Але більшість жителів Рогані у період до Першої світової війни продовжували займатися землеробством.

Література

1. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Харківська область. / Ред. кол. Сіроштан М. А. (гол. редкол.), Астахов В. І., Бурик Г. Г. та ін. Київ: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1967. С. 850–851.
2. Лукомский Г. Старинные усадьбы Харьковской губернии. [2-ое изд.]. Харьков: ЧП «Райдер», 2001. 96 с., альбом, прил.
3. Опацкий А. Н. Фабрично-заводская промышленность Харьковской губернии и положение рабочих. Харьков: Тип. Дарре, 1912. 138 с., табл.
4. Святловский В. В. Отчет за 1885 г. фабричного инспектора Харьковского округа д-ра В. В. Святловского. СПб.: Тип. В. Киршбаума, 1886. 127 с., табл. (IX Харьковский фабричный округ).
5. Харківський район. Збірник архівних документів і матеріалів. Гол. ред. Б. К. Мигаль. Ч.1. Харків: Фоліо, 1994, 92 с.; ч.2. Харків: Фоліо, 1995. 142с.; ч.3. Харків: Фоліо, 1996. 184 с.
6. Щелков К. П. Харьков: историко-статистический опыт. Харьков: Тип. губерн. правл., 1880. 72 с.

СЛОБОЖАНСЬКИЙ ГОВІР

Божко О. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: oleh.bozhko@nure.ua

In this article I am considering one of the most important characteristics of a certain area of the state as a dialect. In my article I am write about the dialect of northeastern part of Ukrainian territory namely Slobozhanshina. Slobozhanshina has its own dialects which have been formed by the influence of Russian and Polish languages in the Kharkivska, Sumska and Luganska regions. In this article I am trying to explore the differences between true Ukrainian language and the dialect of Slobozhanshina.

Однією з яскравих особливостей Слобожанської культури є специфічний слобожанський діалект. Він сформувався під впливом мов сусідніх держав, тому значно відрізняється від української мови центральної та інших територій України. Вивченням тематики слобожанського говору займалися: П. Ю. Гриценко, А. В. Ветухов, О. М. Безкровний, А. К. Дульзон, Ф. Т. Жилко, С. П. Бевзенко та ін. Автори розглядали відмінність слобожанського стилю мови від мови інших територій України.

Слобожанський говір – один з новожитніх говорів південно-східного наріччя української мови. Поширений у південно-східних районах Сумської і Харківської, північних районах Луганської, а також на суміжних землях Росії (південні райони Курської, західні, центральні, південні, східні райони Белгородської, південні, західні райони Воронежської та північно-західні райони Ростовської областей Росії). Слобожанський говір значною мірою накладається на історичну територію Слобідської України; межує на сході з південноросійськими говірками, на півдні – зі степовим говором, на заході – з середньонаддніпрянським говором.

Формувався специфічний говір Слобідської України в основному у XVI–XVII ст. внаслідок взаємодії і дальшого розвитку переселенських середньонаддніпрянських, східнополіських, частково подільських та південноросійських говірок, структурний зв'язок з якими простежується досі. Слобожанський говір внутрішньо здиференційований мінімально.

Південно-східному наріччю властивий шестифонемний наголошений вокалізм, який в основних виявах фонем мало чим відрізняється від вокалізму української літературної мови. Однак у частині говірок південно-східного наріччя спостерігаються риси, характерні для говірок північного наріччя, наприклад: збереження [o], [e] в ненаголошеній позиції на місці етимологічних [o], [e] (**гвоздкі́**, **бéседа**, **пошо́ў**). У південно-східному наріччі в ненаголошеній позиції немає розрізнення

фонем [е], [и] (**ни^есу́, ви^еду́, же^ев^е, би^ере́за, си^ело́**). У ряді говірок фонему [о] у ненаголошеній позиції заступає фонема [у] (**ту^обі́, пу^ожар**). У системі консонантизму південно-східного наріччя у більшості говорів фонема [ф] заступається звичайно [х], [хв] (**ту́хлі, хва́брика, бухв^ет**); обмежено вживаються афrikати [дж], [дз], [дз'], замість них – [д], [ж], [з] (**хо́д'у, бужу́, звон^ок, жерел^о**); наявний альвеолярний (так званий середній) [л.], що найчастіше виступає у полтавських говірках (**гол.ова, бул.і́, мол.око**); поширений м'який приголосний [р'] (**р'ама, гр'аниц'а, кобзар'**).

На морфологічному рівні діалектні ознаки спостерігаються головним чином у дієвідмінюванні. Форми інфінітива можуть мати паралельні суфікси **ти** або **т'**; дієслова І-ї особи однини – форми типу **во́з'у, ко́с'у, сид'у́, крут'у́**; широко представлені усічені форми у дієсловах І дієвідміни: **зна, гукá, ду́ма, пита́**; у дієсловах ІІ дієвідміни у слобожанських і степових говірках виникли форми типу **но́се, ро́бе, ла́зе**.

Серед синтаксичних ознак південно-східного наріччя – багатозначність сполучник **де**, що вживається замість **куди, який, що**; обмежене вживання сполучника **але**, частіше – сполучники **так, та, а, но (ну)**.

У лексиці південно-східного наріччя є чимало русизмів, а також, особливо в степових говірках, тюркізмів, болгаризмів, запозичень з романських мов. Лексичні ареали південно-східного наріччя нечіткі, розмиті.

Таким чином, дослідження особливостей слобожанського говору допомагає нам зрозуміти, як, під впливом яких факторів, формувалася культура північно-східних територій України в цілому. Простежування окремих відмінностей мовлення нашого краю від мовлення інших територій України сприяє розумінню нашої особливої культури.

Література

1. Железняк М. Г. Південно-східне наріччя // Українська мова: енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2000.
2. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. Київ, 1966.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ, 1980.
4. Гриценко П. Ю. Енциклопедія «Українська мова». Київ, 2000.
5. Ветухов А. В. Говор слободы Алексеевки Старобельского уезда // Русский филологический вестник. Варшава, 1893, № 1–2.
6. Бескровный А. М. Диалектологии слобожанских говоров. Звуковые особенности гор. Лебедина и его района (Сумского округа). // Язык и литература. Т. 2, В. 1. Ленинград, 1927.

ДІАЛЕКТИ І ГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Васильєв О. В., Койдан А. А.,

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.(057)702-14-98)

E-mail: d_us@ukr.net

This work is devoted to the dialects of the Ukrainian language. It tells about the territorial distribution of different dialects and their features and subspecies. It reports on south western, south eastern, eastern and western dialects. You can read all this information about the dialect in our text.

Мова – це скарб народу, його душа. Вона стала вирішальним чинником самобутності талановитого, віками гнобленого українського народу, виразником інтелектуального і духовного життя. У нашій державі вже стало гарною традицією щороку писати радіодиктант, а в ефірах суттєво зростає кількість української музики. А останнім часом, як зауважують мовознавці, у моду поступово входять ще й діалекти.

Тема українських діалектів є доволі гарно вивченою. Цю тему досліджували С. П. Бевзенко, І. Г. Матвіяс, П. Ю. Гриценко та ін. Автори ставлять за мету – розкрити основні групи діалектів.

У сучасній українській мові виділяють три основні групи діалектів: північну, південно-західну та південно-східну. Північні говори можна поділити на такі групи:

- Надбужанський, уздовж Бугу до околиць Білостоку.
- Поліський (надприп'ятський і наддеснянський)
- Волинський, перехідний від півн. до півд., що тягнеться смугою вздовж півн. Галичини та півн. Поділля до лінії Володимир – Житомир.

У межах зах. підгрупи півд. діалектної групи розрізняємо такі говори, починаючи з найдаляшого заходу:

1. Лемківський, на схилах зах. Карпат;
2. Бойківський на схилах середніх Карпат до Наддністров'я;
3. Надсянський простягається уздовж Сяну до околиць річки Танви
4. Подільський говір простягається від Озірної в Галичині на просторі, обмеженому двома раменами, через Волочиське та Гусятин за Збруч до Богу.
5. Гуцульський має багато спільних прикмет з надпрутським і наддністрянським; його центр лежить в околиці Жаб'я над Черемошем. Надпрутський, в якому помітні двоє гнізд: одне в околиці Снятина, наближене до Гуцульщини (*си*), друге з околиці Делятина, де помітні наддністрянські впливи (*сье, сьі*).
6. Уздовж середнього Дністра від Самбірщини до Могилева простягається наддністрянський говір.

Окремішності поодиноких говорів тут такі:

- Полтавський;
- Наддонецький;
- Наддніпрянський.

Наймолодші говори, що виникли на тлі колонізаційних рухів, це:

- Кубанський
- Приморський, що не різняться істотно від усієї маси півд.-сх. укр. говірок.

Говори на захід від Карпат аналогічні говорам галицьких верховинців (лемків, бойків та гуцулів), але мають свої окремості й явища, невідомі говорам галицьким.

Тут можна установити такі підговори: спиські, маковицькі або шариські (= лемківські), земплинсько-ужанські з впливом говорів лемківських, березько-угоцькі, верховинські ужанські, верховинські березько-марамороські, долішньо-марамороські, переходові сигітські, гуцульські, рущанські (від ріки Руськова), деякі острови.

Діалекти поділяються на три великі групи: північні діалекти, південно-західні діалекти, південно-східний діалект.

Північні діалекти розповсюджені у північній частині території України, півдні Білорусі та Польщі, а також в західних районах Брянської області (Росія). Сюди традиційно відносять три основні діалекти на території України (Східнополіський, Середньополіський і Західнополіський говір).

Південно-західні діалекти:

- Волинсько-подільський діалект, який об'єднує волинські та подільські говірки, які поширені на території Волині та Поділля;
- Галицько-буковинський діалект, який поширений на територіях історичних областей Галичини і Буковини (сюди відноситься в тому числі гуцульський діалект);
- Карпатський, який об'єднує бойківські (північнокарпатські), закарпатські і лемківські говірки (західнокарпатські).

У південно-східних говорах часто зустрічаються русизми, а також тюркізми, болгаризми, запозичення з романських мов.

Таким чином, в умовах національного відродження українська мова набула особливої ваги. І ми повинні вдосконалювати свої знання з української мови, збагачувати свій словниковий запас, розуміти один одного. Не зважаючи на наші відмінності, різні діалекти ми повинні пам'ятати, що всі ми українці.

Література

1. <https://ukrgramota.kievpereklad.com.ua/dialekt/>
2. <http://litopys.org.ua/encycl/eui034.htm>
3. Діалект // Енциклопедичний словник класичних мов. / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О.В. Лазер-Паньків та ін.. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 161.

УКРАЇНСЬКІ ДУХОВНІ ТРАДИЦІЇ

Влащенко В. В., Явтушенко Ю. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Заборовський В. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Харківська державна зооветеринарна академія

(61080, Україна, м. Харків, просп. Льва Ландау 27, каф. соціально-гуманітарних дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

(61080, Україна, Харківська область, Дергачівський район, смт. Мала Данилівка, вул. Академічна 1, тел. 05763-57-473)

E-mail: kafsgd.6f@gmail.com

Духовна культура українців склалася під впливом двох головних чинників: основних занять населення (передусім землеробства) і релігійних вірувань. Більшість українців були православними християнами. У Західній і Правобережній Україні частина населення належала до греко-католицької конфесії. На побутовому рівні релігія народних мас являла собою поєднання християнських ідей з язичницькими віруваннями й уявленнями.

Найважливіші складові духовного життя народу – свята та обряди. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. До числа інститутів, породжених релігійними уявленнями й аграрним укладом побуту, належали календарні свята та обряди, які регламентували всі сфери життя українського селянина – виробничу, суспільну, сімейну, а головна їх мета – відвернути стихійне лихо, вплинути на врожайність. Календарний цикл насичений безліччю ритуалів і прикмет, які також зв'язують пори року. Зимові свята починалися 21 листопада з Введення, «коли вводилося літо у зиму». Цей день віщував, яким буде наступний рік: урожайним чи ні, посушливим чи дощовим. Серед зимових свят українців особливо виділяється період святкувань з кульмінаційними точками – Різдвом, Новим роком і Хрещенням. Різдво – зимове свято, яке сягає корінням в далеке язичницьке минуле. Це свято сонцевороту, найкоротший день у році, коли Сонце ніби вмирає і людина магічними діями мала йому допомогти. Після прийняття християнства свято злилося з народженням Ісуса Христа, але в народній пам'яті збереглося його глибинне значення.

Різдвяні свята починалися Святим вечором (6 січня за новим стилем). У будинку повинна була панувати чистота, атмосфера достатку і щастя. Вся родина чекала появи на небі першої зірки, яка символізувала народження Христа, щоб сісти за стіл. Стіл був багатий, не менше дванадцяти страв, але пісний, тому що продовжувався пилипівський піст. Святкова трапеза повинна була об'єднувати всіх членів сім'ї, в тому числі й померлих, на помин яких ставили свічку. Діти носили «вечерю» своїм близьким – хрещеним, бабусям і дідусям. Потім, відстоявши службу у церкві, розговлялися – приступали до багатого м'ясної їжі. Опівночі ворожили на розплавленому воску або свинці. 7 січня починалися колядки. Цілі ватаги молоді зі спеціально виготовленою різдвяною зіркою

ходили по селу. Господарі зобов'язані були щедро обдарувати колядників харчами. Зібрані запаси несли 8 січня на великі вечорниці – молодіжне гуляння з танцями і веселим застіллям, де юнаки і дівчата часто знаходили собі наречених. Новорічні свята (13–14 січня) українці відмічали як свята Маланки і Василя. Завершувався різдвяно-новорічний цикл святом 19 січня Хрещення. Основні дії проходили на крижаних водоймах, де заздалегідь вирубували хрест з льоду. В ополонку, яка утворилася, священик опускав хрест, після чого вода вважалася священною. Віруючі набирали воду і потім довго її зберігали, приписуючи такій воді чудодійні властивості. Це було перевіреним засобом для лікування найрізноманітніших захворювань. Вважалося також, що той, хто скупається у водохресній ополонці, весь рік не буде хворіти.

На честь весняного пробудження природи слов'яни святкували Масляну. На відміну від інших календарних свят, Масляна практично не зазнала християнського впливу і залишилася просто веселим народним святом з деякими язичницькими ритуалами: катання з гірок, спалювання солом'яного опудала, приготування млинців і вареників тощо. Серед весняних свят найзначнішим і улюбленим була Паска (Великдень). Обряди і ритуали великодного циклу несли релігійне християнське і календарне язичницьке навантаження (воскресіння Ісуса Христа і пробудження природи). Великодню передувала Вербна неділя – період активної підготовки до свята. Саме на Вербній неділі готували писанки – яйця, прикрашені багатоколірним орнаментом. Протягом Вербної неділі випікали обрядові хліби – паски. Під час їх виготовлення також здійснювали численні дії, підкоряючись древнім обрядам. Великодні свята включали народне гуляння: хороводи, катання на гойдалках і дошках, обливання водою. Улюбленою розвагою були передзвони, оскільки на Великдень дозволялося дзвонити всім. Великодні свята завершувалися поминальними днями – Радуницею. Особливо виділяється давньослов'янське свято літнього сонцестояння – Купала або Івана Купала (7 липня). Це свято не сприйняло християнські риси і залишилося в архаїчній язичницькій формі. Більш того, церква намагалася боротися з традицією проведення Купала, оголошуючи його гріховним, диявольським і т.д. Але, незважаючи на всі заборони, Івана Купала залишився одним з найбільш поширених і улюблених народних свят. Апогеєм аграрно-господарського року українського селянина було свято завершення збору врожаю – «обжинки», багате піснями та архаїчними ритуалами.

Отже, у розвитку вітчизняної культури проявлялися як загальні закономірності, так і національні особливості. Її основа – самобутня культура східнослов'янських племен. Принциповим рубежем у розвитку культури стало прийняття християнства. Але, на відміну від Західної Європи, в Україні держава не підпала під владу церкви, і, відповідно, в культурі світські елементи були сильнішими.

ХУДОЖНІЙ СВІТ ПОВІСТІ В. РУТКІВСЬКОГО «ПОТЕРЧАТА»

Гарбар М. А.

Ст. викладач кафедри українознавства, канд. філол. наук

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, +38(057) 702-14-98)

E-mail: maryna.harbar@nure.ua

The object of research is the artistic world of V. Rutkivsky's novel "Poterchata". The aim of the work is to identify the ideological and figurative specifics and principles of the plot-compositional organization of the story "Poterchata". Even in the first approximation it is possible to assert the existence in V. Rutkivsky's "Poterchata" of a deep philosophical content, the disclosure of which is facilitated by the organization of the artistic world of the novel, in particular the principle of cinematic fragmentarity and poetics of leitmotifs

Попри те, що повість «Потерчата» була написана у 2008 році, а, отже, у вітчизняній та світовій літературі вже існувало багато творів, які розкривають тему дитини і війни, цей твір заслуговує на особливу увагу як читачів, так і літературознавців.

Об'єктом дослідження став художній світ повісті В. Рутківського «Потерчата». Метою роботи є виявлення ідейно-образної специфіки й принципів сюжетно-композиційної організації повісті «Потерчата».

Ідейно-тематичний зміст твору сформульований вже у назві: потерчатами називають дітей, які загинули нехрещеними і, отже, їхнім душам немає місця ніде, вони змушені вічно вирувати над землею. Підзаголовок – «Дитяча сповідь для дорослих, які так нічому й не навчилися» – переводить зміст назви з міфологічного в конкретний вимір, адже у фразі наявне відсилання до певних подій, ймовірно, відомих читачеві, якому достатньо контекстного згадування, щоб прочитати підтекст і зрозуміти, що автор вказує на те, що певні трагічні події минулого, на жаль, не стали уроком для наступних поколінь. У подальшому розгортанні ліро-епічного сюжету автор охоплює не лише історію України ХХ століття, а й історію людства, починаючи з його виникнення. Автор із жалем констатує, що людство фактично із самого свого виникнення прагнуло самознищення: «Замість того, щоб вільним птахом ширяти у просторах неосяжної вічності, воно застило моє небо своїми смердючими птицями; замість того, щоб в'юнкими рибинами танцювати в моїх морях, воно засмітило їх безліччю металевих почвар. <...> Спочатку воно билось між собою дрюками, затим вигадало порох, а коли стало мало й цього, докопалося до ядерної реакції» [2, с. 117].

Незвичною є присвята «Песикові, про якого геть забув» (адже частіше літературні твори присвячують близьким людям, принаймні тим, про кого пам'ятають), ця присвята передусім переміщає у минуле, «вимір пам'яті», і водночас є вказівником на незвичні обставини, що змусили

забути, ймовірно, дуже важливу істоту, адже їй присвячено твір. У сюжеті повісті цей песик відіграв важливу роль, адже саме він дав свої тепло й захист головному героєві тоді, коли навіть рідна мати не могла пробитися крізь стіну зазнаних хлопцем жахів. Згодом, у частині «Мій незабутній песик», автор розкриває причину такої втрати пам'яті: «Мабуть, там <...> трапилося щось таке, що пам'ять моя, аби не збожеволіти, стерла зі своїх чарунків будь-які спогади про те» [2, с. 127]. Перенісшись посеред подій 1941 року на 20 років по тому, ліричний герой відкриває для себе, що насправді деякі події відбувалися зовсім інакше, ніж відкарбувалися в пам'яті. Зокрема, виявляється, що цей песик не випадково знайшов хлопця в кукурудзі, коли той ховався від поліція, а був подарований йому батьком ще до війни на день народження. Крім того, картину втечі після того, як песика застрелили, теж домалювала уява, адже зранена психіка дитини прагнула відсторонитися, втекти від побаченого жаху. Насправді такої втечі не було зовсім, вони з мамою й братом поховали собаку край дороги і він навіть поставив хрестик.

Композиційно повість складається з 36 частин, фактично кожна з яких має свій сюжет, Навіть сама відсутність авторської нумерації розділів підкреслює фрагментарність твору, певну змістовну самотійність кожної частини.

У потойбічну реальність минулого автор потрапляє завдяки досить незвичному провіднику. Поштовхом до ліричного занурення у хронотоп дитинства стає зустріч з їжаком. Райське яблучко, яке несе той на голках, виступає своєрідним наскрізним образом, що завдяки багатозначності допомагає поєднати, скріпити фрагменти дитячих спогадів ліричного героя. Адже, з одного боку, райське яблуко відсилає до біблійного міфу про гріхопадіння. Хоча насправді у тексті Біблії немає вказівки, що той заборонений плід, який скуштували Адам і Єва, був яблуком, у культурній традиції, що йде з часів Відродження, саме яблуко стало символом гріхопадіння. У художньому світі повісті райські яблука підсилюють настрій самотності, певної богозалишеності «потерчат». Але, показуючи невинність дітей у тому, що їх душі не можуть потрапити в рай, автор неодноразово змальовує, як саме райські яблучка допомагали героєві пережити голод, створювали асоціативні спогади, що підтримували у важку хвилину. Крім того, райські яблука виступають своєрідним метафоричним символом минулого – це те, що залишилося в пам'яті героя повісті..

Ліричний настрій створюється з перших рядків оповіді. Перше, що бачить читач у фрагментарно-кінематографічному описі, – парк, який сусідить із кладовищем. І ця символічна пара «парк-кладовище», «життя-смерть», підсилювана описом («Іноді навіть можна було почути, як перегукувалися їхні душі» [2, с. 5]), який оживляє потойбічний вимір, налаштовує на відповідне ліричне сприйняття подальшої оповіді. Автор лексично позначає переходи від одного фрагменту до іншого: «І тут з моєю пам'яттю щось трапилося. Вона покинула мене» [2, с. 14],

«Зненацька пам'ять моя ще раз покинула мене. Мабуть, у неї теж почалися літні канікули» [2, с. 31] тощо.

Хоча навіть сам письменник «не може з точністю сказати, для кого написав цю книжку – для дітей чи дорослих, – і залишає це на критиків» [1], є підстави відносити повість «Потерчата» до «дорослої» літератури. Адже, за неписаними законами дитячої літератури, звичайно книгу адресовано тій віковій категорії, до якої належить головний герой-дитина зазначеного твору. Що ж до «Потерчат» В. Рутківського, то хоча основні події повісті припадають на дошкільний–молодший шкільний вік Володька, але змальовані трагічні події були настільки травматичним для психіки дитини, що тільки завдяки механізмам самозахисту («підміни» спогадів, забуття) вона не зазнала незворотних змін. Тому важко віднести цей твір до літератури для дітей. Повість «Потерчата» дійсно, як зазначив сам автор, скоріш «сповідь для дорослих».

Зав'язка ліричного сюжету відбувається вже у першій частині «Їжак», коли у розмові мами з бабунею Настею звучить мотив потерчат, адже ані головний герой, ані його брат є нехрещеними через тогочасні ідеологічні заборони: «–Ой, боюся, нелегким буде його життя, – бідкалася мама <...>. – То похрестить, – порадила бабуня. – А то так і помре потерчатком» [2, с. 10].

Наступна частина «Свиня на кризі» віщує трагічні події близького майбутнього. Сцена довгого вмирання заколотої свині, навіть з огляду на звичність події для сільського життя, створює настрій величезної безглуздої жорстокості, підсилюваний дитячим сприйняттям героя. Ця протиприродна для дитячої свідомості картина викликає перше відчуте персонажем відсторонення від дійсності, яке згодом неодноразово повторюватиметься під час розвитку подій епічної сюжетної лінії.

Навіть у частині-спогаді про приємні моменти «Київські помадки» світло дитячих вражень дещо затьмарює образ чорної машини, страшний для того часу, адже «вона завжди когось забирала і відвозила так далеко, що ніхто з тих, кого забирали, ще не повертався назад» [2, с. 17]. Крім того, тут з новою силою звучить символічна домінанта твору – звертання бабусі до Бога: «...пожалій цих нещасних потерчаток! Вони ж ні в чому не винні...» [2, с. 18], звучання якого підсилене контрастним зображення весняного пробудження природи, на фоні якої відбувається ця розмова.

Як і в попередніх частинах, у частині «Жаба, що навчила плавати» ліричний сюжет розвивається на фоні подій епічного сюжету. З'являється образ мушок-одноденок, що у художньому світі повісті також стають лейтмотивом, який уособлює загибель цілого покоління: «Мабуть, кричали: «Рятуйтесь, хто в Бога вірує!» <...> всі вони кричали однаково тоненькими голосами. Точнісінько, як ті немовлята у лікарні, що їх тільки-тільки принесли з капусти, де вони мерзли цілу ніч» [2, с. 24]. Наступного разу образ рою мошари з'являється під час втечі героя від поліція, цього разу хлопець не тільки спостерігає за одноденками, а й

відчуває себе одним з них: «Мене охопили розпач і жах, і безнадія, і розпука, я все швидше і швидше кружеляв, і з мого горла виривався один лише пронизливий крик: «Ой, мамо... мені холодно і страшно, і я замерзаю... зігрійте мене і пожалійте... ой, мамо, мамо...» [2, с. 77].

У подальших появах цього образу починає звучати своєрідний реквієм за втраченим поколінням, до якого належить і автор, що не знало любові і чиї мрії залишилися нездійсненими: «Вони не від цього світу. Цей світ їх не сприймає <...> І чим більше мені років, тим частіше здається, що в цьому беззахисному хорі чути і мій голос» [2, с. 94–95].

Переходячи у частині «Татко їде на війну» від подій 1941 року на 62 роки по тому і знявши певну сюжетну інтригу оповіддю про те, що тато не загинув на війні, автор, з одного боку, підкреслює значущість ліричного сюжету повісті, його домінантність. З іншого ж боку, вводить мотив величезного впливу війни на душу людини, яку війна не може повністю відпустити: старому здається, що він отримав наказ замаскуватися й чекати, тому з останніх сил піднімається і повзе, щоб зайняти розвідницьку позицію.

Війна у повісті – не героїчні баталії, а виснажливий шлях маленького хлопця, що з мамою та братом намагаються врятуватися від навколишнього лиха. Війна традиційно зображується митцями як антигуманна стихія. Величезна письменницька майстерність В. Рутківського полягає у проникливому розкритті всієї суперечливості людської душі, потаємних, не завжди приємних її сторін. Один із найсильніших епізодів повісті – коли знесилений нескінченною дорогою та болем у травмованій нозі Володька думає про те, що було б добре, якщо б його маленький брат помер, бо тоді мама несла б замість брата нього. Автор дуже тонко відтворює внутрішній світ дитини. Хоча герой і бачив смерть, і знає, що це страшно, але водночас уявляє, що якщо маленький братик помре, то зможе ще раз народитися: «А коли ти заснеш так, що вже ніколи-ніколи не розплющиш очей, то вона трохи поплаче і візьме на ручки мене. А потім приїде з війни татко і ми знову знайдемо тебе в капусті» [2, с. 48]. Герою повісті навіть дано зробити вибір, і він обирає геть не те, що належало би обрати: майже дає задихнутися молодшому братові. Мати дивом встигла врятувати малюка. Другий неморальний вибір хлопець зробив, коли не зміг втриматися й з'їв усю манну кашу, призначену молодшому братові. Вагання, боротьба із власним сумлінням, детально змальовані автором, підтверджують ідею беззаперечного зла будь-якої війни, адже вона не тільки нищить фізично, а й калічить душу.

Значущим для розуміння ставлення автора до війни є віддзеркалення ситуації пригощання дитини грудкою цукру: спочатку несподівано хлопець отримує гостинець від німецького вартового, фактично на початку окупації, потім – від червоноармійця під час визволення селища від німців. Такі однакові вчинки звичайних солдатів різних армій

говорять про прагнення людської душі до миру й добра, тому відповідальність лежить не на простих людях, а на урядах, політиках.

Чимало подій у повісті змальовує дещо неприродний стан речей, що підсилює ідею порушення споконвічних «божих» законів буття. Зокрема, у житті хлопця є бабуня Настя, але це не рідна бабуся, а няня, що доглядає за молодшим братом і допомагає матері по господарству. А от з рідною бабусяю він познайомився лише згодом, та й вони з дідом не відразу прийняли його через дідову неприязнь до батька, що був поляком за походженням. Також значущою у створенні атмосфери протиріччя того, що відбувається, усім основам буття, є поява образу матері у сніжку, що супроводжує хлопця після важкого душевного потрясіння, внаслідок якого герой навіть на деякий час втрачає здатність говорити. Цікаво, що у цій скруті хлопець переживає цілковиту самотність, бо від нього відвернулися хлопці-приятелі, та й навіть мати не розуміє його.

Однією з головних проблем твору є здатність людини залишатися порядною під час кризових подій. Матері не дали підводи для евакуації, бо вона не була в колгоспі, хоча, як вчителька й дружина директора школи, вона з дітьми була в особливій небезпеці. У якогось невідомого піднялася рука вкрасти коня, незважаючи на те, що той кінь був єдиним шансом на порятунок для жінки з двома маленькими дітьми. Мати зазнає помсти від жінок, чиї сини разом із її чоловіком їхали до збірного пункту й втекли від німців, а не повернулися додому. Коли енкаведисти зарештовують Левка, то використовують беззахисних жінок, які лише дивом не постраждали від кулі українського партизана. Отже, навіть на рівні розвитку додаткових сюжетних ліній В. Рутківський констатує втрату людством найголовнішого, що має бути, – гуманності.

Але примирення батька з дідом, що завершує повість і виступає розв'язкою дії, говорить про віру автора в можливість для дорослих, для кого, власне, написаний твір, порозумітися й не допустити самознищення людства.

Отже, навіть у первинному наближенні можна стверджувати наявність у творі В. Рутківського «Потерчата» глибокого філософського змісту, розкриттю якого сприяє організація художнього світу повісті, зокрема принцип кінематографічної фрагментарності й поетика лейтмотивів.

Література

1. Єфремова А. До 80-річчя метра української дитячої прози: з творчого життя Володимира Рутківського. URL: <https://starylev.com.ua/news/do-80-richchya-metra-ukrayinskoyi-dytyachoyi-prozy-z-tvorchogo-zhyttya-volodymyra-rutkivskogo>
2. Рутківський В. Потерчата. Тернопіль, 2017. 256 с.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО, СКУЛЬПТУРА, АРХІТЕКТУРА

Геворк'ян Л. А.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14 каф. українознавства, тел. (057)702-14-98)
E-mail: luiza.hevorkian@nure.ua

Ukrainian art is a collection of all works of art created during the entire history of Ukraine's development. The second half of the XIX – early XX century – one of the brightest periods in the development of fine arts in Ukraine, because it was during these years that the formation of critical realism and the emergence of the latest artistic trends took place.

Розвиток образотворчого мистецтва в Україні веде відлік із прадавніх часів. Знахідки археологів, зокрема, періоду трипільської та скіфської культур, вирізняються майстерною технікою виконання і засвідчують високий мистецький рівень витворів тодішніх жителів сучасної території України. До нас дійшли багато витворів мистецтва, а саме: українське малярство (церковне мистецтво, портрети, різноманітні живописи), скульптура та архітектура.

До нас дійшли зразки мистецтва Київській Русі. Провідні жанри образотворчого мистецтва Києво-Руської держави: мозаїка, фреска, іконопис і книжкова мініатюра. І аж до XVII століття головними художніми творами в Україні залишалися ікони. Перехідну роль між іконописом і світським портретним живописом займали так звані парсуни – портрети, виконані прийомами іконописної техніки. Заможні родини козацької старшини часто замовляли свої портрети. У XVII–XVIII ст. важливу роль у розвитку національного художнього мистецтва відігравали мистецька школа при Києво-Печерській лаврі та Києво-Могилянська академія.

У XIX ст. був поширений такий мистецький напрямок, як реалізм. Одну з найбільшій культурних спадків залишив Тарас Григорович Шевченко (1814–1861) – український письменник, класик української літератури, мислитель, художник. У творчості Шевченка вражає широта його мистецьких зацікавлень. Він став провідним майстром гравюри, за що близькі друзі називали його «російським Рембрантом». Тісно пов'язані з Україною й такі митці, як Іван Айвазовський, Ілля Рєпін, Микола Пимоненко, Володимир Орловський та багато інших.

Розвиток живопису в Україні у післяреволюційні роки на початку XX століття проходив у боротьбі художніх течій і напрямів. Поряд з тими, хто стояв на позиціях традиційного реалізму, творили прихильники футуризму.

Розвиток української скульптури також бере початки з давніх часів. Саме трипільська спадщина залишила багато скульптурних витворів-

керамічні статуетки та глиняний посуд. Під час доби Київської Русі значну роль у внутрішньому оздобленні Софійського собору в Києві (окрім фресок і коштовних мозаїк) відігравали різьблені панелі-рельєфи.

Меморіальна скульптура Пізнього Відродження і доби маньєризму отримала поширення на західних українських землях у XVI столітті, бо саме там найчастіше стикалися з новими віяннями та новими ідеями, що йшли від контактів як з явищами італійської культури, так і безпосередньо з митцями Італії чи північних країн, що теж проходили етап Відродження. У XVI–XVII століттях у скульптурі, й не тільки, надавалося перевагу такому жанру як бароко (іт. дивний, химерний) – стиль, що виникає на хвилі кризи гуманізму і народження маньєризму. У XX столітті у ділянці монументальної скульптури створено чимало пам'ятників, насамперед воєнних і партійних діячів.

Архітектурна традиція на теренах України пройшла довгий історичний шлях розвитку. Найдавніші пам'ятки монументальної, мурованої архітектури на українських землях походять із узбережжя Чорного моря – з колишніх колоній, які сягають VIII–VII ст. до н. е. Разом з прийняттям християнства в Київській Русі з'явилися будівлі візантійського стилю, найкращим прикладом якого є Софійський собор у Києві (XI ст.), що зберігся до нашого часу, зазнавши, втім, суттєвої барокової перебудови. Візантійський стиль на Русі почав активно реформуватися у співдії з автентичними уявленнями про будівництво й орнаментування. У XVI–XVII ст. в Україні розповсюдився стиль Ренесансу. Найяскравіше він відобразився в архітектурі Львова. На одній з центральних площ цього міста майже повністю зберігся ренесансний ансамбль будинків. Прихід Ренесансу мав також велике значення для подальшого розвитку українського зодчества, особливо українського бароко. Барокове мистецтво й архітектура, що були вершиною мистецьких досягнень у західній та східній Європі, отримали високу оцінку в Україні XVII ст. і, поєднавшись тут з місцевим мистецтвом, особливо цегляною кладкою, створили новий неповторний стиль українського бароко. Також а українському архітектурному мистецтві були такі стилі, як готика, неоготика, модерн, ретроспективізм.

Отже, Україна має багату культурну спадщину, що дісталася нам з різних епох.

Література

1. Авраменко О. О., Сидоренко В. Д., Даниленко В. Я. Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX століття. АМУ.О. Інтертехнологія, 2006. 544 с.
2. Александрович В. С. Українське малярство XIII–XV ст. (Студії з історії українського мистецтва. Т. 1). Львів, 1995. 200 с.
3. Енциклопедія Українознавства. Львів, 1993.
4. Асєєв Ю. С. Архітектура Київської Русі. 1969. 170 с.

ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ АНТОНІМІВ У ПОЕЗІЇ М.ВОРОНОГО

Гончар З. О.

учитель української мови та літератури, вища категорія

Охтирська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2

Охтирської міської ради Сумської області

(42700, Сумська область, місто Охтирка, пров. Сумський, 35)

E-mail: cat123zoia@gmail.com

The article examines the presence of antonyms, which indicates the richness of language and its expressive capabilities. M. Voronoi's work is an interesting material for linguistic research. In the poet's works, long-known lexical treasures are renewed and illuminated with new facets. This also applies to words with opposite meanings – antonyms.

У статті досліджується наявність антонімів, яка свідчить про багатство мови та її виражальні можливості.

Ключові слова: антоніми, метод картування, аспект, оксюморон, метонімія, антитеза, контрастність.

Актуальність проблеми. Тема роботи зумовлюється дослідженням спадщини М. Вороного.

Об'єктом вивчення є поетична творчість М. Вороного. Антоніми, їх тематична диференціація становлять **предмет** дослідження.

Мета роботи – дослідити функціонування антонімів у поетичній творчості М. Вороного.

Меті дослідження відповідає таке основне **завдання**: класифікувати та згрупувати антоніми, що вживаються в поезіях М. Вороного за тематикою та видами.

Контекстуальними антонімами вважають такі, протилежне значення яких виникає тільки в певному контексті, найчастіше при перенесенні значень: *І ти, серце **сму́тне**, будеш знову **ясне**, мов криштал*ь (М.Вороний) За спостереженнями найчастіше у поезіях М. Вороного зустрічаються лексичні антоніми. Значна їх кількість виражає *протилежну спрямованість дії*.

Світло **гасне** і знов **миготить**.

Серед антонімів я відзначила такі, що визначають *значення слів крайніми протилежними точками в системі однорідних понять* (якості, стану, часу), між якими можливі перехідні етапи, що не досягають крайньої точки.

Антоніми *на позначення соціального стану людини* яскраво представлені в поезіях, де звучить тема міста. М.Вороний одним з перших в українській поезії звернувся до цієї теми. Образ міста неоднозначний. Це і «кохане місто», і «прокляте місто». Це в уяві поета «...звір стотисячоголовий! Його життя – кип'ячий вир, **жахливий і чудовий**» («Звір»).

У назві поезії «Пастушка і пастух» використано антонімічну пару на позначення протилежної статі. Закохані юнак і дівчина є головними героями твору – своєрідного гімну кохання.

На основі антонімів у мові часто твориться така популярна стилістична фігура, як антитеза, – зіставлення з метою протиставити одне одному певні життєві факти, явища, думки, характери, щоб посилити враження описуваного, щоб наголосити на чомусь, яскравіше відобразити дійсне.

Наведені вище приклади свідчать про те, що антоніми – не тільки лексична категорія. Вони мають величезні стилістичні можливості. Таким чином, М. Вороний використовує не тільки антитезу, оксюморон як стилістичні засоби, а ще й антоніми для створення іронічної характеристики. Це надає своєрідності й неповторності його. Опрацьований фактичний матеріал дає підстави стверджувати, що у творах М.Вороного яскраво представлені різноманітні тематичні групи антонімів:

- антоніми на позначення протилежної спрямованості дії;
- антоніми на позначення статі;
- антоніми на позначення спорідненості;
- антоніми на позначення абстрактних понять;
- антоніми на позначення часу, пори доби;
- антоніми на позначення соціального стану людини;
- антоніми, що відображають почуття, внутрішній стан людини;
- антоніми, що відображають контраст кольорів.

Окремо розглянуто стилістичні можливості антонімії на прикладі таких стилістичних фігур, як антитеза та оксюморон. Це свідчить про те, що антоніми – не лише лексична категорія, але й потужний стилістичний прийом, за допомогою якого поет створює яскраву картину людського життя, наголошує на небуденності окремих явищ дійсності. Дослідження функціонування антонімів дозволяє виокремити тематичні групи, а також визначити роль у художньому тексті.

Література

1. Білецький О. І. Микола Вороний // Вороний М. Вибрані поезії. К., 1996. С. 5.
2. Бобух Н. М. Антоніми в українській поетичній мові. Полтава: ПУСКУ, 2007. 311 с.
3. Гаєвська Н. М. Микола Вороний (1871–1940) // Живе слово. Кн. 1 Класична література. К., 1997. С. 81–90.
4. Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001. С. 16.

УКРАЇНЬСЬКА СКУЛЬПТУРА

Горелов Д. О.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: danylo.horielov@nure.ua

The world of sculpture in our life is presented brightly and varied. For many centuries, talented craftsmen create their works. In his sculptural creations, the artist expresses the spiritual world, ideas about the environment, embodies his aesthetic ideals, fantasies. What role can sculpture play in our life?

Скульптура – це образотворче мистецтво, твори якого мають об'ємну тривимірну форму і виконуються із твердих або пластичних матеріалів. Скульптура, на відміну від архітектури, мистецтво образотворче, а не функціональне. Але не варто думати, що дане мистецтво легке в освоєнні. Легкість сприйняття скульптури – тільки здається. Скульптура символічна, умовна і художня, а значить складна для сприйняття. Теза спрямована на осмислення важливості збереження об'єктів цього мистецтва, як передача художньої та історичної цінності

Пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві. Ця скульптура пристосована до кругового огляду, старанно оброблене велике число деталей, кожна з яких добре проглядається завдяки невисокому постаменту, який своєю формою нагадує степовий курган. Ця скульптура, автор який широко використовував образ наїзника, передає характер рішучого вольової людини. У владному приборканні коня, рішуче піднятою в правій руці булавою, звернення до народу, в цій скульптурі відчувається незламна воля сильної особистості. Композиція пам'ятника передає символ мужньої полководця, який начебто перериває стрімкий рух, щоб вказати народу, який зібрався на площі, шлях, який націлений на майбутнє [3, с. 32].

Якщо оглянути зовні фасад Львівського Оперного театру і спрямувати погляд вгору, то на вершині перед центральним входом в будівлю ми бачимо скульптуру жінки з крилами ангела і пальмовою гілкою в руках. Це головна фронтальна скульптура Львівської Опери – Слава. Скульптура є вагомим аргументом на користь того що існують майстри, які можуть передати історію на кілька століть. Головною характерною рисою, на перший погляд, може здатися те що скульптуру виконували в ренесансному стилі, жінку з округлими формами, але це не так [1, с. 234]. Слава є вагітною. І коли про це стало відомо, по Львову тепер кожному туристу, при огляді даного театру, розповідають про те як якийсь професор на ім'я Марс став всіх ревно переконувати про свій здогад [2]. Даний факт підтверджує художню цінність скульптури.

Колона з статуєю Пречистої Діви Марії, Івано-Франківська область, відноситься до монументального мистецтва культури XVIII століття.

Скульптура символізує мадонну-заступницю, яка захищає людей від війни та епідемій, вкриває страждених під своїм плащем. Скульптура є однією з повністю уцілілих пам'яток, які відносяться до комплексу костелу Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії і несе в собі релігійну цінність.

Будь-який киянин, якщо його запитати про головні символи міста, назве статую «Батьківщина-мати» однією з перших. Скульптура, що є частиною меморіального комплексу «Національний музей історії України у Другій Світовій війні», – одна з найвищих в світі, її добре видно з різних точок Києва. Існує народна легенда згідно з якою меч, який тримає «Батьківщина-мати», вкоротили за рекомендацією київського митрополита. Він переконав керівників проекту в тому, що зброя, що символізує війну, не повинно бути вище розташованої неподалік лаврської дзвіниці. Монумент є символом мужності народу, який переміг у Другій світовій війні і продовжує боротися за своє майбутнє, що в свою чергу також несе художню цінність.

Скульптура може нести в собі історію, яку не можна забувати, аргументом є пам'ятний знак жертвам Голодомору 1932–1933 років у Сумах встановлений на вулиці Степана Бандери в сквері Пам'яті Жертв Голодомору неподалік Сумського автовокзалу, на околиці міста. Пам'ятник жертвам Голодомору в Сумах, це образ традиційної української оселі з трісхілою стріхою, від якої залишилося тільки дві стіни – біла, що є ознакою колишнього достатку та родючості й чорна, як символ злиднів і відчаю, які приніс комуністичний терор голодом. Піраміда на задньому плані символізує вічну пам'ять. Посередині хати розташована бронзова людська постать – символічний силует жінки. Жорна з колосками, який лежить під ногами жінки – символічне втілення українського достатку та рясного врожаю, що було конфісковано окупантами. На одній з паралельних стель – напис «Невимовний біль, тугу щоб приносити на вічну пам'ять і спокій жертвам Голодомору».

Сьогодні Важко уявити Харків без пам'ятника Т. Г. Шевченка. Монумент органічно пов'язаний з оточуючим пейзажем саду імені Шевченка та Міським архітектурним ансамблем. Монумент несе символ «національного Пророку», який до нині спрямовує націю до побудова своєї держави, кращого майбутнього. Мистецтво скульптури, те що воно дозволяє створити є символом, історична і художня цінність. Зберегти це є одним із важливих завдань.

Література

1. Протас М. О. Скульптурные симпозиумы Украины: Стилистико-парадигмальная эволюция. Київ: Феникс, 2012. 400 с.
2. Вагітна «Слава». 2018. URL: http://vacation.lviv.ua/ot_slava (дата звернення: 18.05.2020)
3. Михайлов В., Портнов П. История одного памятника // Огонёк. Київ, 1954. Вип. II. 10 января. С. 32–45.

АРХІТЕКТУРА ТРИПІЛЬЦІВ

Гунченко А. С.

Науковий керівник – канд. іст. наук,

доц. кафедри українознавства Олешко Н. П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51)

E-mail: nk270066@gmail.com

The study provides an idea of the architecture of the oldest, according to the latest scientists, in the world of civilization – Trypillia. The architectural heritage of Trypillia can be traced in the Ukrainian tradition and in the tradition of European urban development. The architecture of Ukrainians' living quarters was identical to that of Trypillia until almost the second half of the 20th century.

Як національним, так і світовим культурним і цивілізаційним феноменом є Трипільська цивілізація. Таким же феноменом трипільців є величезні міста, що вони будували із чіткими рядами двоповерхових будівель зі спланованими вулицями, широкими майданами.

Трипільці мешкали у великих поселеннях на 2000–3000 осіб, у великих селищах по 200-450 га на 2–3 тис. будівель, де проживало 10–12 тис. мешканців. Якраз, міста трипільців – це одна з найцікавіших рис цієї цивілізації. Поселення площею до 450 га, в яких налічувалося до 3000 будинків і до 25-30 тис. жителів, у той час були найбільшими на території Європи. Розміри європейських міст того часу були в десятки разів менші. Якщо там мешкало 500 осіб, то це було досить багато [2]. У трипільських протомістах вже існувала радіально-квартальна забудова, багато будинків мали два або й три поверхи.

Будинки в селищі будували по колу, в центрі був майдан, який використовували для зібрань, масових гулянь. У центрі та по всьому периметру поселень будували багато храмів. Також, подекуди на майдані влаштовували загін для худоби. Вулиці від площі розходилися радіально, уздовж вулиць розташовувалися садиби [3]. А навколо поселень будували оборонні рови [1]

У трипільців було житло двох типів. Такий тип житла як «ковганки» складалися з житлової частини і господарських ям і були заглибленими із двома-трьома вогнищами. В основі нагадували вісімку або трійку. Стіни будували пологими, дно нерівним. А наземні глинобитні житла площею від 30 до 150 м² мали складну конструкцію. Підлогу робили з глиняних обпалених валиків на дерев'яному помості, що обмазувалася глиною. В основі стін були дерев'яні каркаси, що теж обмазувалися глиною. Двосхилі дахи перекривалися солом'яними або очеретяними снопами. Вікна облаштовували невеликими і округлими. Такі хати-мазанки складалися з однієї, двох або трьох кімнат. Кожна кімната мала піч,

лежанку і вівтар-жертвник: праворуч – піч, ліворуч – лава з посудом, прямо – на самому видному місці – вівтар [2]. Всі храми, житлові будинки білилися, в середині та зовні розписувалися орнаментами-оберегами з використанням червоної, бурої, чорної і білої рослинних фарб [3].

На сьогодні ведуться археологічні дослідження трипільських поселень в багатьох частинах України. До речі, минулого року прадавні знахідки відкопали на території трипільського поселення «Тальянки», де працювали співробітники Інституту археології Національної академії наук України. Було встановлено, що на 450 га даного поселення збудовано

до 3 тис. хатин.

Цікавим є припущення науковців, щодо мешканців будинків, знайдених у цьому поселенні. Хати будували до 20 м завдовжки. В окремій такій комірці мешкали дружина та дитина, чи пару дітей. І в іншій хаті – дружина, дитина, пара діток. А ще в одній жив сам гончар з іншою дружиною. За поясненнями ученого секретаря Інституту археології Олексія Корвін-Піотровського, це «можна назвати великою сім'єю, але це буде не дуже точний термін. Це буде варіант сім'ї полігамної» [4].

На жаль, держава не фінансувала розкопки, дослідження відбувалися за рахунок британського благодійника.

Отже, за словами Олександра Стражния, більшість науковців-дослідників вважають, що саме трипільці створили першу у світовій історії міську цивілізацію [2]. А в традиційній українській архітектурі й до сьогодні ми можемо спостерігати трипільський спадок.

Література

1. Дивосвіт Трипілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=JuVd1TKproaU>.

2. Олександр Стражний. Трипільська цивілізація: у жорнах історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chas.cv.ua/autor/55117-трипільська-цивілізація-у-жорнах-іст.html>.

3. Трипільська Архітектура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://grupa1ptu.blogspot.com/p/blog-page_47.html.

4. Як жили «українці» 6 тис. років тому: археологи зробили неочікуване припущення про побут трипільців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.5.ua/nauka/yak-zhyly-ukraintsi-6-tys-rokiv-tomu-arkheolohy-zrobyly-neochikuvane-prypushchennia-pro-pobut-trypiltsiv-195450.html>.

РОЗВИТОК НАРОДНИХ РЕМЕСЕЛ У ХАРКОВІ ЗА ЧАСІВ НЕПУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРІБНОГО ВИРОБНИКА

Євсюкова О. Г.

Канд. іст. наук, асистент кафедри українознавства

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: onysiiia.makhonina@nure.ua

This article discusses the development of folk crafts in kharkiv during the nep through the prism of research of a small manufacturer. The social background, ethnic composition, educational level and economic opportunities of Kharkiv's small producers remain little-studied issues.

Народні ремесла завжди мали особливе значення для формування колориту національної культури. Як можна уявити українську культуру без яскравих вишиванок, розписного посуду, тканих килимів тощо? Народні промисли мали свою специфіку залежно від регіону. Метою нашого дослідження є саме розвиток народних ремесел у Харкові за доби непу (1921–1928 рр) через призму дослідження дрібного виробника. І саме через виявлення соціально-професійного та національного складу, визначення кількісних параметрів та економічних позицій кустарів. Не менш важливим завданням є вивчення державної політики по регулюванню розвитку кустарного виробництва Харкова. Варто відмітити що Харків був столицею УСРР з 1919–1934 рр. і найбільшим торгівельно-промисловим центром республіки. Різнобічний аналіз дрібного виробника кустарно-ремісничого сектору економіки Харкова в роки непу дозволить зрозуміти особливості розвитку дрібного виробництва окресленого періоду.

Незважаючи на те що існує багато досліджень в секторі дрібного виробництва, соціальне походження, національний склад, освітній рівень та економічні можливості харківських дрібних виробників залишаються малодослідженими питаннями. В радянській історіографії кустарям не приділяли належної уваги, часто зараховуючи їх до дрібнобуржуазних або бідняцьких верств населення, тоді як основна увага дослідників була зосереджена на робітниках та селянах. Робітники недержавного сектору економіки становили значний сегмент приватного виробництва міста. А отже дослідження дрібних виробників Харкова є актуальним питанням оскільки вивчення недержавного сектору промисловості сприяє поглибленню знань про розвиток усієї української промисловості зазначеного періоду.

Будучи однією з найдавніших і традиційних форм соціально-виробничої активності, кустарно-реміснича промисловість Харкова забезпечувала населення товарами широкого вжитку, займаючи помітне місце в народному господарстві.

Якщо аналізувати розвиток дрібного виробництва за царської доби і в роки більшовицького панування – то ми побачимо дві різні картини. В дореволюційний період дрібна промисловість України відігравала значну роль у насиченні внутрішнього ринку товарами широкого вжитку. Після кривавих визвольних змагань та встановлення більшовицької влади кустарне виробництво опинилось в дуже скрутних умовах і змогла вистояти лише титанічними зусиллями самих кустарів та ремісників.

Харків завжди був дуже багатонаціональним містом. Тому і харківські кустарі являли собою національно та соціально неоднорідних дрібних виробників міста. В умовах непу, кустарне виробництво послаблювало проблему безробіття і сприяло насиченню споживчого ринку Харкова товарами широкого вжитку. І саме кустар-виробник був домінуючим типом серед приватних виробників міста.

Дрібне виробництво накладало певну специфіку на умови праці робітників. Робочий день харківського кустаря міг бути виснажливим і пересічно складав 10 годин [1, арк. 94]. Дуже часто через нестачу коштів умови праці були невідповідними. Проте кустар мав більше стимулів працювати – він отримував більшу зарплатню, ніж робітник держпромисловості. Середня зарплатня кустаря по Харкову складала 70 – 80 крб. Хоча мали місце відхилення від 30 – 200 крб. по окремих галузях [2, арк. 94]. У той же час, середня місячна зарплатня робітника державної трестованої промисловості на середину 1920-х була меншою і коливалась від 47,77 крб. (Текстшвальпром) до 74,29 крб. (Поліграфтрест) [2, арк. 232].

Прибутки кустарів та ремісників в різних галузях кустарного виробництва дуже різнились. Виявити найбільш заможних дрібних підприємців можна спираючись на дані по м. Харкову для притягнення до прибуткового податку. Так до найбільш прибуткових виробництв належали: кравці жіночого (1 950 крб.) та чоловічого одягу (1 440 крб.), обробка хутра (1 440 крб.), ремонт годинників (1 350 крб.), штампувальні майстерні (1 326 крб.), вироблення мазі для взуття (1 224 крб.), ювелірне виробництво (1 200 крб.) тощо [1, арк. 100].

Перехід до курсу індустріалізації призвів до посилення наступу на дрібних виробників. Збільшення податкового тиску та командно-адміністративних заходів вимушували харківських кустарів зникати ринку або переходити до нелегального виробництва. Нажаль більшовицька влада не залишила місця для кустаря у своєму «світлому майбутньому». Ремесла, які український народ зберігав протягом століть почали зникати. Проте навіть короткий період розвитку кустарного виробництва протягом 1920-х років дозволяє збагнути наскільки самобутніми та яскравими були народні ремесла нашого міста.

Література

1. ДАХО. – Ф.Р. – 845. – Оп. 3. – Спр. 153. – Арк. 61, 81, 94, 100.
2. ДАХО. – Ф.Р. – 845. – Оп. 3. – Спр. 3455. – Арк. 232.

ПЕРША БАКТЕРІОЛОГІЧНА СТАНЦІЯ У ХАРКОВІ – АРХІТЕКТУРНА ПАМ'ЯТКА СЛОБОЖАНЩИНИ

Євсюкова О. О.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр.Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057)702-14-98)

E-mail: olena.ievsiukova@nure.ua

Each city has historical architectural monuments that form it as a "personality". Not only locals should know about them, but also foreign visitors. This work introduces the reader to the history of the creation of Institute of Microbiology and Immunology named after I. I. Mechnikov NAMS of Ukraine as an architectural monument of Kharkov.

У кожному місті є історичні архітектурні пам'ятки, які формують його як «особистість». Про них потрібно знати не тільки власним громадянам, але і закордонним гостям.

Чим може вразити туристів серце Слобожанщини – Харків? Місто промисловості та науки; старовинних церков і монументальних будівель; прагматичне і одночасно романтичне – таким сьогодні перед нами постає Харків. В усі століття архітектори і будівельники намагалися зробити його ґрунтовним, створювали нові грандіозні форми історичних будівель, наприклад, неокласицизму, бароко, неоготики та інших стилів, яких ніколи ніхто раніше не робив. У сучасному Харкові встановлено досить велика кількість архітектурних пам'яток, меморіалів, пам'ятних знаків, скульптурних груп і композицій. Однією з старовинних архітектурних пам'яток Харкова є будівля науково-дослідного інституту мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова.

ДУ «Інститут мікробіології і імунології імені І. І. Мечникова НАМН України» — державна установа у складі Національної академії медичних наук України. Вона одна з найстаріших у світі наукових закладів протиепідемічного профілю.

У серпні 1886 р. Харківське медичне товариство вирішило створити Інститут вакцинації Пастера і бактеріологічну станцію, які були відкриті 20 квітня 1887 р. Становлення і розвиток інституту проходило в боротьбі з епідеміями страшних інфекційних захворювань.

Архітектура інституту поєднує модерн і конструктивізм. Будівлю інституту було побудовано за проектом академіка архітектури О. Бекетова для Харківського медичного товариства і Пастерівського інституту в 1913 році. Архітектура інституту поєднує модерн і конструктивізм. В процесі проектування архітектор консультувався з лікарями-фахівцями, щоб якомога раціональніше розташувати різні лабораторії, кабінети, бібліотеку, кімнати відпочинку, залу засідань, редакцію медичного журналу та ін. На фасаді будівлі розташовані меморіальні дошки видатним вченим, які в різні часи працювали тут.

ДУ «Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова
НАМН України»

В архітектурі монументальної будівлі органічно поєднуються елементи модерну і ренесансу. Фасади прикрашені барельєфами та скульптурами. Кругла в плані центральна частина будівлі, увінчана пологим куполом і скульптурами грифонів, вдало замикає перспективу провулка І. Мечникова. Неподалік встановлено пам'ятник видатному вченому, в честь якого і названо провулок. З овального вестибюля вхід веде на парадні сходи. Основні робочі приміщення архітектор розташував вздовж коридорів і галерей навколо внутрішнього дворику. Двоповерхова зала для засідань була влаштована в правому крилі і розрахована на 600 місць, крім цього, були ще дві невеликі зали.

Інтер'єри будівлі дуже гарні, особливо актова зала з розписами художника М. Пестрикова.

У часи надзвичайного епідемічного стану інститутом проводились теоретичні дослідження з розробки заходів боротьби з особливо небезпечними інфекціями.

Сьогодні вчені інституту активно працюють над створенням нових оригінальних протимікробних, противірусних та протипухлинних засобів, вакцин та анатоксинів на основі хімічно модифікованих біополімерів та різних гетероциклічних сполук. Одержано нові біологічно активні речовини, що проявляють антимікробну, антигрибкову та противірусну дію.

Нові наукові розробки впроваджуються в медичну практику, дають значний соціальний та економічний ефект. Інститут щільно співпрацює з 30 вузами й НДІ, закладами санітарно-епідемічного профілю країни, багатьма лікарнями, є державним центром з менінгококової інфекції. В інституті поширюються роботи з клінічної мікробіології, розробляються методи й засоби боротьби з внутрішньолікарняними інфекціями й сепсисом, маловивченими інфекціями, рота-, герпес- та коронавірусними захворюваннями. Створюються нові протимікробні препарати, ведеться розробка зі створення нових вакцин проти інфекційних захворювань.

Отже, архітектура Харкова унікальна і неповторна. Пам'ятки культури треба знати, поважати та бережливо ставитися до них, бо, на жаль, повністю відновити їх неможливо. Ми повинні пишатися своїм красивим містом.

Література

1. Бобина И. В., Бобин В. В. Владимир Павлович Бобин – известный на Украине врач, общественный деятель Харьковского медицинского общества // *Annals of Mechnicov Institute*. 2007. № 4.
2. Караваєв А. Війна з невидимками: [Про роботу колективу вірус. від Харк. ін-ту вакцин і сивороток ім. Мечнікова] // *Прапор*. 1961. № 8. С. 60–64.
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. <http://www.imiamn.org.ua>

КАЛЕНДАРНІ СВЯТА ТА ОБРЯДИ УКРАЇНЦІВ

Затьоскін О. М.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: oleksii.zatoskin@nure.ua

This article is dedicated to the calendar holidays and customs of the Ukrainian people – the celebration of Christmas, Christmas Eve, Epiphany, etc. The author reveals how Christian holidays preserve and combine the traditions of pagan rites.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Ми, українці, нація дуже стара і свою духовну культуру наші пращури почали творити далеко до християнського періоду на Україні. Разом із християнством Візантія принесла нам свою культуру, але саме свою культуру, а не культуру взагалі. У нас на Україні вже була національна культура, і Володимир Великий тільки додав християнську культуру до своєї рідної, батьківської культури. Староукраїнські традиції ввійшли у плоть і кров наших звичаїв, і тепер ми собі не уявляємо Різдва без куті, Великодня – без писанки, Святої Тройці – без клечання, навіть називаємо це останнє свято «Зеленими Святами». Всі ми відзначаємо свято Купала, на «Введення» закликаємо щастя на майбутній рік, на «Катерини» кличемо долю, а на «Андрія» хто з нас не кусав калети (це великий корж із білого борошна) і яка дівчина не ворожила, чи вийде заміж цього року

Все це – наша дохристиянська культура, наша найстаріша традиція. Кутя – це символ урожаю, писанка – це символ народження сонця. Зеленим гіллям наші предки охороняли своє житло від нечистих духів, що прокидаються (так вони вірили) разом із воскресінням природи – від русалок, мавок, перелесників... Купала – це типове дохристиянське свято з усіма староукраїнськими атрибутами. Ладо – це поганський бог кохання і плодючості.

Але те, що у Введенні чи наступних святах зимового циклу виражено лиш у зародку, найповніше розкривається в обрядових діях, пов'язаних з Різдвяними святами. Недаремно в Україні їх відзначали надзвичайно урочисто. До Різдва готувалися заздалегідь – ще від дня Спиридона (25 грудня). Мили і прибирали в хатах, упорядковували в хлівах, білили, прали, заготовляли дрова і корм для худоби. Адже всі господарські роботи мали закінчитись до настання святвечірнього дня.

«Дідух». На Різдво, після обходу двору, урочисто заносили до хати необмолочений пшеничний чи житній сніп, що спеціально зберігали від часу обжинків. Його ставили на найпочесніше у хаті місце – під образами. Ялинка, прикрашена іграшками, увійшла в наш побут значно пізніше. Спочатку її ставили в містах, а лише згодом – по селах. Та прикрашений

васильками і калиною різдвяний сніп нам рідніший: він – не лише символ достатку, а уособлення пам'яті про наших предків. Недаремно в народі цей святковий сніп називали «дідом», «дідухом», «колядою», «колядником».

Сніп був бажаним «гостем родини». Чи не від імені цього святкового снопа господар, переступаючи поріг дому, звертався до присутніх: «Віншую Вас із щастям, здоров'ям, з цим Святим вечором, щоб ви у щасті й здоров'ї провели ці свята і наступних діждали від нині за рік, доки нам Пан Біг визначив вік».

«Щедрий вечір». Вечір під Новий рік (13 січня) називали «другою колядою», або «Щедрим вечором», або «щедрухою». Очевидно, «Щедрим» його вважали через те, що до вечері під Новий рік подавали більше м'ясних страв, яких не вживали на Святвечір. У багатьох місцевостях у цей вечір молодь ходила «маланкувати» (день у церковному календарі був присвячений преподобній Меланії). Один з парубків перебирався на Меланку. У групі переряджених були «князь», «княгиня», «дід», «баба», «коза», «циган» та інші персонажі. Під вікнами щедрувальники вітали господарів з Новим роком, бажали їм усіляких гараздів. Якщо їх пускали до хати, гості розігрували жартівливі сценки. За ці вітання щедрувальників щедро обдаровували.

«Водохреща». Важливим був і вечір під Водохреща. У східних районах його називали «голодною кутею», в Галичині – «другим Святвечором», «Щедрим вечором». З появою вечірньої зорі, як і на Святвечір, сідали до родинної трапези. На вечерю подавались такі ж пісні страви, як і на «першу коляду». Знову чільне місце у вечері посідали традиційна кутя і узвар. Чарівною стає і вода в криницях чи потоках. Ось чому колись старші члени родини не спали в ту ніч. Як тільки проспівали опівночі півні, вони бігли до потоку чи річки набрати цілющої води. За народним повір'ям, той, хто буде першим і замість води набере вина, відразу після смерті потрапить на небо. Набрану опівночі воду зберігали за образами на випадок поранення або тяжкої недуги.

Отже, з-поміж усіх церковних дат, які припадали на зимову пору, найважливіше значення мав період від Святвечора до Водохрещ. У ньому було найбільше обрядових дійств, якими намагалися забезпечити здоров'я, щастя і достаток, Переважна більшість із них була спрямована на вшанування покійних предків.

Література

1. Воропай П. Звичаї українського народу. К.: Оберіг, 1993. 590 с.
2. Грушевський М. С. Нарис історії українського народу. Київ: Либідь, 1991. 398 с.
3. Історія світової культури. Київ: Либідь, 1994. 320 с.

ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ УКРАЇНЦІВ

Івашиненко К. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail:kateryna.ivashynenko@nure.ua

The Ukrainian calendar and everyday customs and ceremonies were a difficult and long way of development. They got this name because of the connection with calendar cycles (winter, spring, summer, autumn), on which the life of our ancestors directly depended. Sometimes they are also called agrarian, ie associated with certain types of economic work (sowing, planting crops, harvesting).

Господарський устрій завжди був основою державного та політичного ладу. Розвиток людського суспільства свідчить: по-перше, що життя людей здійснюється завжди в певних економічних формах, і, по-друге, що деякі загальні форми економічного життя зберігаються протягом тривалих відрізків історії.

Проблеми розвитку господарських занять та звичаїв українців досліджували М. Грушевський, І. Крип'якевич, О. Воропай та ін..

Автор ставить за мету – розкрити деякі аспекти занять та звичаїв давніх українців.

На етнічній території України населення здавна займалося хліборобством. У давні часи трипільської культури, ще чотири тисячі років до н.е., вирощування злаків посідало чільне місце серед інших видів господарських занять – таких як мисливство, збиральництво, рибальство, до певної міри тваринництво. Сприятливі кліматичні умови, погідний ландшафт, родючі чорноземи спонукали до праці у полі. Минали тисячоліття, відбувалися переміщення давніх хліборобських племен з місця на місце, і все ж хто б не оселявся на тій землі – неодмінно відновлював традиції вирощування хлібних злаків.

Бджільництво належить до найдавніших занять українців. Про поширеність його свідчать збережені донині давні топоніми та гідроніми: Мединичі, Мединівка, Бортне, Бортники, Уборть тощо. Мед та віск завжди широко використовувалися як продукти харчування, а також служили оброком при зборі данини, були важливим предметом експорту до Західної Європи.

Упродовж багатьох віків існування бджільництво пройшло кілька етапів розвитку, з яких дослідники виділяють три основні: дике (початкове, або земляне); бортне; вуликове.

Одним з найдавніших і найвагоміших допоміжних занять українців було **чумацтво**. Початки цього заняття сягають доби Київської Русі. Так, у «Літописі Руському» згадуються прасоли, що займалися транспортуванням солі з Прикарпаття. В XIV—XV ст. чумацтво

перетворилося на промисел, тобто стало важливим джерелом заробітку значної частини населення.

З того ж часу в письмових пам'ятках фігурує основний засіб транспорту українських чумаків – «мажа». Не менш інтенсивно розвиввся даний промисел у наступних сторіччях, досягши найбільших масштабів наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Тоді чумацтво побутувало майже на всій території сучасної України.

Паралельно зі зміною способу життя наші предки набували все нових і нових знань. На їх базі формувалася певний світогляд як система поглядів на утворення світу, розуміння в ньому місця людини. Її взаємин з іншими людьми та навколишньою природою. Давні люди досить добре усвідомлювали значення природних явищ для свого існування. Ще в дописемний період вони намагалися якимось чином фіксувати свої знання про природу, здобуті у процесі пристосування до неї. Поступово формувалося розуміння впливу різних небесних явищ на суто земні справи людей. Це послужило відправною точкою для виникнення сучасної астрономії. З її зародженням формується система обліку великих проміжків часу, яка базується на періодичності видимого руху небесних тіл (Місяця, Сонця чи окремих планет).

Найдавнішим у багатьох народів був місячний календар. І це цілком природно, адже рух Місяця дуже легко спостерігати навіть неозброєним оком. Люди зауважили, що повернення Місяця в небесному просторі в одну і ту ж точку відносно Сонця відбувається приблизно через 30 діб; це добре простежується за місячними фазами – різними формами видимої частини Місяця.

Відлік часу за Сонцем послужив основою сонячних календарів. Певний час обидві ці системи співіснували. На території України вже у IV тис. до н.е. користувалися місячно-сонячним календарем, за яким вираховували періоди настання весняних і літніх свят. Така практика дійшла до наших днів. Якщо свята Різдва і Купала, які ділять річне коло на дві рівні частини, визначають за сонячним календарем, то Великодень і Зелені свята – за місячним.

Таким чином, основними заняттями давніх українців були хліборобство, тваринництво, рибальство, бджільництво, чумацтво та ін.. Саме життя вимагало подальшого розвитку знань, винайдення календаря.

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу – Київ: Оберіг, 1993. 590 с.
2. Грушевський М. С. Нарис історії українського народу. Київ: Либідь, 1991. 398 с.
3. Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. Київ: Либідь, 1994. 656 с.
4. <http://traditions.in.ua/remesla> (дата звернення: 17.04.2020)

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Капуста Р. Д.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: roman.kapusta@nure.ua

In this article, I will try to show the relevance of this topic, exactly the study of the origins of the Ukrainian state and draw an analogy with the modern development of history. Here will be told about the development of cultural values and their reflection in everyday realities. The religious and everyday features of the Cossack life are also affected.

Історія України – це фактично історія національно-визвольної боротьби українського народу за свою державу. Цей рух був спрямований на визволення народу з-під іноземного панування та здобуття національної державної незалежності.

Варто наголосити, що зародження ранньої Української державності почалося з VI ст. н. е., засновниками якої стали князі Кий, Щек та Хорив, котрі започаткували династію перших її правителів – Києвичів. Подальший розвиток «Руської землі» привів до утворення могутньої ранньосередньовічної Української держави – Київської Русі.

Ця країна вважалася найрозвиненішою в економічному, політичному, культурному плані та мала надзвичайно великий вплив на розвиток більшості тогочасних країн Європи і Близького Сходу. Регулярні вторгнення спочатку готів, половців, виснажливі, майже безперервні громадянські війни між князями хоч підірвали економічне життя Русі. Лише страшні навали орд Батия, незліченні загиблі воїнів та мирних жителів зруйнували цю державу, але своїми втратами вона змогла послабити ворожу силу і тим самим врятувала від знищення і краху більшу частину європейського материка.

Розпад стародавньої Київської держави призвів до створення та посилення роздроблених князівств, які, по суті, у XII – на початку XIII ст. стали незалежними державами. Одна з таких стала Галицько-Волинська держава, на західних землях Русі-України. В ній розвивалися традиції Українського державотворення. Приєднання українських земель до Речі Посполитої і встановлення на них польськими магнатами та шляхтою тяжкого соціального, національного, релігійного і мовно-культурного становища зумовили численні повстання і врешті-решт Національно-визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького.

Основною рушійною силою та творцем незалежної України було українське козацтво. Хочеться відзначити: під час національно-визвольної боротьби і зародилась ідеологія Української національної державності, яку

сприйняли не лише козацька старшина і шляхта, а й широкі народні маси. Важливу роль у цьому процесі відіграла й Українська православна церква.

Головним осередком козаччини стає фортеця Запорозька Січ, яку розпочали будувати у 1554 р. на дніпровському острові Мала Хортиця. У її розбудові брав участь один з перших козацьких гетьманів Дмитро Вишневецький (Байда). Згодом виникає розгалужена організація козацтва, що діяла на засадах військової демократії: козаки і козацька рада вільно обирали представників своєї влади – гетьмана, старшину, отаманів, які вже були їм підзвітними. Існувала рівність всіх громадян Гетьманщини, було вільне володіння землею, на сторожі якої стояло козацьке судочинство (кріпацтва не було). Сучасні історики наголошують, що козацький демократизм продовжував аналогічні традиції Київської Русі і багато в чому навіть випереджав політичну практику європейських країн. Запорозька Січ з самого початку була цікавим зразком демократичного державного утворення. Невипадково український історик М. Костомаров називав її «козацькою християнською республікою».

Українська козацька держава цієї доби – зі своїми центральними та місцевими органами влади, адміністрацією, судами і військом, зі своєю територією, за формою правління була, вважаємо, демократичною республікою з виборним гетьманом на чолі, унітарною, з демократичним політичним режимом. Отже, держава і державність є невід’ємні одна від одної, а модель держави тоді цілісна, коли крім дерева відображено і її коріння.

Література

1. Гирич І. П’ятдесятитомник творів Михайла Грушевського // Український історичний журнал. 2016. № 2.
2. Гирич І. Неопубліковане в київській архівній спадщині М. Грушевського й справа видання повного зібрання творів історика // Спеціальні історичні дисципліни.
3. Гирич І. Документи академіка М. Грушевського у фонді 1235 ЦДІА України у м. Києві // Архіви України. 1989. № 4.
4. Андрущенко В. Л., Федосов В. М. Запорозька Січ як український феномен / В.М.Федосов (ред.). Київ: Заповіт, 1995. 174 с.
5. *Ucraina terra Cosacorum*: Україна – земля козацька: навч.-метод. посіб. Донецьк; Переяслав-Хмельницький, 2010. 540 с.
6. Лютий І. М. Етапи відродження та розвитку сучасного козацтва в Україні: іст. нарис 1990–2010 рр. Дніпро: Січ, 2010. 96 с.
7. Руда О. Українське козацтво в інтерпретації польських істориків кінця ХІХ – першої третини ХХ. Львів: Ін-т українознав. ім. І. Крип’якевича НАН України, 2010. 416 с.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

Кісельов Д. Р.

Науковий керівник— канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: dmytro.kislov@nure.ua

In this article I try to reveal the theme of Ukrainian folk tales, their features. Ukrainian folk traditions and beliefs will be described on the examples of specific works.

Казки є одним з найпоширеніших видів оповідальної народної творчості. На земній кулі нема жодного народу, який би не створив свого казкового епосу. Кожен народ має свої казки і сюжети, в якій він вкладає свою життєву і соціальну філософію, зумовлену побутом та історією.

Термін «казка» походить від слова казати (казки розказуються). За часом виникнення казки належать до найдавніших форм народної творчості. Вони дуже популярні серед усіх народів світу й відзначаються захоплюючим сюжетом.

Українські народні казки – жанр українського фольклору, представлений творами чарівного, авантюрного чи побутового характеру усного походження з настановою на вигадку, що розповідаються з розважальною чи дидактичною метою. Народна казка зазвичай існує в усній прозовій формі та передається від старшого покоління молодшому. В ній відображені світогляд, морально-етичні та естетичні принципи, цінності та спосіб життя народу.

Народна казка має провідні мотиви (напр. обдурення лиходія, визволення нареченої), усталених персонажів (напр. троє синів, царевич), зачини й кінцівки (напр. «Жили собі дід та баба...», «...жили-поживали та добра наживали»), епітети (напр. красна дівиця, добрий молодець). Її мова повсякденна, без розгорнутих описів, неологізмів. Інколи в казці наявні традиційні вислови, що поєднують одну віддалену подію з іншою (такі як «швидко казка мовиться, та не швидко діло робиться»). Більшість казок народів світу подібні, в той же час мають місцеві особливості, а також відображають індивідуальні риси виконавця. Народна казка має як розважальну, так і дидактичну функції.

Найдавнішим жанровим різновидом народних казок вважаються казки про тварин і рослини, пов'язані з віруваннями у тотемних предків. З українських казок це такі, як «Лисичка-суддя», «Пан Коцький», «Як заєць ошукав ведмедя» тощо. Чарівні казки становлять найбільшу частку: «Дівчина та Місяць», «Василина Прекрасна», «Тісто-богатыр»,

«Яйце-райце», «Летючий корабель», «Котигорошко», «Ох», «Кривенька качечка» й таке інше. В них вбачаються відголоски уявлень слов'ян про влаштування світу, так, яйце – символ народженого світу, повноти буття; світове дерево (яблуня, верба, береза, клен) – зв'язок між небесними й земними рівнями буття; змієборство – протистояння добра і зла; жива і мертва вода; камінь – вхід і вихід з потойбічного світу; Костій (Кощій) – уособлення першопредка, символ смертного, матеріального в людській природі. Найпізніші казки – соціально-побутові, поява яких спричинена соціальним розшаруванням суспільства. Наприклад, «Мудра дівчина», «Хліб і золото», «Правда і Кривда», «Названий батько», «Піп та селянин».

В українських народних казках вбачаються сліди архаїчних звичаїв, пам'ять про які майже не збереглася в інших європейських народів. Так, багатством в українських казках часто володіє не чоловік, як в інших народів, а жінка (дівчина) через практику материзми, коли спадок передається від матері до доньки. Суто негативні в інших народів персонажі, такі як Змій, можуть виявляти честь і гостинність: зустрічають героя, що прийшов з ними битися, застіллям, дають право першого удару. Підстави цього вбачаються у збереженні язичницького світорозуміння, де надприродні сили ще не поділяються на однозначно добрих і злих.

Таким чином, в українських казках відображено вірування й цінності українського народу. Українські народні казки лежать в основі вітчизняних літературних казок.

Література

1. Звіринний епос // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8т./ проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1959. Т. 2, кн. 4: Літери Ж–Й. С. 486.
2. Українські народні та авторські казки, легенди, перекази, оповідання у книгах
3. Карпенко С. Жанрово-видовий феномен української народної казки // Міфологія і фольклор. 2014. № 1–2.
4. Українські народні казки (укр.) на дитячому інтернет-проєкті Дерево Казок
5. Соціально-побутова казка// Літературознавча енциклопедія: у 2т./ авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.2: М–Я. С.421–422.
6. Дикарів Митрофан. Чорноморські народні казки й анекдоти // Етнографічний збірник. Львів, 1896. Т. II.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ УКРАЇНСЬКОЇ «ТЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Кобилко Н. А.

Канд. філол. наук, ст. викладач

Харківський національний університет внутрішніх справ
(61080, Харків, пр. Льва Ландау, 27, каф. соціально-гуманітарних
дисциплін факультету № 6)

E-mail: kobilko89@gmail.com

The article examines the evolution of Ukrainian bizarre prose, its features. The main genres of modern “dark literature” are considered, their common features with bizarre prose writing are revealed, among which the main one is the use of mythological plots and images-symbols of folklore.

В історії розвитку української літератури особливе місце посідає химерна проза. Сьогодні цей жанр активно й повноцінно розвивається. Авторі використовують міфологічні мотиви й сюжети, фольклорні образи й символи. Звичайно на стиль оповіді та зображення чарівних істот і обрядів вплинули постмодерні віяння [2, с. 297]. Традицію української химерної прози продовжують В. Гранецька «Тіло», «Мантра-омана», А. Процайло «Привид безрукого ката», В. Шкляр «Кров кажана», Т. Винокурова-Садиченко «Жарт перший. Із життя психів», «Жарт другий. Квіт папороті». Чільне місце фольклор і міфологія посідає у творчості Дари Корній. Переважна більшість дослідників до химерної прози відносить її романи у співавторстві з Талою Владмировою «Зозулята зими» та «Крила кольору хмар», але ми не можемо залишити поза увагою «Гонимарника», за який вона отримала неофіційне звання «української Стефані Маєр», та сагу «Зворотній бік світла», «Зворотній бік темряви», «Зворотній бік сутіні» і «Зворотній бік світів».

Виданням і популяризацією книжок авторів, які «спеціалізуються на химерній жанровій та авторській прозі» [1] в Україні займається «Дім Химер», заснований письменницею В. Гранецькою та поетом В. Сордом. Під химерною прозою вони розуміють кластер «темної літератури», зокрема: містично-психологічний трилер, горор, детективний нуар, соціальна фантастика, готика/неоготика, темне фентезі, стімпанк, романи й оповідання на основі історичних містифікацій, екзистенційний (пост)апокаліпсис, футуристична (анти)утопія, магічний реалізм, моторошні True story, новітня українська демонологія/міфологія. Тому метою нашого дослідження є розгляд основних жанрів української «темної літератури».

Розпочнемо з магічного реалізму, адже у творах органічно поєднуються елементи реального та фантастичного, побутового й міфологічного, дійсного та уявного. Оскільки ідея автора подається закодовано, то доречно говорити про насичення прози образами-символами (символіка чисел, кольорів) і міфологемами, тобто уламками міфів. Яскравими представниками є Ю. Винничук «Вікна застиглому часу», «Місце для дракона», Т. Прохасько «Непрості», Г. Пагутяк «Слуга з Добромилля», І. Весни «Душа», М. Гримич «Острів Білої Сови».

Із міфологією та фольклором пов'язаний ще один літературний жанр, що виник у ХХ ст. в англomовній прозі й займає проміжне місце між фантастикою та казкою – фентезі. Сьогодні фентезійна література багата поетичними й міфологічними образами, нереалістичними подіями. На нашу думку, у контексті химерної прози слушно говорити про темне фентезі. Автор роману «Аркан вовків» П. Дерев'янка стверджує, що воно відрізняється від інших видів тим, що у творах «мало світла», головними героями є поганці. Письменники подають суміш кривавих, похмурих сцен і депресивних моментів. Здебільшого вони створюють альтернативну історію із залученням українського фольклору та міфології.

Подібним до фентезійної літератури є готичний роман, в основу якого покладено фантастику, містику, таємничі пригоди, а головним героєм виступає демонічна особа. У сучасній українській літературі жанр готичного роману розробляють жінки-письменниці. Н. Герасименко до найяскравіших творів відносить романи А. Серової «Інший вид», І. Хомин «Сакрал», Х. Талан «Яга», М. Омели «Квіт папороті», П. Кулакової «Я пам'ятатиму твоє обличчя».

Із готичним романом тісно пов'язаний горор (жахи). В основі творів лежать явища, які найбільше впливають на психіку читача. Найчастіше автори віддають перевагу темі смерті. На другому місці знаходиться невідомість і присутність потойбічної сили. Важливу роль відіграє зображення замкнутого простору. Серед відчуттів переважають біль і страждання, провина або самотність. Митцями, які працюють у цьому жанрі, є Н. Вівчарик «Те, що серед нас», Д. Піскорський «Лінія шквалу», В. Кузнецов «Знаряддя», І. Антонюк «Шепіт сосен», О. Завара «Гелтер Склтер».

Риси готичного роману простежуємо в жанрі трилеру. Він має на меті викликати в читача страх, занепокоєння. У творах зображується потойбічний світ, а головними просторовими локусами є кладовище та підземелля. Яскравими зразками психологічного трилеру є такі романи сучасних українських авторів: «Аномалія» А. Новика, «Вона знає таємницю» М. Сурженко, «Дівчина, яку ми вбили» П. Кулакової, «Мертві моделі» М. Якуб, «Пісок у склянці» І. Смолич.

Таким чином, ми розглянули жанри сучасної української літератури – своєрідний кластер «химерних творів». Вони виступають видозміненою формою явища, яке виникло в другій половині ХІХ століття. Магічний реалізм, готичний роман, фентезі, горор, психологічний трилер зберігають атмосферу химерності, таємничості, ірреальності, частково використовують елементи міфів і фольклору.

Література

1. Дім химер. URL: <https://chimeraspublisher.com.ua/about.html>
2. Шевченко В. Еволюція жанру «химерної прози» в ХХІ столітті. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*, 2015. Вип. 2, С. 297–301.

ВЕЛИКОПИСАРІВЩИНА – ОСЕРЕДОК КОБЗАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА ТА БАТЬКІВЩИНА В. ЗАТУЛИВІТРА

Кобилко Н. О.

учитель української мови та літератури, «старший вчитель»
Вищевеселівська філія Заводської ЗОШ І-ІІІ ступенів Кириківської
селищної ради Великописарівського району Сумської області
(42850, Сумська обл., Великописарівський р-н, с. Вищевеселе,
вул. Молодіжна, 2)

E-mail: nadiiakobylko1605@gmail.com

The article examines the literature of the native land, namely Velykopysarivshchyna. The life and creative path of kobzar Yegor Movchan and poet Volodymyr Zatulivitra are analyzed.

Великописарівщина – край хліборобський. У всі віки, люди які тут проживали, відзначалися працьовитістю, любов'ю до рідної землі, до всього прекрасного. Здавна Велика Писарівка була осередком кобзарського мистецтва на Слобожанщині, а у XVIII ст. у селищі побудували притулок для сліпих бандуристів. Звідси свій шлях почали Г. Кожушко, С. Пасюга, Є. Мовчан. На сьогодні багато написано й сказано про талановитого кобзаря, автора «Думи про голод» Єгора Хомича Мовчана. Тому ми зупинимося на спогадах не менш значимих особистостей, причетних до його долі.

У травні 1958 року до Великої Писарівки на святкування 60-річного ювілею відомого кобзаря завітав М. Рильський разом із когортою письменників та працівників Інституту мистецтвознавства Академії наук, бо був великим його шанувальником. Поет подарував Є. Мовчану бандуру, яку той дуже цінував і заповідав після його смерті віддати в музей Т. Шевченка на Чернечій горі в Каневі. По дорозі М. Рильський відвідав село Хоружівку, де проживали батьки Олекси Ющенка, який теж був членом делегації. Згодом з'явилася поезія, сповнена глибокої шани до двох велетнів музики й слова:

Пам'ять проясняється з роками,
Не туманиться, не завмира.
Бачу: мати сплескує руками –
П'ять машин прямує до двора,
Із машин виходять добрі гості,
Рильський уклонивсь біля воріт
Матері моїй... Все вийшло просто
І звичайно... – Щирий вам привіт!
Мати всіх запрошує до хати,
Батько теж підходить, просить всіх...
То якими ж ви оце вітрами?
Чи надовго? – батько почина.
– Славна Україна кобзарями
Їдем шанувати Мовчана...

А майже через 10 років Олекса Ющенко напише: «Повертався від кобзаря, що жив тоді вже не у Великій Писарівці на Сумщині, а в будинку-пансіоні для старих акторів. Того ж 1967 року 23 вересня в Будинку вчителя в Києві мене вшановано в зв'язку з 50-річчям. На пам'ятному вечорі виступав і кобзар...». В останні хвилини прощання у Пущі Єгор Хомич сказав Олексі Ющенку: «Бачите, як склалось: ви з Максимом Тадейовичем приїздили до мене у Велику Писарівку на мої іменини, а тепер і я на Ваших поспівав...»

Із Великописарівщиною пов'язане ім'я поета Володимира Затуливітра, який народився в селі Яблучне. В українську літературу він увійшов рвійно й примітно своєю першою поетичною збіркою «Теорія крила». Одна за одною виходять «Тектонічна зона», «Пам'ять глини», «Зоряна речовина», «Полотно», «Початкова школа». 1993 року митець підготував до друку збірку віршів «Четвертий із триптиха», книжку, видавця на яку за кризових часів уже не знайшлося:

В моїм народі відбулось такого,
такі перемололись імена,
що вже для мене –
де вже там святого! –
в моїм народі імені нема.

Восени 2001 року поет залишає Київ і переїздить у Бучак на Канівщині. Це осердя козаччини вабить його магічним духом вікових культур. Саме тут український поет, філософ, характерник одійшов у вічність. У замкненій, із виїнятим вікном, хаті, на долівці, знайшли обпалене й знівечене тіло В. Затуливітра. Чорний отруйний погар.

Ховали митця на Йордана. Останнє поетове пристанище так само ладналося непросто. Земля давалася трудно. Так гора – Козацький шпиль – навіки забрала до себе видатного українського літератора.

І виждане минає, і неждане,
і зустрічі, й не зустрічі, все-все:
сьогоднішнє, вчорашнє, і державне –
що снігом, а що часом – все несе
і засипає пізньою землею,
яка нас привела й назад взяла.
Що ми без неї? Але що ми – з нею?
Ми – душі плинні. А вона – земля.

Отже, Великописарівщина – кобзарський і літературний край, який дав цілу плеяду кобзарів (Г. Кожушко, С. Пасюга, Є. Мовчан) і самобутнього поета В. Затуливітра.

Література

1. Кобилко Н.О. Література рідного краю в контексті вивчення української літератури. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 40 с.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО В АРХІТЕКТУРІ

Коваленко Е. А.

Доцент кафедри українознавства, канд. філос. наук

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр.Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: Kovalenko.edu@ukr.net

Розвиток культури бароко в Україні виявився чутливим до особливостей національного менталітету. Адже бароко у різних країнах світу породило свої національні школи, тобто заявило про себе як варіабельну, щодо конкретних історичних умов та традицій, культурну систему. Впливом різних національних традицій на барочний стиль можна констатувати, наприклад, віртуозність та гедонізм італійського бароко, драматизм іспанського, містицизм німецького, романтизм французького, метафізичність англійського і, нарешті, героїко-стоїтичний дух українського бароко. Стиль бароко, виникнувший у XVI столітті в Італії, визначив себе в різних галузях духовної культури Пізнього Відродження і Нового часу, в різних країнах Європи. Тому було б доречно розглянути українське архітектурне бароко, як яскраву перлину цього напрямку.

Мета роботи – вплив бароко на українську культуру, та особливості його прояву в архітектурі у XVII–XIII століттях.

В українській архітектурі стиль бароко поширюється з II половини XVII століття і досягає свого розквіту у XVIII столітті, конкуруючи при цьому з іншим не менш яскравим і значущим стилем як класицизм. Мальовничість, інтимна теплота, яскравість форм і декору, а також вплив особливих національних рис, які ґрунтувались на самобутньому візантійсько-руському стилі, докорінно відрізняє українське бароко від західноєвропейського. Архітектура бароко не терпить прямих ліній й чітко окреслених статичних площин, відмовляючись від прямих ліній у гострому куті, характерному для західноєвропейської готики, у спорудах якої домінують вигнуті й хвилеподібні лінії, а площини стін маскуються прикрасами і теж починають вигинатися або ж тонуть у напівтемряві. На противагу готичним спорудам барочні фасади подібні до хвилеподібних ліній, завдяки чому стираються чіткі обриси будівель, вони немовби розчиняються у просторі. Високі й величні бані барочних храмів прагнуть створити ілюзію безодні зоряного неба.

У порівнянні з класицизмом, архітектура бароко відрізняється буйством і динамічністю форм. Якщо для класицизму характерні стрункість і рівновага всіх деталей, гармонійність пропорцій, що бере свій початок з античних традицій, то для бароко притаманна розкіш, блиск, пихатість, багатство обробки. В бароко використовуються просторові ілюзії, що створюють пропорції і надають масштабність, розкутість чим притягують до себе око глядача.

Українське бароко XVII століття нерідко називають козацьким, оскільки саме козацтво було носієм нового художнього стилю. Відомо чимало видатних творів архітектури і живопису, створених на замовлення козацької старшини. Але козацтво було не лише споживачем художніх

цінностей, виступаючи в ролі багатого замовника. Як велика військова і значна суспільно-політична сила, воно виявилось здатним до творіння власного культурного та естетичного середовища, виступаючи рушієм духовного життя України й творцем самобутніх художніх цінностей. Козацтво вдягло дерев'яну церкву у камінь, надало їй самобутніх форм, прикрасило орнаментами та рослинним декором. В якості прикладів можна згадати Миколаївську церкву в Ніжині, Покровський собор у Харкові, собор Святого Юра у Львові, багато архітектурних споруд у Києві, а також в інших містах і селищах України.

В добу козачини українське бароко також поєднувалось з особливостями козацького життя, це було пов'язано з будівництвом військово-оборонних фортифікаційних споруд, в яких відображалась стриманість, фундаментальність, яскрава забарвленість. Багато коштів запорозька старшина витратила на розбудову монастирів, зокрема Братського і Миколаївського у Києві, Межигірського поблизу Києва. Усі Гетьмани славного Війська Запорізького, в першу чергу Іван Мазепа, були фундаторами та меценатами барокової архітектури. Так на кошти Мазепа було збудовано багато споруд у Києво-Печерській Лаврі, а також Гадяцький, Густинський, Мгарський монастирі, церкви, світські споруди, зокрема корпуси Києво-Могилянської Академії, та інш. У 1764 році у місті Ромни на кошти кошового отамана М.Калнишевського було збудовано церкву Покрови. З ім'ям козацького полковника Якова Лизогуба, великого землевласника, пов'язане будівництво збереженої до сьогодні полкової канцелярії у Чернігові. Окремою стрічкою можна відобразити західноукраїнське бароко, зокрема львівське.

У першій половині XVII століття будівництво у Львові досягає інтенсивного розвитку. У більшості зводяться споруди у місті та за його межами. Так, у 1615–1639 роках на місці дерев'яного виріс кам'яний костел Святої Магдалини – яскрава пам'ятка раннього львівського бароко XVIII століття. Поблизу цієї споруди збудований костел Святого Лазаря, який позбавлений яскравого декору, суворо простий, справляючий враження фортеці. А ось видатними пам'ятниками архітектури пізнього бароко, що з'явилися у XVIII столітті, є Домініканський собор, та славнозвісний кафедральний собор Святого Юра, який був збудований в дусі візантійських традицій. В ансамбль собору Святого Юра входить храм, дзвіниця, капітула, митрополичі палати, сад. Такого поєднання декоративної різби та архітектури не має жодна споруда міста [1].

Споруджуючи монастирі, будуючи собори, церкви, адміністративні приміщення, українські магнати та козацька старшина мали на увазі не тільки досягнення своїх особистих або станових цілей, але й збережений у цих пам'ятках дух українського народу, який дійшов до нашого часу, несучи з собою велику силу національної архітектури XVII–XVIII століть.

Література

1. Енциклопедія Мистецтва / За ред. М.Д. Аксенова. Т.7. Ч.2. К. 1999. 656 с.
2. Івашко Ю. Перлини українського бароко. К. 2003.

МОВА – ІДЕНТИФІКАТОР НАЦІЇ

Коваленко Є. В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Коваленко Е. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)
e-mail: yelyzaveta.kovalenko@nure.ua

The article examines the importance of the language issue as a factor of ethnic identity of the population. The national language and its role in the preservation of the Ukrainian ethnic group are considered.

Питання мови завжди мало, має і матиме велике значення у житті кожного народу. Українська мова – є дуже важливим фактором етнічної самосвідомості населення, яка у свою чергу включає усвідомлення кожної особи своєї етнічної приналежності, особливостей власного етносу та ставлення до духовних та матеріальних цінностей, які сформувалися під час цивілізаційного розвитку. Зберігаючи та розвиваючи українську мову, ми не тільки оберігаємо нашу культурну спадщину, яка формувалася тисячоліттями, але і допомагаємо їй знайти своє місце у глобалізаційних процесах ХХІ ст.

Мета роботи – показати значущість української мови у самосвідомості народу, як засобу ідентифікації українців.

Ми живемо в епоху всесвітнього історичного процесу з його світовими війнами, економічними кризами, технічним прогресом, що охоплює все людство, глобальними проблемами біологічного, екологічного, техногенного характеру. Сьогодні етнічне відродження розглядається як одна з основних рис розвитку людства на сучасному етапі. З 90-х ХХ ст. років цей процес почався на території всіх посткомуністичних країн. Активно йде він і в Україні, де багато вчених вивчає питання етнології, обговорює проблеми свого народу, його ментальність, культуру, мову, роль і місце українського етносу в європейському і світовому контексті.

Мовна підсистема як частина культурної системи є засобом вербальної комунікації в етнічних спільнотах. Вона є механізмом кодування, зберігання та передачі інформації, що структурує культурні зміни в суспільстві. Мовний простір тих чи інших народів дуже різноманітний і включає літературну мову, велику кількість діалектів, соціодіалектів, говірок.

Належність до мовної підсистеми допомагає здійснити етнічну ідентифікацію, а також є фактором, що грає величезну роль у консервації етнокультурної традиції. На соціосферному рівні саме ця підсистема регулює межі етнічної спільноти.

Безперечно, мова як основний засіб спілкування виконує роль дієвого механізму всебічного впливу на особистість, оскільки є генетичним, культурним кодом нації, що не лише забезпечує

комунікативний процес з метою соціальної взаємодії, але й відображає особливості глибинно-етнічного світосприйняття й оцінки явищ дійсності. Доречною є думка Плотникової Л. про те, що «коли інша мова витісняє рідну, поступово відбувається відчуження від своїх предковічних джерел, а отже відчуженість від власної моралі, культури, історії, звичаїв, змінюються норми поведінки, мислення» [1].

Поняття «мова» і «нація» є взаємопов'язаними. Мова виконує роль чинника національної консолідації, бере активну участь у процесах державотворення. «Кожен етнос, щоб збудувати повноцінну державу, має утвердити в довкіллі оптимально вигідний для себе образ, що створюється через утвердження своїх етнічних цінностей – мови, традицій, історії, міфів, культу героїв», – констатує Л. Масенко [2. с. 41–42].

Самоідентифікація особистості відбувається в певному соціокультурному контексті, у який вона потрапляє, сприймає його як очевидну даність і в подальшому підтримує відповідною поведінкою, доки звичність цього контексту якимось чином не порушується.

У своїх діях і думках українець пов'язаний з іншими людьми, завдяки мові цей зв'язок створюється й підтримується в повсякденній комунікації. Звичність певних дій і стосунків надає їм в очах особистості значення природних і самоочевидних.

Українська мова є одним із важливих компонентів соціокультурного простору, тим, що творить, фіксує і відтворює соціокультурні коди та зразки в процесі самоідентифікації особистості. Саме через мову людина декларує свою причетність до певної групи, демонструє визнання цієї групи як своєї, відмежовуючись одночасно від тих людей, які не володіють мовою чи субмовою її спільноти.

Отже, українська мова є духовним багатством українського народу та фундаментом національно-культурної ідентичності особистості. Без мови немає нації, народу, держави. Доки існує мова, доти існує народ. Без знання мови не можна говорити про національну свідомість чи розвиток національної культури. Втрата мови веде, до втрати найважливішого чинника виховання національнокультурної ідентичності.

Література

1. Плотникова Л. Ф. Українська мова як один із головних чинників побудови цивілізованої держави // Гуманізм та освіта : VIII Міжнародна науково-практична конференція. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06pllpd.php>.
2. Масенко Л. Т. Мова і свідомість // Український смисл: науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник. 2008. №1. С. 38–54.

НАРОДНІ РЕМЕСЛА УКРАЇНИ

Красніков В. О.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: vsevolod.krasnikov@ukr.net

Craft is one of the basic parts of Ukrainian folk culture. The need to meet personal household needs led to the improving of the skills, and a trade helped to develop a unique style of work.

Народні ремесла є невід'ємною частиною культури й побуту українського суспільства. З одного боку, вони пов'язані з господарством і освоєнням природних ресурсів, а з іншого – є частиною духовної культури народу. Хочу зазначити, що ця тема на сьогодні дуже популярна серед науковців, одним з яких є археолог Андрій Вальдасович Петраускас, який написав не одну роботу за цією темою, саме за його безпосередньої участі було запроваджено не одну наукову конференцію [1; 2].

В українців є свій стиль та почерк, який, на мою думку, більш за все, відображається у вишивці, ткацтві, гончарстві, писанкарстві та виготовленні іграшки.

Вишивання завжди було найпопулярнішим видом жіночої ручної праці, що підтверджує такий вислів: «Не лінуйся, дівонько, рушники вишивати — буде чим гостей шанувати» [3]. Вишивали усюди: у містах, селах, монастирях тощо. У XIX–XX столітті відкривалися навчально-кустарні майстерні, художньо-промислові артілі, великі спеціалізовані підприємства з вишивки. Вишивка наче оберіг прикрашала чоловічий й жіночий одяг, а також наволочки наліжники, обруси, рушники. В Україні нараховується близько ста видів і тухніхних прийомів: плетіння, низь, мереження, хрестик, бігунець, гладь. Найвідомішими є рослинні та геометричні орнаменти з місцевими відмінностями. Решетилівська вишивка є візитною карткою України «білим по білому».

Ткацтво було однією з найважливіших ремесел в кожній українській сім'ї – виробляли рушники, хустки, полотно, налавники, килими, доріжки. Основними матеріалами для ткацтва були вовна, коноплі та льон. Українські народні ткачі працювали на верстатах двох видів: горизонтальних і вертикальних («розбої», «коросна»). Прикрашали вироби геометричні орнаменти: смуги, зірки, поперечні, ромби, розетки, стилізовані зображення рослин, птахів звірів. Найвідоміший центр ткацтва рушників з XV століття є м. Кролевець Сумської області. У XIX столітті ткацтвом прославилася також Слобожанщина, Київщина (богуславські килими, Полтвщина (решетилівські килими), Поділля та Волинь. Окрім народних килимів з XVIII століття виготовили так названі панські килими та гобелени.

Гончарство – це обробка глини та виготовлення різноманітного посуду, а також черепиці, кахлів, цегли та іншої кераміки. На території України гончарство відоме ще з прадавніх часів (VII–V тисячоліття до н.е.). На ручному гончарному крузі, що з'явився тут у II століття н.е., вироблялася більша частина керамічного посуду в Київській Русі. У XIV–XV століття почали використовувати ножний круг. Через великі запаси глини на території України було поширене по всій її території. Напротязі усього часу тут виробляли різноманітний посуд: миски, горшки й полумиски,ринки, макітри, глечики, баньки, тикви, барильця, дитячі іграшки, декоративний посуд. Найбільші центри, які працюють і насьогодні, – це Косів, Бубнівка Опішне.

Писанкарство існувало здавна на всій території України та мало свої локальні відмінності, що підтверджує давні колекції українських писанок у музеях Львова, Лубен, Києва, Коломиї, Брно, Кракова, Варшави. Писанки здебільшого виготовляли для себе і лише іноді – для торгівлі на ярмарках. У міфології яйце є джерелом життя і всесвіту; символом Сонця; весняного відродження. Тому й створювали писанки-обереги перед Великоднем [4].

Іграшка є винятковим витвором українського народного мистецтва. Це те, без чого неможливо уявити дитинство, гру, тому українці приділяли особливу увагу виготовленню іграшок, використовували усі можливі матеріали, виготовляли власноруч та купували їх. З розвитком ярмарок та торгівлі в кінці XVIII століття в Україні розпочалося масове виробництво іграшок та забавок на продаж. До сьогодні дійшли переважно дерев'яні та керамічні зразки XIX століття: візочки, птахи, дзиги ляльки, коники, меблі тощо. Більшу частину дерев'яних іграшок виготовляли на Прикарпатті, в Яворові. Окрім придбаних іграшок, у кожній українській сім'ї їх виготовляли власноруч з соломи, парафіну, лози, трави тканини кісток, на заході України – навіть з овочевого сиру та тіста.

Отже, ремесло ще здавна було невід'ємною частиною життя кожного з українців. Флора, фауна та побут дали поштовх для розвитку різноманітних ремесел та їх особливих рис.

Література

1. Лепеха Т. Українознавство: навч. посібник. К.: вид. центр «Просвіта», 2005. 376 с.
2. Петраускас А. «Ремесла та промисли сільського населення Середнього Подніпров'я в IX–XIII ст.». К.: КНГ, 2006. 200 с.
3. <https://podskazok.net/ua/pryslivia-prykazky-aforyzmy/pryslivia-pro-vyshyvanku.html>
4. Войнаровський В. «Промисли та допоміжні ремесла населення півдня Східної Європи». Львів: 2014. 438 с.

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ГОНЧАРСТВА В УКРАЇНІ

Красніков О. І.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф.українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: oleksii.krasnikov@nure.ua

This work is devoted to the Ukrainian folk traditions, crafts and customs. It tells about different crafts, customs and traditions of different parts of Ukraine. There`re a lot of traditions in a huge count of regions

Культура та історія кожної країни завжди залежить, залежало і буде залежати від її народного ремесла, традицій та звичаїв. Ремесла – важлива частина життєдіяльності кожного народу. Одним із найдавніших ремесел вважається гончарство.

Гончарство – обробка глини та виготовлення різноманітного кухонного посуду, а також цегли, кахлів та іншої кераміки. Гончарні вироби на території України, що належали до трипільської культури, вже визначалися вишуканістю форм, цікавою оздобленістю. На ручному гончарному крузі, що з'явився тут у II ст. н.е., з використанням спеціальної обпалювальної печі – горна – виготовлялася основна маса керамічного посуду в Київській Русі, де гончарне ремесло досягло високого рівня. У XIV–XV ст. на Україні почали застосовувати досконаліший та продуктивніший ножний круг.

Українські гончарі виробляли різноманітний посуд для приготування, зберігання й подачі на стіл тих чи інших страв (горшки, миски й полумиски, глечики, макітри, ринки, гладишки, тикви, барильця, довжанки, баньки, куманці), а також декоративний посуд, кахлі, черепицю, цеглу, дитячі іграшки тощо. Розквіту гончарства на Україні сприяла наявність в її надрах покладів високоякісних червоних, червоно-бурих та світло-сірих глин. Це зумовило виникнення значних осередків керамічного виробництва. На Київщині – це Дибинці, Васильків, Канів, Нові Петрівці, Моринці, Гнилець; на Полтавщині – Опішня, Хомутець. Комишня; на Чернігівщині – Ічня, Городня, Короп, Ніжин, Олешня, Кролевець, Шатриці; на Поділлі – Бубнівка, Бар; на Західній Україні – Косів, Коломия, Ужгород, Хуст, Ольхівка, Дубовинка; на Харківщині – Ізюм, Просяне, Нова Водолага; на Волині – Рокита, Дубровиця та ін. Вироби цих гончарських центрів мали спільні риси, але водночас і локальні особливості.

Славнозвісний опішнянський посуд вирізнявся тонкостінністю, дво-триколовим розписом у вигляді кривулин, рисочок, крапочок тощо. Опішня славилася також декоративною скульптурою та дитячою іграшкою. Для Волині є характерною кераміка сірого, чорного, синьо-чорного кольорів – сиваки. Їхній декор складався з різноманітних ліній, що утворювали своєрідні візерунки – сосонки, стовбики, ялинки, клітини.

Подільська кераміка відзначалася вогнево-червоним тлом та оригінальною орнаментикою — пишні квіти, гілки з плодами, грона винограду. Посуд деяких чернігівських майстрів оздоблювався специфічною технікою бризок і патьоків. Майстри Косова створили високохудожню техніку гравірованого розпису, оригінальної форми кахлі, світильники, розписні миски і багато інших неповторних виробів.

Процесу виготовлення керамічних виробів передувала заготівля глини, яку копали у місцях її залягання — глинищах. Привезену глину гончарі зсипали звичайно або на подвір'ї у спеціально відгороджене місце, або у кутку хати і залишали на певний час «дозрівати», перемішуючи час від часу лопатою та поливаючи водою. Потім глину збивали спеціальним молотом (довбнею або веслом), стругали стругом або дротом, щоб зробити її мілкою й вилучити домішки. Для одержання матеріалу необхідного кольору, вогнетривкості тощо майстри змішували різні сорти глин. Через один-два дні глину місили руками або ногами і формували убалабухи, кожен з яких був розрахований на виготовлення окремої посудини.

Після виготовлення виробу його ставили на спеціально влаштовані у хаті попід стелею дошки для підсихання. Потім його розписували та наносили емаль — поливу. Після цього посуд для міцності обпалювали у горні.

Реалізація гончарних виробів здійснювалася звичайно самими майстрами, які роз'їжджали по селах і вигуках «По горшки!» запрошували селян до торгівлі. Вартість тієї чи іншої посудини найчастіше визначалася кількістю зерна, яку вона могла вмістити. Гончарі вивозили свій товар і на ярмарки та базари: розташовані у гончарному ряді просто на землі різноманітні керамічні вироби — одна з характерних рис українських ярмарків.

На сьогодні гончарство, як і інші кустарні промисли, суттєво занепало, більшість його центрів припинили своє існування. Керамічні підприємства у Косові, Опішні та деякі інші здебільшого спеціалізуються на виготовленні декоративного посуду і скульптури.

Література

1. Енциклопедія українознавства / Наукове товариство імені Шевченка. — Париж, 1955–2003.
2. Українська радянська енциклопедія: у 12 т. / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: О. К. Антонов та ін. 2-ге вид. Київ: Головна редакція УРЕ, 1974–1985. Том 9, Київ, 1987. С. 336–337
3. Нариси стародавньої історії Української РСР. Київ, 1957.

ВЕЛИКДЕНЬ – НАЙБІЛЬШЕ ХРИСТИЯНСЬКЕ СВЯТО

Кулічко-Павленко І. С.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: ivan.kulichko.pavlenko@nure.ua

Easter, also called Pascha (Greek, Latin or Resurrection Sunday, is a festival and holiday commemorating the resurrection of Jesus from the dead, described in the New Testament as having occurred on the third day after his burial following his crucifixion by the Romans at Calvary c. 30 AD It is the culmination of the Passion of Jesus, preceded by Lent (or Great Lent), a 40-day period of fasting, prayer, and penance.

Великдень – найбільше християнське свято. Цей день вважається днем Воскресіння Ісуса Христа і має ще одну назву – Пасха.

Святкувати Пасху в Україні почали наприкінці першого тисячоліття з приходом християнства. За біблійним сюжетом, Ісус Христос воскрес рано-вранці, і це Воскресіння супроводжувалось великим землетрусом: то ангел небесний відвалив камінь від дверей Гробу Господнього. На світанку жінки-мироносиці Марія Магдалина, Марія, мати Якова та Соломонія прийшли до гробу з ароматами, щоб обмастити тіло Ісуса, але побачили відвалений камінь і порожній гроб, і тоді схвилюваним жінкам з'явився ангел і сповістив про Воскресіння Господнє.

Свято Великодня має язичеські корені і народилося набагато раніше за свято Пасхи, ще до зародження в Україні християнства. В давнину землероби вірили, що померлі родичі продовжують жити під землею і можуть впливати на її родючість. Саме з цими віруваннями і була тісно пов'язана весняна поминальна обрядовість.

Існує думка, що євангельська подія, на честь якої встановлена Пасха, а також пасхальні обряди найімовірніше запозичені з язичеських та іудейських культів і у переродженому вигляді пов'язані з особою Христа (хоча спочатку християнські богослови не визнавали спорідненості Ісуса Христа з язичеськими воскресаючими богами і тільки євангельські твори вважалися істинними). Але християнське оформлення свята мало змінило сутність язичеських обрядів.

Свято Великодня в Україні сьогодні символізує загальне відродження та оновлення.

До Великодня віруючі готуються сім тижнів Великого Посту – одного з найсуворіших постів – саме стільки провів в пустелі Ісус Христос до свого розп'яття. Вважається, що у ці дні душа віруючого повинна «прислуховуватися» до Страстей Господніх, останніх днів Ісуса Христа в людській подобі. Ці сім тижнів називаються седмицями. Останній тиждень перед Пасхою називається Страстна Седмиця.

Особливе значення має Страстний Четвер – день, коли Ісус разом зі своїми учнями на Таємній Вечері розділив святкову трапезу. Цей день ще називають Чистий Четверг, і всі православні по можливості намагаються причаститися. Ввечері в церкві читають 12 Євангелій, де розповідається історія Страстей Христових.

В Страстну П'ятницю з церкви виносять плащаницю – кусок тканини, в яку було загорнуто тіло Христа, де він зображений в гробу. В цей скорботний день приписується нічого не їсти. Плащаницю несуть навколо церкви, що символізує сходження Христа.

В давніші часи християни після суботньої літургії не йшли з церкви, а залишались там до ночі, харчуючись хлібом і вином. В пам'ять про це в Страстну Суботу святять їжу. Під час служби священними міняють буденний одяг на святковий.

В ніч Воскресіння Христа, проводиться святкове богослужіння (великодня Служба Божа), святяться паски і яйця. Таким чином церква благословляє віруючих після тривалого посту знову вживати «скороме», тобто їсти непісні страви. Багатий пасхальний стіл є символом небесної радості і символом вечері Господньої.

Великодня служба божа триває всю ніч. Її найурочистіший момент настає опівночі, коли священник сповіщав, що Христос воскрес, а всі присутні з трепетом відповідають: «Воістину воскрес!» Після служби процесія тричі обходить навколо церкви, а потім починали процес освячення обрядових пасхальних страв: пасок крашанок, ковбас, хріну, сала, тощо. Господині збирають їх в кошики, прикрашені вишиваними рушниками, барвінком і свічками. Після церковної служби розходяться по домівках і починають розговлятися.

В давніші часи, перед тим, як з'їсти свячене самому, господар йшов зі свяченим насамперед поміж худобу, христосувався з нею, сповіщав «Христос Воскрес!», а хтось із присутніх відповідав за худобу: «Воістину Воскрес!». Тоді господар торкався тричі свяченим кожної худобини і вимовляв: «Аби ся так не брало вівці (чи корови, чи чого), як ніщо не візьметься свяченої паски». На Великдень всі мають веселитися, бо хто буде сумувати в цей день, сумуватиме і весь рік. Якщо хтось помирає на Великдень, то вважається, що його щаслива душа піде просто до неба, бо того дня «небо огворено». Після розговін починали дзвонити на дзвіниці, – а хто перший задзвонив, той найперший обробить жнива і буде в нього найкраще збіжжя. Дзвонили в дзвони ввесь день, а потім ще й другого та третього дня.

Література

Мільошин Ю. Пасха (Великдень) // Енциклопедичний словник символів культури України / За заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М., 2015. С. 602. 912 с.

АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ХАТИ

Лашко Г. Є.

Науковий керівник – канд. іст. наук,
доц. кафедри українознавства Олешко Н. П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51)

E-mail: psixopek99@gmail.com

The architecture of the Ukrainian house was being shaped over time, the forms, building techniques that were to meet the needs of people were constantly being improved, as well as the comfort of life was improving. Has made a major contribution to world history and public construction. It also traces certain building traditions that are passed down from generation to generation throughout the millennium. All Ukraine is a very important part of the formation of settlements and the creation of any permanent fishing in these territories – the house. The business card of Ukraine is a white house.

Всю Україну поєднує дуже важлива частина формування поселення та створення будь якого постійного промислу на цих територіях – хата. Українська хата – це дивовижне і самостійне архітектурне явище. У різних регіонах вона мала свої особливі риси, але скрізь основні форми та плани для будівель були однакові. Все через те, що українська хата – це продукт, що створили хліборобські поселення, які мешкали на своїй території для свого комфортного життя. Майже завжди хати мали прямокутну форму, з довгими стінами та високим дахом, що говорить про схильність до симетричних споруд. Архітектура української хати формувалась протягом великого часу, постійно вдосконалювались форми, будівельні прийоми, які мусли відповідати потребам людей. Разом із цим, підвищувався і комфорт життя.

Тож, спробуємо поринути у давні часи, з самого початку зародження поселень на наших землях та провести певні паралелі, як змінювалось житло протягом тисячоліть, та які характерні риси має архітектура житла на наших землях з давніх давен і до сьогодні. Взагалі, наші пращури дуже давно опанували дерев'яне будівництво, а за часів Київської держави поступово почали переходити від дерев'яних до глиняних хат-мазанок [1].

Але все нове, то забуте старе, адже історія мазанок йде ще з часів трипільської доби, а це археологічна культура доби неоліту та енеоліту (близько 7000–2750 рр. до н. е.) [2] та найдавніша цивілізація в світі. Та вже на той час будівля мала дуже схожі форми та параметри, близькі до тих хат, в яких живуть сучасні люди. Тобто, історії житлових споруд в нашій країні щонайменше 8–9 тисяч років, і це заворожує. У трипільських хатах нижня площа слугувала підлогою, а верхня – стелею. Міжповерхові й горішні перекриття й стіни обмащували глиною. Знайдені керамічні моделі будівель дозволяють уявити зовнішній вигляд, інтер'єр та оздоблення житла і культових споруд. Споруди мали каркасно-стовпову конструкцію, стіни обмащували глиною. Стіни прикрашали малюванням мінеральними фарбами. Використовували різьблені дерев'яні деталі. Приміщення опалювали як

відкритими вогнищами, так і купольними печами. У часи Трипілья було створено тип житла, який був характерною рисою архітектури населення лісостепової смуги України у наступні тисячоліття [2]. Стіни житла прикрашали малюванням мінеральними фарбами [1].

У VI–VII ст. будували тільки напівземлянки, де долівка була нижче поверхні землі. Житла будували невеликими за розміром, прямокутними, близькими до квадрата. Стіни були дерев'яні: зрубні або каркасно-стовпові. Зовнішній бік землянки – підсипка. Вікон, як правило, немає. Вхід орієнтований на південь. Піч – у задньому правому куті від входу (зрідка в лівому). З другої половини X–XI ст. спостерігаються наземні зрубні споруди, щоправда, в окремих локальних районах (Київський Поділ). Стовпова каркасна конструкція в напівземлянках починає переважати й на Правобережжі. У цей час склалося планування житла, притаманне саме українській хаті. У XII–XIII ст. більшого поширення набуває наземне житло, особливо на Заході України [1].

Що стосується козацьких часів XVI–XVIII ст., то, за визначенням Д. Яворницького, на козацьких зимівниках хати будувалися або з рубленого дерева, або ж були плетені з хмизу чи лози, обмазані глиною. Найпростішим житлом самотніх козаків за межами Січі та зимівників були так звані бурдюги – напівземлянки, які мали плетені з лози стіни, обмазані глиною, земляну підсипку навколо наземної частини стіни, невеликі віконця на чотири шибки-кружальця. Опалювалась ці споруди по-чорному, але не від печі, а від відкритого вогнища, на якому й готували їжу [1]. За козацьких часів стіни у хатах були зрубні або каркасні. Існував традиційний трикамерний тип житла: хата + сіни + комора. Домівка оспівується в піснях і легендах, звичаях і переказах, її відбиток у виробках декоративно-прикладного хатнього мистецтва. Хати в Україні біленькі, теплі та чистенькі, чепурні, веселі, обсажені квітами: чорнобривцями, мальвами. Зрубні та каркасні мазані хати з регіональними особливостями будувалися і протягом XIX–XX ст., що ми можемо спостерігати і сьогодні.

Отже, наш народ зробив великий внесок у світову історію та громадське будівництво. Також, простежуються певні традиції будівництва, які передаються спадком від покоління до покоління скрізь тисячоліття. Тобто, прослідковується певна ідентичність матеріалів для будівництва будівель, форм та методів розпису. Загалом, в поселеннях на території нашої держави віддавали перевагу хатам-мазанкам однакових розмірів та розписували й прикрашали хату по різному в залежності від регіону де мешкали люди. Ми маємо пам'ятати, що хата та її інтер'єр це, перш за все, відображення світогляду, традицій, переконань, цілого пласту населення, яке й формувало державу.

Література

1. Масненко В. В., Ракшанов В. Б. Українська хата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Masnenko_Vitalii/Ukrainska_khata.pdf.
2. Трипільська культура на землях України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spadok.org.ua/trypillya/trypilska-kultura-abo-de-pochynalasya-istoriya-nashoyi-krayiny>.

УКРАЇНСЬКИЙ МОДЕРН В АРХІТЕКТУРІ

Лисенко А. А.

Науковий керівник – ст. вик. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
Email: d_us@ukr.net

This work is dedicated to the Ukrainian modern style, which spread throughout the territory of Ukraine in the first half of the 20th century. In it, unlike previous ones, there is a huge variety of forms in all elements of structures. The largest number of masterpieces has been preserved in Lviv, Kharkiv, Kyev and Odesa, erected by such famous creators of that era as Vasil Krichевsky, Viktor Trotsenko, Kostyantyn Zhukov. The author concludes that this period is significant in the history of Ukraine.

Українська культурна спадщина строката і неповторна. Оригінальним архітектурним стилем початку ХХ століття став український модерн.

В основу нового стилю покладена схема п'ятичастинної української хати. До знакових рис стилю належать шестикутні (а також прямокутні і у формі напівкола) вікна, такої ж форми портали, кручені колонки, кольорова майоліка, мансарди, орнамент – рослинний і геометричний, барокові мотиви. Українці завжди любили природу – кожна господиня неодмінно біля своєї хати мала квітник. Цей квітник, за умов нового часу, що вимагав площинної побудови – перейшов на стіни у вигляді орнаменту.

Першим будинком в новому стилі став будинок Полтавського земства – роботи архітектора В. Кричевського. Був оголошений конкурс на найкращий проект, вибрана експертна комісія, що складалась з авторитетних людей міста і спеціалістів – архітекторів, художників тощо. В конкурсі взяли участь маститі архітектори, серед них – 4 академіки архітектури. А переміг проект, який був практично першою самостійною роботою молодого – йому тоді було тільки 32 роки – Василя Григоровича Кричевського. Цей будинок, 1904 року побудови – нині Краєзнавчий музей Полтави, досі є своєрідною іконою стилю – настільки він досконалий як з фасаду, так і в середині.

Ідея, що називається, витала у повітрі, і майже одночасно з будинком Полтавського земства з'явилося ще п'ять будинків, виразно позначених комплексом рис, котрі потім назвуть український архітектурний модерн (УАМ).

Загалом УАМ обійняв собою не тільки зовнішнє архітектурне рішення, цей стиль був комплексним, характерним і для внутрішнього інтер'єру: оздоблення стін, стель, сходових майданчиків, кахлів, меблів, люстр, килимів – усе дихало осучасненою українською традицією. Цікавим і символічним фактом є те, що будинки в цьому стилі поширені

по всіх теренах етнографічної території українського народу: від Чернівців до Чернігова, від Кубані до Києва, Херсона і Одеси до Луцька, від Харкова і Дніпра до Львова – і це попри те, що тодішня Україна була розділена між двома імперіями, Російською і Австро-Угорською.

УАМ сформував декілька осередків-центрів: Полтавський, Харківський, Львівський, Київський, Петербурзький, на Півдні України (Дніпро, Одеса), кожний з яких позначився своєрідністю. Найбільшими як в теорії, так і за кількістю побудов були Полтавський і Харківський. Архітектори виконували замовлення не тільки в означених містах, а по всій Україні.

Саме в середовищі харків'ян зародилась ідея створення нового стилю в архітектурі. В Харкові збереглося найбільше пам'яток в цьому стилі – 25 споруд. Архітектор К. М. Жуков, котрий звів будинок, у якому зараз знаходиться Харківська державна академія дизайну та мистецтв – росіянин. Натхненний українською спадщиною, Жуков створив вдалий образ будинку, який увібрав в себе експресивні мотиви Західної України в поєднанні з європейським модерном.

Що стосується Полтавського центру, то натхненником нового стилю став О. Г. Сластіон. Побудовані ним школи, лікарні, амбулаторії, житлові будинки стояли на Черкащині, Київщині, Миколаївщині, а найбільше – на Полтавщині. Найбільш значним його проектом вважається комплекс споруд і будинків Миргородського санаторію (1916–1920-ті рр.).

Загалом у стилі УАМ було побудовано близько 500 споруд різного призначення: побутового, навчального, представницького, прикладного, сакрального, інженерно-технічного тощо. Період українського модерну тривав в Україні набагато довше, ніж модерн у Європі – не 20, а майже 40 років, від 1904 до 1941 року.

Найбільш видатні архітектори, які творили у стилі українського архітектурного модерну: Василь Кричевський, Віктор Троценко, Костянтин Жуков, Дмитро Дяченко, Сергій Тимошенко, Євген Сердюк, Іван Левинський, Олександр Лушпинський, Опанас Сластіон.

Отже, українську архітектурну спадщину варто віднести до європейської культури.

Література

1. Багацький В. В. Культурологія : історія і теорія світової культури ХХ ст. / В. В. Багацький, Л. І. Кормич. К.: Кондор, 2004. 302 с.
2. Українська та зарубіжна культура: підручник / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін. К.: Знання, 2012. 567 с.
3. Українська та зарубіжна культура: навчальний посібник / за наук. ред. Л. Є. Дещинського. Львів: Бескид Біт, 2015. 304 с.
4. Українська та зарубіжна культура : підручник. / за ред. В. О. Лозового. 2-ге вид. Х.: Одиссей, 2008. 376 с.

ПІСНЯ – СКАРБ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Луніна К. О.

Науковий керівник – методист в. к. Очкурова Н. О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-18-98)

E-mail: katernyna.lunina@nure.ua

Oral folklore originates from ancient times, when people did not know how to write, so it is natural that the people had an oral form of expression. From time immemorial, the people developed their own, distinctive moral order, their own spiritual culture, many customs and traditions, which manifested themselves in relation to nature, in oral folk art, in amazing folk crafts, in the beauty of clothes, in good customs of good manners and decency.

Найбільший здобуток української нації – це збереження її духовної спадщини – української народної творчості: казки, пісні, думи, приказки і прислів'я та ін., які створювалися народом протягом багатьох століть. Звернення до художнього надбання народу – є актуальним у сучасному русі життя. Саме з фольклору професіонали черпають натхнення для створення нового: пісень, віршів, балад, дум тощо.

Темою даної роботи є аналіз української народної творчості, зокрема народної пісні, бо це душа українського народу, безсмертя його.

Звернувшись до пісні, можна зрозуміти, що на будь-яку, навіть складну ситуацію в житті українця є пісня. Відомий український діяч, письменник і поет Іван Франко говорив: «В пісні лиш те живе, що життя дало» [1].

Серед усього різноманіття пісень виділяють такі: соціально-побутові, історичні, родинно-побутові, колискові, пісні про кохання та ін. [2].

Україна переживала дуже важкі часи: втрата своєї територіальної цінності, прихід колонізаторів один за одним, які намагалися знищити будь-які ознаки національного життя українського народу, заборонялося розмовляти і друкувати українською мовою, нищилися поетичні народні звичаї та обряди – усе українського походження було заборонено. Попри все, народ вижив, він вистояв, адже у найскрутніші часи йому допомагала пісня. Вона – єдине джерело, що надихало і давало сили для боротьби за соціальне і національне визволення. Пісня – це зброя українського народу, вогненний сплав слова і мелодії, що живе понині.

Українські народні пісні також є повчальними та патріотичними. Особливо актуальними в нас час, коли йде війна, є пісні, в яких є заклик до захисту території нашої країни. Прикладом може бути пісня «Зажурилась Україна», де є слова «Бери шаблю гостру, довгу Та йди воювати» проти турків.

Багато українських пісень присвячено визвольній боротьбі українського народу проти польської шляхти. «Хмельницький та

Барабаш», «Перемога під Корсунем», «Про Білоцерківщину» – в цих піснях славиться Богдан Хмельницький, який очолював цю боротьбу.

Для народної пісні характерна трикратність. Прикладом може бути старовинна пісня «Чоловік жінку б'є, катує», де молода дружина звертається за допомогою до свекра, свекрухи і дівера, щоб вони врятували її. Та всі троє наказують бити жінку. І тільки одна зовиця говорить: «Досить, брате, бити», бо «на чужій стороні те буде й мені».

Зараз багато співців інтерпретують по своєму українські народні пісні, додаючи до них частинку себе, а деякі просто переспівують давно забуті пісні, які оживають під час співу. Прикладом вдалого поєднання мотивів української народної пісні та сучасної рокової музики є пісня «Маланочка» гурту «ДримбаДаДзига». Увагу сучасної аудиторії також привертають пісні, створені гуртом «Шпилясті кобзарі», які віртуозно грають на кобзах та виконують українські народні пісні [3].

Пісні про кохання з давніх давен приваблювали слухачів. Наразі багато українських гуртів створює різноманітні пісні про кохання, основою для яких є фольклор. Кохання може бути різним: взаємним, на відстані, радісним чи сумним, тужливим. Яскравим прикладом є пісні українського рок-гурту «The Hardkiss», який стає все більш популярним. Пісня «Журавель» – є відголоском кохання головної героїні пісні. Дівчина сумує за тим, що було колись, і вже ніколи не вернеться, але попри це, вона тужливо згадує, як добре їм було разом: «... І немає нікого окрім нас Зупиняється в ці хвилини час І спогад той живе неначе птах У синіх моїх очах...».

Проаналізувавши український фольклор, зокрема пісню, можна стверджувати, що традиції наших предків продовжуються, бо вважають у світі, що жоден народ не має такої кількості народних пісень, а їх у нас понад 200 тисяч.

Література

1. Чим пісня жива? [Електронний ресурс] / Режим доступу: [https://www.i-](https://www.i-franko.name/uk/Verses/ZVershynINyzyn/ProfiliIMasky/ChymPisnjaZhyva.htm)

[franko.name/uk/Verses/ZVershynINyzyn/ProfiliIMasky/ChymPisnjaZhyva.htm](https://www.i-franko.name/uk/Verses/ZVershynINyzyn/ProfiliIMasky/ChymPisnjaZhyva.htm), вільний (дата звернення 15.03.2020). – Заголовок з екрану. – мова укр.

2. Українські народні пісні [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://traditions.in.ua/pisni>, вільний (дата звернення 15.03.2020). – Заголовок з екрану. – мова укр.

3. Сьогодення народної пісні: осучасненні варіації та давні переспіви [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/narodna-pisnja-zaraz-osuchasnenni-variatsiji-ta-davni-perespivi-video/>, вільний (дата звернення 15.03.2020). – Заголовок з екрану. – мова укр.

НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ В ХАРЧУВАННІ

Малишенко Д. О.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: daria.malyshenko@nure.ua

The article provides a detailed analysis of the national cuisine of Ukraine. How it has changed over time. It tells about the features of Ukrainian cuisine and the most popular dishes. I was interested in this topic, and I decided to consider it a little deeper.

В сучасному світі існує величезне розмаїття страв і рецептів. Кожній національній кухні властиві свої власні риси: використання певних продуктів і способів їхньої обробки. Продукти, які складають основу кухні тієї чи іншої національності, залежать від природних особливостей та географії місцевості. Найбільше у розвиток кулінарії внесли античні народи – древні греки та римляни.

Національна кухня – це строкате дзеркало історії, кожен поворотний етап якої приносив (або забирав) нові продукти, смаки та техніки приготування. Українська кухня самобутня і вірна своїм традиціям. Однак, у деяких стравах української кухні є запозичення з турецької чи угорської кухонь. Наприклад, сучасні вареники ведуть свою історію від турецьких пельменів. У початковому варіанті їх називали дюш-вара. Начинкою у них було січене м'ясо.

На формування української кухні вплинуло кілька факторів. По-перше, розташування українських земель на перетині різних важливих торговельних шляхів (зі Сходу на Захід та з Півночі та Півдню). Це сприяло обміну та появі різноманітних нових продуктів. По-друге, Сприятливий клімат та фантастичне біорізноманіття. Хоча є продукти, поширені усюди, кожен з регіонів України мав свої особливості. Так, наприклад, для карпатської кухні характерне дуже широке використання грибів та ягід, на Слобожанщині популярні страви з дичини, а в приморських районах є давні традиції споживання риби та морепродуктів. По-третє, десятки різних народів (від греків і турків до німців та угорців) вплинули на те, як формувалася українська кухня. Безперервно відбувався культурний обмін, наслідком якого стала поява майже однакових страв, які можна знайти в різних частинах земної кулі. На території України, зважаючи на безліч історичних перипетій, цей візерунок взаємних впливів та запозичень неймовірно цікавий.

В національній українській кухні дуже багато продуктів зазнають складної теплової обробки – спочатку їх обсмажують або варять, а потім тушкують або запікають. Це є найбільш відмітною рисою технології української кухні. Складна теплова обробка дає змогу зберегти аромат страв і надає їм соковитості. Велику кількість страв готують у

шпигованому і начинюваному вигляді. Особливо смачні і корисні комбіновані страви з м'яса та овочів – голубці з м'ясом, крученики волинські, яловичина шпигована з буряками і тд. Українські страви відомі своєю різноманітністю та високими смаковими якостями.

Багато особливостей української кухні були обумовлені способом життя народу, переважна більшість якого займалась важкою хліборобською працею. Щоб виконувати важку працю, людям була потрібна ситна, калорійна їжа. Тому для української кухні характерні страви, що багаті і на білки, і на жири, і на вуглеводи. Примхи ж національного характеру вимагали, аби ця їжа була смачною. Досить багато страв прийшли до нас з кухонь сусідніх країн. Звичайно, вони зазнали змін та стали дійсно унікальними й самобутніми в нашій країні.

Науково-технічний прогрес змінює людську працю, перекладаючи на плечі машин багато трудомістких та фізично важливих робіт. Внаслідок перетворень праці людини у сфері громадського харчування на засадах сучасної техніки піднімається престиж професії. Робітник насамперед спостерігає за роботою технічних засобів, проводить їх регулювання, налагодження. Підвищуються технічна оснащеність підприємства та рівень механізації праці.

Національні традиції в харчуванні в більшості визначаються географічним положенням країни. В омитих морях і океанах країнах в раціоні харчування мають перевагу продукти моря, а народи лісостепових районів віддають перевагу продуктам тваринного походження. Таким чином, ми дізнаємося, що наша культура як і інших країн світу проходить з далекого минулого. Тому в наш час галузь харчування є дуже розвинутою і ми її вдосконалюємо та поширюємо.

Література

1. Історія та особливості національної кухні [Електронний ресурс] – 2019. – URL: <https://www.poedim.ru/content/78-ukrainskaya-kuhnya> (дата звернення 17.05.2020).
2. Становлення та особливості Української кухні [Електронний ресурс] – 2010. – URL: https://tourlib.net/statti_ukr/schepankevych.htm (дата звернення 17.05.2020).
3. Історія. Страви. Смаки [Електронний ресурс] – 2018. – URL: <http://obarykada.com/chasopys/shho-take-ukrayinska-kuhnya-istoriya-stravy-smaky/> (дата звернення 17.05.2020).
4. Найкращі страви української кухні [Електронний ресурс] – URL: https://ua.igotoworld.com/ua/article/913_luchshye-blyuda-ukrainskoy-kuhni.htm (дата звернення 17.05.2020).

РЕМЕСЛА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Манько К. Є.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доцент Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail:katernyna.manko@nure.ua

This work is devoted to Ukrainian and national crafts. It tells about their history of development, how they have changed over the years. There is the story of the origin of crafts, how they were varying, depending on the political system, where they were most common.

Велике значення для утвердження національної самосвідомості українців мали народні ремесла, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. Звичаї українського народу пов'язані з традиційним світоглядом, який складався протягом багатьох століть і зберіг ознаки дохристиянських вірувань.

Ремесло як одна з попередніх форм промислового виробництва було розвинене в Україні від найдавніших часів, але довгий час не було відірване від інших родів праці.

Ремесло було високо розвинуте в античних містах Північного Причорномор'я. У ранню добу, починаючи з 1-го тисячоліття почалося відокремлення ремесла від сільського господарства. Тоді ж можна говорити про дві основні галузі ремесел: залізобудівне і гончарське виробництво.

За княжої доби міські ремесла відрізнялися складнішим характером виробництва і вищою якістю виробів. У великих містах існувало вже близько 60 ремісничих фахів: галузі металургії, ковальство, виробництво зброї, гончарство, теслярство, ткацтво й кравецтво, обробка хутра, шкіри, льону і вовни, кістки і каменю, виробництво скла, додатків до харчування (напої) та інші. Зокрема, високо були розвинені вироби прикрас: одягу, оздоблення храмів, палаців та інших будов, славилися іконописці й золотарі. Цехи гуртували кравців, шевців, кушнірів, постригачів, угарів (гарбарів), сидельників, ковалів, слюсарів, ливарів, теслів, бондарів, токарів, різників, пивоварів, пекарів, цегельників, каменярів, з новіших ремесел: рукавичників, поясників, юхтинників, сап'яників, шабельників, рушничників, годинникарів, друкарів, граверів тощо.

Найбільшим ремісничим осередком був Львів. Меншими осередками були Луцьк, Кам'янець-Подільський, Перемишль, Ярослав.

За соціальною структурою ремісники належали до середньої групи міщанства (майстри і заможніші позацехові ремісники) або до бідноти підмайстри, учні та більша частина позацехових ремісників. Більшість заможних майстрів були поляками, німцями або вірменами. Українців

серед цехів ремісників на Західній Україні було мало, бо деякі цехи їх не приймали або не давали їм звання майстрів і забороняли учням стати підмайстрами. Для захисту своїх прав українські ремісники разом з іншими прошарками українського міщанства гуртувалися у братствах. Взагалі права ремісників були обмежені у містах, які не мали магдебурзького права.

Пізніше, краще розвивалися ремесла в Києві й на Лівобережжі, зокрема у містах: Полтаві, Чернігові, Стародубі, Новгороді-Сіверському, Ніжині тощо. Воно поширювалося також серед козацтва та по селах.

Одними з ремесел, що збереглися до наших днів, це виготовлення вишиванок та деревообробка.

Українська вишиванка має надзвичайно давнє походження. Численні дослідження свідчать, що вишите вбрання створювали ще до шостого століття. Вишивати національний одяг бралися тільки жінки, адже саме вони дарували виробу потужну позитивну енергетику, а вишиванка символізувала добро, вірність та любов. Це ремесло матері передавали своїм донькам, бабусі, онукам. Сьогодні найбільш розповсюджені вишиванки білого кольору. А, наприклад, вишиванки чорного кольору у давнину одягали виключно чоловіки. Сині вишиті сорочки було прийнято одягати жінкам, що вже не планували народжувати, або ж маленьким дівчаткам. А тепер українські вишиванки підкорюють світові подіуми і серця відомих дизайнерів. Вони вважаються стильними, яскравими і ефектними.

Дерев'яні вироби на Україні відомі теж із найдавніших часів, особливо поширились на територіях, де деревина була основним матеріалом. З дерева виробляли посуд, знаряддя праці, човни, господарське хатнє начиння тощо. Найдавніші способи обробки деревини, що збереглися і до наших днів, – випалювання та видобування. Так виготовляли діжки, ступи, ложки, човни тощо. За сучасних умов практично жодна галузь не може обійтися без застосування виробів з деревини.

Отже, український народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських ремеслах, а також звичаях та традиціях, адже в них – світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність культури окремої людини і народу взагалі.

Література

1. Енциклопедія.українознавства / Наукове товариство ім. Шевченка. Париж, 1955.
2. Ковальчук О. В. Українське народознавство. Київ: Освіта, 1992.
3. Подолинський С.А. Ремесла і хвабрики на Україні. Женева, 1880.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ПОВИННА БУТИ ЗБЕРЕЖЕНА

Міланка І. Ю.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: ihor.milanka@nure.ua

In this article, the author talks about the historical and cultural heritage of Ukraine: its problems, research and preservation. Monuments of history and culture – an important part of the spiritual heritage of mankind, which contains diverse and rich information about the development of material and spiritual culture of society.

Всім відомо, що особливістю історичного розвитку України була тривала боротьба за національне визволення, що органічно поєднувалася з ідеями соціального визволення. Події, пов'язані з таким важливим етапом у житті українського народу, як Визвольна війна середини XVII ст., недостатньо увічнені в пам'ятках. Урядом України прийнято постанови щодо проголошення комплексу пам'яток «Поле Берестецької битви» державним історико-меморіальним заповідником, впорядкування пам'ятних та історичних місць Чигирин.

Щодо проблем і збереження пам'яток історії та культури України відомо, що значну частину історичних і культурних надбань України втрачено внаслідок, тривалих і жорстоких війн, цілеспрямованого знищення в часи тоталітарних режимів. Особливо постраждав Київ, про що переконливо розповів Тих Геврик. Але й нині щорічно гинуть сотні пам'яток. Вони гинуть завдяки тому, що на їх дослідження та збереження виділяються мізерні кошти.

Таким чином, виділяючи на збереження пам'яток мізерні кошти, маючи розпорошені слабкі державні структури та не маючи практично правової основи, справа збереження пам'яток ледь жевріє завдяки ініціативі. Це все рівно, що перекладати охорону здоров'я людей замість сучасних медичних установ і методів лише на травників.

Процес збереження та охорони культурної спадщини є не лише одним з найбільш загальних напрямів діяльності сучасної Української держави, але й становить важливий предмет дослідження цілої низки наук. Збереження та захист культурної спадщини у сучасній Україні реалізується одночасно і як діяльність, і як система заходів, що впливають з міжнародних зобов'язань України та є складовою реалізації загальної мети щодо збереження культурної спадщини людства, охорони культурних пам'яток. На сьогодні збереження та охорона культурної спадщини є не лише однією з цілей спеціально уповноважених органів державної влади, але перш за все – одним з важливих напрямів активної державної політики сучасної держави на національному та міжнародному рівні.

Наприкінці XIX ст. дослідження давньоруського мистецтва поповнюються роботами видатного вченого – візантолога Н. Кондакова, який вивчає питання про зв'язки мистецтва Київської Русі з Візантією, атрибутує сюжети розписів давньоруських споруд. Згодом роботу Кондакова продовжували його учні – М. Окунева, Є. Редіна та Д. Айналов, який увійшов в історію вже радянського періоду як видатний дослідник давньоруського мистецтва. За дослідженням відомих вчених-архітекторів М. Холостенка та П. Барановського було зроблено важливі відкриття в галузі архітектури Стародавньої Русі в Чернігові. У цей час довершеності та досконалості в мурованій архітектурі дійшло будівництво замків на території Правобережної України. Вони привернули увагу дослідників у кінці XIX – на початку XX ст.

Найхарактерніші об'єкти досліджень певного стилю, як уже відзначалося, концентруються в окремих регіонах. Так, характерні пам'ятки зодчества України періоду XVI – поч. XVII ст., яким притаманні ренесансні риси, зосереджено в забудові м. Львова. Було запозичено західноєвропейські форми самоврядування, а водночас і випробувані містобудівні прийоми планування, за якими збереглися старі будинки Львова XVI–XVII ст.

Вже на поч. XX ст. ренесансний період розвитку архітектури в Україні знайшов відображення в розділі «Галиция в ее старине», що Г. Лукомський підготував у супроводі ним же майстерно виконаних малюнків до книги «Очерки по истории архитектуры XIV–XVIII вв.» у 1915 р. Чимало праць, присвячених архітектурі Галичини цього періоду створив В. Січинський.

Процес вивчення та дослідження архітектури та містобудування останнім часом активізувався завдяки розгорнутій у 80–90-х рр. по Україні широкомасштабній роботі щодо підготовки цього енциклопедичного видання, що повинно узагальнити та систематизувати про історико-культурну спадщину детальним туковим описом її об'єктів.

Отже, зберігати культурну спадщину в сучасних умовах необхідно з позиції включення у життя суспільства, що забезпечить перехід від моделі виживання до формування моделі сталого розвитку.

Література

1. Архіви України про пам'ятки історії та культури // Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження. Київ, 1998. С. 108–120.

2. Богуцький Ю. П. Актуальні проблеми культурно-історичної спадщини: філософсько-теоретичний аспект // Державна історична бібліотека України: історія, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., 24–25 верес. 2009 р. / ред. кол.: А. В. Скорохатова, Л. П. Вовк, О. А. Гриценко та ін. Київ, 2009. С. 11–15.

3. Державний реєстр національного культурного надбання: (пам'ятки історії, монументального мистецтва та археології) // Пам'ятки України. 2000. № 2. С. 6–47.

СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Міносян А. С.

Професор каф. суспільних та гуманітарних дисциплін, канд. іст. наук
Варипаєв О. М.

Професор каф. суспільних та гуманітарних дисциплін, канд. філос. наук
Харківський державний університет харчування та торгівлі
(61051, Харків, вул. Клочківська, 333, каф. суспільних та гуманітарних
дисциплін, тел. 349-45-50)
E-mail: kliolingv@gmail.com

Розглянуто питання державності українського суспільства, підкреслюється, що протягом багатьох століть Україна виборювала своє історичне право на існування власної держави, самостійний політичний, економічний і культурний розвитку. Акцент зроблено на тривалій боротьбі за збереження рідної мови, національних та культурних традицій за часів перебування у складі Речі Посполитої; значних зусиллях, які вимагала боротьба проти потурачності.

Найбільш затяжною і жорстокою визвольна боротьба українців виявилася проти російської експансії в Україну, що розпочалася майже відразу після Переяславської угоди 1654 р. Політика самодержавства була спрямована на блокування історичної пам'яті народу, деформацію і нищення його національної самосвідомості. У тодішніх історико-культурних схемах український етнос та його традиції наполегливо заперечувалися. Українців і всю громадськість світу намагалися переконати в тому, що Україна є нібито лише периферійною частиною («окраїною») в одних випадках польської, а в інших – російської землі, і що на цій території відсутній самобутній етнос.

Ігнорування того факту, що Україна до «возз'єднання» вже сформувалася як висококультурна країна і за своїм розвитком була значно ближче до основ цивілізації, демократії та ринкових відносин, аніж Росія, набагато ускладнило процес збереження власної самоідентифікації українців і права на здобуття державної незалежності.
Дослідження

1652 року, тобто за два роки до Переяславської угоди, з якої власне, і почалося поступове позбавлення України прав і вольностей, свідчать, що не лише чоловіча частина населення, а й майже всі жінки вміли читати. Про це, зокрема, писав Павло Халебський: «Від міста Рашкова і по всій землі козаків ми помітили прекрасну рису, що розпалила наш подив: всі вони, за винятком небагатьох, навіть більшість їх жінок і дочок, уміють читати і знають порядок церковних служб і церковні справи». Французький інженер Гійом Левассер де Боплан, який тривалий час мешкав в Україні, згадував про те, що незалежності української жінки могла позаздрити дворянка будь-якої європейської країни, оскільки та була освіченою, рівною у правах з чоловіком, мала такі ж самі громадські права, особисту незалежність та ін.

Інша справа в тому, що інтереси централізованої монархії, яка еволюціонувала до абсолютизму, що врешті-решт і сталося у XVIII ст. в Росії, та української держави з її республікансько-демократичними інститутами та особливостями соціально-економічних відносин (відсутність класу великих феодалів-власників маєтків, кріпацтва, панщинної системи господарства, особиста свобода основної маси селян та їхні міцні права на володіння землею, міське самоуправління, тощо) були часто протилежними, що й породжувало боротьбу поміж ними.

Симптоматичними, є, на нашу думку, пізніші слова турецького посла запорізьким козакам: «Ви підкорилися Росії, але рано чи пізно ви про це пошкодуєте. Росіяни ніколи не дотримувалися даного вам слова, тож не чекайте від них нічого кращого й у майбутньому». Та навіть за таких умов Україна досягла такого рівня просвіти і культури, який сміливо дозволяє поставити Гетьманщину кінця XVII віку поруч з найбільш освіченими країнами Європи. Але набирала оберти тенденція обмеження етнічної консолідації та культурного піднесення українського народу, яка з часом не тільки посилилася, але й стала домінуючою у ставленні до України.

Приєднання української церкви до московської за патріарха Іоакіма мало за мету прискорити процес асиміляції українського населення, перетворення його в малоросів. Наступ на українську культуру, мову набув тотального характеру за часів правління Петра I. У 1720 р. з'являється царський указ про заборону друкувати книжки українською мовою, «...дабы никакой розни и особеннаго наречія во оных не было...».

У 1769 р. вийшов указ Синоду про вилучення в населення українських букварів та українських текстів з церковних книг. Руйнування Запорізької Січі, здійснене Катериною II в порушення всіх статей Переяславської угоди, завершило тривалу перебудову українського устрою на російський лад. Царизм не влаштовувала форма внутрішньої організації Запорізької Січі, заснованої на демократичних, республіканських традиціях, високий рівень економіки, культури, освіти українських земель. Своє ставлення до здійснення політики занепаду та розпаду українського народу геніально сформувала ще у 1764р. Катерина II: «Треба примусити їх делікатним способом зрусифікуватися...». XIX століття стало трагічною добою в житті українського народу, коли було завершено ту послідовну політику позбавлення її не тільки державності, але й національних досягнень та культурних здобутків попередніх століть.

Цей період знаменується, зокрема, закриттям Києво-Могилянської академії, розгромом Кирило-Мефодіївського товариства і посиленням жорстокого переслідування української мови та культури, виданням Валуєвського циркуляру, який забороняв видавати українські книжки, мотивуючи тим, що «не було, нема й бути не може ніякої української мови».

ПОХОДЖЕННЯ СТИЛЮ ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС

Муравйов В. О.

Науковий керівник – канд. філол. н., доц.,

завідувач кафедри українознавства Циганенко В. Л.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057)702-14-98)

E-mail: vissarion.muraviov@nure.ua

The style, type, and accessories, thanks to which the works of Petrykivka painting are performed, are described. The way of formation of the Ukrainian decorative-ornamental-ornamental-ornamental folk painting is shown. The origin of the style is analyzed on the example of the village of Petrykivka, where it originates from. One of the most famous decorative and ornamental styles of Ukraine is described.

У Дніпропетровській області є одне село з назвою Петриківка. Це одне з небагатьох місць, де і на сьогоднішній день дбайливо зберігають традицію стародавніх народних художніх промислів. Заснував же Петриківку Петро Калнишевський ще 230 років тому. У вільному селі був звичай: усі жінки розписували стіни хат квітковими барвистими візерунками. Малювали ці візерунки спеціальними кистями, які робилися з котячої шерсті, а так само обмотаним м'якою матерією сірниками, або ж просто пальцями. Розводили фарби на молоці та яйцях, а кольори вибирали відповідно до всіх фарб природи – найяскравіші.

У Петриківці найстаранніших господинь прозвали «чепурушками». І саме завдяки їхній праці навички розпису були передані з покоління в покоління, аж до 30-х років XIX століття. А після настання колективізації народне мистецтво ніби потемніло. Радість пішла з життя, ну а разом з нею, мабуть, і бажання красу творити зникло. Вже набагато пізніше, Олександр Статива – сільський учитель – спробував відродити втрачене народне мистецтво і відкрив школу. Як викладачів він взяв останню з петриківських «чепурушок» Тетяну Пата. А Федір Панко – один з учнів тієї школи після війни прийняв рішення присвятити своє життя народному мистецтву. І саме завдяки його старанням у селі виникло творче об'єднання з назвою «Петриківка».

З того часу петриківські майстри брали участь у розписі різних павільйонів магазинів і виставок у Києві і Москві. У стилі петриківського оформлення інтер'єру навіть курсують по Дніпру деякі

пароплави. Хоча на перший погляд у цих роботах не вловлюється нічого, що було б принципово новим, але це виходить не зовсім так. Коли розписували той чи інший, навіть досить великий за своїми розмірами, інтер'єр, майстри з Петриківки переносили дуже схожий зі своїм домашнім дизайн інтер'єру на нові приміщення, і змінювали лише масштаби, щоб ті відповідали розміру приміщення

Коли ж у народній творчості України затвердили підлаковий розпис, то майстри, які творять у сфері декоративної графіки, вирішили повернутися до розпису посуду з дерева, тільки виглядає цей процес тепер зовсім інакше. Форма дерев'яного блюда виточується на токарному верстаті, але вже немає, як це раніше було, імітації під фаянсовий виріб. Силует нових виробів схожий з гончарними виробами, характерними для півдня України і Полтавської області, округлістю форми і плавністю своїх ліній. Художній розпис наноситься олійними фарбами на досить добре відполіровану поверхню, не використовуючи попередню прокладку фону. У фарби підмішували трохи лаку, завдяки якому вони ставали прозорими. Особливістю цього розпису було: висока графічне виконання, декоративність всієї композиції, а так само стриманість гами кольорів (чорний, жовтий, червоний кольори). Це була нова модифікація для традиційного розпису посуду на основі подібної сучасної.

Навіть далеко за межами України стали відомими імена деяких народних майстрів з села Петриківки. На сьогоднішній час в оформленні інтер'єру, книжковій графіці, художньої промисловості широко використовують ажурний, чіткий графічний орнамент, який у минулі часи розвивався як декор предметів побуту і настінний розпис. Прекрасна петриківська квітка розпустилася на фарфоровому блюді, чарівним візерунком огорнула шовкову тканину, цінними самоцвітами засвітилася на лакованій поверхні шкатулки для сувенірів.

Історія петриківського орнаменту має свою техніку, пластичну мову і набір художніх образів. Традиції розпису передавалися з одного покоління іншому. Самобутній, переважно рослинний орнамент через багато років усе більше і більше удосконалювався. Побутові Речі оформлені в стилі петриківського розпису, які зберігаються в музеях, датуються приблизно до XVIII–XIX століть. А сам же петриківський орнамент бере свій початок ще в традиції старовинної орнаментики, яка знайшла широке застосування серед побуту запорожців, прикрашаючи візерунком їхнє житло і зброю.

Петриківський орнамент сучасності, перш за все, характеризується переважно як рослинний, квітковий. Заснований він на ретельному вивченні форм реальної флори місцевості і створення на основі цих реалій неіснуючих у природі фантастичних квітів (наприклад, «кучерявки» або «цибульки»). Досить широке застосування знайшли мотиви лугових (волошки, ромени) і садових (троянди, жоржини, айстри) квітів, винограду, ягід калини, полуниці. Також характерним є зображення листя папороті, ажурного перистого листя і бутонів. Петриківських майстрів характеризує дивно точний окомір і надзвичайна спритність рук – усі орнаменталісти малюють без допомоги наміченого попередньо контуру і так само не використовують жодного вимірювального інструмента. Все віртуозне виконання досягається за допомогою тоненьких, зроблених з котячої шерсті, пензликів. Петриківські майстри, крім пензлів, використовують трісочки, стебла, а деякі квіти і ягоди малюють і зовсім пальцем.

Петриківський розпис можна робити як на папері, так і на стіні, на ґрунті, на дереві, порцеляні тощо. Для кожного виду матеріалу використовується свій набір матеріалу. Наприклад, для паперу й ґрунту обирають яєчну темперу, для стін, дерева – гуаш, олійні фарби. Основні теми петриківського розпису це: букет, фриз, гілочка, декоративне панно, яке часто нагадує мануфактурні килими приблизно XIX століття. Настінний розпис з такими композиціями використовується навіть у будівництві для архітектурних елементів: для передачі колориту традиційного розпису в петриківському стилі характерне поєднання контрастів додаткових і основних кольорів спектру; переважають зелені та червоні фарби.

Література

1. Петриківський розпис: історія, особливості техніки : веб-сайт. URL: <http://ligamasterov.com/note/37/Petrikovskaya-rospis-istoriya-osobennosti-tehniki/> (дата звернення: 29.04.2020).
2. Белоусов Е. Петриковка – жемчужина Украины. Днепропетровск: ИМА-пресс, 2014. 160 с.
3. Гарькава Т. Петриківський декоративний розпис. Підручник. Дніпро: Ліра, 2017. 220 с.
4. Лампека М. Петриківська орнаментика на київській порцеляні // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. 2013. Вип. 5. С. 272–279.
5. Шестакова О. І. Петриківський розпис. Джерела. Київ: Мистецтво, 2018. 80 с.

КУЛІНАРНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ

Мякшин А. С.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр.Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057)702-14-98)
E-mail: miakshin.andrii@nure.ua

These theses are devoted to describing the features of Ukrainian cuisine. It tells about the selection of ingredients, methods of preparation and formation of dishes. It also touches on the historical aspects that influenced the formation of Ukrainian cuisine as national and unique.

Українська кухня користується широкою популярністю серед слов'янських кухонь. Мета нашої роботи – розглянути особливості української національної кухні. Актуальність зумовлена тим, що сьогодні страви української кухні вважаються світовими шедеврами, що зумовлює важливість збереження національних традицій.

Українська кухня давно одержала поширення далеко за межами України, а деякі страви української кухні, наприклад борщі і вареники, увійшли в меню міжнародної кухні. Вони користуються великим попитом у ресторанах різних країн світу. Українська національна кухня має давнє коріння, ще історик Геродот записав перші кулінарні слова «Мед та страва», які належали скіфській мові, а отже побутували на території сучасної України. А згадки про український борщ знаходимо в пам'ятках XIV–XVII століть, його появу історики відносять далеко до часів Київської русі. Проте важливість цієї страви для створенні української національної кухні важко переоцінити, бо навіть літописці вносять борщ до літописів.

Сучасна українська кухня була створена на базі вже сформованих у кожній з регіональних частин України елементів кулінарної культури, тому увібрала в себе багатство кожної частинки нашої країни, зберегла автентичні риси протягом багатьох століть.

Різноманіття страв із свинини ріднить українську кухню з кухнями західних слов'ян, однак використання сала в українській кухні надзвичайно різноманітно. Сало не тільки їдять солоне, варене, копчене і смажене, на ньому не тільки готують, ним не тільки шпигують усяке м'ясо, де сало відсутнє, але і використовують його навіть у солодких стравах, сполучаючи з цукром чи патокою.

Дуже характерна для української кухні велика кількість борошняних виробів. Причому українці готують з усіх видів тіста: прісне, пісочне; дріжджове усіх видів; заварне тісто тощо.

Національними стравами вважаються вироби з пісного тіста: вареники, галушки, шулики, лемішки, гречаники, коржі і більш нові за

часом кондитерські вироби – вергуни і ставбиці. А дріжджове тісто широко вживається для приготування хлібних виробів – паляниці, пироги, пиріжки, пампушки, калинники, і знамениті українські бублики з заварного тіста.

Треба сказати, що рослинні олії застосовувалися в українській кухні поряд із тваринним жиром (свинячим салом) здавна, і все ж соняшникова олія одержала поширення лише в останньому сторіччі.

Найбільш відмінною рисою технології української кухні є комбінована теплова обробка продуктів. Вона полягає в тому, що сирий продукт – будь він тваринного або рослинного походження – спочатку піддається легкому обсмажуванню і відносно швидкому пасеруванню, або смаженню і тільки після цього – більш тривалій тепловій обробці, тобто варінню, запіканню або гасінню.

Західноукраїнська кухня помітно відрізняється від східноукраїнської; кожна з них має свої автентичні страви, які є прикрасою національного столу. Найбільшою різноманітністю відрізняється кухня Центральної України, особливо областей центра Правобережжя. Популярний на Україні борщ має масу різновидів. Їх налічується до 30 видів (полтавський, чернігівський, київський, волинський, львівський та інші), практично в кожній області його готують за своїм, особливим рецептом.

Для його приготування використовується до 20 різних продуктів, що визначає його високі смакові якості й поживність. Борщ готується з свіжих овочів: капусти, буряка, помідорів та інших, заправляється товченим салом часником і петрушкою. Поєднання цих продуктів додає борщу дивовижний аромат і смак.

Сьогодні борщ по праву вважається світовим шедевром кулінарії. Справжній борщ, згідно з народними приказками, має бути таким густим, щоб ложка в ньому стояла, і за парою від миски за столом дітей не було видно. Український борщ вже давно став символом нашого народу в світі, і, що також приємно, улюбленою стравою багатьох людей, незалежно від їхньої національності. Національна кухня – це відображення традицій та духовної спадщини кожної нації.

Література

1. Грубіч К. Смачна країна. Львів, 2015. 150 с.
2. Кравецька Л. Найкачі страви вправних господинь. Київ, 2018. 128 с.
3. Українська національна кухня: її риси, особливості та трохи історії / М. Нікітін // Українська кухня. 2015. №4. С. 17. URL: <https://jisty.com.ua/ukrayinska-natsionalna-kuhnya-yiyi-risi>

СЛОБОЖАНСЬКІ ЯРМАРКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ

Новак Г. О.

Науковий керівник – ст. викладач Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (095) 448-57-26)
E-mail: hanna.novak@nure.ua

From the very beginning of settlement, Slobozhanshchyna became an important center of economic, cultural and scientific development in Eastern Europe and played an important role in the formation of modern Ukrainian history, turning Kharkiv into a leading intellectual, industrial and cultural center. The features of fairs in the past are studied, and the continuation of traditions at the present time is traced.

З самого початку заселення, Слобожанщина стала важливим центром розвитку економіки, культури і науки на теренах Східної Європи і відігравала важливу роль у становленні модерної української історії, перетворенні Харкова на провідний інтелектуальний, промисловий і культурний центр. Досліджені особливості ярмарків у минулому, простежується продовження традицій у теперішній час.

Великий Слобожанський ярмарок — міжнародний торговельно-розважальний захід, який проводиться в Харківській області за участю підприємств з усіх районів і міст Харківської області, м. Харкова, інших областей, зокрема, Росії, що представляють на ярмарку свої декоративно-художні і торговельні експозиції, та продовжує історичні традиції проведення ярмарків на Слобожанщині з XVII ст..

Серед багатьох важливих проблем історії України значне місце займає культура українського народу, в т.ч. і Слобожанщини, яка в XVII ст. стала новозаселеною територією, що входила до складу Російської держави. Освоєння земель «дикого поля», поява нових поселень-слобод (Чугуїв, Суми, Острогожськ, Охтирка, Харків, Ізюм, Зміїв, Богодухів, Краснокутськ та ін.), розвиток сільського господарства, ремесел і промислів відбувалися зі збереженням старих і розвитком нових свят, обрядів і звичаїв населення Слобожанщини. Важливою складовою частиною життя слобожан був громадський дозвілля — «вулиці», «вечорниці», «світанки». Місцем дозвілля слобожан були також ярмарки і базари. Люди приходили сюди не тільки заради купівлі або продажу, а й для того, щоб подивитися на виступи подорожуючих акторів, фокусників, циркачів, вертеп, послухати шарманщиків і просто поспілкуватися [1, с. 123].

Міста Слобожанщини були значними осередками торгівлі. На ярмарках продавалися місцеві та закордонні продукти. Важливе

значення мав транзитний торг через Слобідську Україну, яка стала посередником у торгівлі між Росією, з одного боку, й Україною, Кримом, Кавказом та Іраном — з другого. У 1779 р. у чотирьох провінціях Слобідсько – Української губернії був 271 ярмарок. Це число при щасливих обставинах збільшувалося, при нещасливих — зменшувалося. На відкриття ярмарку треба було, як ми це знаємо про Харків, отримати дозвіл від уряду; клопотання надходило від самого поселення. Ярмарки були і в полкових містах, і в військових містечках чи слободах, і в панських селах. Іноді в невеличкому містечку було більше ярмарок, ніж у великому.

Усі слобідсько-українські ярмарки розподілялися на три частини: великі, середульші й малі. На великі ярмарки приїздило багацько купців з Росії, а також з-за кордону; вони більш усього купували товари гуртом, а не в роздріб, а іноді в обмін на свої. Сюди належало 4 харківських і 2 сумських ярмарки. На середульших ярмарках велася більш усього роздрібна торгівля, але туди привозили чимало усяких товарів, як місцевого національного, також і чужого виробу; продавалися на них багацько худоби, шерсті. На малих ярмарках торгували нашвидку; і селяни, і продавці поспішали з них на інші ярмарки.

І справді, більш усього ярмарок було у Харківській та Сумській провінціях, а між тим у Харкові та Сумах були і великі ярмарки. Боротьбу могли вести між собою середульші ярмарки, а іще більше малі, особливо, коли ярмаркові місця були недалеко одне від другого. Окрім ярмарочної торгівлі були ще й торжки-базари й постійна торгівля. У Харкові, наприклад, такі базари бували по понеділках та п'ятницях з давніх давен. Постійна велика торгівля у Харкові відбувалася в Гостиному ряду по лавках та рундуках [2, с. 211].

Ярмарочні традиції зберігаються. Останнім часом Великий Слобожанський ярмарок проходить у вересні на відкритому майдані презентаційно-виставкового центру «Радмір–Експохол». На ярмарку збираються всі райони Харківщини, щоб показати, чим вони багаті. Тут представлено тисячі товарів вартістю нижче, ніж в середньому по області. Кожен охочий може придбати продукцію безпосередньо у виробника. Мешканці області можуть не тільки придбати необхідні товари, а й зарядитися гарним настроєм. Разом з керівниками області Великий Слобожанський ярмарок відвідують представники іноземних делегацій Сербської Республіки, Республіки Албанія, Королівства Швеція, Канади тощо.

Окрім районів Харківщини, свою продукцію тут представляють учасники з Івано-Франківської, Одеської, Дніпропетровської, Полтавської, Сумської та інших областей. На ярмарку жителі та гості Харківщини також можуть ознайомитися з традиціями, колоритом, культурним надбанням районів і міст області, взяти участь у різноманітних розвагах та подивитись

дводенний концерт кращих харківських виконавців і фольклорних колективів регіону на головній сцені ярмарку.

Сьогодні вже ніхто не буде заперечувати, що виставки та ярмарки мають надзвичайне значення в економіці країни як важливий чинник розвитку внутрішнього ринку та експорту, інноваційного процесу, виробничої кооперації, залучення інвестицій та технологій. Звичайно, сучасні виставки та ярмарки – це вже не середньовічні базари на перехресті доріг, які яскраво змалював Гоголь, і не виставки досягнень народного господарства, що знайомі радянських часів. Сучасна виставка – це перш за все, місце особистої зустрічі виробників та постачальників із їхніми клієнтами, споживачами, діловими партнерами [3, с. 98].

Виставка – ярмарок сьогодні розцінюється як найефективніший інструмент маркетингу та збуту, встановлення контактів із новими клієнтами та утримання існуючих, вивчення ринку та виведення на ринок нових товарів і послуг, створення позитивного іміджу компанії та її торговельних марок.

Дослідивши дану тему, ми дійшли висновку, що ярмарки прийшли в Україну ще в Середньовіччі і набули широкого розповсюдження на території нашої держави. Культурні заходи, які проводилися на ярмарках, мали важливу роль і місце в структурі ярмарків. Це було одним із основних видів дозвілля, що його проводили наші предки. Варто відзначити, що українські ярмарки були відомі поза межами нашої держави, тому на наші ярмарки приїжджали представники інших країн.

Можна відмітити таку особливість, що лише в українському суспільстві на ярмарках проводилися конкурси і змагання притаманні українському народові (конкурс на найдовші вуса, змагання хто більше з'їсть вареників та ін.). Отже, можна сказати, що ярмарки стали важливим місцем проведення дозвілля українського народу.

Література

1. Історія Слобідської України: Навч. посібник з народознавства та краєзнавства / За редакцією В. Торкатюка, О. Сидоренка. Харків, 2008. 346 с.
2. Історико-культурні традиції Слобожанщини XVII – XXI ст./ А. С. Міносян та ін. Х.: ХДУХТ, 2010. 175 с.
3. Культура і побут населення України: посібник / Наулко В. І., Артюх Л. Ф., Горленко та ін. 2-е вид. К.: Либідь, 1993. С.156–157.
4. Титар О. Комплекс навчально-методичних матеріалів з курсу «Культура Слобідської України» (навчальне видання). Харків, 2004. 148 с.
5. Титар О., Титар В. Генезис українського феномена культури – мистецтва Слобожанщини // III Міжнародний конгрес україністів. Зб. наук. матеріалів. Серія: Історія. Харків, 1996.

АРХІТЕКТУРА ХАРКОВА КІНЦЯ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Очкурова Н. О.

Методист вищої категорії кафедри українознавства
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр.Науки,14, каф.українознавства, тел. (057)702-18-98)
E-mail: nataliia.ochkurova@nure.ua

The end of the XIX – beginning of the XX century for the city of Kharkiv was marked by the growth of industrial and trade and financial potential of the city. Increased development of financial capital has caused a significant revival of construction in Kharkov.

В другій половині ХІХ ст. – початку ХХ ст. Харків перетворюється у великий промисловий центр. Цей період вивчається багатьма дослідниками. Метою цієї роботи проаналізувати розвиток містобудування цього часу.

Кінець ХІХ – початок ХХ століття для м. Харкова проходив під знаком зростання промислового та торговельно-фінансового потенціалу міста, який досяг апогею у середині десятих років. Завдяки близькому розташуванню до кам'яновугільного Донбасу і залізрудного Криворіжжя, у Харкові створювалися великі машинобудівні і металообробні заводи. Відкриття нових фабрик та заводів, торговельних фірм, банків, страхових товариств тощо, супроводжувалося будівництвом численних установ, прибуткових житлових будинків та особняків.

Величезну роль зіграло і залізничне будівництво, у зв'язку з чим місто стало найважливішим транспортним вузлом, який поєднав центральні і східні райони країни з західними і південними. Залишаючись центром однієї з великих густо населених губерній, Харків стає містом, де були сконцентровані фінансово-кредитні капітали. Також тут розмістилися керівні контори синдикатів і трестів, залізниць, які керували економічним життям краю. Харків зберігає значення культурного центра Слобожанщини.

Територія Харкова в цей період значно збільшилася. В другій половині ХІХ ст. у міську межу ввійшли передмістя Гончарівка, Панасовка, Холодна і Лиса Гори, слободи Немишля, Заїковка та Москалівка. До початку ХХ ст. були приєднані слободи Іванівка, Журавлевка, Чугуєвка, Урал, Верещаковка, Аравія, Основа, Новоселівка.

Забудова міста велася, як і раніше, безсистемно, що обумовлювалося, у першу чергу, приватною власністю на землю та прагненням її власників витягти максимум прибутку за користування ділянками. Для Харкова цього періоду стало характерним черезсмужне розміщення промисловості і житла, брак зелених насаджень, контраст впорядкованого центру з густонаселеними робочими окраїнами.

Проектуванням споруд та наглядом за будівництвом займалось багато архітекторів, кількість яких у Харкові невпинно збільшувалася. Більшість з

них здобули освіту у Петербурзькій академії мистецтв та інституті громадських інженерів. Серед них архітектори О. Бекетов, В. Величко, Б. Корнеєнко, О. Молокін, М. Піскунов, В. Покровський, О. Ржепишевський, З. Харманський, Ю. Цауне, В. Естрович та ін. Окремі об'єкти проектували столичні зодчі М. Васильєв, М. Верьовкін, О. Дмитрієв, Ф. Лідваль, І. Претро та ін. Поруч з ними архітектурною діяльністю з успіхом займалися деякі з інженерів, які отримали підготовку широкого профілю у Харківському технологічному інституті: О. Гінзбург, М. Зеленін, Ф. Небель та ін., а також талановиті техніки, яку не мали дипломів, але набули великого досвіду під час роботи креслярами й помічниками О. Бекетова, С. Загоскіна, В. Покровського та О. Ржепишевського. Згодом такі архітектори, як В. Кричевський, Ф. Кондратьєв, П. Величка, В. Троценка стали видатними майстрами архітектури.

В 1912 році виникли перші у Харкові творів об'єднання архітектурних сил: «Харківський літературно-художній гурток» з Українським художньо-архітектурним відділом, «Українське ім. Г. Квітки-Осковяненка літературно-художнє етнографічне товариство», а також Архітектурно-будівельний відділ «Технічного товариства». В 1913–1916 рр. ними проводилися доповіді на різні теми, виставки та експедиції для вивчення матеріалів народного будівництва Слобожанщини.

Вулиці Харкова традиційно поділялися по діловій активності і транспортній значимості. Ці вулиці сформувалися в другій половині XIX – початку XX ст. У їхній забудові панують різні напрямки минулих епох, а також еклектика і модерн. При проектуванні будинків архітектори прагнули до оригінальності рішення, багатства та декоративній насиченості фасадних композицій, особливо у тих будинках, фасади яких виходять на вулицю. Завдання на стильове поєднання з розташованими поряд будинками не ставилося. Незважаючи на це, різні по стилю будівлі створили цілісний і неповторний ансамбль. Забудова вулиць одержала цільний масштаб, ритмічну і пропорційну погодженість. Прикладом цього є вулиці Сумська, Римарська, Полтавський Шлях, Пушкінська та інші вулиці та площі. Але це гармонія характерна лише для кожній вулиці. У Харкові не існує чіткої і продуманої композиції архітектурного ансамблю міста в цілому.

Таким чином, розглядаючи архітектуру міста Харкова цього періоду можна відмітити, що вона розвивалася у тих самих тенденціях, що і світова архітектура. Посилений розвиток фінансового капіталу на межі XIX–XX ст., великої торгівлі та промисловості, супроводжувався економічним підйомом та викликав значне пожвавлення будівництва. Низка споруд, побудованих у цей час у м. Харкові, належить до значних пам'яток архітектури та містобудування України і продовжує відігравати важливу роль у історичній забудові міста.

ЗАМОК ПАЛАНОК В МУКАЧЕВІ – АРХІТЕКТУРНА ПАМ'ЯТКА ЗАКАРПАТТЯ

Плис О. С.

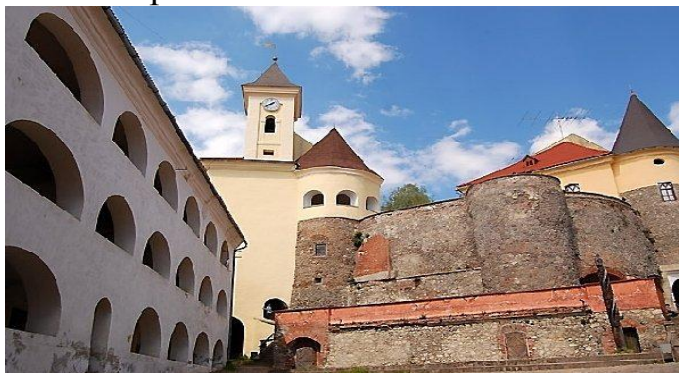
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: oleksandr.plys@nure.ua

The author dedicated this article to one of the most famous architectural monuments of Transcarpathia – Palanok Castle in Mukachevo. The author briefly reveals. History. Buildings of the castle, it's main historical stages.

Архітектурні пам'ятки містять цінну інформацію історико-краєзнавчого і культурного характеру, є органічною складовою джерельної бази з історії українських старовинних міст та містечок, монастирських комплексів, дворянських маєтків тощо. Однією з таких історичних та архітектурних пам'яток є Мукачівський замок.

Мукачівський замок є однією з найцінніших історичних і військово-архітектурних пам'яток Закарпаття XIV–XVII ст. Замок розташований на горі вулканічного походження заввишки 68 м і площею 13 930 м кв. Точна дата заснування замку невідома, але про нього згадується вже в документах, датованих XI ст. Власне природа створила цей замок непереможним. За всю історію існування він жодного разу не був підкорений у відкритій і чесній боротьбі.

Припускають, що у IX–X ст. на Замковій горі вже існувало дерев'яне давньослов'янське городище. Однак кочові племена угрів знищили слов'янські укріплені центри. За різними джерелами, звиникненням та розширенням Угорського королівства його володар у X–XI ст. вдосконалює укріплення на горі, які стають форпостом. Більш правдоподібно, що наприкінці XIII – на початку XIV ст. (перша письмова згадка про споруду датована 1311 р.) замок стає оборонним центром усієї північно-східної частини королівства.

Нині вважають, що новий етап історії замку починається, коли наприкінці XIV ст. подільський князь – вигнанець з литовської династії Гедиміновичів Федір Коріятович за короля Сигізмунда I стає ішпаном

комітату Берег, патроном кількох місцевих церков та управителем замку в Мукачевому, що, власне, стає його резиденцією. Припускають, що саме цей князь докорінно перебудував фортецю – зробив її не лише оборонною, а й житловою. З'являється кам'яна двоповерхова прибудова до Старої вежі – приміщення для княжої сім'ї та челяді, а також сухий рів навколо двору, кам'яна захисна стіна (завширшки 5 м., заввишки 10 м.), циліндричні вежі на кутах стіни (діаметром 9 м., товщиною стін 2,5 м.; три з них збереглися). На випадок облоги замку у скалі під Старою вежею видовбано колодязь. Навколо всієї Замкової гори викопано рів, що наповнювався водою з річки Латориці. Отже, наприкінці XV ст. Мукачівський замок набув вигляду типової середньовічної фортеці.

По смерті князя Коріятовича у 1414 р. впродовж чотирьох років володарювала його дружина. Опісля замок перейшов у власність угорського короля Сигізмунда, а після його смерті – роду Гуняді (Янош Гуняді дарував Мукачевому магдебурзьке право). Після придушення селянського повстання у 1514 р., під час якого фортецю захопили бунтівники, вона знову стає власністю Угорської корони, а заодно – майоратом (передається по спадковості найстаршому у роді).

Пізніше стосовно замку точилися постійні суперечки між трансільванськими та австрійськими королями.

XVI–XVIII ст. – час розбудови замку, зокрема споруджено Нижній і Передній замки (що сукупно стали Середнім замком), а також сам Нижній замок з укріпленням воріт барбаканом (приворотною баштою). У другій половині XVII ст. довкола замку зведено оборонні бастіони і вирито рови, які наповнювалися водою й були оточені паланком (дерев'яним частоколом), – можливе підґрунтя для другої назви замку – «Паланок».

У наш час у Мукачівському замку ведуться реставраційні роботи. Продовжує працювати філіал Закарпатського краєзнавчого музею. Тут діють дев'ять залів історії, чотири – етнографії краю; картинна галерея (Коцка, Бурч, Шолтес та ін.); унікальна колекція іконопису; два зали, присвячені життю й творчості угорського поета і революціонера Шандора Петефі, який відвідав «Паланок» у липні 1847 р., – на пам'ять про це у 1997 р. на стіні середньовічного замку встановлено меморіальну дошку.

Література

1. Варга С. С. Історії та легенди Мукачівського замку: іст. факти та легенди / Степан Варга. Ужгород: б. в., 2005. 46 с.
2. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2010. Т.7: МЛ–О. С. 125. 728 с.

ВПЛИВ ХРИСТИЯНСТВА НА РОЗВИТОК ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Полохов В. О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Коваленко Е. А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: vladyslav.polokhov@nure.ua

One can trace the influence of Christianity on the education process in Kievan Rus'. In other words, in the first centuries of Christianity in Kievan Rus' until the beginning of the XVII century. Education was aimed at literacy, and its purpose was to understand liturgical texts and participate in the services themselves. Therefore, education in Kievan Rus' cannot be considered in isolation from Christianity.

В даний час тему освіти в історичному аспекті в дослідженнях зачіпають багато вчених. Однак в більшості робіт освіта розглядається окремо від релігійного світогляду. Ця робота присвячена розгляду питання впливу християнства на розвиток освіти на українських землях в період X–XV ст.

Метою роботи є донесення безперечного значення впливу християнської релігії, зокрема Православ'я, на розвиток української освіти в її ранній період.

У другій половині першого тисячоліття всі освітні заклади в країнах Європи знаходились під впливом церкви, завдяки якій створювалися навчальні заклади, затверджувалася програма навчання, підбиралися учні. Християнська церква зберігала і використовувала елементи світської культури, що залишилась від античної системи освіти. В церковних школах викладалися дисципліни, що були успадковані з античних часів: граматики, риторики, діалектики з елементами логіки, арифметики, геометрії, астрономії і музики, хоча також було багато дисциплін релігійного напрямку.

Відомо, що з моменту виникнення Давньоруської держави існував органічний, об'єктивний зв'язок між державою і християнством, яке пришло з Візантії. Їх єдність обумовлена багатьма загальними інтересами, включаючи сферу освіти і виховання підростаючого покоління.

Звертає на себе увагу той факт, що християнізація і заснування освітньої системи в Київській Русі відбувалися приблизно в один і той же час. Все це київські князі вважали ланками єдиної політики, що сприяло зміцненню держави. З іншого боку, і князь, і церква в рівній мірі були зацікавлені в залученні до навчання людей, готових пояснювати народу божественне походження державної влади. Таким чином, втілювалося прагнення розширити вплив влади і нової релігії. не тільки заходами

адміністративного характеру, а й педагогічними засобами, в силу чого школа з боку церкви і влади отримала активну підтримку.

На відміну від Європи на Русі головною фігурою в освіті була духовна особа. Першорядним навиком, яким навчали дітей, було читання богослужбових книг. Першими книгами, за якими учні освоювали абетку, були псалтир і часослов. Школи були відкритими для всіх, хто бажав вчитися. Їх відрізняв переважно релігійний зміст, обумовлений життям Давньої Русі.

Для розвитку освіти в Київській Русі важливим історичним фактом є створення рівноапостольними Кирилом і Мефодієм слов'янської писемності і перекладу ними Святого Письма і богослужбових книг на слов'янську мову. Праця солунських братів сформуваала ті умови, завдяки яким слов'янські народи змогли засвоїти і прийняти християнську віру разом з усією історичною спадщиною. Тим самим було закладено фундамент майбутньої системи освіти у східних слов'ян.

Тексти літописів не могли не нести відбитка релігійного світогляду, так як їх авторами були православні ченці, церковно і священнослужителі. Природно, що описувані події, їх причини та наслідки надавалися так, як бачила їх релігійна людина православного віросповідання [1].

Перші бібліотеки на Русі та школи створювалися при храмах і монастирях. З XI ст. почали з'являтися нові унікальні пам'ятники слов'янської літератури, а також була сформована старослов'янська мова, яка до XVII в. була офіційно визнана літературною мовою.

Чернець Києво-Печерського монастиря Нестор став автором першого літопису Давньоруської держави – «Повісті минулих літ», що веде розповідь про історично-культурні події починаючи з 852 р. Також диякон Григорій написав у 1056–1057 рр. Остромирове Євангеліє – одне з найдавніших писемних джерел, написане кирилицею.

Занепад культурного життя Київської Русі в результаті татаро-монгольської навали негативно вплинув на всі галузі культури, і навіть на освіту. І лише церковні заклади, зокрема православні монастирі, відігравали в цей час (XIII–XV ст.) головну роль в освітній царині.

Отже, можна дійти висновку, що прийняття християнства на Русі надало поштовху для розвитку духовної культури. Неможливо переоцінити внесок братів Кирила та Мефодія у розвиток освіти, про який нащадки тодішніх слов'ян, і зокрема сучасне покоління українців, повинне пам'ятати та передавати наступним поколінням.

Література

1. Огольцова Е. Г., Внукова Т. Д., Кеник А. В. Влияние христианства на образование на Руси в X–XV вв. // Молодой ученый. 2017. № 50 (184). С. 337–340.

НАРОДНІ РЕМЕСЛА, ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ

Репін М. Г.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Заборовський В. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ.

(61080, Україна, м. Харків, просп. Льва Ландау 27, каф. соціально-гуманітарних дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

E-mail: kafsgd.6f@gmail.com

Українці – етнос з давньою високорозвиненою землеробською культурою. Саме це заняття обумовило традиційний побут, матеріальну культуру, систему основних свят і обрядів (по суті календарно-землеробських), світогляд, духовні цінності українського народу. Традиційне українське селянське господарство було переважно натуральним. Сім'я забезпечувала себе всіма основними продуктами споживання. Переважна частина предметів побуту також виготовлялася в домашніх умовах. Більш складні ремесла і промисли перетворюються в професійні заняття. Значне місце займала сусідська община – «громада». Характерною була традиційна колективна форма праці – «толока».

Поселення і житло. В Україні залежно від природно-географічних, соціально-економічних, історичних умов сформувалося три зони сільських поселень: північна, центральна і південна. Селянське житло – хатина була глинобитною або зрубною, побіленою зсередини та зовні і складалася з двох або трьох приміщень. Бідняцька хатина була однокамерною. Підлогу робили з глини, чотирихилий дах крили соломною або гонтою. Сам процес будівництва хатини був цілим ритуалом, покликаним забезпечити благополуччя сім'ї. Велика увага приділялася вибору місця для будинку. Інтер'єр українського житла, при наявності місцевих особливостей в різних історико-етнографічних районах, був однотипним і далеко не випадковим. Багатовіковий досвід обумовив раціональність і естетичність внутрішнього простору. Кожна зона в будинку мала своє призначення і відповідну обстановку. Селянський двір включав залежно від заможності господаря одну або декілька господарських споруд. Двір в Україні обов'язково був обгороджений. Міщанське українське житло було більш пишним ніж сільське. Будинок української шляхти знаходився, як правило, на високому місці і був схожий на маленький замок, укріплений з усіх сторін валами, частоколом і з дерев'яними баштами. Кімнат було багато – їдальня, світлиця, спальні, різноманітні кімнатки тощо. Поряд з панським будинком ставили гумно з господарчими будівлями, влаштовували квітники, садили сад, ставили пасіку, іноді – звіринець.

Національний костюм. Український народний одяг – яскраве і самобутнє культурне явище, воно розвивалося й удосконалювалося протягом сторіч. У народному костюмі відбилися спільність походження й історичної долі східних слов'ян, взаємовплив культур сусідніх народів. Зберігаючи ознаки різних епох, костюм є джерелом вивчення етнічної

історії населення, його соціально-класової структури, естетичних поглядів. Жіночий одяг складався з вишитої сорочки і незшитого поясного одягу: дерги, запаски, плаhti. З ХІХ ст. стали носити зшиті «спідниці». У прохолодну погоду носили безрукавки. Сорочка була, як правило, прикрашена вишитим або тканим орнаментом по коміру, подолу, на рукавах – місцях, де максимально відкритий доступ до тіла. Тобто орнамент виконував не тільки естетичну, але й оберегову функцію, захищаючи господарку одягу від злих духів, хвороб та ін. Дівчата заплітали волосся у коси, укладали їх навколо голови і прикрашали стрічками, квітами, живими або з вощеного паперу. Жінки обов'язково носили різні очіпки, рушникоподібні головні убори, пізніше - хустки. Українські дівчата і жінки традиційно носили багато прикрас. Звичай прикрашати шию існував з найдавніших часів. Багатий матеріал для намиста давала навколишня природа – використовувалися зерна, кісточки ягід, овочеві коробочки. Дуже цінувалося намисто з різнокольорового скла. Найбільшою ж цінністю вважалися корали, особливо червоні. Кількість ниток намиста і розмір намистин були показником достатку сім'ї, а також свідчили про добре ставлення чоловіка до дружини. Найбільш престижним вважалося мати 24–25 ниток, з великими намистинами, прикрашеними ще й сріблом. Чоботи носили чорні або червоні. Святковим взуттям в теплу погоду були черевички, а повсякдень носили взуття з сиром'ятої шкіри – постоли і личаки.

Чоловічий костюм складався з сорочки, заправленої у широкі або вузькі штани, безрукавки і пояса. Пояс взагалі був обов'язковим елементом одягу і виконував найрізноманітніші функції. На поясах носили предмети повсякденного вжитку, вони служили яскравою прикрасою одягу і показником достатку. Але пояс сприймався також і як оберіг, талісман. Чоловіки стригли волосся на голові «під горщик». Молоді і середніх років чоловіки голилися, залишаючи лише вуса. У ХV–ХVІІ ст. голили і голову, залишаючи оселедець. Бороди носили тільки старі. Головним убором улітку служили солом'яні капелюхи («брилі»), в інший час – каракулеві шапки циліндричної форми з плоским або сферичним дном. На ноги бідні селяни взували постоли – стягнуті шматки сиром'ятої шкіри або личаки, заможні ж носили чоботи.

Отже, народна культура відіграла особливу роль в українській історії. Саме завдяки їй в умовах тривалої відсутності національної державності (особливо у ХVІІІ ст.) була збережена спадкоємність української культурної традиції. Багато згаданих звичаїв і обрядів українці зберегли до сьогодні. Індустріальне суспільство, урбанізація нівелюють традиційні національні і регіональні особливості культури. І в цих умовах дуже важливо ретельно зберігати, вивчати і популяризувати накопичені багатьма поколіннями знання, традиції. Адже без минулого немає майбутнього.

ВИШИВКА ЯК НЕПЕРЕСІЧНЕ ЯВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Сапожнікова Л. Я., доц.

Харківський державний університет харчування та торгівлі
(61145, Харків, вул. Клочківська, 333, каф. іноземних мов,
тел. (057) 349-45-69)

E-mail: loravit16@gmail.com

In the given research study peculiarities of formation, development and meaning of authentic Ukrainian embroidery is scrutinized. The author proves that embroidery is an emphatic language of Ukrainian folk art, an important symbol that is a remarkable phenomenon of spiritual culture.

Вишивка – це виразна мова української народної творчості, важливий символ, що являє собою значне явище духовної культури. Я. Клунний, Олена Пчілка, Леся Українка, М. Самокиш, К. Малевич, І. Литвинова одними з перших почали вивчати українські візерунки, гладь, мережку, мотиви народного орнаменту. В історико-етнографічних працях П. Чубинського, В. Шухевича зафіксовано звичаї, свята та обряди з використанням вишиваних рушників, що водночас були знаком-символом та звичайним предметом побуту. Інтерес науковців до декоративного мистецтва спричинив появу товариств, клубів, гуртків, які займались питаннями зберігання, популяризації народної вишивки. Вагомим доробком стало дослідження Олени Косач «Украинский народный орнамент: вышивки, ткани, писанки», що ґрунтовно представляє вишивки районів Волинського Полісся, його орнаментально-композиційну систему.

Такий різновид мистецтва досліджувався науковцями радянського періоду. Свідченням цього є збірка «Історія українського мистецтва» в 6 томах (1967 р.), значні доробки Р. В. Захарчук-Чугай, І. М. Гончар. Сучасні дослідники Г. Гарас, А. Чорноморець та ін. розкривають народні традиції вишивки, в яких закодована культурна пам'ять народу. Саме тому перспективність нашого дослідження зумовлена інтересом урбанізованого суспільства до української вишивки, що не втратила своєї значущості в бурхливий вік науково-технічного прогресу.

Літописи, стародавні історики, археологічні знахідки свідчать, що вишивка була відомою ще до нашої ери. На основі розкопок скіфських і сарматських курганів було реконструйовано одяг, оздоблений золотими нашивками. Найдавнішою з усіх відомих вишивок (І ст. н. е.) вважають знайдену під час розкопок Соколової Могили в с. Ковалівці Миколаївської обл. У дохристиянський період за допомогою нитки й голки створювалися узорі, які набували магічної сили [1]. Увага приділялась оздобленню рукава на вшанування роботящих рук, навколо ший, на грудях, на подолі як захист від зурочення. Свідченням цьому є фігурка людини з Мартинівського скарбу на Черкащині та бронзова статуетка з могильника

на Полтавщині (IV ст. н.е.). Отже, маємо підстави стверджувати, що саме тоді формувались художньо-стилістичні способи шиття, знаки-символи та обереги, які потім актуалізувались у рушниках, обрусах, інших предметах побуту, нагадуючи про вірування наших предків-язичників.

Значимість вишивки як носія культурної пам'яті народу не було втрачено. За часів Київської Русі розквітло літургійне шитво, прикрашене золотим гаптуванням, коштовними каміннями та перлами. Упродовж XV–XVIII ст. з'явилися видатні твори, що засвідчили безперервність розвитку цього мистецтва від давнини до часів його високих здобутків.

Художньо-образна мова народної вишивки знайшла своє втілення в рушникарстві. Найбагатшу культуру вишиваних рушників (XVIII–XIXст.) ми спостерігаємо на Середній Наддніпрянщині – регіоні, який справедливо називають серцем України. Про чисельність їх у кожній родині красномовно свідчить народна весільна пісня: *У коморі сволок, Там рушничків сорок. Та підіте принесіте, Бояр прикрасіте*. Вірогідно, що не точно така кількість рушників вишивалась, але обраховувалась вона не одиницями, а десятками. Як свідчать приклади, важливу роль відігравав рушник у весільній обрядовості: рушником благословляли заручених (інша назва дійства – рушники); «дівчина і хлопець, що мають намір побратися, оголошувались нареченим і нареченою (при цьому бралися вони за кінці рушника, звідки побрання, потім обом перев'язували їм руки – звідси обручення, обручка як символіка зв'язку)» [2, с. 516]. На цій підставі використовувались різноманітні кольори, сприйняття яких було важливою світоглядною та мистецькою константою. Ця традиція продовжується й по сьогодні, оскільки національна специфіка української вишиваної роботи ґрунтується на дотриманні обов'язкової символіки. Розуміння будови Всесвіту, буяння природи, щастя, благополуччя людини, душевного спокою, туги, жалю – все знаходить своє відображення у самобутньому витворі народного мистецтва.

На нашу думку, можна виявити багато спільного в вишиванні рушників, обрусів, серветок, українського одягу, оскільки розвиток окремих земель України, різноманіття природно-ландшафтних зон вплинули на формування орнаментики, зображення окремих елементів, що гармонійно поєднуються завдяки цілісному баченню майстринь таких витворів матеріального мистецтва. Таким чином, система зображень на вишиваних роботах передає світоглядні уявлення українців, відображає унікальний національний колорит, живе сьогодні повнокровним життям, є складником української свідомісної картини світу.

Література

1. Гринив В. В. Праязык и символ / В. В. Гринив. – К.: Логос, 1999. – 234 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.

МІФОЛОГІЧНІ ВІРУВАННЯ ПРО ДОМОВИКА НА ЕТНОГРАФІЧНІЙ ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: alla.serhiieva@nure.ua

The paper illustrates the main mythological beliefs in domestic spirits in the Khmelnytsky region. In particular, we consider the image of the house, which has survived and prevails among the beliefs in other house spirits.

Дослідження історико-етнографічних регіонів на сьогодні залишається актуальним тому, що наразі маємо часткове дослідження Полісся, мало уваги приділено окремим регіонам. Міфологічні вірування українців містять великий пласт нижчої міфології, зокрема вірування в домашніх духів. Мета нашої роботи – проілюструвати міфологічні вірування Хмельниччини. Це питання частково висвітлене в роботах Павла Чубинського, Миколи Теодоровича, Антоні Сєвінського, Броніслава Сокальського. З-посеред інших учених найбільше уваги відповідним віруванням та уявленням приділив Василь Кравченко. Маємо записи з про Старокостянтинівщину у збірці текстів «Українські міфи, демонологія, легенди».

Демонологічні вірування Хмельниччини не знайшли широкого відображення в літературі, проте в народі ходить багато легенд, байок, переповідок. Здавна люди приділяли увагу домашнім духам: домовик – хатній господар, доманя – дружина домовика, банник або лазнік – дух лазні, дворовик – дух двору, охороняє двір та худобу, за пічкою живе запічник, веселий та грайливий, клітник наводить порядки в коморі, шафі, стодольник – у стодолі, а ледащий спить в соломі та тільки й робить, що зітхає та позіхає.

Найбільша кількість легенд та оповідок обертається навколо образу домовика. Домовик – це опікун дому, хазяїн. Щодо назви цього духа, то на Хмельниччині зустрічаємо два варіанти – домовик, панІч, перший варіант превалює. Проте ніколи не називають його чортом, нечистим, як це можна зустріти в слов'янській міфології.

Переважна більшість розповідей висвітлює його як охоронці, доброго духа, але як його розізнати, то буде шкодити господарству. В народі поважали домовика, на Свят вечір залишали йому їжу, в ніч з 9 на 10 лютого – у нього день народження, варто пригостити його смачненьким, аби весь рік допомагав. Вважали за добре, коли в домі є домовик: «Як живе домовик, то й хазяйство ведеться та всеяке добро береться.» Коли родина

змінювала дім, то обов'язково кликала домовика з собою: «Дедушка-домовеюшка, ходи з нами жити!». Не можна було його залишати, бо сам він піти з дому не може, так і буде жити в пустці.

Часто зустрічаються вислови «має панича в хаті» - які пояснюють добробут родини. Вважали, що саме домовик дає добробут та заможність. Тут бачимо, що на Хмельниччині домовик виступає не тільки як дух – охоронець, а й дух добробуту.

Де можна взяти домовика? У слов'янській міфології часто зустрічаємо розповідь про його появу з яйця, знесеного вперше чорною куркою, проте тут домовик ототожнюється з чортом, і часто буває лихим чи пов'язує господаря з нечистою силою. На Хмельниччині домовика можна було купити чи продати, особливо, коли продавали хату. В народі є фраза «Бери зі всім!», якою можуть супроводжувати процес купівлі-продажу, це значить, що разом з хатою чи іншим крамом продають домовика. Як ви погоджуєтесь, то відповідаєте – «Беру зі всім», як ні – «Беру тільки те, що бачу, а чого не бачу, те вам лишаю». Знати доброго чи злого домовика продають – ви не можете, тому вирішуєте самі, купувати чи ні. Проте часто домовик змінюється, його доброта чи злість в переважній більшості залежать від господарів.

Інший варіант набуття домовика – побудувати хату. Як починають будувати, до домовик з'являється. Це ж дух, тому сам і оселяється в новій хаті. Проте чітко народні вірування не радили будувати хату на місці кладовища, на місці згарища, хати, в якій хтось помер не своє смертю, бо тоді домовик точно злий буде і буде людині шкодити. Як хата стара, то домовика часто ототожнюють з першим господарем, навіть вважають, що домовик на нього схожий зовнішньо. Часто зустрічаються розповіді, що домовик є в кожній хаті, тільки не завжди себе проявляє. Бачити його можуть тільки господарі, та й то не всі. Вважали за поганий знак, як він комусь іншому покажеться – це віщувало лихо, нещастя або й смерть.

Отже, міфологічні вірування Хмельниччини загалом змальовують домовика як позитивну істоту, яка охороняє дім, допомагає господарству. Оповідки, що зберігаються до сих пір, говорять про те, що домовик – це добрий домашній дух.

Література

1. Галайчук В. Традиційні уявлення про домовика на історико-етнографічній Волині. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2013. Випуск 48. С. 343–382

2. Кононенко О.А. Українська міфологія: божества і духи. Харків, Фоліо, 2017. 191 с.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНИ

Сироватський В. С.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: volodymyr.syrovatskyi@nure.ua

The research topic is due to the need to study the historical monuments of Ukraine in order to realize how many cities in our country have witnessed the most important historical events, cities that are monuments of architecture and culture of whole eras.

Тема дослідження зумовлена необхідністю вивчення історичних пам'яток України з метою усвідомлення, наскільки у нашій країні є багато визначних міст, які були свідками найважливіших історичних подій, міста, які є пам'ятниками архітектури та культури цілих епох.

Мета роботи – дослідити історичні пам'ятки України і сприяти їх збереженню.

По всій Україні – безліч архітектурних пам'яток, якими у свій час пишалися і які були епіцентром історичних подій. Нині вони не втратили історичної цінності, але стали просто непотрібними. Історичні будівлі – приклади неокласицизму, бароко, неоготики та багатьох інших стилів. На жаль, вони залишені на поталу часу, який неблаганний до цих творинь.

Унікальне історичне і культурне надбання України у вигляді монастирів, палаців і оборонного форту безслідно йду в небуття через відсутність фінансування і реставраційних робіт, елементарної уваги. Разом з ними розчиняються в повітрі прекрасні можливості для розвитку внутрішнього туризму.

Палац Адольфа Грохольського (палац Терещенків), с. Червоне, Житомирської області. Зведений у 19 столітті власником села, шляхтичем Адольфом Грохольським. Тоді будівля була набагато скромніша. Свого розквіту комплекс досяг, коли село і палац викупив відомий український підприємець Микола Терещенко і його брат авіаконструктор Федір Терещенко. Тут добудували фонтан, сади і парки та навіть – авіамайстерню. Сам палац розширили. Тоді цю пам'ятку архітектури вважали чи не найкращим прикладом неоготики. Після 1917 року комплекс переходив з рук у руки. Нині у колишньому палаці, у вцілілих кімнатах, мешкають черниці.

Собор Святого Миколая, с. Вижняни, Львівської області. Перша згадка про собор датується 1400 роком. Найбільша цінність храму – фрески. Більшість з них – з 1940-х років. Тобто створювали їх у буремні роки Другої світової війни. Стародавній вівтар, ікони, орган – все підкреслювало велич храму. Та час і недогляд зробили своє. У радянські часи собор Святого Миколая був складом. Відтак храм розграбовано, від

органу залишився тільки каркас, руйнуються і фрески. Деякі потребують негайної реставрації.

Палацовий комплекс князів Сангушко, м. Ізяслав, Хмельницької області. Тут влаштовували ошатні бали, на які з'їжджалася вельми шановані люди 18 століття. Одним із гостей неодноразово був останній король Речі Посполитої Станіслав Август II Понятовський. Також сюди приїздили й два імператори – російський Петро I та австрійський Йосиф II. Ідейною натхненницею розбудови палацу була вдова Павла Карла Сангушка – княгиня Барбара. На той час – відома поетеса. Вона запросила до Ізяслава італійського архітектора Паоло-Антоніо Фонтану. На жаль, його творіння з часом стало складом та військовою частиною. Нині унікальна пам'ятка архітектури України руйнується.

Палац Курисів, с. Петрівка, Одеської області. Неподалік лиману постав палац у мавританському стилі. Палац Курисів, оздобили ракушняком – вапном з мушель морських тварин. Палац зведений без дотримання симетрії, а головна зала освітлювалася сонячним світлом через дах. Власник – грек Іван Куріс, брав участь у багатьох боях і побачив чимало турецьких будівель, тому і обрав східний стиль для своєї величної оселі. У серпні 2015 року палац дочекався реставрації. Тож маємо надію, що пам'ятка збереже своє історичне обличчя.

Меджибізький замок, м. Меджибіж, Хмельницької області. На березі Південного Бугу ще у далекому 16 столітті оселився «Білий лебідь». Так за характерний білуватий колір мурів охрестили Меджибізький замок. Найбільшого розвитку будівля та саме містечко зазнало за правління шляхтичів Синявських. Ця родина володіла замком два століття. У наші часи замок став центром проведення історичних фестивалів. Та попри це, будівля потребує уваги з боку влади та дбайливої руки майстрів.

Цей перелік можна продовжувати і далі. Древні історичні замки, палаци, фортеці, храми багато нам можуть розповісти про час свого розквіту, та ще більше – про роки занепаду та людської байдужості. Над цим варто задуматися, адже втрачаючи історичне надбання, ми втрачаємо основу для розвитку майбутніх поколінь.

Література

1. 15 унікальних архітектурних пам'яток України, які ще можна врятувати / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/news/15_unikalnyh_arhitekturnyh_pamyatok_ukrainy_yaki_shche_mozhna_vryatuvaty_74928.html (дата звернення 18.05.2020)
2. 10 архітектурних перлин України, які перебувають на межі зникнення / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lviv1256.com/lists/10-arkhitekturnykh-perlyn-ukrainy-iaki-perebuvaiut-na-mezhi-znyknennia/> (дата звернення 18.05.2020).

НАРОДНІ РЕМЕСЛА, ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ

Сорока К. Ю.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: katelyna.soroka@nure.ua

The article discusses the concept of intangible cultural heritage in the cultural environment of Ukraine. Many examples of crafts, traditions, and customs presented in the paragraph. The thesis reveals the problems of the cultural consciousness of the Ukrainian people. Also, the objects of the national cultural heritage of the nation and its role in modern society are mentioned.

Нематеріальна культурна спадщина найкраще відображає історичне минуле народу, його життя та побут традиції, звичаї й народні ремесла.

Поняття нематеріальної культурної спадщини було визнане ЮНЕСКО, яка в 2003 році ухвалила Конвенцію про охорону цієї спадщини. У статті 2 Конвенції ЮНЕСКО дається наступне визначення нематеріальній культурній спадщині: «Нематеріальна культурна спадщина» означає звичаї, форми представлення і вираження, знання і навички, – а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти і культурні простори, – визнані співтовариствами, групами і, в деяких окремих випадках, особами як частина їхньої культурної спадщини.

Так, в прес-службі Міністерства культури України, відповідним наказом відомства визначені такі об'єкти нематеріальної культурної спадщини України:

- козацькі звичаї, традиції, ігри, танці, трюки і вправи: майстерне володіння батоном, шаблею, списом, луком і стрілами, прийоми вольтижировки (акробатичні вправи верхи на коні що рухається), які застосовували українські козаки-воїни в XV–XVIII ст. (географічний ареал історичного та сучасного проживання – м. Запоріжжя, о. Хортиця; носій – кінний театр «Запорізькі козаки»);

- Косівська кераміка як традиційне ремесло Карпатського регіону XVI–XXI ст. (ареал – Івано-Франківська обл., Косівський район, м. Косів; носій – Косівський інститут декоративно-прикладного мистецтва Львівської національної академії мистецтв);

- Кролевецькі ткані рушники – використання традиційної техніки перебору з ремізно-човниковим ткацтвом, поєднання червоно-білих кольорів, орнамента (ареал – Сумська обл., Кролевецький район, м Кролевець; носій – КП «Кролевецьке художнє ткацтво»);

- Опішнянська кераміка – техніка виготовлення розпису (ареал – Полтавська обл., Зіньківський район, смт. Опішня; носій – ПП «Гончарний круг»);
- Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XX ст. (ареал – Дніпропетровська обл., Петриківський р-н, смт Петриківка; носій – Петриківське КП «Центр народних ремесел Петриківщини»);
- Писанкарство (ареал поширення – вся територія України, а також місця компактного проживання українців за межами України; носій – музей «Писанка» в м. Коломия Івано-Франківської обл.) [1].

Будь-які традиції своїм корінням сягають сивої давнини. У культурі кожного народу існують традиції і звичаї до свят, де проводять різноманітні ритуали, надягають барвисті народні костюми, виконується народна музика, згадують народні пісні, прислів'я, приказки. Але традиції визначають не тільки побутову сторону життя народу. Кожна традиція – своєрідний ритуал, котрий виконується із року в рік, із століття в століття, символізує духовний зв'язок між поколіннями та має велике значення в духовній гармонізації суспільства.

Велике значення для утвердження національної самосвідомості українців мали народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. Звичаї українського народу пов'язані з традиційним світоглядом, який складався протягом багатьох століть і зберіг ознаки дохристиянських вірувань [2]. Найдавнішою є календарна обрядовість, яка мала на меті узгодити між собою природу й сільськогосподарську діяльність людини для отримання кращого врожаю. Сімейна обрядовість покликана була забезпечити щастя і взаєморозуміння в родині й освячувала перехідні моменти в житті людей. Поява дитини в сім'ї і її зростання теж супроводжувалася безліччю обрядів.

Поняття духовність і патріотизм органічно з'єднані в Україні, в її минулому, сучасному та майбутньому, особливо це стосується такого соціально-культурного феномена, як козащина. Козацтво – яскраве соціально-політичне та культурне явище в історії нашої країни, а його, власна, історія нараховує багато століть. Важливу роль у вихованні козака відіграє релігія. Саме її канони підтримували у воїнах віру в своє праве діло, в себе, бо «з нами Бог». Культура козащини рясніє традиціями та має свою філософію життя. Вона несе у спадок своїм нащадкам такі слова: «Вірити, надіятись та любити, і нехай з нами завжди буде Боже благословення!».

Нематеріальна культурна спадщина відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні ідентичності окремої соціальної групи і особистості. Сучасна глобалізація поступово заміщує національні культурні цінності культурою заходу.

Схожі тенденції відбуваються повсюдно. Ігнорування національних традицій та звичаїв поступово призводить до втрати унікальної життєвої філософії, накопиченої протягом століть нашими пращурами [3, с. 2].

Не можна заперечити той факт, що сучасні люди, у більшості своїй, у кращому випадку про козацтво – гордість української нації – пам'ятають лише дещо зі шкільної програми. І, звичайно ж, тільки деякі з нас мають уявлення про крелевецьке ткацтво чи опішнянську кераміку, хоча це є ремеслами сусідніх з нашою областей. Що вже говорити про косівську кераміку такої далекої від нас територіально Львівської області. Мало тих, хто мають змогу перейняти якесь прислів'я чи почути й запам'ятати народну пісню у повсякденному житті, як те було раніше – від бабусі чи дідуся, від батька-матері. Звичайно, є ентузіасти, які по крупинках збирають український фольклор, традиції та звичаї, тим самим вкладаючи неоціненний внесок у відродження культурної спадщини. Та загалом сучасність часто пропагує заперечення усього традиційного: суспільні норми і цінності, авторитети, культуру, ідеали, мораль, віру. А коли все заперечується, настає порожнеча. Порожнеча в душі людини, душі народу, житті держави. Без віри, без традицій все втрачає сенс і настає деградація людини, позбавленої ідеалів. Тому існування та шанування нематеріальної спадщини є необхідною умовою для збереження культурного розмаїття в умовах глобалізації, що набирає обертів.

Література

1. В Україні появился перечень объектов нематериального культурного наследия [Електронний ресурс] // www.unian.ua : [Інтернет-портал] . – [Київ : ТОВ ІНФОРМАЦІЙНЕ АГЕНСТВО УНІАН, 1993-2020]. – Електрон. дані – Назва з екрана. – Дата публікації: 04.01.2013. – Дата перегляду : 12.05.2020.–Режим доступа: <https://www.unian.net/society/735730-v-ukraine-poyavilsya-perechen-obyektov-nematerialnogo-kulturnogo-naslediya.html>.
2. Звичаї, обряди, святкування [Електронний ресурс] // <https://authenticukraine.com.ua>: [Віртуальний тур]. – [Google Україна, МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ, 2017-2020]. Електронні дані. Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.05.2020. – Режим доступа: <https://authenticukraine.com.ua/manners-ordinances-celebrations>.
3. Нематеріальна культурна спадщина України: бібліографічний покажчик / С. Бадрук та ін. Київ, 2020. 103 с.

БУДИНОК «СЛОВО» В ХАРКОВІ

Сошенко Д. Д.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail:denys.soshenko@nure.ua

In the history of Ukrainian literature, there were tragic moments and one of the most striking examples is the tragic fate of writers who fought for their freedom of speech and after which many were killed. In my work, I talk about the architectural monument House Word in which many of the writers lived, in difficult times of struggle with the highest authority.

Харків – науковий, культурний, історичний центр. З Харковом і Слобожанщиною пов'язаний початок українського культурного відродження к. XVIII – поч. XX ст. (заснування Харківського університету) Харків був першою столицею радянської України (1919–1934).

У Харкові на вулиці Культури розташований будинок, який на перший погляд нічим не відрізняється від інших подібних будівель. Ця будівля була названа будинок «Слово». Будівля, спроектована Михайлом Дашкевичем в архітектурних формах, що займають проміжне місце між модерном і конструктивізмом, має в плані символічну форму літери «С» (слов. «слово (літера)»). Його історію мало хто знає, але я вважаю що українцям важливо знати і пам'ятати про нього. Зараз я хочу пояснити чому я так вважаю і зацікавити вас.

По-перше: цей будинок є справжньою перлиною історії української літератури, історія його почалася ще в далекому 1927 году. Ще в середині 1920-х років письменники звернулися до радянської влади з проханням побудувати кооперативний будинок, де місця вистачило б усім. У цьому будинку жили такі митці як: Микола Хвильовий, Остап Вишня, Лесь Курбас, Павло Тичина і багато інших літературних діячів. Більшість з них, за деяким винятком, були репресовані в роки Ростреляного Відродження.

По-друге: це не просто історія якогось будинку, це історія про репресії і тоталітарний режим. У той час багато письменників були звинувачені в злочинах і я хочу розповісти про деякі з них. Остапа Вишню, наприклад, звинуватили в підготовці терористичного акту з метою вбивства Павла Постишева (радянський партійний і державний діяч, один з головних організаторів Голодомору 1932–1933 років в Україні, розгромив українське національне відродження і політику українізації). Письменники спочатку заперечували свою провину і були дуже здивовані такими звинуваченнями. Але згодом змушені були визнавати себе терористами і здавати сусідів, які нібито теж входили в терористичну націоналістичної групи.

По-третє: пам'ять про цей будинок, допомагає не забувати про письменників які жили в ті нелегкі часи і боролися за свої права і свободу. Читаючи їх твори, люди розуміли, що вони не одні і як важливо відстоювати свої права і власну думку. Зараз в цьому будинку, проживають родичі давно померлих письменників, але пам'ять про письменників назавжди залишиться в їхніх творах і наших серцях. Будинок «Слово» згадується у багатьох художніх і мемуарних творах. Поет Сергій Жадан присвятив вірш цьому трагічному періоду української літературної спадщини.

Отже, завжди важливо пам'ятати і цінувати свою історію та історію своєї мови, міста. У роботі над цією доповіддю я познайомився ближче з історією свого міста і вважаю що дуже важливо пам'ятати і шанувати минуле свого народу.

Література

1. <https://dou.ua/lenta/interviews/kharkiv-it-girl-about-house-slovo/>
2. <http://proslovo.com/fotos/writers-budynok-slovo>
3. Вірш Сергія Жадана «Слово»:
<https://www.facebook.com/218412834873659/posts/2243480669033522>
4. Куліш В. Слово про Будинок Слово, Торонто, 1966. 68 с.
5. Любченко А. Щоденник. Т. 1. Торонто, 1951. 151 с.
6. Смолич Ю. Розповідь про неспокій. Київ, 1968. 286 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПРИВЕРНЕННЯ ТА УТРИМАННЯ УВАГИ АУДИТОРІЇ ПІД ЧАС УСНОГО ВИСТУПУ

Тінінікіна А. В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Коваленко Е. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)
E-mail: anastasiia.tininikina@nure.ua

How can we create content that will keep audiences engaged? It's the little things; the speaking and body language tricks you use, that will keep your audience awake long enough to hear it.

Усі ми маємо справу з будь-якою інформацією, яку можемо приймати або надавати. Ми сприймаємо її, користуємося, та відтворюємо. Нажаль, звукова інформація засвоюється гірше ніж візуальна. За використання тих чи інших засобів для правильного подання матеріалу, він сприймається краще і ґрунтується більш ґрунтовно. Тому доречно було б розглянути деякі засоби та правила, якими повинен користуватися оратор або доповідач під час свого виступу.

Мета роботи – розглянути різноманітні засоби утримання та привернення уваги слухачів доповіді чи виступу.

Манери, одяг, жести, міміка, інтонація – усе це налаштовує до вас слухачів і як наслідок або посилює зміст висловленого або навпаки послаблює його.

Також дотримуючись правил етикету треба бути тактовними: дякувати за кожне питання чи зауваження, навіть тоді, коли ви з ним не згодні. У тоні повинна відчуватися впевненість, переконливість, сила. У вашому виступі не потрібно використовувати повчальний тон: нетактовний – для дорослого, нудний – для молоді.

Мовлення ефективно оживлюють жести, але користуватися ними треба обережно. Жести повинні відповідати змісту й значенню даної тези або окремого слова, мусять бути тотожними з тоном, тільки тоді вони посилюють ваше мовлення. Також треба остерігатися частих метушливих, різких рухів рук – це набридає і дратує.

Мовлення не треба вести «одним махом» – воно повинно бути живим словом. Тон мовлення варто змінювати: підвищувати або знижувати його залежно від змісту і значення конкретної фрази, адже тон завжди привертає увагу до більш важливих речей. Не можна забувати про паузи між окремими частинами усного мовлення, оскільки вони відіграють таку ж роль, як абзац у писемному мовленні. Для того щоб активізувати увагу аудиторії, або зосередити її на своєму виступі досить в деяких випадках посилити гучність мовлення чи підвищити тон голосу. Але при цьому, звичайно, слід знати міру. Іноді може використовуватися зворотний

прийом: зниження голосу навіть до шепоту. Відновити увагу можна зміною темпу мовлення, особливо його уповільненням. У всіх цих випадках залученню мимовільної уваги сприяє зовнішнє звукове роздратування. Однак етика публічного виступу припускає, що все, що було сказано тихо, необхідно після досягнутого ефекту залучення уваги аудиторії, повторити зі звичайною гучністю.

Не слід забувати про закон краю, він говорить, що кінець і початок запам'ятовуються й сприймаються краще, ніж середина. Тому, щоб у вашому виступі не було «провалу», необхідно середину промови зробити більш різноманітною та емоційною. За спостереженнями психологів, на 15-20 хвилині виступу настає «криза уваги», тому існує декілька дійсних методів повертання уваги слухачів.

Важливо також уміння ставити питання до аудиторії. Різноманітні питання до слухачів здатні істотно активізувати аудиторію. Вони повинні бути простими, але можуть бути при цьому складними за змістом, але повинні ставитись так, щоб слухачі могли відповісти просто «так» або «ні». Якщо аудиторія довго не відповідає на поставлене питання, потрібно його перефразувати.

Доповідь було б гарно забарвити невеликою дискусією. Якщо оратор відчуває, що увага аудиторії знижується, потрібно «завести дискусію»: висловіть що-небудь явно суперечливе, а потім роз'ясніть свою позицію, тоді активізація уваги аудиторії буде забезпечена. Також, не менш ефективними є звертання до окремих слухачів. Скажіть кому-небудь, що ви не згодні або ви дотримуетесь іншої думки. Помічено також, що питання до окремих слухачів позитивно впливають на всю аудиторію.

Також ефективним є прийом авансування. Під авансуванням розуміється навмисне затягування повідомлення важливої або цікавої думки, ідеї, деяких подробиць, які напевно цікавлять слухачів. У цьому випадку оратор лише згадує про той або інший факт і говорить: «але про це поговоримо трохи пізніше; про це докладніше я розповім потім і т.д.».

Тобто, важливе не тільки смислове навантаження виступу, але і вміння правильно та ефективно донести до аудиторії інформацію. Рухи, жести, інтонації та паузи – це атрибути гарного виступу. Вміння доповідача користуватися засобами утримання уваги слухачів, здатність контролювати свій виступ характеризує людину як гарного оратора.

Література

1. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів. Наш формат, 2016. 256 с.
2. Карнеги Д., Хилл Н. Общайся так, чтобы тебя слышали, слушали и слушались! Издательство АСТ, 2015. 189 с.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУХНІ СЛОВ'ЯН

Харахайчук І. А.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: ivan.kharakhaichuk@nure.ua

The history of the formation of Slavic folk cuisine and the factors that influenced its formation. The influence of the geographical position and identity of peoples on the construction of culinary features. Differences of Slavic cuisine from other cuisines of the world. Features of Slavic cooking.

Невід'ємною частиною кожного народу є його кухня. Недарма етнографи зі всього світу починають дослідження життя любого народу саме з вивчення його кухні, бо саме в ній відображено побут та історію народу [2, с.34]. Слов'янська кухня в цьому сенсі не є виключенням.

Перші скрупні відомості про слов'янську кухню містяться в літописах Х–ХV століть. Давня слов'янська почала складатися з ІХ століття та в ХV столітті досягла свого розквіту. Безумовно, на формування слов'янської кухні немалий вплив справили природно-географічні умови. Велика кількість річок, озер, лісів сприяло появленню в слов'янській кулінарії багатого різноманіття страв с риби, дичини, грибів та лісних ягід.

На своїх землях, з незапам'ятних часів, слов'яни вирощували жито, овес, пшеницю, ячмінь, гречку, просо. З них варили зернові каші: вівсяні, гречані, житні...Каша була і навіть зараз залишається однією з головних слов'янських страв. Слов'янин їсть кашу протягом всього життя: дітей кормлять манною кашею, кутя є поминальною стравою, більшість дорослих з превеликим задоволення їдять гречану кашу.

З давніх часів відомо прісне та кисле тісто. Зі звичайного прісного тіста кожна господиня могла зробити вермішель, пельмені, вареники. З кислого дріжджового тіста випікали чорний ржаний хліб, без якого навіть зараз складно представити обідній стіл. Ближче до Х століття з'явилась пшенична мука та асортимент виробів з тіста дуже сильно поповнився. Вже на столах можна було зустріти калачі, пироги, млинці, оладки та іншу випічку.

Також до стародавніх страв можна віднести житні, вівсяні, пшеничні кисілі. Їм, що не менш, 1000 років. Навіть у літописі «Повість минулих літ» є згадування про те, як кисіль врятував ціле місто.

На наш час такі кисілі втратили свою актуальність, але їм на заміну прийшли ягідні кисілі на крохмалі, які з'явилися аж на 900 років пізніше ніж зернові.

До X століття вже стали буденними ріпа, капуста, редька, огірки. Їх полюбляли їсти сирими, вареними, пареними, печеними, засоленими, квашеними. Але як не дивно, картопля та помідори набули такої популярності лише ближче до XVIII–XIX століть. Аж до XIX століття в слов'янській кухні не було салатів. Перші салати робилися з якогось овочу тому і називались: капустяний, огірковий або картопляний. Пізніше, рецептура салатів стала більш складною. Їх вже робили з декількох овочів та додавали м'ясо, рибу, з'явилися і нові назви: «Здоров'я», «Морська перлина», «Весняний» та інші.

Рідкі гарячі страви з'явилися теж у Давній період: спочатку уха та щі, юшки, затірки, пізніше борщі, розсольники, солянки. В XIX столітті всі ці страви отримали загальну назву – супи.

З напоїв були розповсюджені кваси, навари з різних трав, а також збитні. В перший раз слов'яни почали варити чай в XVII столітті. Що стосується алкогольних напоїв, були розповсюджені слабоалкогольні напої – загравший мед та ягідні соки.

Своєрідність слов'янської кухні була обумовлена не тільки набором продуктів з яких готувались страви, а також їхнім приготуванням у печі. Спочатку печі робили без димоходів, але через деякий час до них стали нарощувати плити та вбудовувати духові шафи. В печі готували їжу, випікали хліба, варила квас і пиво, на печах висушували запаси сушених грибів та ягід. Піч отоплювала хатину, на ній спали старі та діти.

Їжі що була приготовлена у печі, мала відмінний смак, бо готувалася у глиняній посуді, яка мала форму, що сприяла рівномірному нагріву страви з усіх сторін. У печі їжа готувалась майже без кипіння, що сприяло пропарюванню страви. Завдяки цьому, у печах виходили відмінні каші, горохові супи та щі з квашеної капусти.

Такі печі відслужили щонайменше 3000 років, але у сучасних хатах їх майже не зустрінеш. Навіть у сільській місцевості відмовляються від них в користь газових, електричних та індукційних плит.

Особливою пишністю та різноманіттям страв виділялися царські банкету. Кількість страв які були представлені на них могло доходити до 150–200, збільшувались і розміри страв та час проведення банкету: з обіду до пізньої ночі.

Починаючи з XVIII століття слов'янська кухня все більше і більше потрапляла під вплив західноєвропейської кухні. Знаті тих часів почала наймати до себе європейських кухарів, які у аристократів повністю витіснили слов'янських кухарів. З європейської кухні була прийнята плита з каструлями, деко, друшляками. Столи поповнилися бутербродами, салатами паштетами і бульйонами, був розширений асортимент страв смажених на сковородах (біфштекси, антрекоти, котлети, желе, муси та ін.). Велика кількість слов'янських блюд стала називатися на французькій манері. Звичні трактири були потіснені ресторанами з офіціантами, але все це майже не торкнулося їжі звичайного народу.

Не можна не відзначити, що за весь час існування слов'янської кухні було чи немало запозичено у сусідів, але це ні як не змінило традиції приготування страв у слов'янського народу. Слов'янська кухня була і залишається своєрідною і неповторною яку дуже високо оцінюють у всьому світі. Кожен з нас повинен розуміти, що більшість страв, які зараз стоять на столах, мають величезну історію свого виникнення, яка тягнеться ще з часів стародавнього світу. Тому потрібно поважати їжу та традиції її приготування незалежно від того хто її приготував.

Література

1. Особливості формування слов'янської кухні. Турецький вплив на болгарську кухню // StudWood. 2017. URL: https://studwood.ru/577529/tovarovedenie/lektiya_osoblivosti_formuvannya_narodnoyi_slovyanskoyi_kuhni_turetskiy_vpliv_bolgarsku_kuhnyu (дата звернення 22.05.2020)

2. Маджитова Э. Д., Щербинский А. Г. Русская кухня: збірник рецептів. Вид 1. Колос, 1992. 463 с.

ВИШИВАНКА В ТРАДИЦІЯХ СЛОБОЖАН

Холодов С. Є.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел.: (057) 702-14-98)

E-mail: stanislav.kholodov@nure.ua

This work is dedicated to the culture Slobozhanshchina. Embroidery has a variety of patterns and designs. Embroidery unchanged for centuries. Features of the Ukrainian embroidery in culture of Slobozhanshchina. As we live in Kharkiv, it is actual.

Важливою тенденцією культури кожного краю було національне вбрання. На Слобожанщині вбрання відрізнялось вишитими візерунками. Вони вишивались скрізь – на сорочках, спідницях, скатертинах, рушниках. Це був незамінний атрибут українського одягу. Народне декоративне мистецтво своїм корінням сягає глибокої давнини і поєднує в собі духовно-матеріальну діяльність людини, виражену в художніх творах.

Вивченням походження та етапів створення вишиванки займалися Воропай О., Білецька В., Матейко К.І. та інші дослідники. Автор ставить за мету розкрити аспекти виникнення української вишиванки та її особливості.

Археологічні данні свідчать, що виникнення мотивів вишивки належить до часу старослов'янської землеробської громади. Звідси походять загальні риси українських вишивок, які дійшли до наших часів. Українським вишивкам притаманні спільні ознаки, проте кожен регіон має свої відмінності як за формою, так і способом виконання, сюжетним оздобленням, кольоровою гамою. Протягом історичного і культурного розвитку на Україні виробились найбільш доцільні з точки зору практичних і естетичних вимог форми одягу, його крой, різноманітні методи і засоби декоративного оформлення. Характер вишивки, вибір тих або інших орнаментальних мотивів, колірного вирішення залежали від призначення одягу, соціальних умов. Вишивка розташовувалась у місцях, зумовлених загальною композицією вибору, його кроєм. Особлива увага приділялася вишивці сорочки.

На будень візерунки вишивали прості, скромні, на свято – більш складні і багатші, найпишнішими були – весільні дівочі сорочки. Вишивкою орнаментували оглядові частини сорочки рукава, поділ, пазуху, комір тощо, що було обумовлено історичними обставинами – системою захисту людини від всього злого. Крім того тут присутня і естетична функція – побудова композиції вишивки на чергуванні горизонтальних та вертикальних ліній надає їй ритмічної різноманітності.

Для вишивки Слобожанщини, де в наслідок історичних обставин відобразилися загальні риси багатьох регіонів України, а особливо

колишньої Гетьманщини, характерні рослинні, геометризовані та геометричні орнаменти. Вишивка червоними та червоно-чорними нитками, сполученням м'яких пастельних тонів, білим по білому. Застосовуються різноманітні техніки виконання: лиштва, вирізування, хрестик тощо.

Першим за виникненням є геометричний орнамент. Він складається з простіших геометричних фігур: квадратів, ромбів, трикутників, розеток та інше. Всі ці фігури мають різноманітні варіанти. На думку вчених всі вони є сонячними знаками – символами і в далекому минулому вважалися священними зображеннями. Первісний зміст їх давно вже забуто, але фігури збереглися донині у східних слов'ян, як улюблені елементи орнаменту. Сполучення цих елементів у різних комбінаціях створює велику кількість різноманітних орнаментальних композицій [2].

Серед усього розмаїття українських вишиванок особливе місце посідає вишитий рушник – відбиття культурної пам'яті народу. Рушники на Слобожанщині супроводжували людину усе життя і в радості і в горі: з ним приходили до породіллі, виряджали в далеку дорогу батька, сина, чоловіка і коханого, проводжали людину в останній путь. Він завжди був символом гостинності. Хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічали дорогих гостей. Почесному гостю клали рушник на коліна, коли пригощали. Цей виріб був завжди дорогим і бажаним дарунком.

Мабуть у всьому декоративному мистецтві немає іншого такого предмета, який би концентрував у собі стільки різноманітних символічних значень. Тут знайшли відображення орнаменти, пов'язані з образами добра, краси, захисту від усього злого на землі. Тому у стародавні часи рушники мали не тільки утилітарне, декоративне призначення, а й ритуальне, культове.

Рушник – неодмінний атрибут весільної обрядовості. В народі весілля – тріумф життєствердження, що синтезує в собі все найкраще, на що спроможний людський талант: демонстрація одягу, вишиванки, ткацтва, пісень, танців – всього розмаїття народних талантів. Адже жоден обрядовий елемент не відігравав у традиційному весіллі такого символічного значення, як рушник.

Таким чином, традиція оздоблення одягу вишивкою пройшла крізь віки, вона є актуальною і в наш час, тому що покращує естетичний вигляд одягу, надає йому різноманітності, можна сказати, виховує художній смак людини. Вишиванка є унікальним явищем української культури.

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. Київ: Мистецтво, 1991. 590 с.
2. Білецька В. Українська вишиванка, їх типи, еволюція і орнаментация. // Матеріали до етнології та антропології. Т. XXI–XXII. Ч.І. Львів: Глобус, 1929.
3. Матейко К. Український народний одяг. Київ: Мистецтво, 1987.

ПАЛАЦ ТЕРЕЩЕНКІВ В ЧЕРВОНОМУ

Христенко С. М.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: serhii.khrystenko@nure.ua

In this article I try to describe the architectural monument of Ukraine as the Palace of Adolf Grokholsky. This monument has its own history and is associated with numerous legends and beliefs in Ukrainian culture. I believe that everyone will agree that there are the vast majority of factors that affect the formation of the individual and, ultimately, the nation as a whole. That is why I decided to explore this monument as a rich and significant part of our culture, which plays a very important role in the history of the entire Ukrainian people.

По всій Україні – безліч архітектурних пам'яток, якими у свій час пишалися і які були епіцентром історичних подій. Нині вони не втратили історичної цінності, але стали просто непотрібними. Історичні будівлі – приклади неокласицизму, бароко, неоготики та багатьох інших стилів. На жаль, вони залишені на поталу часу, який невблаганний до цих творинь.

Однією з відомих історичних споруд є палац Терещенків в смт Червоне Андрушівського району Житомирської області, збудований 1851 р. в неготичному стилі на замовлення польського шляхтича Адольфа Норберта Еразма Грохольського (1797–1963), який був власником села. Ця будівля вражає не тільки розмірами, а й архітектурними рішеннями, а в одному з його приміщень є навіть театр!

Спочатку це був симетричний триповерховий палац, в плані – витягнутий чотирикутник з восьмибічною вежею на головному фасаді та двома чотирибічними вежами, які прилягають до бічних фасадів. Дві «замкові» вежі (одна двоповерхова, друга – одноповерхова), розташовані по обидва боки палацу служили павільйонами. Неподалік в неоготичному ж стилі були споруджені господарчі будівлі та конюшня. В середині палацу особливої уваги заслуговував вестибюль зі сходами, викладеними білим мармуром, а також – велика зала для балів з двома венеціанськими кришталевими люстрами. Від колишнього інтер'єру не збереглося майже нічого.

Згідно з заповітом Адольфа Грохольського, який помер в 1863 році, палац мав дістатися його другій дружині, Ванді з Радзивіллів Грохольській. Ванда походила з шанованого роду Нарбутів. Батько Ванди Грохольської був одним з провідників польського антиросійського повстання 1831 року. Саму Ванду описували як негарну і безкультурну особу, незважаючи на шляхетне походження. До того ж вона дуже голосно розмовляла, ледь не вокала та ще й не пильнувала за своєю мовою.

Але вдова невдовзі після смерті чоловіка виїхала за кордон, а палац продала Федору Артемієвичу Терещенку, згодом трохи перебудував палац, а неподалік звів своє джерело прибутків — цукровий завод.

Палац був оточений великим парком, який межував із садами. Їхня загальна площа становила 58 га. В парку росли старі липи, дуби, каштани. Були тут два озера й альтанка на острівці. Від Грохольських Терещенки успадкували стайню для арабських скакунів, що до сьогодні не збереглася, парк і озеро з островом у вигляді серця. Але Терещенки більше цінували техніку та механізми. Федір Терещенко був зятим авіатором, тому в Червоному він заклав майстерні для збирання літаків.

Перед палацом — декоративні газони. Перед головним входом до палацу розташований сад, посеред якого височіє чавунний фонтан. Ще один фонтан з унікальною чавунною скульптурою «Три грації», яку Терещенко замовив у Франції, зараз стоїть на площі с. Червоное перед будинком культури. У власності Терещенків палац знаходився до Жовтневого перевороту 1917 року.

Після перевороту в будівлі знаходився притулок для безпритульних дітей. Проте, будучи свободолюбивими, діти розбіглися, а будинок підпалили. Пожежа 1928 року значно пошкодила будівлю й хоча згодом зовнішній вигляд було відтворено, та інтер'єри втрачені назавжди.

Пізніше тут містилося ПТУ. Після того як ПТУ переїхало до нової будівлі, палац швидко занепав і став руїною. Крадії винесли все, що можна винести, навіть позбивали кахель з підлоги.

Сьогодні частину палацу займає жіночий монастир Різдва Христового від Московського Патріархату. Хоча й нові хазяї не дають нищити пам'ятку, але вони займають тільки частину палацу, а більша його частина таки руйнується. Унікальний палацовий театр, де ще можна побачити сцену, теж руйнується. А свого часу на ній співав сам Шаляпін.

ПОЛІФОНІЧНІСТЬ ТВОРЧОСТІ В. ВИННИЧЕНКА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ДРАМАТУРГІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Чабан О. В.

Охтирська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2 Охтирської міської ради

42706, Охтирка, пров. Сумський, 35

E-mail: chaban.olyah@ukr.net

The article deals with the question of the combination of different stylistic trends in the work of V. Vynnychenko, the affinity of his works with both Ukrainian and Western European tradition. Chief in the dramas of the author were the moral problems that the characters solved in stressful life situations. V. Vinnichenko with his works proved the effectiveness of combining the creative principles of traditional and new drama.

Українська драматургія початку ХХ століття являє собою надзвичайно складну картину формування і взаємопереплетіння найрізноманітніших тенденцій. Це передусім пов'язано зі зміною розуміння людини як особистості й місця її в суспільстві. Вона трактувалася «то суб'єктом, який “володіє” собою й своїми властивостями, то об'єктом, який перебуває під владою зовнішніх сил і власних пристрастей, то єдиним, то множинним, то постійним, то змінним» [1, с. 11]. Ураховуючи вищезазначені слова І. Кона, можна стверджувати, що чітко відображається пошук нових шляхів не тільки в розумінні сутності людини, а й у створенні особливої художньої мови. Саме ці шукання і призвели до виникнення значного розмаїття стильових течій і напрямів. Кожна «попередня» тенденція має елементи «наступної», у кожному з визначених мистецьких напрямів є те, що пов'язує його з усіма іншими напрямами й течіями різних історичних епох. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. був одним із таких періодів, коли ці зв'язки особливо зміцніли, й у творчості В. Винниченка це видно чи не найвиразніше.

Л. Мороз наголошує на тому, що вихідною позицією В. Винниченка був реалізм – правдиве відображення життя через особистість у всій його складності. Суголосні думки має й В. Панченко, але при цьому він акцентує увагу на нових ознаках українського реалізму на межі ХІХ–ХХ ст. унаслідок впливу європейських художніх шкіл.

Щоб краще зрозуміти твори й персонажів В. Винниченка, варто розглядати їх у загальноєвропейському контексті цього періоду. Європейська драма в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. трактує особистість не як структуру, а як процес, тому й зосереджує основну увагу на процесі самопізнання людини. Дедалі більша увага приділяється розмірковуванням героїв про свої дії та вчинки. Особливістю європейської драми цього періоду є заглиблення у внутрішній світ людини, що парадоксальним чином збільшувало вимоги до індивідуалізації персонажа. «Серед безлічі тенденцій еволюції реалістичного напряму чільними стають дві: пильне вдивляння в індивідуальний внутрішній світ людини та відображення «вибухового драматизму» епохи

зламу» [2, с. 168]. Із цими тенденціями пов'язані такі особливості літератури, як: поглиблений психологізм, публіцистичність. Вважаючи ці особливості закономірностями західноєвропейської драми, Л. Мороз, аналізуючи драматичну спадщину В. Винниченка, робить висновки щодо його спорідненості не так з українською, як із західноєвропейською традицією. В. Панченко в монографії «Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості» не погоджується з такими міркуваннями дослідниці. Науковець указує на те, що західноєвропейський вплив на творчість драматурга був надзвичайний, але не варто нехтувати очевидним зв'язком письменника з українською класичною традицією, першою ознакою якої є мелодраматичність. В. Панченко зауважує, що не лише мелодраматизм, а й мимовільне врахування досвіду М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого вказують на очевидну «опору» В. Винниченка на українську класичну традицію.

Отже, поступово ми постаємо перед проблемою «кінців і початків», яку відчували ще сучасники драматурга. Сріблянський у 1909 р. написав, що В. Винниченко «...становив собою межу між двома скресами нашого письменства – “старим” натуралістично побутовим малюванням громадян різних станів, кольорів, запахів і новим періодом аналітичного розгляду душі окремої людини» [3, с. 148]. Реалізм його драматургії, за визначенням І. Костецького, містив дуже різноманітні елементи. Такі особливості були спричинені тим, що як представник філософсько-інтелектуальної течії у реалізмі, В. Винниченко використовував форми здебільшого життєподібні, але досить часто звертався до «ситуації експерименту», тобто умовної ситуації, яка б допомогла «штучно» виявити певні моделі, закономірності дійсності. Через таку художню техніку драматург зазнавав численних нападів, нібито він – пропагандист розпусти.

Головними для В. Винниченка були моральні проблеми, які персонажі вирішували через призму власних принципів. Митець творив нову європейську драму, акцентуючи увагу на настроях і бажаннях героїв твору. Але на відміну від більшості європейських драматургів (Г. Ібсена, Г. Гауптмана, С. Пшибишевського) здійснював дослідження психології особистості через напружені події, чим і доводив на практиці ефективність поєднання творчих принципів традиційної та нової драми. Отже, творчість В. Винниченка – явище поліфонічне, яке являє собою своєрідну художню систему, що виникла на «схрещенні» реалізму з натуралізмом, символізмом, експресіонізмом і неоромантизмом.

Література

1. Кон И. В поисках себя. Личность и её самопознание. М.: Политиздат, 1984. 335 с.
2. Мороз Л. Сто рівноцінних правд: Парадокси драматургії Володимира Винниченка. К., 1994. 207 с.
3. Панченко В. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості. К.: Твім інтер, 2004. 288 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ РИС УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У П'ЄСІ

П. МИРНОГО «НЕ ВГАШАЙ ДУХУ»

Явтушенко В. М., Заборовський В. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: d_us@ukr.net

Харківський національний університет внутрішніх справ
(61080, Харків, пр. Льва Ландау 27, каф. соціально-гуманітарних
дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

E-mail: kafsgd.6f@gmail.com

The article is devoted to the study of the Ukrainian national character by P. Mirnym in his drama "Do not extinguish the spirit".

Дослідження українського національного характеру, його відмінність від найближчих сусідів є актуальною проблемою на сучасному етапі. Будь-яка нація хоче упорядкувати й пояснити свої етнічні ознаки, оскільки це може надати можливість, зазирнувши в минуле й проаналізувавши його, певним чином зможти передбачити своє майбутнє.

Особливості української самоідентифікації стали проблематикою наукових досліджень, починаючи з XIX ст. Піонерами української етнософії можна вважати М. Костомарова, В. Антоновича, І. Нечуя-Левицького, Т. Рильського, А. Лісовського. Їхні дослідження, в основному, оберталися навколо протиставлення українського національного характеру менталітету сусідів, у першу чергу росіян та поляків. На цей же час припадає й процес національного відродження в Україні, яке базувалось на попередніх здобутках українського народу, зокрема, традиціях національної державності, матеріальній та духовній культурі.

Згідно з сучасною точкою зору католицького дослідника Р. Бутільйоне, «...світова історія на кінець XIX ст. продемонструвала два альтернативні шляхи збереження народом своєї суверенності: 1) засобом держави (це шлях більшості західноєвропейських, так званих «історичних» народів) і 2) засобом культури – Р. Бутільйоне вирізняє тут передовсім Польщу із специфічною для неї етноінтегруючою місією католицької церкви, але щодо України це не менш слушно, тим більше, що власне в українській історіософії, конкретно у В. Липинського, знаходимо надзвичайно симптоматичну дефініцію культури – через єдину її функцію

служувати засобом виживання свого суб'єкта, тобто збереження його тожсамості» [1, с. 33].

Великий вплив на свідомість українців мав тогочасний театр, який шляхом пропагування національної культури, виховання української людини, популяризації освіти, сприяв духовному піднесенню народу.

Навколо питання створення однієї з перших українських театральних аматорських труп обертається сюжет драматургічного твору Панаса Мирного «Не вгашай духу!» (1905).

Назва драми «Не вгашай духу!» запозичена Панасом Мирним з Нового Заповіту, де апостол Павло закликав у посланні до фесалонікійців: «Духу не вгашайте!» [V, 19]. Цей вислів був переосмислений автором і перетворений на його звернення до українців із закликом боротися за збереження національної самототожності, відстоювання національної й людської гідності.

П'єса «Не вгашай духу!» має два смислових стрижні, які відображають український національний характер:

1) ідейна боротьба між патріотами-українцями та шовіністами-космополітами, проблема формування й становлення українського національного характеру;

2) проблема свободи і вільного вибору особи, утвердження права на творення власної долі талановитого жіноцтва;

Усі ідейні конфлікти стають предметом гарячих дискусій

Серед рис, притаманних українцям, автор відзначає нестабільність і суперечливість вдачі, брак колективної волі, національної солідарності та згоди. Письменник не ідеалізує українців, він не приховує негативні національні риси. Панас Мирний показав, що істотною ознакою українців є їх роз'єднаність, часто неможливість сконсолідуватися навколо національної ідеї. Проте він не лише вказав на цю рису, але й показав її формування під могутнім тиском зовнішніх обставин, політики Російської держави, яка завжди вороже ставилася до національного пробудження українців і придушувала його в залежності від сили опору. Багато іногородців під тиском гноблення спокушувалися на національну зраду, а потім призвичаювалися до нових умов життя, які сприймалися ними за норму. Саме таку роз'єднаність українців критикує автор п'єси. Ця риса, на жаль, залишається актуальною й на теперішній час. І на сьогодні українцям не вистачає національної єдності в питаннях відсічі агресору на Сході України.

Іще однією проблемою, порушеною П. Мирним у своїй п'єсі, є проблема становища жінки в українському суспільстві. Саме такою

«новою жінкою» і постає в Панаса Мирного Харитя, головна героїня твору «Не вгашай духу». Її не задовольняє традиційна роль домогосподарки, дружини, матері. Героїня прагне самореалізації через здобуття освіти, самостійності, яка обіцяє їй свободу, вільний вибір своєї майбутньої долі. Звертає на себе увагу, що освіта для неї не самоціль, а підстава більш ефективно та корисно послужити своєму народові, справі піднесення його з духовного занепаду, повернення йому його національного обличчя.

Більшість дослідників українського менталітету наголошують на тому, що чи не основною ознакою українця є «антеїзм (від давнього велетня Антея, котрий був неприборканий доти, доки тримався матері-землі), що полягає в любові до рідної землі, обожненні її, у прагненні гармонійних стосунків з нею, у шануванні родини» [2, с. 45].. Так, для Хариті головним є «заснувати своє життя так, щоб з його було більше користі задля краю і народу» [3, с. 410]. Україні вона присвячує свій талант. Найбільш ефективним способом реалізувати свої заміри вона вважає заснування українського театру. Вона вирішує створити театральну аматорську трупку, виставами заробляти гроші й допомагати бідним. Саме через вистави Харитя збирається пропагувати українську культуру, прищеплювати зденаціоналізованому громадянству любов до рідного слова.

Значну увагу автор п'єси приділив і проблемі вибору супутника в житті. На думку Хариті, «там не буде щастя, де немає того, що зветься згодою душ – сподобою...» [3, с. 462]. Харитя навіть не згадує про величезне багатство свого нареченого поляка Крушельницького, не дуже обходить дівчину й зовнішня врода, головне – єдність духу з коханим, спільність інтересів. На думку В. Черкаського, у роздумах Хариті про подружнє життя Панас Мирний втілює власне бачення шлюбу [2, с. 230].

Жінка за українською національною традицією завжди посідала рівне з чоловіком, а то й головне місце в родині. Крушельницький же цього не розуміє й вимагає від Хариті стати в усьому слухняною домогосподаркою, оздобою хатнього затишку: «снять с глаз ту радужную повязку, какую нацепили казакофильствующие мечтатели, ищущие идеалов в умершем историческом прошлом и не хотящие считаться с действительностью» [3, с. 104].

Незважаючи на такий перебіг подій, фінал драми оптимістичний. Панас Мирний показав, що Харитя таки знайшла в собі сили й мужність кинути виклик Крушельницькому, тим самим кидаючи виклик усій тогочасній системі. Побачивши, що вона зв'язала свою долю з донощиком, людиною абсолютно чужою їй за поглядами й переконаннями, героїня

вирішує залишити чоловіка й разом із Довбушем, таким самим актором, вступити до театральної трупи Кропивницького, яка почала формуватися у Єлизаветграді. Ця згадка дозволяє хронологічно локалізувати події п'єси і прив'язати їх до 1882 р., коли в Єлизаветграді й справді був заснований перший український театр.

Загалом, у другій половині ХІХ ст. «змінюються стосунки між чоловіком та жінкою, а відтак і сприйняття жінки чоловічою свідомістю. З других ролей вона впевнено переміщується на перший план і стає повноправним партнером чоловіка із відчуттям власної ідентичності і свободою вибору. Це Любов Гощинська з «Блакитної троянди» Лесі Українки і Настя з «На віру» Михайла Коцюбинського» [1, с. 10]. У цьому переліку не вистачає й Хариті, яка змогла кинути виклик обставинам, не втратити своєї гідності й вийти переможницею із складної життєвої ситуації. Харитя стала початком в українській літературі типу жінок, які змогли піднятися на один щабель з чоловіком, а то й стати вище за нього. Цей тип у подальшому яскраво був змальований у творчості Лесі Українки («Одержима», «Кассандра», «Йоганна – жінка Хусова» та ін.).

Таким чином, проаналізувавши відображення українського національного характеру у п'єсі П. Мирного «Не вгашай духу!», ми можемо констатувати, що автор відобразив як позитивні, так і негативні риси, притаманні українцям. Особливо зауважимо, що саме не згуртованість українців, розєднаність та не вміння подолати внутрішні чвари заради відсічі зовнішньому ворогу є актуально і на сьогодні.

Література

1. Демська-Будзуляк Л. Гендерна інтерпретація жіночих та чоловічих образів в українській літературі к. ХІХ–поч. ХХ ст. (новелістика, драматургія) // Слово і час. 2005. № 4. С.13–17.
2. Забужко О. Українство як філософська проблема на сучасному етапі // Слово і час. 1992. № 8. С. 29–35.
3. Мирний П. Не вгашай духу! // Зібрання творів: У 7 т. Мирний Панас. К., 1970. Т. 6. С. 389–511.

Секція 2

Світова культурна спадщина

АРХИТЕКТУРНЫЕ ПАМЯТНИКИ ИОРДАНИИ

Альмааитех Ибрахим Манар Ахмад

Научный руководитель – к. пед. наук, доцент Толмачева Е. В.

Белгородский государственный технологический университет

им. В.Г.Шухова

(308012, Россия, г. Белгород, ул. Костюкова 46, кафедра русского языка,

+7 (4722) 42-08-08)

E-mail: elena-tolmach@yandex.ru

Данная статья посвящена обзору основных объектов культурного мирового наследия Иордании. Культурное наследие играет важнейшую роль в формировании привлекательного образа страны за рубежом. Особая роль в этом принадлежит объектам, состоящим в Списке Всемирного наследия. Автором на многочисленных примерах раскрывается культурное многообразие архитектурных памятников страны.

Достопримечательности Иордании – это памятники архитектуры, красивейшие пейзажи, богатое культурное наследие и бесчисленное количество всевозможных историй. Рассмотрим же, что посмотреть в Иордании, если вы приехали в эту страну впервые.

Достопримечательности Иордании – это, прежде всего, история государства, его тайны и загадки. Одна из них – цитадель Аммана или Крепостная гора, которую называют сердцем Аммана, состоит из трех частей: руины храма Геркулеса; Византийская церковь; развалины дворца Омейядов. Но самая главная достопримечательность – это археологический музей. Он притягивает к себе не только историков и ученых, но и путешественников со всего мира. Именно в этом месте можно увидеть Кумранские свитки, содержащие в себе тексты из Библии. В остальных частях цитадели на обозрение туристов выставлены мозаики и коринфские колонны. Все они были найдены и отреставрированы учеными. При подъеме на Крепостную гору стоит обратить внимание на огромный амфитеатр. Когда-то в нем собиралось до 6 000 человек, чтобы посмотреть на гладиаторские бои. Цитадель Аммана – это часть иорданской истории, которая сыграла большую роль в становлении современной жизни (фото 1).

1.

2.

Интересный пример исторической достопримечательности Иордании – Аджлунский замок (фото 2). Говорят, когда-то на месте замка стоял монастырь, а в нём жил монах Аджлун, имя которого и дало название сооружению. По внешнему виду оно напоминает квадрат и имеет несколько архитектурных элементов, напоминающих о его военном назначении: большой ров; подъемный мост; массивные стены; ворота; 4 большие башни. Внутри замок представляет собой лабиринт, состоящий из бесконечных лестниц, коридоров и огромных комнат. Там есть также более десятка резервуаров для хранения воды и каменная ванна для владельца. Если вы поднимитесь наверх, то увидите бескрайние иорданские просторы. Именно в них всматривались стражники, пытаясь определить, ждёт их опасность или нет. Отсюда туристы также могут увидеть Мёртвое море и Иордан. Попасть в замок можно по сохранившемуся мосту. Во время недавних раскопок под сооружением археологи нашли церковь. А это значит, что легенда о монахе и монастыре, в котором он жил, может оказаться правдивой.

Самое известное и, пожалуй, одно из самых красивых мест мира это древний неприступный город-крепость Петра в долине Вади-Муса. По мнению ученых, Петра была вырублена в скалах примерно за 2 000 лет до рождения Христа. На её строительство ушло более 5 веков. За это время город смог стать важнейшим торговым центром. Этому поспособствовало и то, что он находился на пересечении нескольких торговых путей. Петра находится в окружении скал, и попасть сюда можно исключительно через небольшой развал. Именно этот развал можно увидеть в одном из фильмов об Индиане Джонсе. Согласно легендам, по этим землям проходил Моисей, когда уводил свой народ из египетского рабства. Здесь он ударил своим посохом, что привело к образованию ущелья. Здесь туристов ждут около 800 достопримечательностей: храмы, усыпальницы, колонны, амфитеатр, дворцы, каналы и многое другое. И всё это высечено из камня. Один из священнослужителей говорил, что Петра – это город цвета красных роз, что он такой же древний, как и время. Именно поэтому посетить развалины города Петра – это как совершить путешествие в прошлое. Такую возможность дают лишь редкие достопримечательности Иордании.

На втором месте после Петры по популярности стоит Город Джераш. И это не удивительно, ведь люди здесь живут уже на протяжении 6 500 лет. В 63 году до н.э. город был завоеван Помпеем и стал частью римского Десятиградия. Временем его расцвета были годы под властью Рима. Тогда Джераш назывался Герасой. До начала XX века он был скрыт в песках. Археологам удалось не только найти город, но и восстановить его улицы, вымощенные камнем, храмы, расположенные на холмах, амфитеатры, бани, великолепные фонтаны и т.д. Джераш представляет собой гармоничное сочетание двух культур: восточной и западной. Это нашло своё отражение во всех сферах городской жизни: в архитектуре, в религиозных взглядах жителей и в местном языковом разнообразии. Джераш и другие достопримечательности Иордании – это часть исторического наследия всех жителей Земли. Поэтому они заслуживают внимания и уважения.

Являясь жителем города Эль-Карак, я также хочу обратить внимание на крепость Эль-Карак, находящуюся на высоте 1 км над уровнем моря. С вершины стен замка открывается прекрасный обзор на живописную долину, идущую к Мёртвому морю. История этой достопримечательности Иордании начинается в 1142 году, когда крестоносцами был захвачен город Эль-Карак. Чтобы прочно закрепиться в завоеванном городе, было принято решение построить здесь крепость. Это место было выбрано не случайно. Именно здесь проходил основной торговый маршрут из Сирии в Аравию. На постройку замка ушло 20 лет, и в 1161 году было принято решение сделать город столицей королевства Трансиордания. С тех пор крепость сменила множество владельцев и претерпела некоторые изменения. Крепость Эль-Карак представляет собой интерес как пример военной архитектуры эпохи крестоносцев. Крепость имеет множество огромных залов с каменными сводами, длинные коридоры и систему туннелей в несколько этажей под собой. В 1980 году здесь был создан Каракский археологический музей, среди экспонатов которого представлены предметы, относящиеся к разным периодам истории Эль-Карак. Некоторые фрагменты датируются шестым тысячелетием до нашей эры!

Приезжайте к нам Иорданию и воочию посмотрите эти удивительные места!

Литература

1. Густерин П. Джераш – Помпеи Востока // Азия и Африка сегодня. 2006. № 10.
2. Helen Chapin Metz, ed. Jordan: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1989.
3. Путевые заметки. Достопримечательности Иордании. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.tripzaza.com/ru/destinations/dostoprimechatelnosti-iordanii/> (accessed: 20.03.2020).
4. Petra. One of 7 Wonders. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.visitpetra.jo/> (accessed: 20.03.2020).

ЖИВА ТРАДИЦІЯ КИТАЮ

Бикова Ю. Е.

Науковий керівник – асист., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: yuliia.bykova@nure.ua

There are a lot of traditions and customs which China is famous for. Most of them stayed in the past, but there are places where people continue to live according to their traditions. One unusual example of alive tradition is placed in one of Chinese villages. You could have heard about it because of women in this village and their attention to hair. Huanluoyozhzhai village is known as a place where women with the longest hair do live.

У крихітному селі розташовано всього вісімдесят два будинки, воно загублене в горах в південному Китаї, але при цьому відоме на весь світ своєю традицією. Традиція – це елементи культури, що передаються від покоління до покоління та зберігаються впродовж тривалого часу [1]. Традиції тією чи іншою мірою и в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві та практично в усіх сферах культури. До сьогодні село Хуанлуояочжай всіляко оберігає свою традицію.

По всьому світові можна побачити жінок з найрізноманітнішими зачісками, кольорами та довжиною волосся. Головною відмінністю зачісок жінок села Хуанлуояочжай є природний чорний колір волосся та традиційна довжина до п'ят [2, с. 72]. Середня довжина волосся жінок цього поселення складає сто сімдесят сантиметрів, а найдовше жіноче волосся тут має довжину у двісті десять сантиметрів. Село навіть занесли до Книги рекордів Гіннеса, як саме довговолосе.

З давніх-давен у селі Хуанлуояочжай є звичай відрощувати довге волосся. Довге волосся жінок цієї місцевості є символом довголіття і багатства.

У селі довге волосся – це зайвий клопіт. Жінки відрощують волосся відразу після народження під натиском суворого звичаю: підстригтися жінці можна всього один раз в житті. Ця подія трапляється коли дівчині виповнюється вісімнадцять років. Волосся підстригається дуже коротко, адже це є своєрідним обрядом ініціації. Це означає повноліття їх володарки, тобто тепер вона подорослішала і може вийти заміж. З цього моменту і поки не вийде заміж, дівчина повинна мати шапку. А відрізаний пучок волосся зберігає бабуса і поверне його нареченій тільки в день весілля. Його повинні зберегти і зібрати в вузол спереду після пологів.

На відмінку від української традиції заплітати волосся у коси, тутешні жінки віддають перевагу високій зачісці, яка на перший погляд є дуже складною, проте жінки відпрацьовують ці рухи роками. Пасма збирають в

хвіст і на голові укладають по колу. Форма зачіски служить символом. Наприклад, волосся обгорнуте вільно навколо себе – отже власниця заміжня, але без дітей. Якщо спереду є пучок – жінка заміжня з дітьми.

За часів культурної революції у Китаї викорінювали старі традиції у тому числі й села Хуанлуояочжай. Жінкам публічно стригли волосся. Для жінок це була дійсно вагома втрата, відносно традиції це означало ганьбу й горе. Незважаючи на спроби викоренити традицію, вона все одно відродилася. Проте нічого не проходить безслідно. Частково традиції набули змін: раніше побачити те, як жінка причісується, міг тільки її чоловік [3]. Чоловікові дозволяли побачити волосся нареченої тільки в день весілля. Такі жорсткі традиції скасували в кінці 80-х років минулого століття. Тепер же село було відкрито туристам і жінки демонструють волосся публіці по кілька разів на день.

Після того, як село було освоєне туристами, місцеві жителі в основному стали займатися туризмом. Жінки були зараховані в ансамбль пісні і танцю та знайомлять туристів з звичаєм відрощування волосся в місцевості шляхом співу і танцю. У екскурсійний сезон номер виконується до восьми разів на день. Як стало відомо, щорічно понад триста тисяч китайських і іноземних туристів відвідують село Хуанлуояочжай.

Туристи приїжджають в село, сподіваючись дізнатися, як доглядають селянки за своїм довгим волоссям. Адже сивина не чіпає чорні як смола пасма до самої старості. Зі слів місцевих, рецепт простий: в киплячий рисовий відвар покласти листя чайного дерева, додати цедру апельсина для аромату. А після – промити волосся в чистій гірській річці.

Кожна традиція, мов монета, має дві сторони. Праву на спокійне життя та сучасну стрижку жінки села віддають перевагу зберіганню довгокосої традиції. Через незручність обрядів та технологічний процес по всьому світові люди стали забувати сотні притаманних їм традицій. Не всі традиції мають бути живими, проте всі мають право на життя у спогадах поколінь. Проте вибір продовження традиції має обирати кожен представник самостійно, залежно від своїх поглядів, адже часи, у які зароджувалися традиції, мали зовсім інший фундамент для їх створення.

Літератури

1. Значення слова // Словотвір. 2020. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/tradytsiia> (дата звернення: 18.05.2020)
2. Вдовкина М. В. Длиною в жизнь. Голос крови. // Вокруг света. К.: Издательство Вокруг света, 2019. С.70–74
3. Где живут женщины с самыми длинными волосами // Современный Китай: кратко о главном. 2015. URL: <https://china-today.ru/zhenshhiny-s-samymi-dlinnymi-volosami/> (дата звернення: 18.05.2020)

ХАРЧОВІ ПАТТЕРНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕНЕСАНСНОЇ КУЛЬТУРИ

Варипасєв О. М.

Професор каф. суспільних та гуманітарних дисциплін, канд. філос. наук

Міносян А. С.

Професор каф. суспільних та гуманітарних дисциплін, канд. іст. наук

Харківський державний університет харчування та торгівлі

(61051, Харків, вул. Клочківська, 333, каф. суспільних та гуманітарних
дисциплін, тел. 349-45-50)

E-mail: kliolingv@gmail.com

Розглянуто питання харчування епохи Ренесансу у зв'язку з загальними гуманістичними тенденціями. Проаналізовані традиції та зміни у харчуванні європейських країн, які засновані на дієтичних аспектах здорового харчування, що поступово відходять від релігійного кодування їжі у напрямку їх філософського та культурологічного трактування.

Ренесансні традиції харчування найбільш яскраво проявилися в Італії, де у XV та на початку XVI століття, як і в архітектурі, домінуючим стилем стало використання багатьох продуктів та множинність різноманітних способів їх приготування. У кулінарних книгах порівняно із Середньовіччям використовується набагато більше продуктів та страв. Молочні продукти та сири отримали набагато більше висвітлення, також це стосувалося м'ясних та рибних страв, до яких було розповсюджене використання багатої кількості соусів.

Нові компоненти страв у цілому відповідали ренесансному духу свободи та антропоцентризму, що з гастрономічного боку з деяким гіперболічним перебільшенням було зафіксовано у відомому романі Ф. Рабле «Гаргантюа та Пантагрюель». Карнавальні традиції, що слідували за відзначанням Великого Посту, ставали більш поширеними, і, у свою чергу, формували світогляд людини Відродження. Загальна характеристика епохи Відродження пов'язана більше з міською культурою, ніж селянською, особливо яскраво це можна спостерігати на прикладі заможних міст Італії цього періоду, які були близькі до міст-держав античності. Саме вони керували великими сільськими громадами та постачали їх продукцію серед багатьох країн Європи, насичуючи її предметами розкоші та спеціями.

Відродження – це перш за все інтелектуальний рух, який прагнув відродити класичну культуру античності, наслідуючи її мистецтву та літературі, будуючи споруди, схожі на давньогрецькі та римські будівлі; скульптури зображали оголені тіла у мармурі, картини теж репродукували античні міфологічні сюжети. Навіть політичні трактати використовуються дидактично та з огляду на античні взірці. Ще одним з важливих етапів Європейського Ренесансу було відновлення та зацікавленість в античних текстах, що стосувалися, зокрема, сільського господарства та кулінарії.

Середньовічна Європа користувалася грецькими та римськими працями з науки та сільського господарства за допомогою перекладів з арабської на латинську мову, але вони здебільшого були неповними компіляціями та існували у невеликій кількості.

Тепер вчені отримали гарні копії мовами оригіналу, і найголовніше, що вони навчилися читати грецьку мову, особливо після падіння Константинополя після завоювання турками у 1453 році, тим більше що до Європи рятувалися з книгами візантійські вчені. Почали входити у вжиток класичні тексти кулінарних книг, так, наприклад, відомий трактат Апіція був віднайдений та опублікований лише у XV столітті. Це, зокрема, засвідчує важливість такого винаходу, як друкарський верстат. Тепер книги могли бути надруковані у великій кількості, а їхня тематика вийшла з кола релігійної літератури.

Оскільки однією з орієнтацій гуманізму була увага до повсякденних людських справ, то теми ведення домашнього господарства, приготування здорової їжі та устрій бенкету стають серйозними темами для вивчення.

У кулінарних книгах того часу, зокрема Бартоломео Платіні у трактаті «Про правильне задоволення і добре здоров'я» (близько 1470 р.) розглядається здорова їжа та робиться акцент на дієтичному харчуванні. Автор наголошує на помірності в їжі, збереженні балансу між задоволенням та збереженням здоров'я. Крім того, він розробляє приписи харчування на протязі всього календарного року. Цікавим є той факт, що Платіна був відомим гуманістом та знавцем давньогрецької мови, а свій трактат відносив до філософських. Цукор, спеції, кисло-солодкі соуси, акцент на овочах та цілі шматки їжі характеризують нову тенденцію. У відповідності з гуманістичними традиціями до кожної страви додаються її медичні властивості, легкість чи важкість засвоєння, а також який гумор (тілесна рідина, здебільшого маються на увазі кров, жовта жовч, чорна жовч і флегма) у відповідності з теорією темпераментів вони підтримують.

У книзі «Про життя» (1489) відомого гуманіста Марсіліо Фічіно також наголошується на принципах здорового харчування, навіть тих, що пробуджують творчі здібності людини. Письменник наголошує на гуморальних аспектах холодної та гарячої їжі, поєднуючи їх з астрологічними та магічними поглядами того періоду. У відповідності з такою доктриною велика увага приділяється зовнішньому вигляду продуктів чи їжі, тому в пріоритеті золотий колір, колір шафрану, золотистих вин, напоїв. Тут проводиться певний зв'язок з Сонцем, яке є джерелом життя універсуму.

Таким чином, можна виявити виразні особливості харчування та кухні Ренесансу, які тісно пов'язані з гуманістичним світоглядом епохи, традиціями гуморального розподілу типів їжі, ідеалу поміркованості та дієтичної спрямованості у бік здорового харчування.

ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ РІЗНИХ КУЛЬТУР СВІТУ

Гарбар М. А.

Ст. викладач кафедри українознавства, канд. філол. наук

Бадєєва Л. І.

Доцент кафедри українознавства, канд. іст. наук

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: d_us@nure.ua

All peoples of the world have their own traditions and customs. They reflect the peculiarities of the everyday life of the people, his habits and relations between people. Traditions originate in antiquity, passed from generation to generation, and are carefully observed by all members of society.

Дослідження культури різних народів становить важливе завдання сучасної науки. Адже саме за доби глобалізації надзвичайної актуальності набуває проблема збереження самобутності національних культур, що зумовлює підсилений інтерес до окремих аспектів культурного життя народів світу. Метою нашої роботи стало вивчення найбільш яскравих традицій різних культур.

Ритуал вітання є доволі показовим, оскільки він звичайно вибирає чимало національних ментальних особливостей. Так, тубільці Південної Америки вітаються, плюючись один на одного. А у деяких народів Африки знаком вітання служить висунутий язик. Процес споживання їжі також суттєво вирізняється в різних культурах. Європейці їдять ложкою й виделкою, народи Східної Азії нерідко користуються паличками, ескімоси обходяться ножем, а середньоазіатське блюдо беш-бармак тому й називається так, що їдять його «беш» – п'ятьма, «бармак» – пальцями.

Щоб відпочити серед дня, європейці сідають на стілець. Таджики або узбеки скоріше присядуть на килим, склавши ноги по-турецьки. А представники одного з північно-австралійських племен найбільше люблять відпочивати в дивовижно незручній, на наш погляд, позі. Вони стоять на одній нозі, вперши в коліно ступню іншої ноги. Так, у Туреччині чоловік не може мати другої дружини, поки не подарує своїй обраниці золотих прикрас на суму не менше 10 000 доларів. Таким чином він підтверджує свою фінансову спроможність і здатність прогодувати двох дружин. У Кенії молодий чоловік після весілля повинен один місяць носити жіночий одяг і виконувати жіночі обов'язки. Тоді він на все життя запам'ятає, що бути жінкою не так-то просто!

Аборигени племені Маорі з Нової Зеландії при зустрічі труться один об одного носами, це таке привітання. По запаху вони відрізняють одноплемінників від чужих. У Китаї прийнято плямкати в гостях, а інакше господарі можуть вважати свої страви несмачними. Безшумно їсти в

Китаї – образити господарів і кухарів. А заляпана соусами скатертина після їжі – підтвердження того, що ви їли з апетитом і вам було смачно.

У Тибеті існує похоронна практика, при якій на трупі роблять надрізи в певних місцях і залишають на вершині гори на розтерзання стихією та дикими тваринами, особливо хижими птахами. Ховати у землю, як прийнято у нас, там можуть тільки злочинців та інших, які провинилися.

Більшість тибетців є прихильниками буддистських традицій, згідно з яким людське тіло – це всього лише посудина, яка може бути знищеною. Наразі така практика заборонена, але за згодою родини такі похорони організувати можна.

Дітей приносять на вершину вежі і скидають на натягнуте простирадло, яке тримають чоловіки 15 метрів нижче, а потім дитину віддають її матері. Батьки з гордістю скидають своїх дітей з вежі, тому що вірять, що цей ритуал принесе їхньому нащадкові удачу, здоров'я і довголіття. У Норвегії не прийнято робити багато компліментів в обличчя, хвалити (крім своїх близьких) – це вважається лестощами, така людина багато втрачає в суспільстві. Не прийнято цікавитися, чим хворів, чи добре себе почуваєш – коли виходиш на роботу після лікарняного. У нас це вважається виявити співчуття і увагу. Тут – непристойно, це занадто інтимні речі.

Якщо ви зайдете в деякі храми в штаті Карнатака (Індія), вам тут же накажуть зупинитися, лягти на підлогу і валятися. Віряни розкачують своїми тілами залишки зі столу брахманів – найвищої, індійської касті жерців. У валянні в їжі беруть участь всі касті, що стоять нижче брахманів і вважається, що це валяння здатне вилікувати захворювання шкіри.

Ритуал проводиться вже понад 500 років, але зараз він знаходиться на грані того, щоб бути забороненим. Незважаючи на те, що за останні роки у деяких храмах були введені обмеження, їх довелося зняти через протести побожних Індусів.

На островах Полінезії прийнято проводити шлюбну ніч разом зі своїми друзями. Цей звичай пов'язаний з повір'ям, що жінка за позбавлення невинності виливає кров, яка просякнута демонами. Тому всі присутні чоловіки в порядку старшинства вступають з нею в статевий зв'язок для того, щоб очистити її. Чоловік допускається до тіла дружини останній. Жінки в цей час танцюють і співають навколо нареченої.

Отже, у звичаях відбуваються особливості побуту народу, його звички та своєрідна мовна картина світу. Саме вони становлять неповторну самотність національних культур, без своєрідності яких неможливе існування світової культури у цілому.

Література

1. Забида А. Мировая культура, ее связь с национальной культурой и культурной самобытностью // Культурная идентичность и глобализация. Москва, 2002. С. 123.
2. Звичаї та традиції народів світу. URL: <https://gulaypole.in.ua/articles/other/interesting-and-useful/27157-zvichayi-ta-tradicyi-narodv-svtu.html>

АРХІТЕКТУРНА СПАДЩИНА ПЛЕМЕН МАЙЯ

Герасютенко Є. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: yevhenii.herasiutenko@nure.ua

This article describes a lot of interesting facts and statements about architecture heritage of ancient Mayan tribes, which have been studied by many historians for centuries. Even after all these researches there is still a big number of uncovered secrets, that may stay ever unknown. Studying ancient Mayan architecture allows us to learn more about their civilization, science and cultural development, more of that, we can use this knowledge to learn something new what may even help us to improve our modern technologies. That's why this theme is very important for today.

Однією з розвинених цивілізацій Центральної Америки і світу є цивілізація майя. Давня цивілізація була такою високорозвиненою, що дотепер дивує світ. Значним джерелом для вивчення культури давніх народів, а зокрема майя, є їх архітектура, тому що вона показує майже повну картину їх рівня життя, наукового розвитку, демонструє багато культурних або релігійних аспектів. Саме тому такі історики та вчені як Альберто Рус (1906–1979), Г. Г. Єршова. (1955 р. н.), А. В. Табарєв (1963 р. н.) та ін. присвячували роки свого життя дослідженням архітектурної спадщини.

Майя прийшли на територію Мезоамерики близько 1500 рр. до н. е., та існували там аж до приходу іспанських конкістадорів. Їх існування прийнято ділити на докласичний період (XV ст. до н.е – 317), класичний період (317–987 рр.) та посткласичний період (987 – XVI ст.). Особливо значного розвитку майя досягли в сфері архітектури та літератури.

Архітектура майя виникла в так званий археологами формативний період, який майже співпадає з датами першого періоду. На той час вона знаходилась під сильним впливом інших племен. Споруди того часу виглядали як звичайні хатини на високих платформах, які не мали ні вікон, ні дверей (це було пов'язано з необхідністю оборони). Навіть храми та житла вождів були майже такі самі, але трішки вищі за них. У середині першого періоду з'явилися ступінчасті піраміди, які складалися з багатьох платформ, які стояли одна на одній. Яскравим прикладом такої споруди є піраміда Е-VII в місті Вашактуні: «Піраміда Е-VII була невеликою і ступінчастою. Сходи вели до цієї піраміди з усіх боків, вони були

облямовані балюстрадами і прикрашені величезними масками ягуара, зробленими з алебастру. Ягуар був виконаний в ольмекському стилі, а отже, був прикладом залежного мистецтва. Піраміда була облицьована штукатуркою. Хоча піраміда була багато прикрашена, храм на її верхівці був звичайною хатиною і руйнувався під впливом часу» [1].

Розцвіт архітектури Майя перепав на другий період, коли почали будуватись акрополі, тобто великі комплекси, які містили у себе палаци, піраміди, ігрові площадки та храми. Цікавим фактом є те, що навіть після винаходи стін із каменю, індіанці продовжували будувати дахи з пальм. Гарним прикладом цього є споруда «К-5» у місті П'єдрас-Неграс.

Не можна не приділити увагу і столиці Мотульського царства (I–IX ст.) місту Тікаль. «У V–IX ст. місто Тікаль входило до ряду провідних центрів культури майя. За оцінками дослідників, його населення в ті часи становило близько 100 – 200 тис. осіб. Однак після низки повстань, до кінця X ст., колись могутня столиця Мотульського царства була покинута» [2]. Видатним правителем цього царства вважається Хасав Чан Кавііль I (692–734). Саме він відродив традицію будівництва монументальних пам'яток. Завдяки йому Тікаль прославився легендарними спорудами: «Храм-близнюків», «Храм I», або «Великий Ягуар», «Храм II» та найвища піраміда майя (72 м) «Храм IV».

Також варто відзначити одне з семи чудес світу – Чічен-Іца. Це був політичний і культурний центр майя на півострові Юкатан. В ході археологічних розкопок було виявлено безліч храмів, серед них є одне із самих популярних місць для туристів – храм Кукулькана. Храм був 24 метрів у висоту і 56 м завширшки. Зверху було місце, де проводились жорсткі обряди жертвопринесення.

Отже, завдяки феноменальним здобуткам у науці, архітектурі й мистецтві, а також складній системі писемності цивілізація майя, без сумніву, може вважатися однією з найрозвиненіших та найвідоміших археологічних культур на Американському континенті. Значення внеску аборигенів Америки в сучасну культуру і сільське господарство світу надзвичайно вагоме та присутнє у нашому повсякденному житті.

Література

1. Архітектура Майя: <https://cutt.ly/xt2jLIK> (доступ від 17.04.2020)
2. Тікаль-найбільше місто Майя: <https://mirchudes.net/geography/410-piramidy-tikalya.html> (доступ від 24.04.2020)
3. Архітектура Майя: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000102/st098.shtml> (доступ від 17.04.2020)

КУЛІНАРНІ ОСОБЛИВОСТІ СВІТУ

Гончаров К. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Заборовський В. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ.

(61080, Україна, м. Харків, просп. Льва Ландау 27, каф. соціально-гуманітарних дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

E-mail: kafsgd.6f@gmail.com

Не секрет, що у світі існує величезне розмаїття страв і рецептів. Кожній національній кухні властиві свої власні риси: використання певних продуктів і способів їхньої обробки, посуд, у якому подається їжа, дотримання специфічних традицій і навіть ритуалів у споживанні їжі. Продукти, які складають основу кухні тієї чи іншої національності, залежать від природних особливостей та географії місцевості. Європейська кухня бере свій початок в Греції. Пізніше разом з кухарями кулінарне мистецтво перекочувало в Давній Рим. Саме тому сучасна італійська і грецька кухня мають стільки багато спільних рис. Спільні риси притаманні також кухням Італії, Іспанії, Португалії та Франції. Насамперед, це використання імбиру, всіх видів перцю, чебрецю, фенхелю, шавлії, кориці, естрагону і ванілі. Використовуючи одні й ті самі продукти, різні народи у процесі приготування страви надають їй свого неповторного смаку. Прикладом можуть бути кухні більшості народів Європи, які застосовують для приготування їжі в основному однакові продукти: картоплю, томати, огірки, борошняні вироби, м'ясо, птицю, рибу та інші. Але страви, приготовані з них, матимуть різний смак у болгар, угорців, німців, оскільки технологія обробки продуктів неоднакова.

Однак законодавцями європейської кухні по праву вважаються також і південні європейські держави. Так, наприклад, європейці дізналися про каву з Австрії, любов до пива подарували німці, бельгійці та чехи, а англійці навчили європейців справжньому чаюванню. Особливу красу французькій кухні додають різноманітні соуси, які використовують при виробництві різноманітних страв: м'ясних, салатів, холодних закусок. Налічується понад 3000 соусів, які задовольняють навіть вишуканий смак. Відмінна риса італійської кухні – використання макаронних виробів, а також виробництво піци, лазаньї, ризотто, поленти, равіолі з широкого асортименту наповнювачів. Східна кухня об'єднує в собі гастрономічні звичаї і традиції арабських і мусульманських країн, країн Азії, турецьких, а також деяких кавказьких та балканських країн. Набір продуктів, що становить основу тієї чи іншої національної кухні, визначається тим, що дають природа і матеріальне виробництво. Основними продуктами, які застосовуються для приготування страв східної кухні, є рис, баранина, кисломолочні продукти, боби, овочі та фрукти, борошняні вироби. Страви східної кухні відрізняються гостротою і пряним смаком. Характерними для східної кухні стравами є плов, долма, шашлик і шаурма. В якості хліба

печеться лаваш, коржі і пита. На весь світ знамениті східні солодоші з горіхів і сухофруктів, пахлава, рахат-лукум, шербет і халва. Як напоїв жителі цих країн віддають перевагу каві по-східному і айран, а китайці, японці, народи Середньої Азії та індуїсти віддають перевагу чаю.

Кухня країн Південно-Східної Азії дуже різноманітна, живильна та сприяє довголіттю. Непохитною стравою є рис. Суттєвим доповненням до рису є риба, що пояснюється географічним положенням. Вживається в їжу також м'ясо, в основному свинина, яловичина, птиця, м'ясо рептилій та комах, які піддають тушкуванню та смаженню на відкритому вогні. Використовують переважно олію рослинну.

У кожному з чисельних міст Китаю є свої особливості готування практично будь-якої страви. У національній кухні цієї країни поєднують абсолютно різні продукти і це розглядається як мистецтво. До екзотичних продуктів, які використовуються китайською кухнею, належать коріння лотосу, молоді паростки бамбуку, плавні акули, пелюстки магнолії, ластівчині гнізда, ікра креветок, язички качок, восьминоги, водорості, а змії готують так майстерно, що їх важко відрізнити від курятини. Окреме місце займають чайні церемонії. У Китаї дуже багато сортів чаю. Зі свіжого листа одних і тих же чайних кущів китайці можуть виготовити понад 500 сортів чаю, але при всій різноманітності виділяють усього 6 видів чаю: 1) червоний чай (для слов'янського народу він чорний); 2) зелений чай; 3) улунський чай (байховий); 4) квітковий чай; 5) білий чай; 6) пресований чай (плитковий). Кожний вид чаю має свій неповторний смак і аромат.

Американська кухня являє собою химерну суміш самих різних національних страв. Традиції корінних народів і племен Америки тісно переплітаються з традиціями приїхали на ці землі іспанців, англійців, італійців, французів і португальців. Саме тому Америці було відмовлено у визнанні її національної кухні. Незважаючи на свою різноманітність, північноамериканська кухня досить проста. Більшу її частину складають кулінарія Мексики і США. Америка це континент, який є уособленням справжнього міксу різних культур. Зустріч європейської та індіанської культур призвела до виникнення незвичної водночас раціоналістичної і стандартизованої, і натомість, чудової ароматної та вогняної кухні.

Серед кухонь Південної Америки лідируючу позицію займає бразильська кухня. Кулінарія Бразилії настільки різноманітна і цікава, що навіть страви знаходяться по сусідству регіонів можуть бути екзотикою один для одного.

Література

1. Журавльов С.В. Технологія національних кухонь. Опорний конспект лекцій, 2015 р.
2. Новоженев Ю. М. Кухня народів мира: В 2 ч. – Ч.2 / Ю. М. Новоженев, Л. Н. Сопина. М. : Высшая школа, 1993. 288 с.

ВИРОБНИЦТВО ЕЛЕКТРОКАРІВ – КРОК У МАЙБУТНЄ ЧИ НОВА ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА?

Гребенчук М. В.

Науковий керівник – асист., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: maksym.hrebenchuk@nure.ua

The report raises the issue of nature protection. The real variants of the world car holding for reaching a new level of production for the benefit of people have been studied. Based on the work of foreign scientists, the need for decision-making by both scientists and political leaders has been proven.

Актуальність роботи підтверджується фактом зростання кількості електромобілів на вулицях міст. Говорять, начебто, екологічні авто навпаки збільшують кількість викидів CO₂ у атмосферу, причому ще до того як потраплять на шосе. До такого висновку прийшли конкуренти світових лідерів в автомобільній промисловості, що виробляють переважно авто з двигунами внутрішнього згоряння.

Спираючись на дослідження групи науковців з нідерландського університету Радбауд: Флоріана Кноблоха, Стефа В. Хансена, Марка А. Ю. Хейбрегца, Жана-Франсуа Меркюр, можна з'ясувати, що при сучасній технологічній траєкторії в багатьох країнах спостерігається зниження інтенсивності викидів вуглецю, в особливості там, де поступово збільшується використання електромобілів. За їх прогнозами до 2030 року, відповідно до поточного технологічного сценарію, середня інтенсивність загальних світових викидів електромобілів і електростанцій не перевищить інтенсивності викидів на основі викопного палива в будь-якій з десяти країн з найвищим рівнем транспорту і опалення. Розробка стабільного сценарію розвитку належить Пабло Саласу з Кембриджського університету, Інституту лідерства в області стійкого розвитку [1, с. 33].

Метою роботи є визначення рівня небезпеки для людей та природи, спричиненого тривалою експлуатацією електротранспорту. Для досягнення мети необхідно розглянути теоретичні аспекти таких завдань: з'ясувати які компоненти складу викидів складають найбільшу небезпеку для людей та атмосфери; розглянути можливі безпечні способи утилізації акумуляторів та електромобілів; описати перспективи розвитку автоелектропромисловості у найбільш забруднених країнах.

На противагу фактам про забруднення середовища, електрокари здаються [2, с. 13] «найчистішим» рішенням. Так вважає багато експертів. Згідно з висновком популярного тепер дослідження гайдельберзького Інституту досліджень енергетики та навколишнього середовища (IFEU) «в усіх перевірених випадках електрокар протягом усього життєвого циклу має переваги перед автомобілями з двигуном внутрішнього згоряння».

Журналіст Ніколаус Долл у одній із своїх статей висловився стосовно цієї проблеми надзвичайно радикально. Він наголосив на тому, що споживання енергії на промисловому етапі надзвичайно велике: для виплавки сталі, виготовлення кузова, фарбування та повного монтажу машини необхідно багато енергії та води. До того ж виробництво батарей – це дуже енерговитратний процес. Відповідно високий викид CO₂ потрапляє в атмосферу від брудних вугільних електростанцій, на якому і базується вироблення акумуляторів. Тому сенсу в чистих автомобілях без чистих виробництв мало.

Безперечно, перехід від двигунів внутрішнього згоряння на електрокари має бути ухвалено. Це [2, с. 32] має сенс хоча б тому, що викопне паливо вичерпне й відповідно надто цінне для простого спалювання. Однак сумнівно, чи швидкий перехід на електромобілі покращить кліматичний баланс, зменшуючи викиди CO₂. На відміну від багатьох захисників довкілля керівник гайдельберзького Інституту екології та прогнозування (UPI) Дітер Тойфель вважає інакше. «Екологічний баланс електрокарів ще довго не буде кращим за двигуни внутрішнього згоряння», – переконаний він. Ця думка повністю суперечить дослідженням професора Флоріана Кноблоха. Такі відгуки на тему електромобілів він називає дезінформацією. Адже згідно з його масштабним дослідженням, у 53 із 59 проаналізованих регіонів світу, заміна пального на електроенергію призвела до зменшення викидів вуглецю в атмосферу. Виняток складають лише країни з великою кількістю вугільних електростанцій, наприклад, Польща.

Підсумовуючи, необхідно сказати, що сучасні дослідження цієї проблеми не зупиняються, а навпаки набувають обертів. Це дає можливість представити реальну модель безпечного переходу на електромобілі, для чого необхідно залучити усі регіони світу. Першим кроком має стати політична домовленість щодо нормування та скорочення кількості шкідливих викидів у країнах та узгодження вимог на законодавчому рівні. Другим – економічні аспекти: вартість, експорт, локалізація виробництва. Третім кроком – питання утилізації або вторинної переробки без погіршення екології в особливості у найзабрудненіших країнах. Для останнього – важливо залучити міжнародні організації охорони атмосферного повітря. Перспективою дослідження є впровадження нереалізованих проектів захисту та збереження цілісності планети.

Література

1. Knobloch F., Hanssen S., Lam A. Net emission reductions from electric cars and heat pumps in 59 world regions over time. Nat Sustain, 2020, С. 58.
2. Електрокари вже чисті? Чи ні? // Die Welt. 16 травня, 2019. № 20. С. 32. URL: <https://tyzhden.ua/Society/230400> (дата звернення: 24.05.2020).

ОБРАЗ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В СЕРІЇ ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНІВ Ю НЕСБЕ

Грітчин М.

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викл. Кобилко Н. А.
Харківський національний університет внутрішніх справ
(61080, Харків, пр. Льва Ландау, 27, каф. соціально-гуманітарних
дисциплін факультету № 6)
E-mail: kobilko89@gmail.com

Treat police officers who are active in world literature and cinema. About the existing complex versions, today we have to restore samples of the detective genre. The aim of the work is to study the image of a policeman in various novels about Inspector Harry Hole by the modern Norwegian writer Yu Nesbe.

Ю Несбе – сучасний норвезький письменник, популярність якому принесли детективні романи про інспектора Харрі Холе. Він є володарем багатьох літературних премій: «The Riverton Prize» у номінації «Кращий норвезький детективний роман року», «The Glass Key Award» у номінації «Кращий скандинавський детективний роман», «The Norwegian Booksellers' Prize» у номінації «Кращий роман 2000 року», «The Mads Wiel Nygaards Bursary», «Кращий коли-небудь написаний норвезький детективний роман», «За кращу книгу для дітей і юнацтва», премія Пер Гюнта.

У серії детективних романів, яка нараховує 12 творів, описано Харрі Холе, співробітника кримінальної поліції Осло, який пізніше перейшов у Національну службу кримінальних розслідувань (Kripos). Холе, незважаючи на пристрасть до спиртного й важкий характер, розкриває справи та затримує небезпечних злочинців, таких як серійні вбивці, грабіжники банків і члени російської мафії в Осло. Романи про Харрі Холе є багатоплановими та гостросюжетними. Детально проаналізуємо образ норвезького поліцейського інспектора.

Опис зовнішності поліцейського Ю Несбе зазвичай дає на початку кожної книги, часто очима інших персонажів: він здається їм холодним, «гострим», втомленим. Холе близько сорока років, він високий, досить худий, але тримає форму. Зобразити знаменитого поліцейського у 2012 році спробував художник норвезької газети «VG» Харальд Ньюгорд. Протягом більше 30 років він малював портрети злочинців зі слів свідків для поліції Норвегії. Художник написав портрет після детального вивчення описів Харрі, які зустрічаються в романах. Особливу увагу він приділив його очам, оскільки Ю Несбе робить на них акцент: втомлені, налиті кров'ю, порожні, сяючі. Загалом головний герой небагатослівний, але на оточуючих справляє велике враження: «Вона не розуміла, як людина з таким повільним пульсом, який міг цілими днями, без зайвих балачок, проводити у власному світі, де могло не статися ніяких подій, раптово переключався і отримував від життя все – кожную секунду, кожную її

частинку, кожену тріпотливу десяту і соту частку. Всього декількома словами, сказаними спокійним хрипким голосом, він міг висловити більше емоцій, інформації, подиву, дурості і розумності, ніж всі зустрінуті нею базіки висловлювали протягом обіду з семи страв. І потім, цей погляд. Спокійний, майже сором'язливий погляд був схильний тримати людину в напрузі, змушував його бути» (роман «Поліція»).

За час служби поліцейським Харрі не раз опинявся в небезпечних ситуаціях, буквально на межі життя і смерті. Кожен із цих випадків залишив шрам, особливий відбиток, що нагадував про події минулого. Холе безкомпромісний, постійно наживає собі ворогів, серед яких як колеги, так і серійні вбивці. В останній книзі «Ніж» інспектор вирішує відійти від оперативної роботи й починає викладати в поліцейській академії. Головний герой багато подорожує по Норвегії, Австралії, Таїланду, Гонконгу. Останній став ключовим у біографії поліцейського, адже саме туди він тікає кожного разу, коли вирішує кинути роботу й сховатися від минулого.

На нашу думку, характер Холе неоднозначний. З одного боку, Харрі можна було б назвати негативним персонажем: він алкоголік, багато курить, не раз порушував закон. Холе одержимий своєю роботою, через що не може налагодити особисте життя, а близькі люди неодноразово потрапляють у небезпечні ситуації. З іншого – Харрі дуже сильна особистість. Моральні принципи й правда – те, що по-справжньому важливо для нього. Заради справедливості Холе готовий пожертвувати життям. Таким чином, нами досліджено образ співробітника кримінальної поліції Харрі Холе в серії детективних романів норвезького письменника Ю Несбе. Беручи за основу книги Ю Несбе, ми можемо виділити основні якості, якими має володіти поліцейський:

- 1) готовність прийти на допомогу людям у будь-який момент;
- 2) самопожертва;
- 3) швидка реакція та відмінна фізична підготовка;
- 4) порядність і чесність;
- 5) високий інтелектуальний розвиток;
- 6) дисциплінованість і зібраність;
- 7) спроможність передбачити розвиток подій;
- 8) тверезий розум, професіоналізм.

Романи про інспектора Харрі Холе отримали чимало нагород і премій, перекладені багатьма мовами, зокрема англійською, чеською, українською, російською, данською, фінською, французькою, польською, шведською, португальською, що свідчить про велику популярність детективного жанру.

Література

1. Ю Несбе. URL: <https://24smi.org/celebrity/5107-iu-nesbe.html>
2. Ю Несбе Книги по порядку. URL: <http://www.knigaotziv.ru>

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕННИХ СУФІКСІВ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Дараган Д. М.

Науковий керівник – асист, канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: dmytro.darahan@nure.ua

In the article author gives a brief overview of Japanese name suffixes. Spheres of their use and expediency of use in different situations have been analyzed. The article discusses the most common Japanese suffixes to names.

Японія – острівна східноазійська держава. Тисячоліттями перебуваючи у відносній ізоляції, японська культура все ж таки увібрали в себе багато рис сусідніх культур – китайської та корейської. Незважаючи на це, збереглося багато місцевих особливостей. Особливо чітко це простежується в мові. Зокрема свій відбиток залишили соціальні відносини часів Середньовіччя.

В японській мові існують граматично і лексично багаті категорії ввічливості, систематизовані у так званій «шанобливій мові». Словоформи шанобливого звертання (гоноративні) і «ввічливості» (адресивні) мають різні відтінки, покликані забезпечити належний рівень розмови осіб різного соціального статусу [1, с. 80].

Однією з особливостей гоноративних форм є використання в них іменних суфіксів [1, с. 95]. В японській мові іменні суфікси – це суфікси, котрі додаються до імені (прізвища, професії тощо) при розмові з людиною або про неї. Іменні суфікси відіграють важливу роль в спілкуванні японців. Вони вказують на соціальний статус співрозмовника стосовно один одного, на їх відношення один до одного, на ступінь їх близькості. Використавши який – небудь іменний суфікс, можна образити співрозмовника, або навпаки – виказати йому свою глибоку пошану.

Звертання без суфікса звичайні по відношенню дорослих до дітей – підлітків, приятелів один до одного (але і в такому випадку зазвичай використовуються різні суфікси). У розмові зі сторонньою, для родини або компанії, людиною в листуванні при вказівці ім'я члена родини або іншого співробітника фірми (навіть більш високого за рангом) суфікси не використовуються [2].

Також суфікси можуть не використовуватися при особистому звертанні по імені. Це вказує на достатньо близькі фамільярні відносини. Застосовується дорослими по відношенню до молодших членів їх родини, близьких друзів один до одного. Звертання по прізвищу без суфіксу – ознака фамільярних, але «відсторонених», зазвичай службових, відносин (характерний приклад – відносини школярів або студентів).

До найпоширеніших іменних суфіксів відносять:

– «сан» – нейтрально – ввічливий суфікс, аналог звернення на ім'я та по батькові в українській мові;

– «кун» – використовується між рівними чи до людини дещо нижчого статусу. В першому випадку може означати приятельські стосунки і має неформальний відтінок. Приблизний аналог звертання «товариш» або «приятель»;

– «тян» – японський зменшувально-пестливий іменний суфікс, застосовуваний в близьких відносинах. Зазвичай вживається по відношенню до дітей або до подруг [3, с. 97].

– «сама» – суфікс виражає величезну повагу, шану. Наприклад при зверненні до божествам, або фанат до свого кумира, слуга до пана, тощо. Іноді і для вираження свого зверхнього ставлення до оточуючих при застосуванні цього суфікса до себе;

– «сенсей» – при зверненні до вчителів, лікарів, вчених, політиків;

– «сем пай» – при зверненні до більш старшому, досвідченому [3, с. 115];

– «кохай» – навпаки, при зверненні до тих, хто менш досвідчений, наприклад своїм послідовникам, але вживається зазвичай не як суфікс, а окремим словом [3, с. 215];

– «доно» – дослівно «дворянин». Використовується в офіційній мові документах після ім'я одержувача, у діловому листуванні при вказівці адресату після назви компанії або ім'я. В армії при звертанні до офіцера. В сучасній розмовній мові змінило значення і тепер має негативний відтінок;

– «досі» – дослівно перекладається, як «товариш», інше значення – «однодумець»;

– «сі» – використовується в документах, наукових роботах тощо. Іноді в дуже офіційній усній мові по відношенню до незнайомих людей (наприклад, у новинах);

Загалом, японські іменні суфікси є важливою частиною японської мови та японської культури. Їх вивчення представляє науковий інтерес для вчених, перш за все лінгвістів та японістів.

Література

1. Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю. Сучасна японська літературна мова: теорет. курс: в 2 т. Київ : нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012
2. Michael Richey, Mami Suzuki Japanese Name Enders: More than Mr. and Ms. URL: <https://www.tofugu.com/japanese/name-enders> (дата звернення 12.05.2020).
3. Бондаренко І., Хіно Т. Українсько–японський словник / За ред. В. О. Карпенка. Київ: Альтернативи, 1997. 240 с.

ВИНАХІД КОНТЕЙНЕРІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СВІТ

Іщенко Д. І.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: dmytro.ishchenko@nure.ua

In this article I want to tell you the origin of container, who invented it and how containerization affected our lives. This invention significantly reduced the cost of transportation and made possible to buy good from around the world at no extra charge. This is the reason why I decided to explore this subject and give information about it.

З початку свого існування кораблі стали незамінним транспортом. За їх допомогою люди подорожують на великі відстані, досліджують океан та перевозять тисячі тон вантажу. Останнє стало можливим завдяки винаходу Малкома Макліна, який у 1950-і роки розробив систему сучасних інтермодальних контейнерів.

Ідея «контейнера» відвідала Малкома Макліна в 1930-х роках, за часів великої депресії в Америці. Мальком працював водієм вантажівки. Одного разу, приїхавши в морський порт на розвантаження, він добу простояв чекаючи своєї черги і спостерігав за тим, як пара десятків вантажників і матросів розвантажували одну за одною машини і по ланцюжку передавали коробки і пакунки на палубу корабля.

Цей застарілий спосіб був неефективним, ніяк не захищав вантаж від ушкоджень та забирав багато часу. Тоді Малкому прийшла ідея «контейнера» – завантажувати судно не тюками, а цілими вантажівками з тюками.

До п'ятидесятих років невеликий сімейний бізнес перетворився на найбільшу автотранспортну корпорацію Америки, яка володіла 2 000 вантажівок і 37 терміналами. Це дозволило Малкому Макліну приступити до реалізації задуманого. За 7 мільйонів доларів він придбав судноплавну компанію Pan-Atlantic Steamship Company, представлену в усіх головних портах східного узбережжя.

26 квітня 1956 судно Ideal X відплив з Ньюарка, штат Нью-Джерсі в Х'юстон, штат Техас. На судні були розміщені 58 контейнерів, встановлених на вершині палуби. Після прибуття контейнери були перевантажені на вантажівки і ретельно проінспектовані комісією з чиновників і бізнесменів, які змогли на власні очі переконатися, що вантажі знаходяться в цілості й схоронності. Ідея Малькома Макліна придбала конкретний вид.

Малком Маклін подбав про стандартизацію контейнерів, вважаючи, що єдиний стандарт дасть додатковий поштовх розвитку галузі.

Контейнерні перевезення обходилися на чверть дешевше і економили масу часу за рахунок скорочення вантажно-розвантажувальних робіт, і в порівнянні з традиційними перевезеннями забезпечували кращу схоронність вантажу, одночасно знижуючи страхові витрати.

Малком Маклін запропонував комплексне рішення – він винайшов не тільки контейнер, але контейнеровоз судно, автомобільну контейнерний майданчик для перевезення контейнерів – створив закінчену функціонуючу модель контейнерних перевезень. Для цього Малькольм Маклін залучив інженера Кіта Тальтінгера. Який і спроектував контейнер, кріплення, систему засувки і ще понад 100 запатентованих винаходів, пов'язаних з контейнерними перевезеннями.

Контейнеризація значно скоротила витрати на міжнародну торгівлю та прискорила її. Контейнери були швидко прийняті вантажоперевізним та залізничним транспортом, що ще більше спростило процес доставок. Зараз багато вантажів розроблені так, щоб точно поміститися в контейнери.

Стандартизація виробництва та виготовлення тар (контейнерів) в результаті універсальності запчастин для контейнерів також грає не останню роль у спрощенні вантажоперевезень.

Найдивовижніше, що популяризації контейнерних перевезень посприяла також війна у В'єтнамі. Організувати постачання армії, на віддаленій від США території, було б дуже важким завданням, проте Маклін допоміг вирішити цю задачу, запропонувавши послуги армії США. Вже перше відвантаження зброї, без необхідності додаткової операції перевантаження, було виконано в 5 разів швидше, завдяки тому, що зброя перевозилося в контейнерах.

Отже, можна з упевненістю сказати, що винахід Малкома дозволив швидко і надійно переміщати вантажі на будь-яку відстань. Скоротилося використання ручної праці при завантаженні та розвантаженні контейнера, транспорт перестав простоювати в портах. Перевезення стали більш безпечні. Втрата вантажів скоротилася і не залежала тепер від обсягів перевезень. Це однозначно принесло всім фінансову вигоду, що вплинуло на обсяги перевезень в більшу сторону. Власники вантажу скоротили витрати на обробку і доставку вантажів. Універсальні кутові контейнерні фітинги дозволили безперешкодно перевозити контейнери на різних видах транспорту у всьому світі.

Література

1. <https://eurologistics.ru/articles/120495/>
2. <https://www.discovercontainers.com/a-complete-history-of-the-shipping-container/>
3. <https://spta.su/materialy/post/mirovaya-konteynerizatsiya>

ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ РІЗНИХ КУЛЬТУР СВІТУ

Коротков І. С.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Заборовський В. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ.

(61080, Україна, м. Харків, просп. Л. Ландау 27, каф. соціально-гуманітарних дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

E-mail: kafsgd.6f@gmail.com

Почну з Індії, ця країна має велику історію та велику кількість традицій та звичаїв. Деякі храми в штаті Карнатака мають цікаву традицію, коли ви зайдете у храм, вам скажуть лягти та кататися у їжі, віряни розкачують своїми тілами залишки зі столу брахманів – найвищої, індійської касті жерців. У валянні в їжі беруть участь всі касті, що стоять нижче брахманів і вважається, що це валяння здатне вилікувати захворювання шкіри. Ритуал проводиться вже понад 500 років, але зараз він знаходиться на грані того, щоб бути забороненим. Незважаючи на те, що за останні роки у деяких храмах були введені обмеження, їх довелося зняти через протести побожних Індусів. В західній Індії існує традиція, згідно з якою дітей скидають з п'ятнадцятиметрової вежі на удачу. Дітей приносять на вершину вежі і скидають на натягнуте простирadlo, яке тримають чоловіки. Потім дитину віддають її матері. Батьки з гордістю скидають своїх дітей з вежі, тому що вірять, що цей ритуал принесе їхньому нащадкові удачу, здоров'я і довголіття.

У Тибеті існує похоронна практика, при якій на трупі роблять надрізи в певних місцях і залишають на вершині гори на розтерзання стихією та дикими тваринами, особливо хижими птахами. Ховати у землю, як прийнято у нас, там можуть тільки злочинців та інших, які провинилися. Більшість тибетців є прихильниками буддистських традицій, згідно з яким людське тіло – це всього лише посудина, яка може бути знищеною. Наразі така практика заборонена, але за згодою родини такі похорони організувати можна.

У Туреччині чоловік не може мати другої дружини, поки не подарує своїй обраниці золотих прикрас на суму не менше 10 000 доларів. Таким чином він підтверджує свою фінансову спроможність і здатність прогодувати двох дружин. Одна дуже дивна та небезпечна традиція Китаю: Бинтування ніг – стара китайська традиція бере свій початок в X столітті, дівчаткам з самого раннього віку 5–6 років стягували стопи ніг бинтами, щоб запобігти зростанню ступні, дівчатка відчували неймовірні болі, але вважалося що дівчата з мініатюрними ступнями є еталоном краси і їх легше видати заміж, хоча з такою ступнею дівчина є украй важко пересувається. Бинтування ніг було офіційно заборонене в 1912 році та все ж десь цей обряд продовжував виконуватися.

Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть

життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них – світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу взагалі. Дуже тісно народна творчість пов'язана із звичаями, що являють собою закони, якими українці керувались щоденно. Як і рідна мова, звичаї об'єднують людей в один народ. Того, хто забуває звичаї, карають Бог і люди, а, за українським повір'ям, у батьків, що не дотримуються звичаїв, народжуються діти, які стають вовкулаками. Дохристиянські звичаї гармонійно переплелися з релігійними, утворивши обряди, які ми маємо на сьогодні: колись Різдво припадало на свято зимового повороту сонця, вісника врожаю та щастя, про що й співається у колядках. У них переплелися мотиви хліборобські, військові, казково-фантастичні, весільні та біблійно-релігійні. Обряди охоплюють все життя людини від народження до смерті (пологи, запросини баби-повитухи, відвідини новонародженого та породіллі, хрестини, дівування, заручини, весілля, поховання); всі сфери людської діяльності та сільського господарства (заклик весни, веснянки, перша борозна, зажинки, жнива, обжинки, Спас). Багатющий скарб звичаїв нашого народу ми отримали в спадок і мусимо зберегти його та, нічого не втративши, передати нашим дітям, щоб не перервався зв'язок поколінь, щоб зберегти генетичну пам'ять нашого народу.

Отже звичаї та традиції у кожного народу різні, це залежить від багатьох факторів, починаючи з місце дислокації народу, закінчуючи особливості погоди, різноманітністю тварин. Тобто якщо народи проживають у сусідстві то вони мають схожі традиції, але є особливі, які належать тільки одній країні чи народності.

Література

1. Культура. Ідеологія. Особистість.: Методолого-світоглядний аналіз. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. 2-е вид. 2005. 580 с.
2. Бур'ян М. С. Індія // Енциклопедія історії України: у 10 т./ редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.. К.: Наук. думка, 2005. Т. 3: Е–Й. С. 463.
3. Бейдик О. О. Індія // Енциклопедія сучасної України : у 30 т / ред. кол. І. М. Дзюба та ін. К., 2003–2019.
4. Традиції та звичаї українського народу: святково-обрядова культура. URL:<http://nbuv.gov.ua/node/2982>

ГАСТРОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЄГИПТУ: АВТЕНТИЧНІ РИСИ ТА ВПЛИВИ ТРАДИЦІЙ ІНШИХ НАРОДІВ

Лазарєва В. В.

ст. викладач каф. іноземних мов, канд. пед. наук
Харківський державний університет харчування та торгівлі
(61145, Харків, вул.Клочківська, 333, каф. іноземних мов,
тел. (057) 349-45-69)
E-mail: victoralazaryeva@ukr.net

The given study outlines peculiarities of Egyptian cuisine through the influences of other cultures trying to figure out its authentic and diverse features. Original nature of this nation explains, in many ways, how Egyptians managed to save their traditional food culture by now.

Незважаючи на те, що гастрономічна культура Єгипту зараз багато в чому схожа на Середземноморську, проте має вона і низку автентичних рис, що вирізняють її з-поміж традицій інших арабських культур. Коротко охарактеризувати єгипетську кухню можна такими основними продуктами: яловичина, овочі і спеції. Втім, переважно це поєднання різних часів і культур. У формуванні й удосконаленні гастрономічних традицій Єгипту мали місце не лише звичаї фараонів, а й такі країни як Туреччина(довгий час Єгипет перебував під владою Османської імперії), а також Лівія, Сирія Греція (географічне розташування), Албанія, Ліван та Ємен.

Середземноморські мотиви в кулінарії єгиптян - це вживання у їжу олив, оливкової олії, оцту, морепродуктів, салату. Особливості приготування страв зумовлені спекотним кліматом Північної Африки. Тому термічна обробка продуктів – понад усе. М'ясо, риба ретельно просмажується із додаванням великої кількості різноманітних маринадів, спецій. Єгиптяни – прихильники рослинної їжі. До складу основних національних страв входять рис, пшениця, овес, квасоля, боби тощо. Для приготування десертів вони здебільшого використовують інжир, фініки, мигдаль. Проте м'ясні страви теж займають важливе місце у традиційній культурі харчування цього народу. Основою більшості національних страв є м'ясо – баранина або яловичина. Проте риба і птиця теж є популярними (вплив Середземномор'я). Традиційний єгипетський суп – *мулахія*, готується на бульйоні з кроликом, куркою або яловичиною, із додаванням листів джуту, лимонного соку і часнику. Подають його зазвичай з хлібом та рисом. Кожен регіон, проте, має деякі особливості приготування цього супу (як і інших традиційних страв), з огляду на його географічне розташування. Скажімо, у деяких замість м'яса використовують морепродукти. Звичною стравою на сніданок чи обід є *фул медамес* – боби, що повільно готуються на оливковій олії з

додаванням лимону та часнику. Боби містять багато білку, який допомагає зберігати відчуття ситості довгий час. Стверджують, що за часів правління фараонів цю страву готували в горщику, заритому у вугілля або гарячий пісок. Інша по-справжньому єгипетська страва – *фесік*. Її готують із кефалі. Це дорогий делікатес, тому що технологія приготування досить довга і кропітка. Готують цю рибу на честь свята весняного рівнодення. Далеко не кожен може приготувати цей кулінарний шедевр. Іще одна колоритна страва національної кухні – *махші*. Це запечені на вугіллі голуби, наповнені рисом, овочами та спеціями. Саме для приготування цієї страви голубів вирощують на спеціальних фермах. Насправді, є багато варіантів приготування махші. Для фарширування також використовуються кабачки, баклажани, капуста, виноградне листя, болгарський перець, картопля. Як правило, єгиптяни готують величезну каструлю махші.

Кошарі теж вважається національною стравою і складається з макаронів із томатним соусом, який перемішується з рисом, сочевицею, карамелізованими цибулею, часником і нутом. Через те, що ця страва містить чотири джерела вуглеводів, її зазвичай готують на обід.

Цікаво, що кошарі не має єгипетського походження - деякі її інгредієнти привезли сюди солдати британської армії в XIX столітті. Макарони імпортували з Італії, томати - з Латинської Америки, а рис - з Азії. *Кунафа* - єгипетський десерт, зроблений із дуже тонких макаронних виробів зі спеціального тіста. Згадки про цю страву містяться в середньовічних кулінарних книгах Єгипту, Лівану і Туреччини.

Єгиптяни люблять баклажани, і мають у своїй кухні багато страв з цього овоча: *баба гануш*, *мусака*, *маклуба*.

Коли відомий англійський археолог Говард Картер відкрив могилу фараона Тутанхамона, він виявив там багато судин з висохлим вином. А також один з найдавніших у світі кулінарних рецептів, записаних на папірусі. Згідно з ним, одна з улюблених страв фараона містила вино.

З того далекого часу багато чого змінилося на землі Єгипту. Сюди прийшли завойовники араби, які не вживали вино та свинину. Проте єгиптяни, використовуючи стародавні рецепти та мимоволі асимілюючи оригінальну культуру з іншими культурно-гастрономічними тенденціями, усе ж зберігають колорит національної кухні, доповнюючи її автентичними способами приготування страв, розмаїттям трав і спецій, а головне – сакральним ставленням до їжі та естетики її вживання, яку цінує кожен віруючий, вихований представник цього давнього, унікального народу.

Література

1. Андреевская Т. П. Быт и нравы народов древних цивилизаций. Норинт, 2003. 184 с.
2. Recipes for Food and Cuisine in Egypt. [Online] Available <http://touregypt.net/recipes/>

РОК-МУЗИКА

Леушина А. А.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (097) 792-75-96)

E-mail: anastasiia.leushyna@nure.ua

This report examines the development of rock music. Changing styles and varieties of genre was examined with passage of time. The problem of the influence of rock music on politics and society was addressed. The emergence of so-called musical sub-cultures and their differences.

Музика має велику силу, вона діє на людину навіть якщо він не помічає. З давніх часів церква використовує музику для поглиблення свого впливу на громадян. За допомогою маршів та гімнів закликали до битви. Матері співають своїм дітям колискові, щоб заспокоїти їх.

Рок-музика з'явилася наприкінці 50 років XX століття і була зовсім не схожа на те, що ми звикли кликати роком зараз.

Першим жанром рок-музики був рок'н'рол (гойдайся та крутись). Жвава музика, яка сформувалася на основі ритм-енд-блюзу і хілбілі. Рок'н'рол – це музика молоді, музика для танців, залицянь, музика під яку можна тинятись по вулицям [2]. «Потворна, порочна, згубна» і саме цим така приваблива. Цей жанр розповсюджувався, мов стихійне лихо, він захоплював країни, навіть проникнув у Радянський Союз, який відрізнявся своєю жорсткою цензурою.

В СРСР навіть з'явилась молодіжна суб-культура «стиляги» (рос). Радянська влада переслідувала та жорстко карала їх. «Это же неприлично – такие жесты делают определенными частями тела» – казав про рок'н'рольні танці Хрущов [3]. І саме тому рок'н'рол став музикою свободи та протесту.

Рок-музика змішувалась з іншими стилями, отримувала нове звучання, породжуючи різноманітне розмаїття стильових напрямків. Рок отримує більш агресивне та жорстке звучання. Уперше починають трошити гітари на сцені. Тексти стають гостросоціальними та більш свавільними. Відбувається головний культурний перелом – з'являється панк-рок.

Панк-рок – філософія бунту. «Я роблю і кажу, що хочу, і мені плювати на вашу думку». Справжня «панк-революція» відбулася з появою гурту Sex Pistols. Шалені шибайголови стали уособленням люті та агресії. Панк-рок став проявом анархії та нігілізму [4]. «We're the flowers in the dustbin. We're the poison in the human machine».

Музика відображує той час, коли вона народилась. Поява панк-року – це відповідь насильством на насильство, на жахливі події, які відбувалися в той час у світі: зростаючий рівень бідності, В'єтнамська війна [3].

Ще один цікавий напрямок в музиці – хардкор, а саме стилі, які він породив. Ці стилі настільки відійшли від звичайного року, що це породило суперечку між представниками рок-культури та кор-культури: чи є кор-музика одним з напрямків рок музики? Так чи інакше у 2000-х роках стає популярним такий стиль як емокор. І хоч з'явився він у 80-х роках ХХ століття його розквіт прийшовся саме на нульові.

Назва стилю походить від «emotion» – емоційний. Емокор – жорстка, агресивна музика з ліричними текстами та емоційними приспівками. Пісні могли бути про що завгодно: про любов (щасливу, не щасливу), про тяжке життя, про свавілля влади... – головне, щоб вони визивали сильні почуття. І саме це зробило емокор таким популярним у свій час.

Емо-музика породила однойменну суб-культуру. Ідеологією емо-кідів став тихий бунт: бажання виражати свої емоції, бути тими, ким вони є. Емо були не такі агресивні, як панки, вони виражали свої бажання через музику та яскраву зовнішність.

Субкультури не можуть зникнути не поміченими, бо їх ціль – привернути до себе увагу. Але інколи це породжує хибні думки у пересічних громадян. З'являються ті, кого приваблює лише смілива зовнішність та поведінка. Вони намагаються стати частиною цієї культури, не бажаючи дізнатись, чим вона є насправді. Це породжує стереотипи, які загострюють конфлікт між суспільством та представниками культур. Невід'ємною частиною рок-музики, як і музики в цілому, є концерти. Концерт – з латинської змагання, і дійсно на концертах виконавці викладаються на повну, щоб показати на що вони здатні. Рок-концерт – це багато яскравих емоцій, шалені танці, бурхливий прояв почуттів.

Характерною особливістю рок-музики є те, що, як правило, музиканти самі пишуть текст та музику своїх пісень. Рок – музика свободи, сили та незламності. Вона дає нам змогу рухатись вперед, незважаючи на всі негаразди. Рок – це крик, який почули усі і чують досі, адже рок не втратив своєї популярності. Його музика, тема пісень актуальні й понині, бо людина завжди буде прагнути незалежності.

Література

1. Рок-н-рол / Історія створення // URL:<https://sites.google.com/site/roknrollitcom/istoria-stvorennia> (дата звернення: 14.05.2020)
2. История рок-н-ролла в СССР. Танцы под запретом // URL:<https://welovedance.ru/posts/view/istoriya-rok-n-rolla-v-sssr> (дата звернення: 14.05.2020)
3. Кристина Ибрагимова. Стиль панк-рок. Философия бунта// URL:<https://sub-cult.ru/chtivo/music-style/8974-punk-rock-filosofia-bunta> (дата звернення: 14.05.2020)

ЯПОНСЬКИЙ ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТР БУНРАКУ

Литвин А. О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Коваленко Е. А.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м.Харків, пр. Науки 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: anastasiia.lytvyn@nure.ua

Having read this article you will know what is the hangs of traditional Japan puppet show Bunraku. Here is the material about history and pioneers of this art, descriptions of unique and racy puppeteer-led dolls captured in pictures with their puppeteer-masters.

Екзотичне японське мистецтво впродовж своєї історії дивувало світ ідеями, які століттями зароджувались у майже ізольованій країні світу. Саме в Японії з поч. XII ст. найактивніше розвивалось театральне мистецтво у своїх унікальних формах, ситнетично поєднуючи всі інші види мистецтва: літературу, музику, образотворче мистецтво, хореографію тощо. Його яскравим прикладом є ляльковий театр, який став візитівкою японського національного мистецтва.

Мета роботи – розглянути японське театральне мистецтво на прикладі лялькового театру бунраку.

Бунраку – традиційна форма японського лялькового театру. Саме слово «бунраку» поширилось від імені організатора і постановника перших вистав Уемура Бунракукена (1737–1810). На його честь у 1872 р. у місті Осака був відкритий найбільший театр Японії, з написом на вивісці: «Дозволений урядом ляльковий театр Бунраку». Цей театр функціонує і досі. Тепер він називається «Асахідза», а назва «Бунраку» використовується як назва трупи, що в ньому виступає. З 1964 р. театр був оголошений важливою культурною цінністю і захищається державою. У 2003 р. бунраку був внесений ЮНЕСКО у список шедеврів, що підлягають охороні згідно з Конвенцією про захист нематеріальної культурної спадщини. Таким чином, японське театральне мистецтво було визнане значущим і за межами країни.

Концепція покладення в основу музичних п'єс реальних подій була революційною і дійсно вражала уяву публіки. Найвідоміша на той період п'єса бунраку – «Скарбниця самурайської Вірності» (Канадехон тюсингура) – історія героїчних подвигів, вірності, помсти, що лягли в основу відомих нині п'єс кабукі, про які було знято безліч фільмів.

Вистава бунраку проходить під голос гіда' (співака-оповідача) і ритмічний акомпанемент триструнної сямісен і барабанів. Гіда говорить від імені всіх залучених у виставі ляльок – чоловіків, жінок, дітей, вирізняючи їх лише голосом, що змінюється від басу до фальцету.

Ляльки для вистав бунраку виготовляли розміром 1/2–2/3 людського зросту. Сама лялька являла собою дерев'яну раму прямокутної форми, обплутану складним переплетенням ниток, які кріпились до голови, рук і іноді ніг, подібно до маріонетки. Ноги, у рідкісних випадках, мали тільки ляльки-чоловіки. Зазвичай лялька збиралась безпосередньо перед виставою. Залежно від ролі на будь-яку раму кріпили відповідну голову, руки і ноги. Голови у ляльок бунраку були дуже ефектні. Вони вміли кліпати, рухати зіницями і губами, ворухити бровами, висовувати язик. Руки теж були дуже рухливі: лялька могла спокійно ворухити будь-яким пальцем. Якщо ж персонаж мав зробити щось, непосильне навіть для такої досконалої ляльки – наприклад, підняти меч з підлоги і відкинути його –, то ляльковод міг знайти простий вихід: просунути в рукав ляльки свою руку [2].

Для деяких ролей використовувались складно сконструйовані голови. У японських легендах діють перевертні, які час від часу з'являються в образі прекрасних жінок. Різким рухом артист перевертає голову ляльки задом наперед, перекидає пишну копицю волосся – і замість чарівного білого личка глядачі раптом бачать лисячу морду, яка ховалась на потилиці. А в іншій прекрасної дами раптом відпадає нижня половина обличчя, відкриваючи криваву зубасту пащу, з-під зачіски проростають роги, повіки очей втягуються і виступають червоні вирячені очні яблука.

В іншій п'єсі герої-самураї б'ються на мечях. У ході поєдинку один з них поранений в обличчя. Лялька-самурай різко відвертає голову, і в цей момент артист зриває з голови ляльки накладне обличчя з бездоганними мужніми рисами. У наступну хвилину глядачі бачать приховане обличчя – закривавлене, розсічене спотворюючим ударом [1].

Кожну ляльку, як правило, ведуть три оператора. Омодзукай або головний ляльковод, управляє головою і правою рукою, хідарі-дзукаї відповідає за рухи лівої руки, а асі-дзукаї – за ноги. Омодзукай видно глядачам – він центральна фігура вистави – і найчастіше вдягнений у яскравий костюм, тоді як інші ляльководи, одягнені в чорні балахони з капюшонами, невидимі глядачеві. Новачки починають з управління ногами ляльки. Зазвичай ефект руху ніг створювався за рахунок ворухіння

множинних складок і шарів одягу, одягнутих на раму. У підсумку лялька має рухатись так плавно, щоб здаватися такою ж реальною, як жива людина. Через кілька хвилин після початку вистави глядачі перестають бачити оператора: їхня увага зосереджена виключно на рухах ляльок.

Рис.1 Поединок двох ляльок бунраку

Обидва молодші ляльководи мають навчитися відчувати себе частиною головного ляльководи – майстра, і це, мабуть, найскладніше. У старі часи прийоми бунраку передавалися тільки від майстра до його учнів і навчання займало не менше 10 років. У 1972р. система змінилась: тепер студенти можуть пройти дворічний курс навчання, а також практику в Національному театрі спостерігаючи за майстрами, і в результаті вже стати професійними виконавцями.

Цей вид японського лялькового театру зробив значний внесок у театральне світове мистецтво, розпочавши залучати до гри на сцені ляльок.

Література

1. Кужель Ю. Л. Японский театр Нингё Дзёрури.– М.: Наталис, 2004.
2. Кужель Ю.Л. Театр Нингё Дзёрури в эпоху городской культуры Японии XVII – XVIII вв.: диссертация доктора искусствоведения: 17.00.09. – Москва, 2004. – 391 с.
3. Що таке Бунраку? Яка цінність у світі театру ляльок «Бунраку»? [Інтернет-ресурс] режим доступу: <https://matcha-jp.com/jp/7181>

КУЛІНАРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Пашкова А. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
e-mail: anhelina.pashkova@nure.ua

In this topic I want to highlight some aspects of cooking in Japan. That vast majority of nations have they own history and cookery. You might agree with me, if i say that the easiest way to find out about another culture is to get know with its cuisine. That is why I chose cooking in different nations, namely Japan, as a rich and significant part of culture, which plays quite noticeable part in self-expression of all people.

Свою кухню, як і інші багатовікові традиції, має кожен народ на Землі. Національна кухня, секрети якої передаються з покоління в покоління, зберігають за собою багатовікову історію того самого суспільства, яке проживає задовго до нас. Отже розберемо кулінарію деяких народів.

Однією з особливостей японської кухні можна вважати цікаву диференціацію за порами року і географічними регіонами. Що стосується пір року, то з кожним сезоном в традиційні страви японської кухні додаються елементи, що нагадують пору року за вікном. Наприклад, традиційний японський суп може бути прикрашений морквяними скибочками, вирізаними у вигляді листя – в осінній сезон. Навесні страви прикрашаються такими деталями, які нагадують про квітучої сакури і т.д.

Теж стосується і вибору самих продуктів - кожна пора року на столі з'являються нові страви з продуктів, характерних для цієї пори року. Порції страв в японській кухні невеликі, але їх зміна може доходити до 20 разів. Це унікальна можливість спробувати найрізноманітніші продукти і при цьому не переїдати. Це, до речі, ще одна особливість японської кухні - вона легко і швидко засвоюється, корисна і не веде до неприємних відчуттів тяжкості в шлунку.

Найпопулярнішим продуктом в Японії є це рис. Недарма ця країна колись носила назву, яке переводиться як «Земля рисових колосків». Рис, який японські кулінари використовують в приготуванні різноманітних страв, особливий. У ньому підвищена клейкість, яка зберігається дуже довго і дозволяє формувати суші акуратними і зручними для їжі паличками.

Що стосується суші, то вони бувають різних видів. При приготуванні класичних суші, рис пресують руками у вигляді грудочки, зверху кладуть шматочок начинки і іноді перев'язують смужкою сушених водоростей. Так

само існує такий різновид, як суші-роли, для приготування яких на лист водоростей (норі) викладають рис, начинку і загортають в рулет, розрізаючи потім на частини. Бувають також роли рисом назовні (урамакі), до них відносяться знамениті роли Філадельфія. Японські кухарі ліплять лист норі перед приготуванням ролів, для того щоб він став більш еластичним і легко скорочувався. При приготуванні суші, в якості начинки зазвичай використовуються такі інгредієнти, як риба, креветки, краби, ікра, авокадо, яблука, огірок, сир і т.д. Японські кухарі часто експериментують при приготуванні суші, знаходячи нові поєднання і смаки. Подаються зазвичай з японським хріном (васабі), маринованим імбиром (гару), соєвим соусом. Гарі їдять між різними видами суші, щоб їхні смаки не змішувалися.

Салати робляться з безлічі продуктів: овочі, фрукти, гриби, рис, локшина, риба, морепродукти, птиця і м'ясо. Причому, намагаються або зовсім уникати теплової обробки, або робити її мінімальної, що зберігає інгредієнти: їх природний склад, запахи, поживні властивості. В якості заправки зазвичай використовують рисовий оцет, соєвий соус або саке. Також в японські салати додають різноманітні спеції: сушені морські водорості, мелений або маринований імбир, мелений чорний або запашний перець і третій мускатний горіх.

Традиційним для японської кухні вважається суп «місосіру». Його основні інгредієнти – темна і світла паста м'ясо і концентрований рибний бульйон «хондасі». Решта інгредієнти можуть варіюватися за смаком, це можуть бути і гриби шиітаке, і водорості вакаме, і соєвий сир тофу, і різні види м'яса і риби. Для надання особливого смаку в японських стравах використовуються і такі компоненти як овочі, бобові і соєві, бамбук, лотос, дайкон, васабі, норі, імбир і т.д. Японська кухня настільки різноманітна і багата на дивовижні поєднання інгредієнтів, що вивчати її можна все життя.

Таким чином, розкриваючи характерні риси національної кухні різних країн, ми можемо визначити, що кожна культура має свої унікальні особливості, які вона буде нести через покоління, не втрачати своєї оригінальності та неповторності. Тож давайте і далі берегти та збагачувати те, що робить нас такими різними та унікальними.

Література

1. Гарифуллина А. Еда как песня. Мои кулинарные впечатления. Москва, 2016, 144 с.
2. Блейк К. Світова кухня. 500 рецептів. Крок за кроком, Замбія. 2018, 512 с
3. Маринова Г. Книга Легендарные блюда народов мира. Санкт-Петербург, 2011, 160 с.
4. Симонова-Гудзенко Е. Харчова культура. Історія японської культури, 2011, 368 с.

ІСТОРІЯ ШТУЧНИХ МОВ, ЇХ ПРИРОДА, СПЕЦИФІКА ТА ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ

Почекуєв О. В., Коваленко Е. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки 14 каф. українознавства, тел. (057)702-14-98)

E-mail:oleksandr.pochekuiev@nure.ua

What are artificial languages? How are they similar to natural languages, and how are they different from them? What are their prospects in the modern world?

У сучасному світі налічується близько 7000 мов. Це настільки багато, що людина не здатна засвоїти навіть незначну частку цієї різноманітності. Але, не дивлячись на те що все розмаїття мов світу не підвладна нікому з нас, природними мовами воно не вичерпується: багато людей займаються лінгвоконструкцією: придумують свої власні нові мови – конланги. Одні роблять це для розваги, інші – заради загальної користі; одні винаходять мову і забувають про неї через тиждень, інші потім вдосконалюють свій винахід все життя; одні залишають опис нової мови лежати в ящику стола, а інші публікують книги, розраховуючи на широке їх використання читачем.

Мета роботи – розглянути проблему штучних мов: навіщо вони з'являються, чи потрібні вони взагалі та як ми можемо їх використовувати? Являються штучні мови необхідністю або їх створення – це лише розвага?

Першою штучною мовою, про яку збереглися відомості, була мова створена грецьким філософом та державним діячем Алексархом в IV столітті до н.е. Алексарх збудував місто Уранополіс, в якому намагався створити ідеальну державу. В Уранополісі філософ-правитель зрівняв рабів і вільних, запросив до свого міста жителів з різних держав. Тоді й постало питання про створення нової єдиної мови для жителів Уранополіса. Так з'явилася уранополіська мова. Нові штучні мови виникали і в середньовіччі. Але справжнім розквітом створення штучних мов є XIX ст. – початок XX століття. Саме в цей час в Європі з'являються такі відомі штучні мови, як волапюк, есперанто, оксиденталь та багато інших.

Усі штучні мови досить різноманітні, але у них є дещо спільне це те, що всі вони у відмінності від природніх створені навмисно для задоволення специфічних потреб.

Міжнародні допоміжні мови – це мови, створені для міжнародного спілкування. Такою мовою була уранополіська мова, для тих же цілей створювався есперанто та ін. Такі мови зазвичай є апостеріорними (заснованими на інших мовах): вони поєднують ознаки різних мов і тим самим виявляються зручними для засвоєння. До допоміжних мов можна віднести і бейсик-інгліш[1].

Є мови, які створені для різних художніх творів – ельфійська мова створена Толкіном для «Володарю перснів» і клінгонська мова розроблена лінгвістом Марком Окрандом для одної з інопланетних рас франшизи «Star Trek».

Але найбільш цікавими є філософські та логічні мови, такі мови створювалися як ті в яких нема вад. Найкращий приклад таких мов це логічна мова Джона Уілкінса. Однак з плином часу стало ясно, що філософські мови хоча й можуть бути дуже ефективними та точними, але вони надто складні для вивчення і використання у побутовому житті. Ще одним гарним прикладом є

іфкуіль, оскільки вона абсолютно логічна та точна. Одне слово на цій мові може замінити ціле речення будь-якої природної мови. Однак ідеалізована система іфкуїля настільки складна, що сам винахідник мови казав: «Зазвичай на переклад простого словосполучення я витрачаю десять-п'ятнадцять хвилин, а на довге складне речення може піти година».

Усі штучні мови можна поділити на апостеріорні та апріорні. Апостеріорна мова – це мова створена на основі уже існуючих, беручи з них найкраще на думку автора. До цих мов найчастіше відносяться допоможні мови та мови художніх творів. Апріорна мова – це мова створена з нуля, не використовуючи природні мови. До цих мов відносяться філософські та логічні мови [2].

Але що на практиці? Якщо ельфійська та клінгонська мова виконали своє призначення, вони існують у художніх творах, а от міжнародні та філософські так і залишилися у більшій мірі на папері. Ці мови створюються, але на них розмовляє лише невелика частина поціновувачив штучних мов, але не більше. Ніхто з лінгвістів не сприймає ці мови, як гідні для вивчення.

Міжнародні мови – яскравий об'єкт людської думки, але чи потрібні вони? Введення міжнародної мови всюди на Землі зараз майже неможливо, оскільки глобалізація колись охопить усю земну кулю, але поки що це лише мрії. Та і навіть нам створювати нові мови, якщо у нас вже є приклади природних міжнародних мов: це латинь у середньовіччі, іспанська у XVI–XVIII ст., французька у XVIII–XIX ст., англійська мова у XX–XXI століттях. Майже у всіх країнах англійська мова набула свої модифікації: такі як рунглійська мова (або рунгліш), немглійська мова, франкглійська, спенгліш, індгліш і ін. При сучасному розкладі, бейсик-інгліш – мабуть, єдина зі штучних мов, яка могла б бути введена або ж навіть вже частково і існує. Але ж як ми бачимо, навіть вона піддається місцевим трансформаціям. Є ще одна проблема штучних міжнародних мов – це те, що вони створені вже на основі існуючих і тому вивчення їх народами, які використовували мови на підґрунті яких виникали штучні мови, прирівнюється до вивчення природних. До того ж при введенні міжнародної штучної мови відразу ж виникло б питання про збереження культури і традицій рідних, історичних мов. Могли початися б суперечки про небезпеку глобальної мови, яка б намагалася об'єднати різноманітність культур: адже ця різноманітність залежить від багатьох факторів, і мова – один з них.

Таким чином складання і вивчення штучних мов дає можливість зрозуміти як взагалі можуть будуватися і функціонувати мови, і того як людина сприймає різні форми виразу своїх думок. Саме тому можна сказати, що створення мов і зараз є актуальним. Завжди існували і існують люди, які намагаються придумати свою мову для різних цілей. Роблячи висновок з всього цього можна сказати, що у сучасному світі створення штучних мов для комунікації людей є в більшості творчим процесом націленим на перспективу іновачій в розвитку мови.

Література

1. Пиперски А. Конструирование языков: от эсперанто до дотракического. М.: ООО «Альпина нон-фикшн», 2017.
2. Свадост-Истомин Э.П. Как возникает всеобщий язык? М.: Наука, 1967.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ

Пугач К. О.

Науковий керівник – ст. вик. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: d_us@ukr.net

Invaluable importance of world architecture are overviewed. Art is explored as a way of expressing the power of human spiritual values. As well as details on the problems of architectural masterpieces and their conservation.

Шедеври світової архітектури – пам'ятки, що посідають особливе місце в житті та свідомості людства. Дослідження призначення архітектури, її внесок у духовний розвиток народів є актуальним для вивчення через неоціненний вплив на культурний рівень й естетичне виховання людей у всі часи. Метою роботи виступає детальний розгляд світової архітектури як культурної спадщини, що втілює духовні цінності і зберігає пам'ять про історичні події. Над дослідженням цінності культурних пам'яток працювали: Асєєв Ю. С., Іоніна Н. А., Сердюк О. В. та ін. Їх праці дають змогу оцінити важливість збереження архітектурних надбань та естетичне значення визначних споруд.

Світова архітектура є свідком визначних подій в історії, а найголовнішою характеристикою архітектурних здобутків є міцне протистояння натискам часу. В архітектурі втілена специфіка минулої і сучасної епохи, спільна гордість народів за культурну спадщину своїх предків. Проте є витвори архітектури, що належать усім народам світу, незалежно від території, на якій вони розташовані – пам'ятки Всесвітньої спадщини. Розповсюдження знань про культурні пам'ятки важко переоцінити, адже як відзначає Віктор Гюго [3, с. 39]: «Великі будівлі, як і високі гори, – творіння століть». Популяризація архітектурних надбань як на міжнародному так і на національному рівнях підкреслюється в найавторитетніших документах міжнародних організацій – ЮНЕСКО та Ради Європи. Потреба в масовізації культурної спадщини – як вагомій складовій у збереженні історико-культурного надбання, дозволить забезпечити свідомість щодо потреби збереження пам'яток культури.

В архітектурі повною мірою висвітлюються провідні ідеї свого часу, але, на жаль, час невблаганно плине, і не шкодує стародавніх пам'яток культури. Зневажливе ставлення людства до архітектурних споруд спричинило загибель багатьох визначних здобутків середньовіччя та нових часів. У наші дні вагомим пошкодженням під час пожежі зазнав символ французької столиці й пам'ятник Всесвітньої спадщини – паризький собор Нотр-Дам-де-Парі.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) прагне сприяти виявленню, захисту та збереженню культурної спадщини в усьому світі. Це втілено в міжнародному договорі під назвою «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини», прийнятому ЮНЕСКО в 1972 році. Ініціатива, започаткована ООН, дає можливість підвищення рівня обізнаності про світові архітектурні надбання, адже саме через усвідомлення важливості збереження культурних пам'яток народи матимуть змогу захистити свою неповторність та індивідуальність, охороняти та передавати наступним поколінням пам'ять про історичні події, а також створити платформу для подальшого розвитку архітектурного мистецтва.

Проте архітектура має не лише історико-пізнавальне, а передусім естетичне значення. Культурні пам'ятки могли давно втратити своє первісне функціональне призначення, але їх естетика буде продовжувати вражати людське око, впливати на почуття, породжувати певні думки і становити невід'ємні частини країн світу. Світова архітектура – це спосіб комунікації поколінь, тому важливим аспектом збереження культурно-історичної спадщини є її відновлення. У зміст діяльності щодо збереження культурно-історичної спадщини включаються: проведення комплексних робіт з реставрації або відновлення, перетворення рухомих пам'яток в музейні експонати або об'єкти культурно-просвітницького значення.

Час не стоїть на місці, і з його плином з'являються нові архітектурні пам'ятки, які втілюють духовні цінності і зберігають пам'ять про певні історичні події. Також важко переоцінити естетичне значення культурної спадщини і функцію комунікації між поколіннями. Першочергова задача людства – дбайливе ставлення до пам'яток архітектури, їх охорона та реставрація задля збереження історичної пам'яті

Література

1. Асєєв Ю. С. Розповіді про архітектурні скарби. К.: Рад. шк., 1976. 184 с.
2. Асєєв Ю. С. Шедеври світової архітектури. К.: Рад. школа, 1982. 87 с.
3. Віктор Гюго, пер. Надія Кюган Собор Паризької Богоматері. К.: Азбука, 2019. 592 с.
4. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні : пам'ятка / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка ; уклад. О. О. Скаченко, наук. ред. Ю. М. Ключко. К. : Вид. центр КНУКіМ, 2014. 71 с.
5. <https://whc.unesco.org/en/globalstrategy/> 17. 05. 2020

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ ХХ СТ.

Резнік Д. Г.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Олешко Н. П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет
(61002, Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25, каф. українознавства,
тел.: (057) 707-37-51)

E-mail: dimareznikov1703@gmail.com

One of the characteristic features of the cultural life of the XX century is the emergence and spread of modernism. It emerges as a kind of worldview and artistic and aesthetic response to the deepening of the spiritual crisis of society. At the same time, modernism denies the possibility of the previous culture to resist the destructive forces. Hence the sharp, and sometimes warlike, anti-traditionalism of modernism, which sometimes takes on rebellious and extravagant forms of expression.

Однією з характерних рис культурного життя ХХ ст. є виникнення та поширення модернізму. Він виникає як світоглядна та художньо-естетична реакція на поглиблення духовної кризи тогочасного суспільства. При цьому, модернізм заперечує можливості попередньої культури протистояти руйнівним силам. Звідси різкий, бунтівний, нетрадиційний характер форм виявлення модернізму.

Філософсько-світоглядними підвалинами модернізму були ідеї ірраціоналістичного волюнтаризму німецьких філософів А. Шопенгауера та Ф. Ніцше, інтуїтивізму французького мислителя А. Бергсона, психоаналізу австрійського філософа та лікаря-психіатра З. Фрейда та швейцарського психолога К. Г. Юнга, екзистенціалізму французьких філософів та письменників Ж. П. Сартра, А. Камю та німецького мислителя М. Хайдеггера. Важливе значення для світоглядних засад модернізму мала й феноменологія німецького філософа Е. Гуссерля [1].

Зокрема, у творах модерністів зазвичай порушується проблема абсурдності світу, самотності та, навіть, приреченості людини, яка не може знайти виходу з вихору буремних і важких подій. Навіть ті твори, що насичені світлими, радісними емоціями, забарвлені мотивами втрати зв'язків з реальністю. Вони просякнуті самотністю митця, замкненого в колі своїх фантазій, спогадів та асоціацій. Автори таким чином намагаються втекти від жорстокої реальності навколишнього світу.

Модернізм «розклав» традиційний художній образ, абсолютизувавши його окремі елементи: зміст образу (натуралізм), його виразність (абстракціонізм), емоційну насиченість (експресіонізм), багатозначність, надприродність (сюрреалізм) тощо [2]. Вагомий внесок у розвиток

експресіонізму зробив відомий австрійський маляр і графік, драматург і декламатор Оскар Кокошка. Близьку німецьким експресіоністам доктрину емоційно-колористичного живопису сповідували паризькі фовісти (від франц. – дикі). А. Матісс, А. Дерен, М. Вламінк, А. Марке та ін.

Основні свої композиції вони брали з природи, максимально посилюючи та загострюючи їх. Експресіонізм, що спочатку виник у живописі, поширився серед усіх видів мистецтв. Він посідав суттєве місце в німецькій та австрійській поезії (Г. Тракль, Ф. Верфель, ранній Й. Бехер). Риси експресіонізму притаманні прозі І. Франка та Ф. Кафки.

Кубісти, як і експресіоністи, прагнули показати свій внутрішній світ, вважаючи його єдиним джерелом творчого натхнення. Вони почали розробляти нові форми багатовимірної перспективи, які б дали змогу показати об'єкт усебічно, у вигляді безлічі площин, які перетинаються між собою, утворюючи напівпрозорі чотирикутники, трикутники, півкола. На думку кубістів, усе це, повинно не лише ще краще допомогти глядачеві скласти панорамно об'ємне уявлення про об'єкт, але й показати вихідні форми речей [1]. Найголовнішу роль у становленні нового напрямку відіграли іспанець П. Пікассо та француз Ж. Брак, хоча з кубізмом пов'язувалася творчість багатьох митців

На другу половину 20-х-30-і рр. припадає розквіт сюрреалізму. Найяскравішим представником цієї течії вважається відомий іспанський художник Сальвадор Далі. Його картини є ірраціональними комбінаціями суто реальних предметів, що мають натуралістичний вигляд або парадоксальним способом деформовані.

Наприкінці 40-х – початку 50-х рр. на перший план виходить абстракціонізм (від лат. abstractio – далекий від дійсності). Першим художником та теоретиком абстракціонізму вважається Василь Кандинський. Французький мистецтвознавець та художник М. Сефор називав абстрактним будь-яке мистецтво, яке не містить у собі жодного нагадування про дійсність [1]. На полотнах абстракціоністів дуже важко знайти те, що нагадувало б звичайний реальний навколишній світ.

Отже, ХХ ст. характеризується появою та поширенням нових напрямів у світовій культурі, що відтворювали всі суперечності тієї епохи.

Література

1. Розвиток світової культури ХХ ст.: особливості та загальні тенденції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/12101/>.

2. Тенденції розвитку і досягнення зарубіжної культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/27740/>.

ДЖАЗ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМОК В МУЗИЦІ

Риков В. А.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: vladyslav.rykov@nure.ua

Jazz is an interesting modern genre that arose recently and is developing to this day. This genre is easy to hear and easy to understand, almost everyone can distinguish it from other genres. That in the past that in the present this genre has not lost its popularity. There are millions of fans in this world who popularize it.

Метою роботи є вивчення поняття джазу, як сучасного напрямку музики. Дослідити його виникнення та артистів, які вплинули на його розвиток.

Джаз – напрямок музики, який виник на початку двадцятого сторіччя в результаті синтезу африканської і європейської культур як мистецтво. Його засновниками можна вважати народи африканського континенту, яких привезли в Новий світ з Африки. Раби не були вихідцями з одного роду, часто не розуміли один одного. Необхідність взаємодії і спілкування привела до об'єднання, створення єдиної культури, в тому числі і музичної. В процесі змішування африканської музичної культури і європейської, яка зазнала серйозних змін, виник новий музичний напрямок. Тому всесвітня історія джазу невіддільна від історії американського джазу.

Джаз заснований на поєднанні імпровізації та заздалегідь продуманою композицією. Імпровізувати можуть одночасно кілька виконавців, навіть якщо в ансамблі явно чути соло голос. Закінчений художній образ твору залежить від взаємодії членів ансамблю між собою і з аудиторією. Подальший розвиток нового музичного напрямку відбувалося за рахунок освоєння композиторами нових ритмічних, гармонійних моделей. Крім особливої виразною ролі ритму були успадковані інші риси африканської музики – трактування всіх інструментів як ударних, ритмічних; переважання розмовних інтонацій в співі, наслідування розмовної мови при грі на гітарі, фортепіано, ударних інструментах [2].

Джазу притаманно багато особливостей. Перша – це імпровізація. Музиканти повинні вміти імпровізувати. Друга особливість – поліритмія. Ритмічна свобода – це найголовніша ознака джазової музики. Саме така незалежність викликає у музикантів відчуття невагомості і безперервного руху вперед. Виконавці невимушено награвали якусь чудову і приємну на слух мелодію, ніяких суворих рамок, як у класичній музиці, тільки дивовижна легкість і розслабленість. Звичайно, в джазових творах, як і в класичних, є свої правила, однак, завдяки синкопованим мелодизм і особливому ритму, який називається свінг (від англійського «хитання») і виникає таке надзвичайне відчуття свободи [1, 15 с.].

Перша композиція в напрямку джаз бере свій початок в Новому Орлеані, на американському півдні. 26 лютого 1917 року Нью-Йоркській студії фірми «Victor» п'ятеро музикантів з Нового Орлеана записали першу грамплатівку. До виходу цієї платівки джаз залишався маргінальним явищем, музичним фольклором, а після – за кілька тижнів здивував всю Америку. Запис належала легендарному «Original Dixieland Jazz Band». Так американський джаз почав свій похід по світу. Пізніше обидва етапи – новоорлеанський та чиказький – об'єднуються терміном «диксиленд».

Наступний етап розвитку джазу пов'язаний з появою великих джаз-оркестрів – біг-бендів, які могли виконувати різні танцювальні мелодії. Вони практикували абсолютно новий стиль, в якому явно відчувалися відхилення від ритмічного малюнка, а яскрава соло імпровізація накладалася на хитромудрий акомпанемент. Такий різновид оркестрової джазової музики отримала назву свінг. Для свінгу характерно поява нового типу оркестру – біг-бенду. Зі збільшенням оркестру довелося відмовитися від колективної імпровізації, перейти до виконання аранжувань, записаних на ноти. Аранжування стала одним з перших проявів композиторського початку. Найбільшою популярністю в середині двадцятих, а також в тридцятих роках користувалися джаз-оркестри під керівництвом Дюка Еллінгтона, Флетчера Хендерсона, Глена Міллера, Бені Гудмена, Каунта Бейсі.

У 1940-і виникає новий стиль бібоп, яскраво виділяється серед інших напрямків джазової музики. Йому були притаманні неймовірно швидкі мелодії, довга імпровізація, найскладніші ритмічні малюнки. Серед виконавців цього стилю виділяються фігури Чарлі Паркера і Діззі Гіллеспі.

Починаючи з 1950 р джаз почав розвиватися за двома різними напрямками. З одного боку, прихильники класичного джазу вирішили повернутися до традиційної музики і, відсунувши в бік бібоп, створивши новий стиль джазу – кул-джаз, який відрізнявся емоційною стриманістю. Інші ж продовжили розвивати напрямок бібоп. На цій основі виник хард-боп, який повертає традиційні фольклорні інтонації, чіткий ритмічний малюнок і імпровізацію. Цей стиль розвивався разом з такими напрямами, як соул-джаз і модальний джаз. Вони найсильніше наблизили музику до блюзу.

У 1960-і проводяться різні експерименти і пошук нових форм. В результаті з'являється джаз-рок і джаз-поп, що поєднують два різних напрямки, а також фрі-джаз, в якому виконавці зовсім відмовляються від регуляції ритмічного малюнка і тону. Серед музикантів цього часу прославилися Орнетт Коулман, Уейн Шортер, Пат Метені.

У наступні роки джаз продовжував своє інтенсивний розвиток. Виникли нові стилі, серед яких Смузі-джаз, ейсід-джаз, джаз-фанк, ню-джаз, дарк-джаз та інші. В результаті на сьогоднішній день в джазі налічується більше сорока найрізноманітніших стильових відгалужень [3].

Сьогоднішній світ музики різноманітний, динамічно розвивається, зароджуються нові стилі. Сучасний джаз вбирає в себе звуки і традиції практично з будь-якого куточка земної кулі. Люди ще зможуть отримати насолоду від прекрасних концертів і сміливих експериментів, стати свідками зародження нових напрямків і стилів. Можна зробити висновок, що ця повість ще не дописана до кінця.

Література

1. Сатро Д. Джаз для чайников. Киев, 2016. 304 с.
2. Что такое джаз, история джаза. [Електроний ресурс]. URL: <https://soundtimes.ru/o-dzhaze/cto-takoe-dzhaz> (дата звернення 12.05.2020)
3. Корнеева Д. Ох, уж этот джаз. [Електроний ресурс]. URL: <http://muz-school.ru/services/oh-uj-etot-djaz.html> (дата звернення 12.05.2020)

ТЕХНОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ

Сирадоєв А. О.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: andrii.syradoiev@nure.ua

The article gives a detailed analysis of technological discoveries of Ukraine. Technology is an important factor in every modern state, consequently it is so important to understand this topic well in our time. Much attention is given to modern technological discovers.

Україна завжди славилася талановитими винахідниками. Саме тут винайшли трамвай, вертоліт, кінескоп, рентген тощо. Діапазон винаходів є доволі широкий. Деякі з них змінили цілі галузі промисловості, стали поштовхом для їх подальшого розвитку.

Винаходи – це своєрідні сходи на шляху прогресу людства. Врешті-решт, ці сходи приведуть нас до мандрів у просторі і часі, дозволять знайти ліки «від старості», вирішать проблему нестачі ресурсів на планеті... І на цьому шляху наші науковці, аматори-винахідники не «пасуть задніх»!

Метою цієї роботи є ознайомлення із вітчизняними винаходами та людьми, які стоять за ними. Тим більше, що за кожним відкриттям стоїть ціла історія, фінал якої змінив світ.

Але перед тим, як перейти до аналізу винаходів, необхідно вирішити, наступне питання: чи можна зараховувати до лав українських винахідників тих вчених, які виїхали (емігрували) з України, і вже потім здійснювали свої відкриття? Це питання пов'язано із проблемою «витоку мозків», і однозначної відповіді на нього не має. Однак, в цій роботі будуть розглядатися винаходи всіх українських вчених, які були народжені та здобули освіту на території України.

В наш час не існує чіткого алгоритму для здійснення технологічного відкриття, але є певні фактори, які можуть наблизити науковців до винаходу. До цих факторів можна віднести: запровадження державних програм з підтримки молодих вчених і аматорів-винахідників, встановлення для них різноманітних пільг і стимулів, широке застосування наукових олімпіад (змагань) на рівні «місто-область-країна» і т.д. Це дозволить, з одного боку, виявляти на

ранньому віковому етапі талановитих дітей (потенційних науковців, винахідників), а з іншого – підтримати тих, хто вже обрав для себе відповідну професію і галузь.

Забезпечувати такі умови повинна не лише держава, а й приватний сектор. Наприклад шляхом встановлення відповідних грантів для здібних студентів, наукових співробітників. І в деяких країнах вже існує відповідна практика. Зокрема, в США, Китаї та Японії приватні корпорації об'єднуються з державними органами в створенні комфортних умов для науковців. Як свідчить практика, саме такі країни становляться флагманами наукової думки. Нижче я наводжу статистичну таблицю кількості наукових патентів найуспішніших держав [1]:

Рей тинг	Держава	Всього заявок	Заявки резидентів	Заявки нерезидентів
1	Китай	1381594	1245709	135885
2	США	606956	293904	313052
3	Японія	318479	260290	58189
4	Південна Корея	204775	159084	45691
5	Німеччина	67712	47785	19927
6	Індія	46582	14961	31621
7	Росія	36883	22777	14106

Цифри говорять самі за себе. Вочевидь, співробітництво держави та приватних підприємств у створенні сприятливих умов для науковців дає блискучий результат.

Як правило, науковий винахід не є результатом роботи однієї людини. Зазвичай, це плід праці декількох або навіть цілої групи науковців. Час винахідників-одинаків добігає кінця. Це вимога сучасного світу. Саме тому доцільно створювати наукові центри. Доречи, першим науковим центром в Україні було Наукове товариство імені Тараса Шевченка, засноване в 1873 році. Ця подія поклала початок кооперації українських вчених.

Повертаючись до українських винаходів, слід визнати, що найвагомішими з них є ті наукові здобутки, які залишаються актуальними і в наш час. Саме за цим критерієм в даній роботі визначається важливість відкриття. Також слід відзначити, що під відкриттям (винаходом) розуміється або його фізичне втілення, або його доведеність «на папері».

До переліку важливих вітчизняних винаходів належать [2]:

- гелікоптер, який винайшов Ігор Сікорський;
- безкровний аналіз крові, запропонований Анатолієм Малихіном;
- рентген, винайдений Іваном Пулійом;
- балістична ракета та перший штучний супутник Землі, створені Сергієм Корольовим.

Нажаль, сучасна Україна не дуже нагадує «Силіконову Долину». Нашим вченим не вистачає підтримки з боку держави і бізнесу. Але не дивлячись на це, вітчизняні вчені продовжують вражати своїми технологічними відкриттями. До сучасних винаходів належать [3]:

- гнучкий суперконденсатор, розроблений фахівцями Львівської політехніки;
- рідкий струменевий скальпель, винайдений співробітниками Аерокосмічного інституту та Національного авіаційного університету;
- екологічне чисте паливо, що було створено інженером з міста Славутича Володимиром Мельниковим.

Таким чином, у роботі проаналізовано вітчизняні наукові здобутки, розглянуто становище науковців в Україні та поза її межами. Було запропоновано шляхи і заходи по створенню комфортного середовища для винахідників. Також надано характеристику основним поняттям технологічних винаходів, їх вплив на державу і на суспільство.

Література

1. Patent Intensity // World Intellectual Property Organization. 2018. URL: <http://www.wipo.int/> (дата звернення 18.05.2020)
2. Винаходи українців, без яких світ був би іншим // Факти. ICTV. 2018. URL: <https://fakty.com.ua/ua/> (дата звернення 18.05.2020)
3. Ukrainian Scientists and Inventors // Edipresse Ukraine LTD. 2018. URL: <https://destinations.com.ua/> (дата звернення 18.05.2020)

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Скомаха М. О.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: mykyta.skomakha@nure.ua

In this paper, the author gives examples and facts about the cultural significance of architectural works of different periods of world history, as an important component will be used the historical component.

Більшість обивателів, на жаль, не цікавляться культурною та історичною складовою архітектурних пам'яток. Актуальність роботи полягає в тому, в зменшенні соціальної значимості пам'яток архітектури не тільки умовними туристами, а й корінними мешканцями, котрі бачать якийсь архітектурну чи історичну пам'ятку й уяви не мають про її цінність та значимість. На мій погляд, багато людей не можуть сказати, що будь-яка пам'ятка архітектури – це справжній витвір мистецтва, що є частиною культурного надбання (культурної спадщини) країни, людства загалом та дуже часто несе в собі великий соціальний сенс.

За описом стану проблеми можна зрозуміти, що люди, які не цікавляться значимістю пам'яток, також не цікавляться самою історією створення чи історіями, котрі пов'язані з цим місцем, будівлею, пам'ятником тощо. Такі автори як Пол Голдбергер, Деніел Брук, Колін Еллард, Крістофер Олександр, Сара Ісікава, Мюррей Сілверстайн, Рем Колхас вивчали проблему архітектурних пам'яток і проблему архітектури в сьогодиньшньому соціумі. Метою роботи є – показати, чим насправді є пам'ятки, в чому їх суть сьогодні, визначити особливості такого терміну, як «пам'ятка архітектури».

У комплексі речових джерел вагому частку складають архітектурні пам'ятки. Вони відносяться до інформаційно складних джерел, які зберігають відомості щодо різних аспектів людської діяльності у галузі виробництва як матеріальних, так і духовних цінностей. Спорудження тих чи інших архітектурних пам'яток завжди пов'язане з конкретними історичними подіями, духовними процесами, з практичними потребами

суспільства в цілому, або окремих груп людей, певних осіб. Архітектурні пам'ятки містять цінну інформацію історико-краєзнавчого і культурного характеру, є органічною складовою джерельної бази з історії українських старовинних міст та містечок, монастирських комплексів, дворянських маєтків тощо.

Пам'ятки архітектури прийнято класифікувати за різними ознаками. Так, за призначенням вони поділяються на житлові, культові, господарські, оборонні та поховальні споруди. Нерідко певна пам'ятка виконувала одночасно декілька функцій, зокрема, храми використовувалися як культові і оборонні споруди, замки – як оборонні й житлові. Багатофункціональність притаманна й іншим різновидам джерел, однак, тільки визначивши основне призначення джерела, можна всебічно проаналізувати історично важливу інформацію, що міститься у ньому. Архітектурні пам'ятки, так само як і інші групи джерел, прийнято поділяти за часом та місцем походження, за технікою створення, за матеріалом, з якого вони споруджені тощо. Історики, що вивчають архітектурні споруди як історичне джерело, обов'язково мають розумітися на стильових особливостях їх окремих груп. У цьому дослідникам допомагають методи, розроблені в мистецтвознавстві, історії архітектури та інших науках.

Сьогодні актуальною проблемою є нехтування значимості пам'яток архітектури по всьому світу. Часто культурні зони являються звичайною зоною відпочинку, що часто перетворює їх в зону забруднення. Це є насущною проблемою в багатьох культурних містах Європи (Прага, Відень, Париж та ін). Помітна проблема використання пам'яток культури та архітектури лише в грошовому плані, також нерідкісні крадіжки і подальший нелегальний продаж або частини пам'ятки або всієї пам'ятки культури. В історії також є приклади варварського знищення пам'яток архітектури, яке сенсу в собі не несе, а лише було виконано для безглуздих забавок, іноді просто жорстоких, іноді навіть фанатичних.

У лютому 2015 року бойовики ІГІЛ підірвали центральну бібліотеку Мосула, знищивши від 8 до 10 тисяч книг, серед яких – стародавні праці з філософії, історії, культурі. На подвір'ї бібліотеки ісламісти

влаштували багаття з книжок і рукописів. Крім того, бойовики кувалдами і дрилями знищили ряд експонатів музею міста Мосула.

У березні протягом чотирьох днів ісламістами були знищені три древніх міста 4 березня 2015 бульдозерами були зірвані руїни будівель і залишилися статуї стародавнього ассірійського міста Нимруд (XIII століття до н. Е.), 7 березня таким же чином були знищені руїни стародавнього міста Хатра (III століття до н. е.), 8 березня бойовики ІГІЛ також частково розграбували, частково знищили руїни міста Дур-Шаррукин (VIII століття до н. е.). Рада Безпеки ООН засудила знищення угрупованням «Ісламська держава» пам'ятників і предметів історичної, культурної та релігійної цінності, поставивши ці дії в один ряд з терористичними актами.

Таким чином, у дослідженні даної проблеми розглянуто соціальне значення пам'яток архітектури сьогодні. Будь-які пам'ятки архітектури і культури повинні перебувати під більш надійним захистом як і соціуму, так і правоохоронних органів. Значимість пам'яток для теперішніх поколінь, так і майбутніх нащадків, дуже велика і повинна бути усвідомлена усім суспільством ще раз.

Література

1. Всеобщая история архитектуры: в 12-ти т. Ленинград-Москва: Изд-во л-ры по стр-ву, 1968–1977.
2. Why Architecture Matters, Paul Goldberger, Yale University Press, 2009.
3. Places of the Heart: The Psychogeography of Everyday Life, Colin Ellard.
4. Christopher A. Template language. Cities. Building. Construction. М.: Publishing house of Artemy Lebedev Studio, 2014.
5. Gropius W. Scope of Total Architecture. New York. Harper and Bros, 1955.

КУЛІНАРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІТАЛІЙСЬКОЇ КУХНІ

Сліпенький В. В.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: volodymyr.slipenkyi@nure.ua

In the world, each cuisine is unique, but it is Italian cuisine that gains many admirers due to its simplicity and sincerity. Its dishes are known all over the world, and many want to come to Italy to try real pizza. Many dishes have long become classics of world cuisine. Nevertheless, it continues to develop and improve. Italian cuisine does not change traditions and is ready to please anyone

Італійська кухня – одна з найбільш розповсюджених у світі. Свої початки вона бере ще від Давнього Риму. Є досить простою але вишуканою кухнею. В кожній страві відображається колорит цілої нації. Актуальність роботи полягає в тому, що сьогодні італійська кухня набирає величезну популярність у світі через свою простоту та різноманіття смаків. Є досить легкою для опанування, страви готуються швидко, що імпонує сучасним тенденціям динамічного світу.

Євгеній Клопотенко, український шеф-кухар, у свої книзі навів таку думку: «Для будь-якого італійця кожен прийом їжі – це справжнє задоволення. Кожну трапезу італійці розтягують, прагнуть провести її в хорошій компанії або скрашують келихом смачного вина. Вони дозволяють відчувати собі кожен шматок їжі, відчувати кожен відтінок смаку. Їжа – це мистецтво. Італійці дійсно здатні любити кожен її прояв» [1].

Італія – морська держава, тому в її кухні домінують морепродукти. Зокрема правилом є використання тільки свіжих місцевих продуктів, що помітно відрізняє оригінальну італійську кухню від спроб її імітації в усьому світі. Найчастіше використовуються такі продукти:

- сир (моцарела, пармезан, грано падано, рікотта, маскарпоне);
- птиця, яловичина, свинина;
- оливки, оливкова олія;
- борошно пшеничне;
- риба та морепродукти (мідії, кальмари, креветки, рапани)
- приправи (базилік, орегано, петрушка, розмарин, тім'ян,)
- овочі (помідор, артишок, перець, цукіні);
- фрукти (апельсин, лимон, виноград, інжир);
- вино, граппа.

В Італії дуже популярні салати. В будь-якому ресторані можна зайти як класичний «Цезар», так і більш легкі овочеві салати. На закуску дуже популярними є капрезе, брускетти – тости з цікавою начинкою на них.

До основних страв італійської кухні належить макаронні вироби, м'ясні страви. Паста дійсно є основою італійської кухні. При чому, це не тільки спагеті і пене, а більш декількох десятків різновидів макаронних виробів всіляких форм і розмірів. Пасту подають з різними соусами: овочевими, м'ясними, рибними. Найбільш відомими в світі рецептами є болоньєзе, карбонара і прімавері.

Ще одна візитна картка Італії – це лазанья. Вона складається з шарів тіста, що перемежуються з шарами фаршу і спеціальними соусами – болоньєзе та бешамелем, зверху вкрита сирною скоринкою.

Найпопулярнішою стравою є улюблена в усьому світі піца. Існує сотні види піц. Її подають в кожному другому ресторані, адже це проста, смачна, а головне, швидка їжа, її часто готують вдома і вона є улюбленою закускою на вечірках та дружніх зустрічах. Останньою національною стравою є ризотто – ніжний рис із іншими інгредієнтами. В Італії готують безліч варіацій ризотто з різними начинками. Головним інгредієнтом є рис з високим вмістом крохмалю.

Італійські десерти також є відомими на весь світ. Основне їхнє правило – легкі та не дуже солодкі. Це повітряні муси, сирний або вершковий крем, ніжна випічка або сухе печиво з різними добавками і начинками. Інгредієнти дуже гармонійно поєднуються між собою. Яскравими прикладами є тістечко Тірамісу на основі печива «Савоярді» з ніжним кремом на основі маскарпоне, желе Панна-Котта, приготоване з вершків та желатину, морозиво джелато (низький вміст молочних жирів).

Варто зазначити, що незважаючи на достатню кількість мучного і солодкого, італійська кухня одна з найздоровіших у світі. Це пов'язано з багатим раціоном і різноманіттям інгредієнтів, свіжими продуктами. Італійці використовують оливкову олію, а для пасти борошно твердих сортів пшениці з багатим вмістом білка. Італійські страви не бувають засмажені у великій кількості масла або у фритюрі, а десерти не перевантажують тістом або важкими кремами.

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що італійська кухня заслуговує носити звання світової, адже завдяки своїй легкості та різноманітності страв, вона може бути до вподоби кожному.

Література

1. Клопотенко Є. Кухня італійська : веб-сайт. URL: <https://klopotenko.com/cuisine/italyanskaya/page/2/> (дата звернення: 19.05.2020).
2. Characteristics of Italian cuisine : веб-сайт. URL: <https://fondue.bg/en/osobenosti-na-italianskata-kuhnia-en/> (дата звернення: 19.05.2020).

З ІСТОРІЇ ВІДКРИТТЯ КОМП'ЮТЕРІВ

Стьопін А. І.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

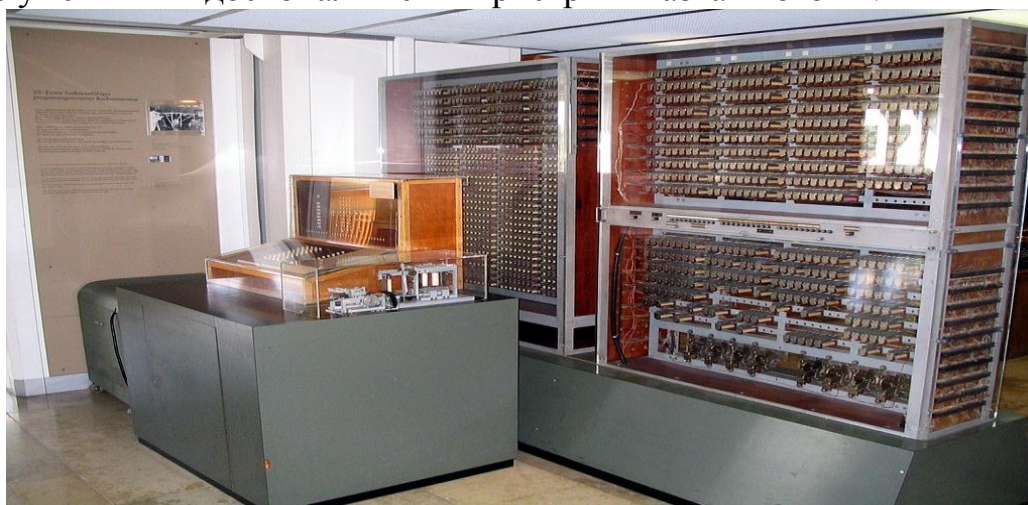
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

e-mail: artem.stopin@nure.ua

In this paper, I have prepared a material about creating and improving computers and software for them. Also here are these illustrations for better assimilation of the material.

Сьогодні ми не можемо навіть уявити своє життя без комп'ютера. Ці електронні машини щільно увійшли в усі сфери нашого життя – роботу, побут, сферу послуг, банківську сферу та ін. Автор ставить за мету – розкрити основні етапи розвитку електронної машини.

Історія комп'ютера бере початок з 1941 року коли німецький інженер Кондрад Цузе створив першу обчислювану машину яка за своїми властивостями нагадувала сучасний комп'ютер. Цей пристрій мав назву z3. А вже у 1944 він вдосконалив свій пристрій і назвав його z4.

До 1942 року всі обчислювальні машини працювали на механічних або електромеханічних елементах (реле), і тільки з цього року почали частіше застосовуватися електронні лампи як для збереження, так і для обробки даних. Це дозволило збільшити швидкість роботи машин у тисячу разів.

Вага машини складала 30 тонн, вона вимагала для розміщення 170 квадратних метрів площі. ENIAC містив 18 000 електронних ламп замість тисяч механічних деталей. Рахувала машина в двійковій системі і робила 5000 операцій додавання або 300 операцій множення в секунду. Уведення даних здійснювалося через перфоровані карти. На жаль, машина працювала лише половину передбаченого часу, тому що нерідко

67 електронних ламп виходили з ладу протягом однієї години, і весь процес рахунку зупинявся.

У 1942 році американський фізик Джон Атанасов і його аспірант Кліффорд Беррі розробили і почали монтувати перший електронний комп'ютер.

Робота не була завершена, але дуже вплинула на творця першого електронного комп'ютера ЕНІАК. Та людина, хто придумав комп'ютер ЕНІАК – першу електронно-обчислювальну цифрову машину, був Джон Моклі, американський фізик і інженер. Джон Моклі узагальнив основні принципи побудови ЕОМ на основі досвіду розробки машин і в 1946 році світу постав справжній електронний комп'ютер ENIAC. Керівником розробки був Джон фон Нейман, викладені ним принципи і структура ЕОМ в подальшому так і стали називатися – фон-Неймановская. Так що на питання про те, в якому році створили комп'ютер, де був створений перший комп'ютер і хто створив перший комп'ютер можна відповісти по-різному. Якщо мова йде про перший комп'ютері взагалі (в даному випадку механічний), то творцем такого можна вважати Конрада Цузе, а країну, в якій винайшли перший комп'ютер – Німеччиною. Якщо ж вважати першим комп'ютером саме електронний комп'ютер, то це буде ENIAC, винахідник, відповідно, Джон Моклі, а країна – США.

Створення перших персональних комп'ютерів стало можливо тільки в 1970-х роках. В 1975 році з'явився перший персональний комп'ютер Altair 8800, який став комерційно успішним першим ПК. Творцем першого персонального комп'ютера став американський інженер Генрі Едвард Робертс, який так само був засновником і президентом компанії Micro Instrumentation and Telemetry Systems, яка почала випуск першого ПК.

Але задля того, щоб комп'ютер працював коректно, потрібна операційна система. Одна з найпопулярніших з них це система windows. Перша операційна система windows вийшла у далекому 1985 році під назвою Windows 1.0x. А компанія Microsoft існує до сих пір і випускає оновлення для більш нових операційних систем.

Література

1. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології. Київ: «Академія», 2002. С. 704.
2. Леонтьев В. П. Новейшая энциклопедия персонального компьютера. ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2006. С. 896.
3. Ярмуш О. В., Редько М. М. Інформатика і комп'ютерна техніка. Київ: Вища освіта, 2006. С. 359.
4. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології. Київ: Каравела, 2011. С. 592.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ В АНГЛІЇ

Таланов В. Є.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: vladyslav.talanov@nure.ua

In this article I'm talk about the development of technology in England, the forge of the world. I started from far away, and gradually getting closer to our days. After all, it's fascination to watch, how technology was evolving, and becoming similar to those inventions that we all use today.

Неможливо почати розповідати про технологічні відкриття Великої Британії, зовсім не торкнувшись промислової революції 1780-х – 1840-х років. В цей період, як ніколи до цього, інженерні досягнення все більш і більш давали про себе знати, змінюючи навколо себе як світ, так і людей.

Відправною точкою вважають XV–XVI ст. (початок Британської аграрної революції): досі небачений ріст продуктивності та врожайності дав неаби-який поштовх для розвитку високотоварного, заснованого на фермерстві, сільського господарства. Англійські фермери інтенсивно господарювали, покращуючи агротехніку та агрокультуру. Врожайність безперервно підвищувалась з 1500 по 1800 рік, в той час, як в інших країнах Європи вона майже не змінювалася. Важливим фактором промислового перевороту був вихід на якісно новий технічний рівень англійської бавовняної промисловості, забезпечувався поступовим впровадженням в текстильне виробництво нових машин і механізмів.

У 1733 р. механік Джон Кей удосконалив ткацький верстат. Винахідником-ткачем Джеймсом Харгривсом в 1765 році була винайдена механічна прядка «Дженні», на якій можна було працювати з XVI–XVIII ст. веретенами. Пізніше, С. Кромптон створив «мюль-машину», яка базувалася на принципах роботи прядки «Дженні», але виготовляла тонку і міцну бавовняну пряжу. Вона поширилася у виробництві і стала технічною основою механізованого прядіння. В 1758 р. вже був винайдений механічний ткацький верстат. Він заміняв роботу 40 ткачів. Так в англійській промисловості з'явилися перші машини і фабрики. У 60-80-х роках XVIII ст. вони з'явилися в інших галузях промисловості.

Напевно, одним з найбільш важливих подій в історії – винахід шотландського механіка Джеймса Уатта, що в 1769 році винайшов першу парову машину. Пізніше він її вдосконалив, після чого машина стала основним джерелом британської текстильної промисловості.

Наявність парової машини зробила можливим її застосування на залізничному і морському транспорті. В 1812 році в Англії був пущений пароплав на річці Клайд. В той же час почалися експерименти на залізницях.

Р. Тревтік побудував кілька моделей парових возів. Продовжив його пошуки Дж. Стефенсон, який створив самохідну паросилову установку на основі стаціонарної парової машини. Локомотив Стефенсона в 1829 пройшов перші випробування і розвивав швидкість 22 км/год. Згодом цей показник був збільшений до 48 км/год.

З менш відомих напрацювань, які не влаштували революцію, але дали вірний напрямок в розвитку: Різницеві та аналітичні машини. Англійський винахідник і математик Чарльз Беббідж займався вивченням математичних таблиць в пошуках помилок. Такі таблиці, як правило, використовувалися в астрономії, банківській справі і інженерії, і, оскільки створювалися від руки, часто містили помилки. Беббідж задумав створити калькулятор і в кінцевому підсумку розробив кілька моделей. Звичайно, у Беббіджа не могло бути таких сучасних комп'ютерних компонентів, як транзистори, тому його обчислювальні машини були суто механічними. Вони були напрочуд великими, складними і їх було важко побудувати (жодна з машин Беббіджа не з'явилася за його життя).

Була й інша конструкція, завдяки якій Беббідж отримав звання батька сучасної обчислювальної техніки, на думку деяких людей. У 1834 році Беббідж вирішив створити машину, яку можна було б запрограмувати. Як і сучасні комп'ютери, машина Беббіджа могла зберігати дані для подальшого використання в інших обчисленнях і виконувати логічні операції типу if-then.

Не міг я не згадати й такий відомий винахід, як телефон. Олександр Грехем Белл народився в Единбурзі. Олександр отримав диплом лікаря-фізіолога в Лондонському університетському коледжі. У 1871 р. сім'я Белла емігрувала в США, де він заснував школу для глухих дітей. Щоб хоч якось їм допомогти, вчений взявся досліджувати природу вібрацій. Результати досліджень Белла лягли в основу майбутнього телефонного апарату. У 1876 р. відбувся перший сеанс телефонного зв'язку.

Ну, і вже ближче до нашого часу та нас з вами знаходяться перші просування у винаході телевізора. У 1926 р шотландський винахідник Джон Лоугі Берд продемонстрував механічний телевізор. Картинка мала 30 вертикальних ліній. Зображення змінювалося завдяки оборотам спеціального диска. Швидкість – 5 кадрів в секунду замість поширених в наші дні 24. Загалом, неймовірно цікаво простежувати весь шлях народу, від минулого та до сучасності. Цікаво підмічати, що до кожного винаходу приводив якийсь ланцюг зв'язаних між собою подій. Все в нашому житті переплітається, і в підсумку приводить нас до неочікуваних та унікальних життєвих ситуацій.

Література

1. 10 изобретений промышленной революции (URL): <https://hi-news.ru/technology/10-izobretenij-promyshlennoj-revolyucii.html>
2. 10 британских изобретений, которые изменили мир (URL): <https://www.blog.edukation.com.ua/10-britanskix-izobretenij-kotorye-izmenili-mir/>

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС ХХІ СТОЛІТТЯ. ВТРАЧЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Тіщенко Б. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)
E-mail: bohdan.tishchenko@nure.ua

Hired plugs in itself information about the latest inventions, developments that will be inculcated in the near time. The article is actual today, as progress does not cost in place. Everybody can bring in the deposit, and also to watch after innovations because it is vitally necessary to be in a course the last events.

Перш ніж розпочати мову про технологічний прогрес слід зазначити, що мозок людини насправді не має меж. Немоżliвого не існує, якщо прикласти зусилля та розпочати заглиблюватися в свої думки та відображати їх в реальному часі. Тому прикладом є сучасні технології.

Таким чином, складно уявити наше життя зараз, якщо б Нікола Тесла у свій час залишив нам свої розробки. Адже вже тоді він мав уяву концепції двигуна, який працює без пального, вже тоді він міркував про змогу передавати інформацію а також енергію на необмеженій відстані. Описаний ще на початку ХХ ст. Ніколом Теслою принцип передачі енергії просто через повітря, вдруге був винайдений нещодавно. З появою мобільних телефонів згодом з'явилася відносно проста технологія їх заряду на відстані. Якщо пощастить розвинути цю технологію для інших, більших та складніших пристроїв, включаючи транспортні засоби та збільшити радіус дії джерел енергії, можна буде перенести життя всього населення планети на новий рівень. Масивні резервуари палива чи акумулятори з системами передачі будуть непотрібними і не обтяжуватимуть конструкцію транспортних засобів. Загалом, принцип передачі енергії на дистанції та безкоштовної енергії загалом, розробленої Теслою, не отримав підтримки серед інвесторів, оскільки вони не бачили у цьому економічного обґрунтування.

Сучасні розробки – це складна праця, що націлена на економічність, компактність та надійність. Нові сплави металів, різні композиційні матеріали: скло-, органо- та вуглепластики. Їх тепер застосовують у ракетобудуванні, якщо бути точним – у ракетах КБ «Південне». Особисто українські вчені розробляли та впроваджували в конструкцію твердопаливних ракет вуглецевих матеріалів. Було створено колосальну інфраструктуру з виробництва цих матеріалів та їх вхідних компонентів.

З причини полегшення сучасної служби збройних сил можемо бачити, що тепер замість свинцевих пластин у бронежилетах використовують кевлар. Це волокно винайшли американські хіміки. Воно відрізняється

високою міцністю та легкістю, зберігає еластичність та міцність навіть при температурі -196 градусів по Цельсію. Можна зустріти також у автомобільних шинах, спеціальних костюмів для екстремального виду спорту, у мідних волоконно-оптичних кабелях, у корпусі безпілотного літаючого апарату RQ-11.

Екзоскелет та сенсорні протези. Тут відразу можна працювати в обох напрямках – промисловість та охорона здоров'я. Люди з інвалідністю чи проблемами з опорно-руховою системою, або ж просто тимчасово недієздатні, в ближчому майбутньому зможуть самостійно пересуватися з допомогою екзоскелетів, а сенсорні протези цілком замінять втрачені кінцівки, виконуючи сигнали від мозку та подаючи сигнали мозку про дотик, тепло тощо. В промисловості екзоскелети допоможуть вантажникам піднімати такі вантажі, які людина самостійно не може підняти, економити час та місце на складах, робити більш точну роботу. Також ця технологія може бути використана в обороні, надзвичайних ситуаціях (пожежа, стихійне лихо) та інших потрібних сферах.

Дрони. Поширений сьогодні винахід має великі перспективи в майбутньому. Створений як різновид радіокерованого гвинтокрила, квадрокоптер сьогодні виконує нові функції – зонд, роботизована відеокамера, транспортний засіб, новий напрямок в хобі та спорті. В майбутньому дрони можуть виконувати логістичні функції, виконуючи кур'єрські доставки в межах міст. Так можна створити мережу зарядно-диспетчерських станцій по місту та здійснювати автоматизовані кур'єрські послуги. Отже, сучасні технології не стоять на місці, а прямують у світле майбутнє. Насамперед, це полегшить людське життя, зможе вивести його на новий рівень. Потворю ще раз, на мій погляд, немає нічого неможливого. Думки матеріальні одразу у декількох значеннях цих слів.

Література

1. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the of the regions. [Електронний ресурс]. European commision 2010.
2. Метешкин К. А. Основы организации, функционирования и перспективы развития системы. Х.: ХНАГН, 2010
3. Чекман І. С. Нанонаука: перспективи наукових досліджень. // Наука та інновації. 2009.

КУЛІНАРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ КУХНІ

Фоменко Д. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Бадєєва Л. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: davyd.fomenko@nure.ua

In this article I am gonna to tell you about awesome japan cuisine. In my opinion, this is the one of the most interesting cuisine with it fascinating hospitality, traditions and others great things of this country. Japan culture more and more becoming popular in modern society and it is pretty cool, because that is really one of the most interesting nation that worth your attention.

Кухня кожного окремого народу світу – це окремі кулінарні королівства, які надзвичайно цікаво досліджувати. Кожен народ земної кулі має власні традиції, власну історію і, звичайно ж, свої особливості національної кулінарії. Гастрономічні звички і пристрасті кожного народу склалися протягом багатьох століть. Поступово створювалися національні кухні, які є невід’ємною частиною будь-якої національної культури.

Автор ставить за мету – розкрити деякі аспекти японської кухні.

Однією з причин довголіття японців є їх традиційна, гармонійно скомпонована дієта. У японській кухні дуже важливим є принцип сезонності, який полягає на такому підборі складників, щоб вони відображали актуальну пору року, згідно з концепцією сезонності (shun), коли риба, овочі та фрукти найбільш багаті поживними речовинами – приблизно 10 днів на рік. Головною складовою майже кожної страви є рис. Отже, кліматичні умови в усій Японії надзвичайно сприятливі для вирощування цієї вимогливої рослини. Крім того, особливо в давні часи, у Японії майже не вживали м’яса, лише рибу. І сьогодні м’ясо не особливо популярне. Тому для того, щоб описати японську кухню, можна використовувати лише два слова: «натуральна» та «гармонійна».

Популярність японської кухні в усьому світі надзвичайно висока. Японська кухня проста, витончена та вишукана. Вона відрізняється тонким ароматом, невеликим вмістом жирів і низькою калорійністю, разом з тим містить значну кількість вітамінів і необхідні для організму мінеральні речовини.

Японська кулінарія формувалася більше трьох тисячоліть, змінювалися правителі і історичні епохи, а разом з ними піддавалися змінам і кулінарні вподобання людей. У японців є рецепти улюблених страв, в яких морепродукти використовуються в сирому вигляді, з додаванням овочів, різних приправ, хріну, васабі і спеціальної гірчиці.

Окрім добре відомої морської капусти японці задовго до появи землеробства навчилися готувати майже всі види водоростей, їх тушать, маринують, додають в супи, салати і рис, використовують для прикраси страв, подають в сушеному вигляді. Такі блюда багаті мінералами і живильними речовинами, необхідними для нормальної життєдіяльності людського організму, стимулюють його розумову і фізичну активність.

Крім звичайних і морських овочів в японській кулінарії широко застосовуються гриби, з ними багато страв набувають неповторного,

екзотичного смаку. Ще однією особливістю японської кухні є використання сої, в середні віки вона імпортувалася з Китаю, де була широко поширена у зв'язку з вегетаріанськими релігійними традиціями.

Щодо традиції, то, наприклад, укостискання не прийняті, їх заміняють поклони, причому «повертати» поклони потрібно з тією ж частотою і шанобливістю, яку демонструє інша сторона. Японці ввічливі і передбачувані в спілкуванні. Гостинність у японців «у крові». Пряма відмова не прийнята навіть у тому разі, якщо виконати прохання неможливо, тому варто заздалегідь подумати про реальність виконання ваших побажань. Будь-яка японська страва має бути красивою, але красою простою та помірною, а не такою, що впадає в око та нав'язується, і задача майстрам – втілити це в життя.

Посуд і предмети сервірування суворо поділяються на «чоловічі» і «жіночі». Для паличок («хасі» або «хаші») існує окрема підставка, а подають їх у спеціальному барвистому паперовому чохлі («хасі букуро»). «Хасі» не можна схрещувати або встромляти в рис (це асоціюється зі смертю), не можна вказувати паличками на щось або розмахувати ними під час їжі – це вважається ознакою поганого тону.

Особливе місце в японській трапезі відводиться чайній церемонії, чай в Японії п'ють впродовж останніх 12 століть, за цей час чаювання перетворилося на міні-ритуал, тому чашка зеленого чаю в Японії є символом спілкування. Не прийнято палити в громадських місцях, в офісах, на станціях і платформах залізниці, а також у будинках і автомобілях без дозволу господаря. Японці посміхаються завжди і всюди, незалежно від того, який у них настрій. У спілкуванні вони дуже стримані, ніколи не показують на людях своїх переживань. Ритуал японської трапези завжди починається словом «приступаємо» і закінчується словами «було дуже смачно».

Японці люблять давати своїм стравам екзотичні назви, співзвучні їх зовнішньому вигляду, наприклад, пишна страва з білої тертої редиски дайкон називається «хмарами», «срібними човниками» називається рецепт м'яса у фользі, а назву «батьки і діти» отримала страва, в якій як інгредієнти присутні куряче м'ясо і яйця.

Отже, познайомившись ближче з японською кухнею, скуштувавши її вишукані, різноманітні страви, багато іноземців стають її постійними шанувальниками. Останнім часом безліч ресторанів, що спеціалізуються на стравах японської кухні, відкрилися і швидко придбали популярність і в Україні. На хвилі все більшого інтересу до японського кулінарного мистецтва в Україні стали відкриватися не тільки дорогі ресторани, але і недорогі заклади.

Література

1. Бондар О. Японія очима українця: Японські звичаї // Всесвіт. 2004. № 7–8.
2. Жога Е. Трапеза по-японски: для тела и души // Секретарь-референт. 2006. № 6.
3. Литвинова Т. Культурные традиции Японии // Краєзнавство. Географія. Туризм. 2002. № 25–28.
4. Лившиц С. Рисовые колобки с горы Фудзи: Суши // Здоровье. 2006. № 2.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ У СТИЛІ БРУТАЛІЗМУ

Хорошилов В. Р.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: valentyn.khoroshylov@nure.ua

The brutalist architectural style originates in the British Isles in the 50s of the 20th century. Despite its "rough" style, brutalism has found its fans not only at home, but also around the world. The article describes perhaps one of the most popular buildings in this difficult style.

Архітектурний стиль бруталізм (з англ. «brutal» – грубий) – зародився у Великобританії в 50-х роках XX століття. Цей стиль є одним з видів післявоєнного модернізму. Британські архітектори Пітер та Елісон Смітсони одними з перших розробили проекти і взялися за написання праць про бруталізм.

А сам термін набув широкого розгласу після того, як британський архітектурний критик Рейнер Бенем використовував його в назві своєї книги [1], в якій він описав споруди певного архітектурного характеру, зокрема, в Європі. З точки зору естетики архітектурна течія бруталізму відмінно вписувалась в загальну картину європейського модернізму 50-70-х років (у сфері мистецтв пластики – у графіці, фотографії, скульптурі, оформленні інтер'єрів та кіно). Архітектори, що працювали в такому стилі, часто використовували у проектах громадських і адміністративних будівель пірамідальні форми, підняті над землею на пілонах і перевернуті підставою вниз.

Чудовим прикладом бруталізму в архітектурі є бібліотека Гейзеля – головна бібліотека Каліфорнійського університету в Сан-Дієго. Відразу після відкриття, вона стала символом університету. На гербі навчального закладу є навіть зображення бібліотеки. Будівля названа на честь Теодора Сьюза Гейзеля, американського дитячого письменника і мультиплікатора (Доктор Сьюз (англ. Dr. Seuss)). Саме він зробив чималий внесок у розвиток бібліотечного фонду.

Оригінальна конструкція була розроблена в кінці 1960-х років архітектором Вільямом Перейрою. Спочатку будівля бачилося автору в сферичній формі. На ці думки навіював рельєф поверхні. Передбачалося, що будівля буде спочивати на вершині п'єдесталу. Але структурні елементи кулястого дизайну за розрахунками зажадали б космічних витрат, тому всі сили були перекинуті тільки на зовнішні структури.

Бібліотека Гейзеля має досить неординарну зовнішню форму: то вона схожа на крону дерева, то нагадує гігантський ліхтар.

Бібліотека приховує чимало легенд, одна з них свідчить, що під час будівництва будівлі архітектори не розраховували вагу книг, які будуть наповнювати бібліотечні фонди. Тому, щоб уникнути обвалу, третій поверх бібліотеки залишається порожнім. Однак насправді, за початковим задумом, тут повинен бути евакуаційний вихід і вільний хол. Справжньою родзинкою сучасного мистецтва вважаються вхідні двері бібліотеки, дизайнером яких став художник Джон Балдессарі. Зверху на дверях написано: «Читай/Пиши/Думай/Мрій». Скло в дверях – різних кольорів. З обох сторін біля вхідних дверей на склі знаходяться фотографії студентів в повний зріст на стосах книг, що нагадують давньогрецькі колони на п'єдесталах.

Ще одним популярним представником бруталізму є Королівський Національний театр (Royal National Theatre) – один з кращих і найавторитетніших театрів Великобританії, великий міжнародний театральний центр. Він був створений в 1963 році зусиллями прославленого англійського актора сера Лоуренса Олів'є, який і став його першим художнім керівником. Перші тринадцять років вистави проходили в приміщенні Old Vic Theatre.

У 1976 році королева Англії урочисто відкрила спеціально побудоване для театру нове приміщення. Королівський театр займає майже цілий квартал недалеко від Темзи, в центральному районі Лондона South Bank. Проект його був розроблений архітектором сером Денісом Ласданом. Споруда зі скла і бетону своїми обрисами віддалено нагадує флагманський корабель. Будівля Театру – зразок сучасної архітектури, воно прикрашене скульптурами, оснащена відкритими і застаканими терасами.

Королівський Національний театр має три зали, кожна з яких функціонує як окремий театр, має окремий вхід і різні вистави можуть йти на всіх трьох сценах одночасно. Відкриття театральних залів відбулося в різний час в період між 1976 і 1977 рр.

Головна сцена – Олівер (Olivier theatre) – розрахована на тисячу сто п'ятдесят чоловік і названа на честь першого директора театру. Тут можна грати вистави в діапазоні від стародавніх грецьких трагедій до Шекспіра і п'єс сучасних авторів, що вимагають застосування швидкої зміни декорацій, комп'ютерної графіки, спецефектів. У залі Лайттелтон (Lyttelton theatre) вісімсот дев'яносто місць і чудово технічно оснащена сцена.

Мала сцена – Каттесло (Cottesloe studio) – розрахована на чотириста місць і призначена для експериментальних постановок. При необхідності вона розсувається і перетворюється на відкритий майданчик. Сцена нагадує своєю конструкцією старовинний Шекспірівський театр у вигляді великої прямокутної темної кімнати з 2-ма ярусами навколо партеру.

У Королівському театрі є затишні кафе, ряд добре оснащених книжкових магазинів, кілька ресторанів і барів, у фойє постійно проводяться виставки робіт художників і майстрів фотографії, звучить жива музика. Кафе, фойє, виставки та магазини відкриті для всіх бажаючих протягом усього дня.

Театр пропонує різноманітний репертуар – від класики до сучасності, тут працюють різні режисери і на його сценах можна побачити кращих акторів планети. У різні роки в театрі працювали найбільші майстри англійської сцени: Майкл Редгрейв, Альберт Фінні, Джон Гілгуд, Ральф Річардсон, Ентоні Хопкінс, Джуді Денч. Королівський театр випускає щорічно від двадцяти двох до двадцяти п'яти прем'єр, він існує на такій репертуарній основі, коли щовечора грається новий спектакль.

З 2003 року художнім керівником театру є сер Ніколас Хітнер. Театральна будівля грає роль культурного центру і його відвідують не тільки заради вистав, а й для повсякденного відпочинку. Національний театр виграв рекордну кількість нагород в області драматичного мистецтва і заслужив це різноманітністю репертуару і високою якістю своїх постановок. Сьогодні кінотрансляції вистав театру проходять одночасно більш ніж в семистах кінотеатрах в двадцяти двох країнах світу.

На жаль, від стилю бруталізму багато архітекторів і дизайнерів змушені були відмовитися, так як з плином часу він став сприйматися як втілення поганих якостей сучасного архітектурного мистецтва і не відповідав сучасним тенденціям архітектури та дизайну інтер'єрів. Будівлі, збудовані цілком з бетону, суворі, позбавлені своїй регіональної ідентичності, не завжди сприймалися однозначно, адже у 70-80-х роках багато країн настигла реакція проти модерністської архітектури і на бруталізм не раз обрушувався шквал критики.

Література

1. Reyner Banham. The New Brutalism: Ethic or Aesthetic?//Architectural Press. 1966. 196 с.
2. Бруталізм // Архитектурные стили. 2013. URL: <http://architecting.ru/modern/brutalism/> (дата звернення: 18.05.2020)
3. Национальный театр // Информация о Лондоне. 2010. URL: <http://www.edemvlondon.ru/> (дата звернення: 18.05.2020)
4. Национальный театр в Лондоне // Лондон. 2015. URL: <http://infooolondone.com/> (дата звернення: 18.05.2020)

ТЕХНОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ

Школьник В. А.

Науковий керівник – ас., канд. іст. наук Євсюкова О. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

E-mail: vladyslav.shkolnyk@nure.ua

Nikola Tesla is a great inventor, whose life is shrouded in myths and legends, which we will consider in the study and find out what is a complete fiction. He has many achievements, inventions he invented himself, and others attributed to him after his death. His biggest mistake that ruined his career. Impossible goal due to an error. All these aspects created his current image and determined his fate.

Нікола Тесла – винахідник, геній, вчений, людина, що перегнала свій час. Його винаходи змінили світ. Дехто вважає його творцем теперішнього часу, а його винаходи – фундаментом минулого. Біографія Ніколи Тесли сповнена дивовижними фактами та навіть стала предметом містифікацій. Хоча наука і містика знаходяться по різні боки людського розуміння, це не завадило людям різних поколінь, приписувати надприродні здібності винахіднику: електродвигуна, генератора, багатофазних систем, пристроїв що працюють на змінному струмі, які, до речі, стали невід'ємною складовою другого етапу промислової революції та напроти показували людям, що творцем усього неймовірного, може стати людина, її безмежне натхнення та уява.

Мета дослідження – з'ясувати, раз і назавжди, що з історії Ніколи Тесли та його винаходів правда, а що, на жаль, лише вигадка та міф.

Нікола Тесла – безперечно, великий винахідник, інженер, вчений, хоча вченим у глобальному сенсі, його назвати було б не коректно. Усе своє життя, його більше приваблювала практика ніж теорія. Якщо, детальніше дослідити біографію Тесли, то можна помітити цікаву особливість – його життя можна поділити на два часових відрізки, до та після ХХ століття. Цікаво те, що усі дати створення, найвидатніших винаходів, припадають лише на десять років, до початку нового століття.

Варто визнати, що неймовірний інтерес до цього винахідника, був заслугою не лише його геніального розуму, а й вигляду, способу життя та історіям, які він міг розповідати для підтримки іміджу та підсилення інтересу до своєї персони. Наприклад, історія зі спогадів Ніколи Тесли, як він в 1875 році, був учасником бойових дій. Він доволі яскраво описував у своїх спогадах війну. Проте, в той рік військові операції не проводились та й інформації про те, що молодий Тесла, колись проходив військову службу відсутня. Напроти, ще в одному спогаді, згадується про те, як батьки, боячись за здоров'я Ніколи, ховали його в горах, поки не отримали

офіційний дозвіл на звільнення від військової служби. Тобто, можна прийти до висновку, що він міг розповідати різним людям, зовсім різні історії зі свого життя, які по суті, не відповідали дійсності.

Ексцентричний і в той же час елегантний, він вмів вдало з'являтися на публіці. Можна сказати, що він, також, був видатним піарником свого часу. На публіці він з'являвся з невеликим шоу. Оточений розрядами блискавок, він змушував лампочку в руці світитися без проводу. І з цією історією пов'язано багато різних теорій, але тут все набагато простіше. Це була не звичайна лампа розжарювання з вольфрамовою ниткою всередині, а люмінесцентна – лампа наповнення газом, який потрапляючи в електромагнітне поле високої частоти, починає іонізувати та світитися.

Перейдемо до цікавішої теми – до його винаходів. Найбільш відомий і на жаль провальний його винахід – це вежа Ворденкліф, більш відома під назвою вежі Тесли. Вежа Тесли – перша експериментальна безпроводна телекомунікаційна вежа, створена та споруджена за проектом Ніколи Тесли протягом 1901–1902 років за сприяння підприємців Джеймса Вордена, на честь якого і була названа, та Джона П. Моргана, який профінансував проект. Але ми забігаємо наперед. З чого все почалося? Все почалося з пожежі в Нью-Йорку, а саме в офісі його компаній. Через це, винахіднику довелося переїхати до містечка Колорадо-Спрингз, яке славиться своїми частими грозами. У своїх дослідженнях, він відкрив резонанс шуму. Звичайний процес, коли електромагнітна хвиля відбиваючись від іоносфери, огинає земну кулю і входить в резонанс з собою, саме це дозволяє їй довгий час не згасати. Цікаво, що офіційно резонанс шуму був відкритий, лише в 70-х роках. Через те, що вчений не міг знати з чим саме він зіштовхнувся, він трактував ефекти явища неправильно – це стало й помилкою всього його життя і протягом наступних двадцяти років, він безуспішно, намагався розвинути свою ідею.

Суть ідеї, полягала в бездротовій передачі енергії на великі відстані. Маючи великі таланти, Тесла переконав інвесторів в те, що винахід, буде здатний передавати радіопередачу через океан і в його силах зробити це швидше ніж Гульєльмо Марконі. Його експерименти виглядали грандіозно, але не привели до позитивного результату. Після того, як Марконі вдалося зробити першу радіопередачу, основний інвестор Джон Морган, повністю відмовився від вливання інвестицій в цей сумнівний проект. В той час, компанія Тесли збанкрутувала. До речі, існує міф, що саме експерименти Тесли привели до вибуху Тунгуського метеориту в 1908 році, але цю теорію зовсім легко зруйнувати, тим фактом, що вежа Тесли на той час вже рік як не працювала, не беручи до уваги той момент, що з наукової точки зору, це просто неможливо.

Можна припустити, що всі міфи про Ніколу Тесла поділяються на дві групи. І це так. Перша група: міфи які він вигадав сам. Сюди, також, входить міф про промені смерті – зброю здатну знищити людей та техніку

супротивника за лічені секунди. Враховуючи те, що різні смертоносні промені, на той час були доволі популярні як елемент наукової фантастики, їх існування було маловірогідним і чутки працювали, лише як згадки в деяких інтерв'ю 1935 року для повернення інтересу публіки до своєї персони. Більшість міфів про себе, він вигадав в останні роки життя. Декілька найцікавіших з них: автомобіль який пересувається на космічних променях, новий тип енергії, фотографії сітчатки ока для читання думок людей, механічний генератор здатний зруйнувати Емпайр-Стейт-Білдінг, вигадав науку та отримає сто мільйонів доларів за свої відкриття. Всі ці чутки, він озвучував поступово, кожне своє день народження, починаючи з 75-річчя.

Друга: міфи які вигдали звичайні люди й журналісти після смерті інженера-винахідника. Яскравим прикладом цього є демонстрація в 1931 році електромобілю. Машина брала енергію ефіру за допомогою невеликої коробки. Але цю байку можна зруйнувати, апелюючи лише трьома фактами. Єдиним джерелом цієї історії був Пітер, племінник Тесли, а в Тесли ніякого племінника з ім'я Пітер не було. Ця інформація з'явилася в інтерв'ю 1967 року з Дерексом Аллерсом, а інтерв'ю знайшло свого глядача лише в 80-х роках, без згадування будь-якого перевіреного джерела.

У висновку можна сказати, що Нікола Тесла справді видатний винахідник і інженер. Його ідеї та винаходи дивують уяву багатьох людей і справді надихають. Не зважаючи на те, що все його життя було оповите різними чутками та міфами, які на жаль, у більшості випадків були лише вигадками для повернення інтересу, це не віднімає його досягнень. Творець радіотехнологій, якими їх знаємо тепер, електродвигуна, генератора, багатофазних систем, пристроїв що працюють на змінному струмі. На його рахунок понад ста різних патентів, а ще стільки задумів та ідей, які були не втілені відсутністю фінансування. Нікола Тесла, насправді геніальний винахідник і хороший приклад для майбутніх поколінь.

Література

1. Матонин Е. Тесла // Молодая гвардия. 2014. URL: <https://libking.ru/books/nonf-/nonf-biography/523639-evgeniy-matonin-nikola-tesla.html> (дата звернення: 14.05.2020)
2. Account S. // TESLA BOOKS SITE MAP. 2018. URL: http://www.tfcbooks.com/special/savo_account.htm (дата звернення: 14.05.2020)
3. Тесла Н. // 24СМИ. 2018. URL: <https://24smi.org/celebrity/4623-nikola-tesla.html> (дата звернення: 14.05.2020)

ЕКОЛОГІЧНЕ ХАРЧУВАННЯ ТА ЯКІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БУТТЯ

Юрченко Л. І., д. філос. н., проф.

Міносян А. С., к. істор.н., проф.

Харківський державний університет харчування та торгівлі
(61051, Харків, вул.. Клочківська, 333, каф. супільних та гуманітарних
дисциплін, тел. +380504005061)

E-mail: 7733153@ukr.net

Adaptation of an organism to certain climatic conditions and type of food is transferred to posterity not only through communication and mutual consent, but is put genetically and hereditary irrespective of desire of the person. In national nutrition, the first place is occupied by the biological value of food, the ability to survive in extreme situations. Nutrition is not only the appropriate selection of products by biological value or biochemical composition, but also cooking methods and diet. The biological expediency of folk cuisine is primarily related to the type of metabolism in the human body, which has developed in a certain area.

Екологічне харчування можна розглядати як аналіз екосистем з погляду обміну речовин та енергії, що в них відбуваються. Харчування тісно пов'язане з навколишнім середовищем і суспільством. Рівень виробництва харчової продукції визначає якість життя спільноти людей, їх працездатність, впливає на долі цілих народів. Існує точка зору, що всі досягнення цивілізації можна кваліфікувати як сукупність технологічних процесів, орієнтованих винятково на травну систему.

Актуальність дискурсу в полі формування і реалізації науково-технічної політики в галузі здорового харчування диктується особливою важливістю цієї проблеми, зумовленої: погіршенням демографічної ситуації в Україні через переважання смертності населення над народжуваністю, зокрема у результаті зростання захворювань, зумовлених незадовільним харчуванням; порушенням збалансованості харчування; споживанням неякісних, фальсифікованих і небезпечних для здоров'я людини продуктів. Нагальною потребою є вживання термінових заходів для підтримання вітчизняних виробників сільськогосподарської сировини та харчової продукції підвищення рівня самозабезпечення країни харчовими продуктами і продовольчої безпеки країни.

Слід зазначити, що державний гігієнічний моніторинг передбачає визначення ступеня забруднення довкілля, продовольчої сировини і харчових продуктів токсичними й радіоактивними елементами, а також вивчення стану фактичного харчування різних груп населення в динаміці.

Екологія харчування охоплює всю систему харчування, враховуючи його вплив на здоров'я, довкілля, соціальні та економічні аспекти життя людини. Вона вивчає як засоби аграрного виробництва – механізацію, енергетику,

добрива, пестициди, так і компоненти харчового ланцюга – виробництво, вирощування продукції, транспортування, зберігання, перероблення, пакування, торгівлю, готування, споживання і утилізацію відходів. Екологічний ефект їжі виявляється через біологічні, культурні і поведінкові механізми. Передусім харчування визначає важливі фізіологічні процеси підтримання цілісності тканин, регулює біохімічні механізми обміну речовин і є головною детермінантою росту та розвитку. Все це впливає на людину як на представника суспільства. Інші біологічні ефекти їжі не настільки очевидні, проте визначають культурні і поведінкові реакції популяцій.

Компоненти їжі – не тільки джерело енергії і будівельного матеріалу, необхідних для організму, а й найважливіші чинники пристосування організму людини до навколишнього середовища. Живий організм є стійкою й одночасно пластичною системою, здатною реагувати на зовнішні подразники адекватно до умов, які склалися, з найменшими матеріальними, енергетичними та інформаційними витратами. У разі повторення однотипних подразників, наприклад низьких температур, організм адаптується до них шляхом внутрішньої перебудови на рівні окремих органів, клітин і навіть молекул. Для такої адаптації також необхідна енергія і специфічні речовини, джерелом яких є їжа.

Потреби в надходженні енергії з їжею приблизно однакові у етносів, що відрізняються просторовими чи часовими координатами існування. Проте кожен з них потребує використання різних стратегій збереження енергії та її поповнення. Внаслідок використання в харчуванні впродовж багатьох поколінь певного набору продуктів організм пристосовується саме до них. У ньому формується постійне внутрішнє середовище (ендоекологічний статус) зі своїм типом обміну речовин, притаманними йому ферментами та ізоферментами, специфічною мікрофлорою шлунково-кишкового тракту та іншими характерними ознаками. У такий спосіб усталений раціон нібито формує організм людини. Але людина сама активно підбирає продукти для свого виживання, зважаючи на наявні харчові ресурси і керуючись своїм смаком, естетичними запитами, а найголовніше – біологічною доцільністю їжі в певних кліматичних умовах. На цьому ґрунтується формування традиційної національної кухні.

Таким чином, традиційна їжа, як одяг і знаряддя праці, є одним із елементів пристосування людини до навколишнього середовища. Однак, якщо одяг і знаряддя праці людина просто передає потомству через спілкування і взаємну згоду, то пристосування організму до певних кліматичних умов і типу харчування закладено генетично і передається спадково незалежно від бажання людини. Дієтологія полягає не тільки у доцільному підборі продуктів за біологічною цінністю чи біохімічним складом, а й способів приготування і режиму харчування. Біологічна доцільність народної кухні передусім пов'язана з типом обміну речовин в організмі людини, який склався на певній території.

«Культурне розмаїття: матеріальна та нематеріальна культура різних країн світу»

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції

Відповідальний випусковий:

В. Л. Циганенко

Редакційна колегія:

В. Л. Циганенко

А. В. Сергієва

Н. О. Ластовець

Комп'ютерна верстка:

Н. О. Ластовець

Матеріали збірника друкуються в авторському варіанті

Підп. до друку 06.06.2020 Формат 60x841/16. Спосіб друку –
ризографія.

Умов. друк. арк. 10 Тираж 90 прим.

Зам. №

Ціна договірна.

ХНУРЕ, 61166, Харків, пр. Науки, 14

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі ХНУРЕ
61166, Харків, пр. Науки, 14